

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MİLLİ BANKI
NATIONAL BANK OF AZERBAIJAN REPUBLIC

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MİLLİ BANKI
NATIONAL BANK OF AZERBAIJAN REPUBLIC

İLLİK HESABAT

2003

ANNUAL REPORT

M Ü N D Ə R İ C A T

GİRİŞ	6
--------------------	----------

1. AZƏRBAYCANDA SOSIAL-İQTİSADI VƏZİYYƏT

1.1. Real sektor	8
➤ <i>İqtisadi artım</i>	8
➤ <i>İnvestisiya</i>	10
➤ <i>Dövlət maliyyəsi</i>	10
➤ <i>Sosial sfera</i>	10
1.2. Tədiyə balansı	10
➤ <i>Cari əməliyyatlar</i>	12
➤ <i>Kapital və maliyyə hərəkəti</i>	16
➤ <i>Ehtiyat aktivləri</i>	16
1.3. Dünya iqtisadiyyatı	16

2. PUL-KREDİT SİYASƏTİ

2.1. Pul-kredit siyasətinin əsas yekunları	22
➤ <i>İnflyasiya</i>	22
➤ <i>Məzənnə indeksləri</i>	24
➤ <i>Pul təklifi</i>	24
➤ <i>Pul tələbi</i>	28
➤ <i>Faiz dərəcələri</i>	28
2.2. Monetar idarəetmənin təkmilləşdirilməsi	30
➤ <i>Pul-kredit siyasətinin tənzimləmə alətləri</i>	30
➤ <i>Monetar idarəetmənin təkmilləşdirilməsi</i>	32
2.3. Qızıl-valyuta ehtiyatlarının idarə olunması	32
2.4. Maliyyə bazarlarının inkişafı	34
➤ <i>Valyuta bazarı</i>	36
➤ <i>Kredit bazarı</i>	38
➤ <i>Qiymətli kağızlar bazarı</i>	38

3. BANK İSLAHATLARI

3.1. Bank sisteminin davamlığı dərinləşir	42
➤ <i>Bank sistemi dinamik inkişafda</i>	42
➤ <i>Bank sisteminin sabitlik dərinliyi</i>	46

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	7
1. SOCIAL AND ECONOMIC CONDITIONS IN AZERBAIJAN	
1.1. Real Sector	9
➤ <i>Economic growth</i>	9
➤ <i>Investments</i>	11
➤ <i>Public funding</i>	11
➤ <i>Social sector</i>	11
1.2. Balance of Payments	11
➤ <i>Current transactions</i>	13
➤ <i>Capital and finance flows</i>	17
➤ <i>Reserve assets</i>	17
1.3. Global Economy	17
2. MONETARY POLICY	
2.1. Principal Outcomes of the Monetary Policy	23
➤ <i>Inflation</i>	23
➤ <i>Exchange rate indices</i>	25
➤ <i>Money supply</i>	25
➤ <i>Money demand</i>	29
➤ <i>Interest rates</i>	29
2.2. Improvements in Monetary Management	31
➤ <i>Monetary policy regulation tools</i>	31
➤ <i>Improvement of monetary management</i>	33
2.3. Gold and Foreign Exchange (foreign reserves) Reserve Management	33
2.4. Development of Financial Markets	35
➤ <i>Currency market</i>	37
➤ <i>Credit market</i>	39
➤ <i>Securities market</i>	39
3. BANKING REFORMS	
3.1. Banking System Becoming more Sustainable	43
➤ <i>Continuous development of the banking system</i>	43
➤ <i>Level of stability of the banking system</i>	45

3.2. Bank sisteminin institusional inkişafı	46
➤ <i>Bank sisteminin institusional dizaynı</i>	46
➤ <i>Bank sisteminin İnkişaf Strategiyasının mühüm layihələri</i>	48
➤ <i>Bank sisteminin yeni İnkişaf Proqramı</i>	48
3.3. Bank nəzarətinin beynəlxalq standartlaşması	50
➤ <i>Bank nəzarətinin metodologiyası</i>	52
➤ <i>Tətbiqi bank nəzarəti</i>	54
4. ÖDƏNİŞ SİSTEMİNİN İNKİŞAFI VƏ NAĞD PUL DÖVRİYYƏSİNİN TƏŞKİLİ	
4.1. Elektron ödəniş sisteminin tətbiqi genişlənilir	56
4.2. Pul təsərrüfatı yeni islahat ərəfəsində	60
5. BANK QANUNVERİCİLİYİNİN İNKİŞAFI YENİ MƏRHƏLƏDƏ	62
6. İNSAN RESURSLARININ İNKİŞAFI	68
7. MİLLİ BANKIN BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏRİ	
➤ <i>Beynəlxalq maliyyə institutları ilə əməkdaşlıq</i>	72
➤ <i>Xarici ölkələrin mərkəzi bankları ilə əməkdaşlıq</i>	74
➤ <i>Digər xarici təşkilatlarla əməkdaşlıq</i>	74
8. MİLLİ BANKDA DAXİLİ AUDİT	78
9. MİLLİ BANKIN 2003-CÜ İLİN YEKUNU ÜZRƏ MALİYYƏ HESABATLIĞI	
9.1. Mühasibat balansı və Milli Bankın maliyyə fəaliyyətinin yekunları	80
9.2. Müstəqil beynəlxalq audit şirkətinin 2003-cü ilin yekunu üzrə Milli Bankın illik balansı barədə rəyi	84
10. AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MİLLİ BANKININ 2004-CÜ İL ÜÇÜN PUL-KREDİT SİYASƏTİNİN BAŞLICA İSTİQAMƏTLƏRİ VƏ 2005-2006-Cİ İLLƏR ÜÇÜN PRIORİTET VƏZİFƏLƏRİ BARƏDƏ BƏYANATI	146
QRAFİKLƏR VƏ CƏDVƏLLƏR	162

3.2. Institutional Development of the Banking System	47
➤ <i>Institutional design of the banking system</i>	47
➤ <i>Principal projects under the Banking System Development Strategy</i>	49
➤ <i>The New Development Program for the banking system</i>	49
3.3. Improving Banking Supervision to the International Standards	51
➤ <i>Bank supervision methodology</i>	53
➤ <i>Bank supervision in practice</i>	55
4. DEVELOPMENT OF THE PAYMENT SYSTEM AND CASH TURNOVER ARRANGEMENTS	
4.1. Scope of Application of the Electronic Payment System Enhancing	57
4.2. Monetary Sector on the Verge of New Reforms	61
5. NEW STAGE OF DEVELOPMENT OF BANKING LAWS	63
6. HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT	69
7. NATIONAL BANK'S INTERNATIONAL RELATIONS	
➤ <i>Cooperation with the international financial institutions</i>	73
➤ <i>Cooperation with foreign central banks</i>	75
➤ <i>Cooperation with other foreign institutions</i>	75
8. INTERNAL AUDIT AT THE NATIONAL BANK	79
9. NATIONAL BANK'S 2003 YEAR-END FINANCIAL STATEMENTS	
9.1. Accounting Balance Sheet and National Bank's Financial Performance Report . . .	81
9.2. Independent Auditor's Opinion on the National Bank's 2003 Year-End Balance Sheet Statement	85
10. MISSION STATEMENT OF THE NATIONAL BANK OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN FOR THE YEAR 2004 MONETARY POLICY OBJECTIVES AND 2005-2006 PRIORITY GOALS	147
SCHEDULES AND CHARTS	163

Giriş

Azərbaycan Respublikası Milli Bankının 2003-cü ilin yekunları üzrə təqdim etdiyi hesabatda onun illik fəaliyyətinin nəticələrinin geniş şərhə öz əksini tapmışdır.

Milli Bank öz fəaliyyətini bəyan etdiyi "Azərbaycan Respublikası Milli Bankının 2003-cü il üçün pul-kredit siyasətinin başlıca istiqamətləri barədə bəyanatı"nda nəzərdə tutulan məqsəd və vəzifələrin yerinə yetirilməsi üzərində qurmuşdur. Milli Bank 2003-cü ildə də inflyasiyanın məqbul səviyyədə saxlanılmasına, milli valyutanın məzənnəsinin sabitliyinin təmin olunmasına, beynəlxalq normalara uyğun valyuta ehtiyatlarının qorunub saxlanılmasına, bank sisteminin daha da möhkəmləndirilməsinə və iqtisadiyyatın pulla təminatının daha da yaxşılaşmasına yönəldilmiş pul-kredit və məzənnə siyasəti yeritmişdir.

Qarşıda qoyulan məqsədlərə nail olunmuş, inflyasiya məqbul səviyyədə saxlanılmış, iqtisadi artıma adekvat olaraq pul təklifi artmış, pul-kredit göstəriciləri əvvəlki ilə nisbətən daha da yaxşılaşmış və bütün bunlar ölkə iqtisadiyyatının digər sferalarında aparılan ardıcıl islahatlar ilə birlikdə davamlı iqtisadi artım proseslərini gücləndirmişdir. 2003-cü ildəki makroiqtisadi vəziyyət əvvəlki illərdən fərqli olaraq öz spesifikasiyi ilə seçilmişdir. Belə ki, neft gəlirlərinin sosial-iqtisadi inkişafa yönəldilməsinə başlanması makroiqtisadi siyasətin bütün qanaqları, o cümlədən pul-kredit siyasəti qarşısında tənzimləyici funksiyaların səmərəsinin daha da artırılması zərurətini müəyyən etmişdir. Bu mənada "holland sindromu"na yol verilməməsi sahəsində 2003-cü ildə ölkədə makroiqtisadi tənzimləmə sahəsində, o cümlədən pul-kredit sferalarında məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Pul-kredit siyasəti daha da təkmilləşdirilmişdir. Pul-kredit siyasətinin tənzimləmə alətləri modernləşdirilmiş və onların çeşidi genişləndirilmişdir. Monetar idarəetmənin institusional bazasının mühüm elementləri olan makroiqtisadi tədqiqatlar dərinləşdirilmiş, statistik informasiya təminatının daha da gücləndirilməsi istiqamətində bir sıra mühüm işlər görülmüşdür.

Hesabat ilində də Milli Bank tərəfindən bank islahatlarının sürətləndirilməsi, bank sisteminin möhkəmləndirilməsi, onun iqtisadiyyatda rolunun artırılması, əhalinin, iş adamlarının bank sistemində olan inamının gücləndirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli işlər görülmüşdür. Azərbaycanda bank sisteminin yeni inkişaf proqramı (2004-2005-ci illər) hazırlanmışdır.

Dövlət banklarının özəlləşdirilməsinə dair ölkə Prezidentinin 17 aprel 2003-cü il tarixli fərmanlarının icrası üzrə işlərə başlanmışdır. Qəbul olunmuş inkişaf strategiyasına uyğun olaraq özəl bankların sağlamlaşdırılması tədbirləri davam etdirilmiş, bank sisteminin kəmiyyət və keyfiyyət parametrləri daha da yaxşılaşmışdır.

Milli Bank tərəfindən kommersiya banklarında korporativ idarəetmə standartlarının tətbiqi üzrə institusional tədbirlər görülmüşdür. Bank sisteminə

xarici kapitalın iştirakı tam liberallaşdırılmışdır. Maliyyə-bank institutlarının çeşidinin genişləndirilməsi istiqamətində müvafiq tədbirlər görülmüşdür.

Hesabat ilində bank infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi və müasir standartlar əsasında yenidən qurulması istiqamətində də tədbirlər davam etdirilmişdir. Bank qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində ciddi işlər görülmüş, "Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu qəbul edilmiş, "İpoteka haqqında" qanun layihəsi hazırlanmış və təqdim edilmişdir.

Bank fəaliyyətində kredit riskini azaltmaqla bankların iqtisadiyyata kredit qoyuluşlarının aktivləşdirilməsində mühüm rol oynayan Mərkəzləşdirilmiş Kredit Reyestrinin yaradılmasına başlanmışdır.

Ödəniş sistemləri infrastrukturunun daha da təkmilləşdirilməsi və genişləndirilməsi məqsədilə milli kart-prosesinq mərkəzinin yaradılması üzrə müvafiq işlər aparılmışdır.

Bank nəzarətinin keyfiyyətə təkmilləşdirilməsi davam etdirilmişdir. Risk yönümlü, "erkən xəbərdarlıq" prinsipinə əsaslanan bank nəzarəti bankların fəaliyyətinə məsafədən səmərəli nəzarət etməyə imkan vermişdir.

Bütün bu qeyd olunanların nəticəsi olaraq bank sisteminin iqtisadiyyatda rolu daha da artmış, banklar tərəfindən müştərilərə xidmətin səviyyəsi əhəmiyyətli dərəcədə yüksələrək beynəlxalq standartlara yaxınlaşmışdır. Banklara inamın artması hesabına genişlənmə əmanət və depozit bazası bankların kredit qoymaq imkanlarını genişləndirmişdir ki, bu da ölkədə sahibkarlığın inkişafına, iqtisadiyyatın sahəvi və regional strukturunun yaxşılaşmasına və əhalinin sosial rifahına müsbət təsir göstərmişdir.

Əldə olunmuş nailiyyətləri şərtləndirən ən mühüm amillərdən biri də Milli Bankın özünün fəaliyyətinin daim modernləşməsi, bu fəaliyyətin, 2001-2002-ci illərdə olduğu kimi, çevik taktiki və strateji planlaşdırma və ciddi büdcə prinsipləri əsasında qurulmasıdır.

Hesabatda 2003-cü ilin yekunları ilə yanaşı Azərbaycan Respublikası Milli Bankının 2004-cü il və ilk dəfə olaraq ortamüddətli dövr üçün (2005-2006) pul-kredit siyasətinin başlıca istiqamətləri barədə bəyanatı da öz əksini tapmışdır.

Eyni zamanda hesabatda müstəqil auditor şirkəti olan "Deloitte&Touche LLC" tərəfindən Milli Bankın 2003-cü ildəki fəaliyyətinin, eləcə də mühasibat və maliyyə balansının auditinin yekunlarına dair rəyi də təqdim olunur.

İllik hesabatın daha geniş oxucu kütləsinə çatdırılmasını təmin etmək üçün o Milli Bankın xüsusi web saytında (www.nba.az) da yerləşdirilmişdir.

Introduction

The 2003 annual report of the National Bank of Azerbaijan discusses in adequate detail the National Bank's performance through the course of the year.

The National Bank's activities during that year were subject to the principles outlined in the Mission Statement of the National Bank of the Republic of Azerbaijan for the year 2003 monetary policy objectives. Once again, the year 2003 witnessed the National Bank's monetary and policy implementation designed so as to maintain the inflation rate at an appropriate level, ensure stability of the national currency, maintain foreign reserves in conformance to the best international practices, further strengthen the banking system and improve money supply arrangements in the national economy.

The aforementioned objectives and tasks have been successfully accomplished, with the inflation rate retained at an acceptable level, money supply increased relative to economic growth, monetary indicators improved against the last year's rates; hence all these factors in consistency with the reforms implemented in other sectors of economy have contributed to a sustainable economic growth. The macroeconomic situation in 2003 was rather specific as compared to the previous years. Thus, the use of oil revenues for social and economic development has encouraged and rendered necessary an increase in the effectiveness of regulatory functions in relation to all aspects of the macroeconomic policy, including the monetary policy. A number of specific measures were undertaken to prevent the Dutch disease by means of macroeconomic regulation in the year of 2003, including the monetary sector.

Further refinements were made to the monetary policy. Regulatory tools typically used to conduct the macroeconomic policy have been modernized and diversified. The macroeconomic research, being an essential element of the institutional capacity which underpins the monetary management system, gained an intensive impetus leading to a number of arrangements aimed at ensuring supply of more accurate and precise statistics.

National Bank implemented a set of important measures to foster the banking reform, strengthen the banking system, increase its role in the economy and enhance the public and entrepreneur confidence in the banking system in the reported period. A new development program for the Azeri banking system was crafted (2004–2005).

Actions were taken to secure execution of the Presidential Decree dated April 17, 2003 on privatization of the state-owned banks. With furtherance of effectiveness upgrade for privately held commercial banks along the lines of the development strategy, the banking system's qualitative and quantitative parameters were improved.

National Bank made institutional arrangements to assist commercial banks in implementing corporate governance standards. Requirements with respect to foreign ownership

in the banking system have been made more liberal. Banking products and services offered by the financial intermediaries were diversified through a variety of actions.

The reported year also witnessed the implementation of actions to secure development of the banking infrastructure and its reorganization with an aim towards the modern standards. The banking legal framework has been significantly modified by adopting the new Law on Banks of the Republic of Azerbaijan and drafting and submittal of the Law on Mortgage to the relevant government instances for review and approval.

A foundation has been laid for the Centralized Credit Register, which is designated to play an important role in ensuring more active lending transactions through minimizing credit risks inherent in the business of banking.

There were efforts made with respect to improvement of the payment systems infrastructure, namely the commencement of design and implementation works relating to the national card-processing center.

Efforts were made to ensure continued development of the banking supervision function within the National Bank. Risk-preventive "early warning"-based banking supervision has been increasingly enabling effective distant supervision of banking activities.

As a direct consequence of the above stated accomplishments and developments the banking system's role in the economy has grown stronger by nearing the best international practices and standards of business conduct through a significant upward shift in the quality of services provided to the general public. Banks have benefited from the increasingly expanding deposit base, a derivative of the enhanced public confidence, to the point where their lending capabilities have improved so as to make feasible funding contributions to the private business development and refinements in the structure of economic sectors with a broader regional coverage, all leading to the growth of social welfare of the nation..

Among the factors that have contributed to the greatest extent to the above-noted accomplishments are the processes of on-going best practice-oriented modernization of the National Bank's operation, which itself is grounded in flexible and efficient tactical and strategic planning and well-designed budgeting principles as was the case in the years of 2001 and 2002.

Along with the narrative and flowchart description of the year 2003 operations the report contains the National Bank's year 2004 and, for the first time, a mid-term (2005–2006) mission statement for the monetary policy.

The report also contains the National Bank's 2003 year-end accounting and financial balance sheets, as well as the income statement audited by the independent auditor Deloitte & Touche LLC.

The annual report has also been posted on the National Bank's web-site (www.nba.az), thus made available to broader reading audiences.

1. AZƏRBAYCANDA SOSIAL-İQTİSADI VƏZİYYƏT

1.1. Real sektor

İqtisadi artım. 2003-cü il Azərbaycan iqtisadiyyatında pozitiv meyillərin daha da güclənməsi və iqtisadi artım tempinin son illər ərzində ən yüksək həddə çatması ilə əlamətdar olmuşdur. 2003-cü ildə də makroiqtisadi sabitlik daha da möhkəmlənmiş, yüksək iqtisadi artıma və sosial yüksəlişə nail olunmuşdur.

İqtisadiyyatda struktur islahatlarının, onların mühüm istiqamətləri olan özəlləşdirmə və aqrar islahatların uğurla reallaşmasını, iqtisadiyyatın tarazlı inkişafı üçün qeyri-neft sektorunun daha sürətli inkişafını təzahür etdirən və bazar münasibətlərinin əsas daşıyıcısı olan **özəl sektorun ÜDM-də payı** əhəmiyyətli dərəcədə artaraq 73,3% təşkil etmişdir.

Dayanıqlı iqtisadi artımın təmin edilməsində həlledici rol oynayan mühüm daxili amil kimi ölkədə sahibkarlıq fəaliyyətinin daha da canlanmasını və dövlətin sahibkarlıq fəaliyyətinə hərtərəfli dəstəyini qeyd etmək olar. Belə ki, 2003-cü ildə sahibkarlığın inkişafına dövlət dəstəyinin daha da artırılması ilk növbədə qeyri-neft sektorunun resurs potensialının effektiv reallaşması üçün münbit institusional zəmin yaratmış, bu sahədə investisiya mühitini xeyli yaxşılaşdırmışdır.

Hesabat ilində ölkədə işgüzar aktivliyin güclənməsində, məhsul istehsalı həcmının genişlənməsində daxili tələbin artması da mühüm rol oynamışdır. Daxili tələbin bütün komponentlər üzrə artımı iqtisadiyyatın bütün sahələrində iqtisadi fəallığın canlanmasına şərait yaratmışdır.

Daxili amillərdən əlavə 2003-cü ildə dünya iqtisadiyyatının ötən ilə nisbətən canlanması, ölkə iqtisadiyyatının sabit inkişafı üçün xarici iqtisadi şərtlərin, əsas etibarilə neftin dünya qiymətlərinin əlverişli olması milli iqtisadiyyatın yüksək artım tempinin saxlanılması üçün münbit zəmin yaratmışdır.

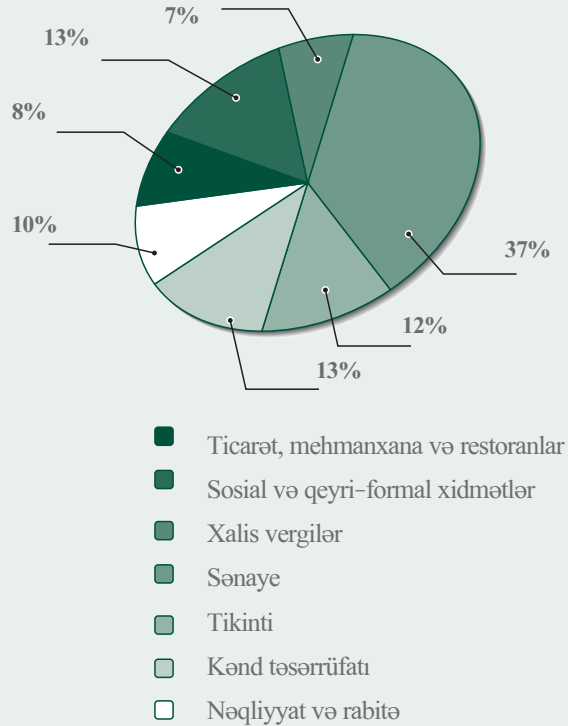
Balanslaşdırılmış makroiqtisadi siyasət, yəni həm məcmu tələbin, həm də məcmu təklifin stimullaşdırılması siyasəti nəticəsində ölkədə istehsal olunan ÜDM-in real olaraq 11,2% artımına nail olunmuşdur.

2003-cü ildə istehsal olunmuş ÜDM-in həcmi 35,1 trln. manat (7,1 mlrd. ABŞ dolları) təşkil etmişdir.

Bu ötən ilə nisbətən müqayisəli qiymətlərlə 3,4 trln. manat çoxdur. Adambaşına düşən ÜDM-in həcmi 879,7 ABŞ dolları təşkil etmiş, onun real həcmi 10,3% artmışdır.

ÜDM-in artımı məhsul istehsalının demək olar ki, bütün sahələr üzrə genişlənməsi hesabına təmin olunmuşdur ki, bu da iqtisadiyyatın sahəvi diversifikasiyası prosesinin sürətlənməsini xarakterizə edir.

2003-cü ildə ÜDM-in sahəvi strukturu

Sənaye əvvəlki illərdə olduğu kimi ÜDM-in strukturunda aparıcı rola malik olmuşdur. Daha sonrakı yerlər xidmət və kənd təsərrüfatına məxsus olmuşdur. Ötən ildə tikinti sahəsində baş verən yüksək artım onun ÜDM-in strukturunda payının 8,7%-dən 12,1%-ə yüksəlməsinə gətirib çıxarmışdır.

2003-cü ili kənd təsərrüfatı istehsalı üçün də uğurlu hesab etmək olar. Kənd təsərrüfatı istehsalında 5,6% artım əsasən pambıq, kartof, tərəvəz və bostan

1. SOCIAL AND ECONOMIC CONDITIONS IN AZERBAIJAN

1.1. Real Sector

Economic growth. Positive trends in the economy of Azerbaijan grew stronger and the overall economic growth paced at its fastest in 2003. Macroeconomic stability grew stronger, with high-level economic growth and social development consequently accomplished in the year of 2003 too.

The *private sector*, the principal driving force of economic reforms, in particular privatization and agricultural reformation as their major components, the ultimate tool of balancing the economic development through focusing on the non-oil sector, and finally, the very essence of market-based relations, has significantly increased its share in the **GDP** to the total extent of 73.3%.

Furthermore, entrepreneurship has gained firmer grounds enjoying comprehensive support from the government, which purely domestic factors should be rewarded for playing a determining role in securing the economic growth. Thus, the increased government support to the private business development has built up an institutional framework that allows for the most effective usage of the non-oil sector's capacity, and has also enabled a favorable environment for investments.

On the other hand, increased domestic demand also played an important role in making the local business circles more active and expanding their operational output during the reported year. The upward shifts in all components of the domestic demand have encouraged economic activity in all sectors of economy.

Besides the domestic factors, the country's economy has also greatly benefited in terms of maintaining a sustainable growth pace from the global economic developments, such as an upturn in the world's economies, and the positive impact of the global economic developments on the domestic economy, in particular the favorably high oil prices on the international marketplace in the year of 2003.

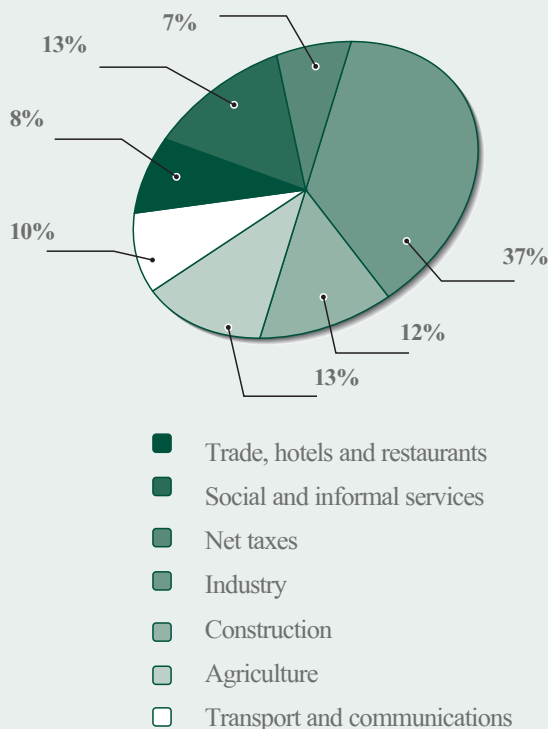
A balanced macroeconomic policy, i.e., a policy aimed at stimulating both the total demand and supply led to a growth rate of the national GDP of 11.2% in real terms.

The year 2003 GDP totaled to AZM35.1 trillion

(USD7.1 billion). This is in excess of the last year's comparative prices by AZM3.4 trillion. The GDP per capita constituted USD879.7, which represents a 10.3% upturn in real terms.

The GDP growth was stimulated mainly by output enhancements in virtually all sectors, which indicates a faster process of economic diversification across all sectors of the economy.

Year 2003 GDP Breakdown by Economic Sectors

As earlier, industry prevailed within the GDP framework, followed by services and agriculture. The accelerated pace of construction development burst out in the previous year led to a leap of its share in the GDP from 8.7% to 12.1%.

The year of 2003 was also a success in terms of agricultural production. The 5.6% upturn in agricultural production was mainly caused by both intensive

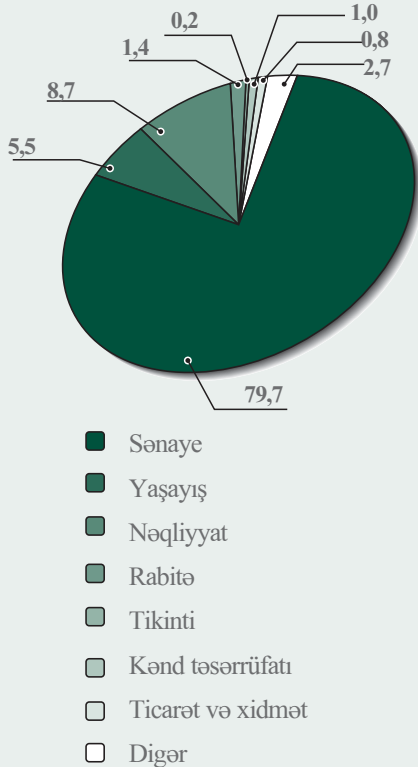
bitkiləri istehsalının intensiv və ekstensiv artımı sayəsində mümkün olmuşdur.

ÜDM-in artımında əhəmiyyətli iştirak payı olan nəqliyyat sektorunda artım tempi 11,1% təşkil etmişdir. Nəqliyyat sektorunda baş verən artımda 1996-cı ildən başlayaraq ölkədən keçən tranzit yük daşınmasının getdikcə intensivləşməsinin də mühüm rolu olmuşdur.

2003-cü ildə istehlak tələbinin artması istehlak bazarının daha da canlanmasını şərtləndirmişdir. Hesabat ilində 2002-ci illə müqayisədə pərakəndə əmtəə dövriyyəsinin həcmi 10,9%, əhaliyə göstərilən pullu xidmətlər isə 11,7% artmışdır.

İnvestisiya. 2003-cü ildə iqtisadiyyatın inkişafına 17,8 trln. manat (3,6 mlrd. ABŞ dolları) investisiya yönəldilmişdir ki, bu da 2002-ci ilin səviyyəsindən 71,2% çoxdur. Ümumi investisiyaların 91,8%-i istehsal təyinatlı obyektlərin yaradılmasına yönəldilmişdir. Hesabat ilində investisiyalar müxtəlif mənbələrdən maliyyələşdirilmişdir. İnvestisiyaların maliyyələşdirilməsi mənbələri tərkibində müəssisə və təşkilatların öz vəsaitlərinin xüsusi çəkisi 85,3% təşkil etmişdir. Ümumi investisiyaların 1,6%-i bank kreditləri, 3,2%-i əhalinin şəxsi vəsaitləri, 2,8%-i büdcə vəsaitləri, 0,8% büdcədən kənar fondların vəsaitləri, 6,3%-i isə digər mənbələr hesabına maliyyələşdirilmişdir.

İnvestisiyaların yönəldiyi sahələr üzrə bölgüsü, %-lə

2003-cü ildə istifadə edilmiş investisiyaların 79,7%-i sənaye sahələrinin inkişafına, 5,5%-i mənzil tikintisinə, 8,7%-i nəqliyyata, 0,8%-i ticarət və xidmətə, 1,4%-i rabitəyə, 1%-i kənd təsərrüfatına, 0,2%-i tikintiyə, 2,7%-i digər sahələrə yönəldilmişdir.

2003-cü ildə investisiyaların cəlb edildiyi bölmələr içərisində özəl sektorun payı artmaqda davam etmişdir. Belə ki, investisiyaların 88,7%-i özəl bölmənin, 11,3%-i isə dövlət bölməsinin payına düşmüşdür.

Dövlət maliyyəsi. Son illər respublikada həyata keçirilən iqtisadi islahatlar digər sahələrdə olduğu kimi dövlət maliyyə sistemində də sabitliyin təmin olunmasında və eləcə də dövlət maliyyə sisteminin əsas elementlərindən biri olan dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərinin artımına öz effektiv təsirini göstərmişdir.

Belə ki, büdcənin gəlirləri 6092 mlrd. manat proqnoza qarşı 6127,6 mlrd. manat icra (100,6%) olunmuş və 34,6% artaraq ÜDM-in 17,5%-ni təşkil etmişdir. Büdcə xərcləri əvvəlki ilə nisbətən 1510,9 mlrd. manat və ya 32,4% artaraq ÜDM-in 17,6%-ni təşkil etmişdir. Onu da qeyd edək ki, sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri 2002-ci ilə nisbətən 12,5% artmışdır. Bütövlükdə büdcə xərclərinin 17,3%-i əhalinin sosial müdafiəsinə və sosial təminatına sərf edilmişdir. Büdcə xərclərinin 19,7%-i isə ölkə iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsinə yönəldilmişdir.

Dövlət büdcəsinin kəsiri proqnozda -331 mlrd. manat nəzərdə tutulsa da, ilin sonunda -41,9 mlrd. manat olmuşdur ki, bu da ÜDM-n 0,1%-ni təşkil edir.

Sosial sfera. 2003-cü ildə əhalinin pul gəlirləri 24,2 trln. manat təşkil etmiş və 14,1% artmışdır. Əhalinin adambaşına düşən pul gəlirləri isə 13,2% artaraq 2983,4 min manat olmuşdur. Əhalinin sərəncamda qalan pul gəlirləri isə 23,3 trln. manat təşkil etmişdir ki, bu da əvvəlki illə müqayisədə 14% çoxdur.

Hesabat ilində əhalinin pul xərcləri 23,9 trln. manat təşkil etmiş və 13,5% artmışdır. Əhalinin xərclərində əsas yeri mal və xidmətlərin və xarici valyutanın alınması xərcləri tutmuşdur.

Əhalinin gəlirlərinin formalaşmasında mühüm payı olan əmək haqqının səviyyəsi də ötən illə müqayisədə 21,4% yüksəlmişdir. Ötən ildə ölkə iqtisadiyyatında çalışan işçilərin orta aylıq əmək haqqı 383,1 min manat təşkil etmişdir.

1.2. Tədiyyə balansı

2003-cü ildə tədiyyə balansı üzrə maliyyə axınları ölkənin ödəmə qabiliyyətinin daha da yaxşılaşmasını, investisiya potensialının rəlləşməsi prosesinin

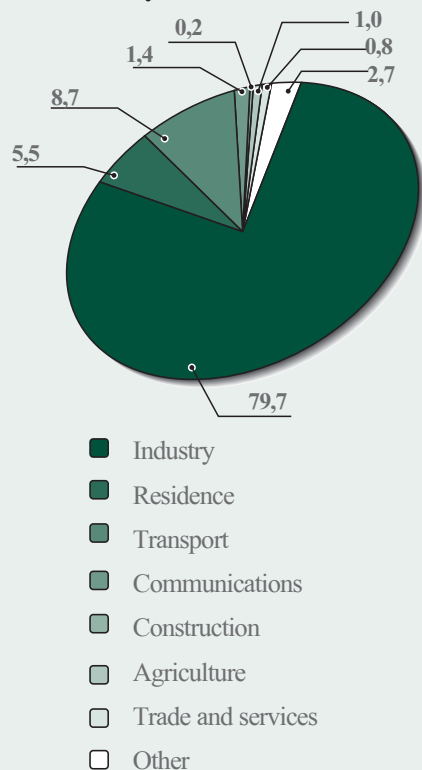
and extensive growth of cotton, potato, vegetable and melon-growing industries.

An increase in the transport sector which accounts for a major portion of the total GDP growth constituted 11.1%. Cargo transit has increasingly intensified since 1996, thus playing an important role in the overall growth in the transport sector.

An increase in consumption demand in year 2003 contributed to the certain revival of the consumption market. The volume of the retail commodity turnover rose by 10.9% and chargeable services went up by 11.7% in the reported year versus the year 2002 rates.

Investments. Investments in the national economy totaled to AZM17.8 trillion (USD3.6 billion) in the reported year, which exceeds the year 2002 levels by 71.2%. 91.8% of the total investment package was directed for design and implementation of production facilities. Investments were funded from a variety of sources in the reported year. Equity of enterprises and organizations accounted for 85.3% of the total investment funding. Remainder of the investment funding is broken-down as follows in terms of sources: bank loans - 1.6%; individual deposits - 3.2%; budget allocations - 2.8%; extrabudgetary funds - 0.8%; other sources - 6.3%.

Breakdown of Investments by Economic Sectors, %

Investment areas in 2003 included, percentagewise, 79.7% for industrial development, 5.5% for residential construction, 8.7% for transport, 0.8% for trade and services, 1.4% for communications, 1% for agriculture, 0.2% for construction and 2.7% for other sectors.

Private sector's share within the above described breakdown steadily increased in 2003. Thus, the private sector accounts for 88.7%, while the public sector holds 11.3% of the total investments made.

Public funding. Comprehensive economic reforms have contributed to ensuring sustainability of the public financial system and provided an effective impact on the growth of the public budget's revenue and expenditure outturn, which represents a crucial component of the public financial system.

Thus, the budget revenue outturn totaled to AZM6127.6 versus a projected amount of AZM6092 (100.6% outturn), and constituted 17.5% of the GDP by having increased 34.6%. Budget expenditures have increased by AZM1510.9 billion or 32.4% as compared to the previous year, thus having made 17.6% of the GDP. It should also be noted, that social protection and social security expenditures went up by 12.5% versus year 2002 levels. Overall, 17.3% of the budget expenditures were directed for social protection and social security purposes, while 19.7% of the budget expenditures were directed for economic development of the country.

While the budget deficit had been projected at -AZM331 billion, it rounded up to -AZM41.9 billion by the year-end, which makes 0.1% of the GDP.

Social sector. Individual cash income in 2003 totaled to AZM24.2 billion, showing an increase of 14.1%. Cash income per capita increased by 13.2% thus reaching the level of AZM2983.4 thousand. Cash income remaining at the general public's disposal made AZM23.3 trillion, which exceeds the previous year's indicator by 14%.

Cash expenditures of the population totaled to AZM23.9 trillion in the reported year, having increased by 13.5%. Commodity, service and foreign exchange purchases accounted for the largest portion of individual expenses.

Salaries, the chief constituent of individual revenues, have also gone up by 21.4% as compared to the previous year. Average monthly salary made AZM383.1 thousand.

1.2. Balance of Payments

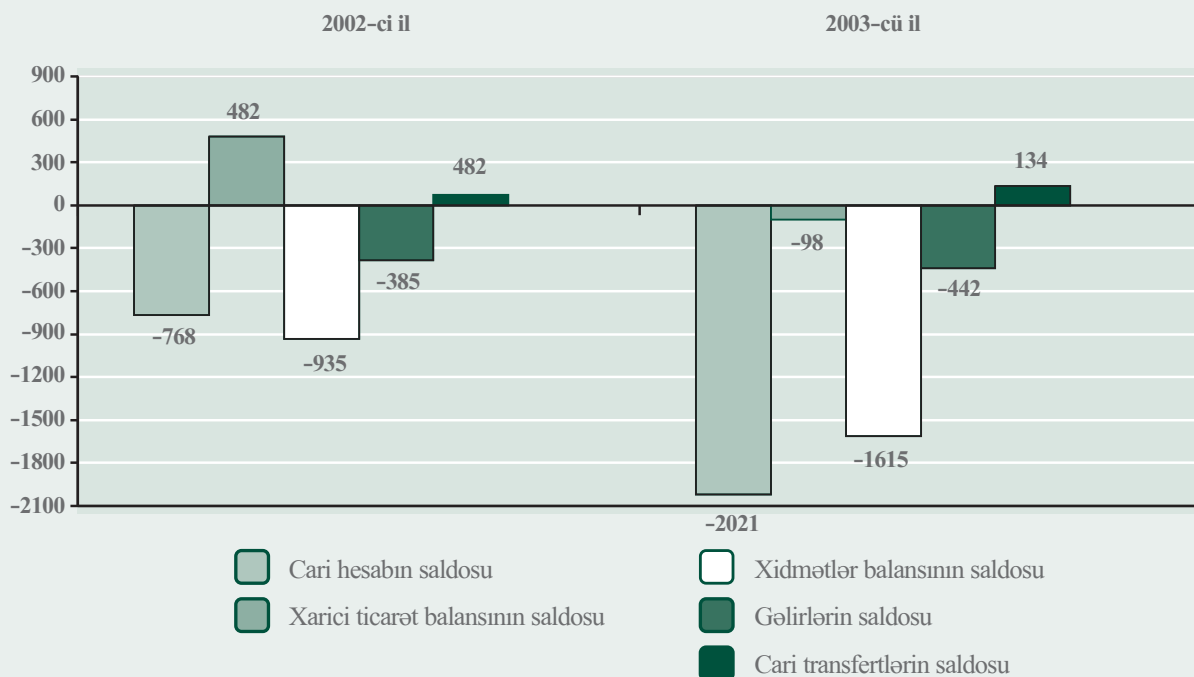
Financial flows in the year 2003 balance of payments determined the improvement of the country's credit ability,

sürətlənməsini və xarici tərəfdaşların ölkəmizə etimadının artdığını göstərir. Bütövlükdə 2003-cü ildə Azərbaycan 167 xarici dövlət ilə iqtisadi əlaqələr yaratmışdır.

2003-cü ildə tədiyə balansı statistikasının daha da təkmilləşməsi üzrə mühüm işlər görülmüşdür. Ölkənin tədiyə qabiliyyətinin düzgün qiymətləndirilməsinin makroiqtisadi əhəmiyyətini nəzərə alaraq tədiyə

lənməsi nəticəsində 2 mlrd.\$ məbləğində kəsirlə yekunlaşmışdır. Belə ki, hesabat dövrü ərzində ölkəyə cəlb olunmuş xarici kapitalın artması hesabına investisiya yönümlü malların və xidmətlərin idxalı çoxalmışdır.

Xarici ticarət. 2003-cü ilin yekunlarına görə xarici ticarət dövriyyəsi 5,3 mlrd.\$ təşkil etmiş və 2002-ci ilin müvafiq göstəricisindən 29,5% çox olmuşdur. Müqayisə

balansının tərtibinin təkmilləşdirilməsi, təhlilinin dərinləşdirilməsi davam etdirilmişdir. Balansın tərtib olunma keyfiyyəti beynəlxalq maliyyə institutlarının ekspertlərinin də müsbət rəyini almışdır.

Cari əməliyyatlar. "Cari əməliyyatlar hesabı"nın saldosu 2003-cü il ərzində bir sıra müsbət faktorlar, xüsusən neft strategiyasının reallaşmasının sürət-

olunan dövrdə ölkəyə idxal olunan məhsulların həcmi 49,3%, ixrac 13,9% artmışdır. İxracın ümumi həcmi 319,6 mln.\$ artaraq 2,6 mlrd.\$ təşkil etmişdir. İdxalın da həcmi 899,4 mln.\$ artaraq 2,7 mlrd.\$ olmuş, idxal və ixracın ÜDM-dəki xüsusi çəkiləri müvafiq olaraq 38,1% və 36,8% təşkil etmişdir.

Xarici ticarətin strukturu

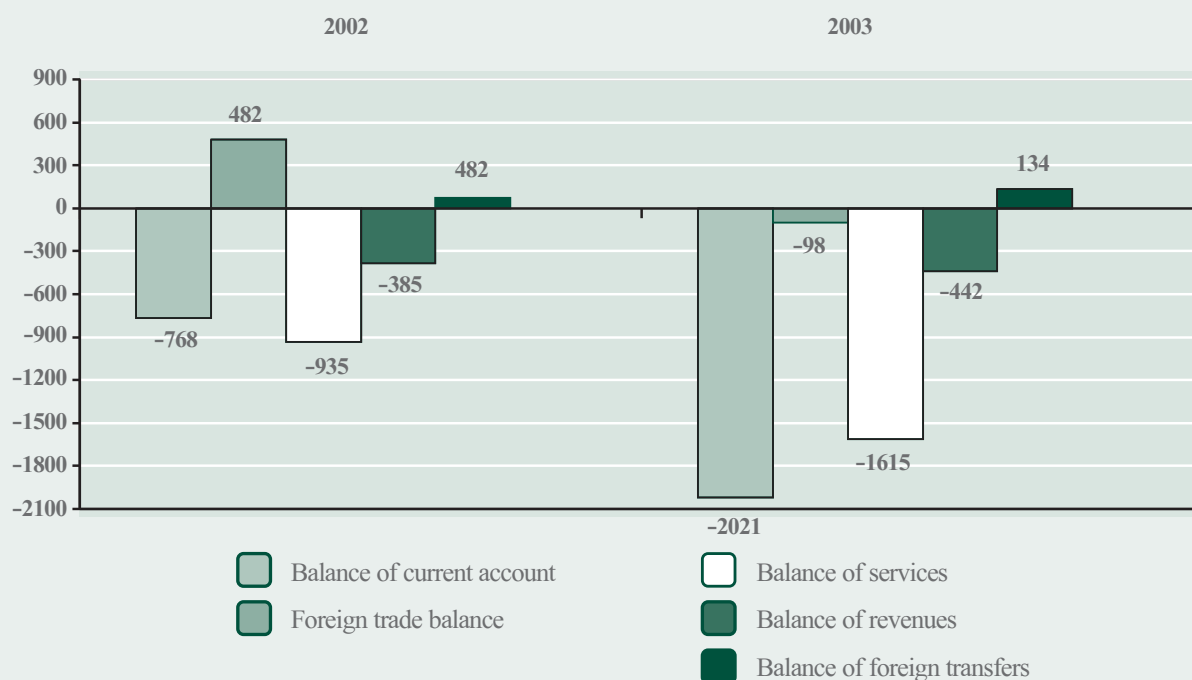
	2002-ci il		2003-cü il		2002-ci ilə nisbətən, %-lə
	Mln. \$-la	Xüsusiçəkisi %-lə	Mln. \$-la	Xüsusiçəkisi %-lə	
Dövriyyə-cəmi O cümlədən	4128	100	5348	100	130
İxrac	2305	56	2625	49	114
İdxal	1823	44	2723	51	149
Saldo	482		-98		

stimulated a faster pace of the investment potential realization and fostered the confidence of foreign counterparts in our country. Overall, Azerbaijan built economic relations with 167 foreign states in the year of 2003.

Significant measures were made to improve the balance of payment statistics in 2003. Improvements were made in the process of developing the balance of payments, with an aim towards a deeper, more meaning-

number of positive factors in the year of 2003, in particular the faster pace of the oil strategy implementation. Thus, a foreign capital influx increase during the period under review led to expanded imports of investment-derived commodities and services to the country.

Foreign trade. The 2003 year-end sum of the foreign trade turnover made USD5.3 billion, which exceeds the relevant year 2002 indicator by a measure of 29.5%.

ful analysis as the macroeconomic importance of an accurate evaluation of the country's creditworthiness cannot be exaggerated. Experts from the international financial institutions have commented favorably on how the balance of payments had been prepared.

Current transactions. The current account rounded up to a rate of only USD2 billion in deficit through a

Commodity imports went up by 49.3% and exports by 13.9% during the reported period. The increase in exports made USD319.6 million in real terms, thus taking the total level of exports to USD2.6 billion, whereas imports rose by USD899.4 million to a point of USD2.7 billion in total; overall, imports and exports as components of the GDP accounted for 38.1% and 36.8% respectively.

Foreign Trade Structure

	2002		2003		Compared to 2002, %
	USD Million	%	USD Million	%	
Total turnover where	4128	100	5348	100	130
Export	2305	56	2625	49	114
Import	1823	44	2723	51	149
Spread	482		-98		

Xarici ticarətin 22,5%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 77,5%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür. Respublikamız əmtəə mübadiləsində İtaliya, Rusiya, Fransa, Türkiyə, Birləşmiş Krallıq, İran, Türkmənistan, ABŞ, Almaniya və İsrail ilə daha intensiv ticarət əlaqələri yaratmışdır.

İxracın strukturunda neft məhsulları mühüm yer tutur. Hesabat dövründə xarici dövlətlərə 2,3 mlrd.\$-lıq neft məhsulları ixrac olunmuşdur ki, bu da 2002-ci ilin göstəricisindən 204,6 mln.\$ çoxdur. Bu əsasən xam neftin ixracının həcmünün artması ilə bağlıdır.

İl ərzində ölkədən 1,8 mlrd.\$ məbləğində xam neft ixrac olunmuşdur ki, bu da 2002-ci ilin göstəricisindən 235,0 mln.\$ çoxdur. İxrac olunmuş xam neftin 1,3 mlrd.\$-nı Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti (ABƏŞ) tərəfindən hasil olunmuş ilkin neft təşkil edir. Bunun da 715,9 mln.\$-ı "Əsrin müqaviləsi" ilə bağlı xarici ölkələrin iri neft şirkətləri tərəfindən Azərbaycana yönəldilmiş birbaşa investisiyaların repatriasiyası kimi, yəni neft-qaz sektorunun xarici öhdəliklərinin azalması hesabına, 387,2 mln.\$ və 234,2 mln.\$-ı isə müvafiq olaraq konsorsiumun payçı xarici şirkətlərinin və Azərbaycanın paylarına düşən gəlir nefti kimi ixrac edilmişdir.

Ölkənin digər strateji məhsulu olan pambıq ixracının dəyər həcmi 46,7% artaraq 33,3 mln.\$ təşkil etmişdir. 2003-cü ildə ölkədən 85,1 mln.\$ məbləğində kimya məhsulları, 46,9 mln.\$ həcmində isə maşınqayırma məhsulları da ixrac olunmuşdur.

İdxalın strukturu əvvəlki dövrlərdə olduğu kimi, yenə də ixracın strukturundan fərqlənir. Fiziki şəxslərin məkik idxalını (330,2 mln.\$) və humanitar malları (40,6 mln.\$) nəzərə almaqla 2003-cü il ərzində respublikaya 959,3 mln.\$ xalq istehlakı malları gətirilmişdir. Bunun da 44,2%-i, yəni 423,8 mln.\$-ı ərzaq məhsullarının payına düşür. İdxalın funksional strukturunda investisiya yönümlü maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi keçən illə müqayisədə 15,1% artaraq 44,0%-ə çatmış və 1,2 mlrd.\$ məbləğində olmuşdur. Bu artım beynəlxalq neft kontraktları çərçivəsində ölkəyə cəlb olunmuş investisiyaların artımı ilə əlaqədar olmuşdur. Bundan başqa il ərzində respublikaya 215,2 mln.\$ dəyərində təbii qaz və ümumi məbləği 505,1 mln.\$ bərabər olan istehsal təyinatlı kimya, qara və əlvan metal məhsulları da gətirilmişdir. Bütövlükdə, keçən illə müqayisədə idxalın ümumi həcmi 899,4 mln.\$ məbləğində artmışdır.

Beynəlxalq xidmətlər. 2003-cü il ərzində xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində qarşılıqlı xidmətlər əsas yerlərdən birini tutmuşdur və həmin

xidmətlərin ümumi həcmi 2,5 mlrd.\$ təşkil etmişdir. Bunun da 2 mlrd.\$ qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın hüquqi və fiziki şəxslərinə, 432,0 mln.\$ isə Azərbaycanın xarici ölkələrin rezidentlərinə göstərdiyi xidmətlərdir. Xidmətlər balansı kəsinin 2003-cü ildə də belə yüksək olması (1,6 mlrd.\$) əsasən beynəlxalq neft kontraktları çərçivəsində neft-qaz sektorunun fəaliyyəti ilə bağlı işlərin yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar istifadə olunmuş 3,3 mlrd.\$ məbləğində investisiyaların 1,5 mlrd.\$ məbləğində vəsaitinin tikinti-quraşdırma və digər işgüzar xidmətlərlə bağlı xərclərə görə xarici dövlətlərin rezidentlərinə ödənilməsidir.

Qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 15,7%-i nəqliyyat üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 388,2 mln.\$ bərabər olan nəqliyyat xidmətlərinin 48,9%-i Azərbaycan rezidentlərinin xarici dövlətlərin nəqliyyat sistemlərindən istifadə etmələri ilə əlaqədardır. Öz növbəsində Azərbaycanın digər ölkələrə göstərdiyi nəqliyyat xidmətlərinin ümumi dəyəri 198,2 mln.\$ bərabər olmuşdur. Bu vəsaitin xeyli hissəsi TRASEKA layihəsi çərçivəsində respublika ərazisi vasitəsilə Orta Asiya respublikaları ilə Avropa ölkələri arasında tranzit yükdaşımalarının intensivləşməsi nəticəsində əldə edilmişdir.

Hesabat dövründə xaricilərə turizm ilə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri 57,7 mln.\$ bərabər olmuşdur ki, bunun da 10,6%-i (6,1 mln.\$) qeyri-rezidentlərin Azərbaycana işgüzar səfərləri ilə bağlıdır. Öz növbəsində xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizm ilə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri 111,4 mln.\$ olmuşdur. Burada əsas amil respublikamızdakı iqtisadi fəallığın və daxili sabitliyin bərqərar olması ilə əlaqədar turistlərin və iş adamlarının qarşılıqlı axınının lazımı səviyyədə qalması olmuşdur. Ümumiyyətlə, qeyd etmək lazımdır ki, qarşılıqlı xidmətlərin ölkənin xarici ölkələr ilə əmtəə və xidmətlər üzrə ümumi idxal-ixrac dövriyyəsinə xüsusi çəkisi keçən illə müqayisədə 3,0% artaraq 31,7% təşkil etmişdir. Bu da əsasən neft-qaz sektorunun fəaliyyəti ilə bağlı xidmətlərin idxalının 666 mln.\$ artması ilə bağlıdır.

Gəlirlər. Gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 547,3 mln.\$ təşkil etmişdir. Bunun da əsas hissəsini - 90,4%-ni (494,7 mln.\$) Azərbaycandan ödənişlər təşkil edir. Xaricə ödənilmiş bu vəsaitin əsas hissəsi beynəlxalq neft kontraktları ilə bağlı ABƏŞ-in xarici payçı investorlarının gəlirlərinin repatriasiyası (387,2 mln.\$) və qeyri-rezidentlərə ödənilmiş əmək haqları (49,8 mln.\$) ilə əlaqədardır. Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, gəlirlərlə bağlı

In terms of counterpart ownership of the foreign trade turnover, CIS countries accounted for 22.5% and other foreign countries for 77.5% thereof. The country's commercial relations in the sense of commodity exchange intensified with Italy, Russia, France, Turkey, the United Kingdom, Iran, Turkmenistan, USA, Germany and Israel.

Oil products hold a significant niche within total **exports**. USD2.3 billion worth of oil products were exported to foreign states during the reported period, which is in excess of the relevant year 2002 indicator by USD204.6 million. This derives primarily from the increased crude oil exports.

USD1.8 billion worth of crude oil had been exported from the country during the year, which exceeds the relevant year 2002 indicator by a measure of USD235.0 million. Early oil produced by the Azerbaijan International Operating Company (AIOC) accounted for USD1.3 billion within the total crude oil exports, where USD715.9 million represent repatriation of the direct foreign investments made in Azerbaijan by the world's largest oil companies under the Contract of the Century, i.e., export of oil revenue shares of foreign companies and Azerbaijan of USD387.2 million and USD234.2 million respectively under the production sharing-based partnership within a consortium, which basically represents a reduction in the foreign liability assumed by the oil and gas sector.

Yet another product of the country that has a strategic meaning to it, cotton, had its exports increased by 46.7% thus totaling to USD33.3 million. The country also exported USD85.1 million worth of chemical products and USD46.9 million worth of machinery in 2003.

Imports differed from exports in terms of composition as had been the case in the previous years, too. A total of USD959.3 million worth of consumption goods were imported to the country in 2003, including shuttle trade imports by individuals (USD330.2 million) and humanitarian aid goods (USD40.6 million). Here, food products account for 44.2%, or USD423.8 million. Investment-purpose imports of machinery, equipment and goods went up by 15.1% to 44.0% as was facilitated mainly by an upturn in the investments attracted to the country under the international oil contracts. In addition, USD215.2 million worth of natural gas and USD505.1 million worth of raw material chemical, ferrous and non-ferrous metal products were imported to the country in 2003. In total, imports grew by USD899.4 million versus last year.

International services. Two-ends supply of services within the framework of Azerbaijan's economic interac-

tions with foreign countries accounted for a significant portion thereof, and had a total value of USD2.5 billion in 2003. This sum breaks into two sets of values for services provided by non-residents to Azerbaijan's legal entities and individuals and services rendered by Azerbaijan to residents of foreign states, being USD2 billion and USD432.0 million accordingly. This quite significant gap in service amounts (USD1.6 billion) that continued throughout 2003 represents primarily a spread between USD1.5 billion of construction and other business service fees paid to cover appropriate costs of foreign country residents and a total of USD3.3 billion worth of investments used up in connection with works implemented in the oil and gas sector under international oil contracts.

Transportation activities accounted for 15.7% of the total mutual services turnover. 48.9% of the total USD388.2 million worth of transportation services stand for the usage by Azeri residents of the transportation systems of foreign states. Transportation services supplied by Azerbaijan to other countries amounted to USD198.2 million in total. A major part of that amount was earned as a direct consequence of the intensified cargo traffic among the Middle Asian and European states transiting through Azerbaijan under the TRACECA project.

Travel services provided to foreign residents in the reported year amounted to USD57.7 million, where business trips of non-residents to Azerbaijan account for 10.6% (USD6.1 million). At the same time, tourism-related services rendered to Azeri residents in foreign states amounted to USD111.4 million in total. The prime factor that made these mutual earnings flow feasible is the economic activity and overall stability within the country that enabled maintaining the tourist and business people's traveling to and from Azerbaijan at an appropriate level. In general, it should be noted that mutual services have gone up by a measure of 3% as a percentage of the commodity and service exports and imports turnover with foreign states as compared to the last year's level, thus reaching a total of 31.7% of the aforementioned turnover. This derives primarily from the USD666 million increase in service imports in connection with the oil and gas sector operations.

Factor income balance. Total turnover of factor income balance flows amounted to USD547.3 million. Payments from Azerbaijan account for a major part of this turnover, being 90.4% (USD494.7 million). In turn, the largest portion of that amount paid to foreign states represents repatriated income of foreign investors (USD387.2 million) holding shares within the AIOC under the international oil contracts, and labor remuneration

respublikaya daxil olmuş vəsait 2002-ci illə müqayisədə 15,5 mln.\$ artaraq 52,6 mln.\$ olmuş və nəticədə 2002-ci illə müqayisədə gəlirlər üzrə ümumi kəsir 57,3 mln.\$ artaraq 442,0 mln.\$ çatmışdır.

Cari transfertlər. Cari transfertlər üzrə xarici ölkələrdən alınan humanitar mallarının, texniki və digər yardımların ümumi dəyəri 62,6 mln.\$ təşkil etmişdir. Yardımların ümumi dəyərinin əsas hissəsi humanitar idxal mallarından ibarətdir. Belə ki, 2003-cü il ərzində ölkəyə gətirilmiş humanitar idxal mallarının ümumi həcmi 40,6 mln.\$ məbləğində olmuşdur. Fiziki şəxslərin pul baratları üzrə qarşılıqlı köçürmələrinin müsbət saldosu 76,4 mln.\$ təşkil etmişdir. Bütövlükdə cari transfertlər üzrə əməliyyatlar 134,1 mln.\$ müsbət saldo ilə nəticələnmişdir.

Kapital və maliyyə hərəkəti. "Kapitalın və maliyyənin hərəkəti hesabı" üzrə vəziyyət göstərir ki, 2003-cü ildə ölkəyə xarici kapital axını keçən illə müqayisədə 1,9 dəfə artaraq 4,4 mlrd.\$ olmuşdur.

(Əsas neft ixracı kəmərinin) və Cənub Qafqaz Kəməri Şirkətinin (Bakı-Tiflis-Ərzurum qaz kəmərinin) tikintisi layihəsi ilə əlaqədar səhmdar kapital şəklində daxil olmuş sərmayələrlə bağlıdır. Hesabat dövrü ərzində bir çox xarici sərmayəli müəssisələr, banklar və firmalar iqtisadiyyatımızın müxtəlif sahələrinə xeyli xarici kapital yönəlmişlər. Hesabat dövrü ərzində belə sərmayələrin ümumi həcmi 45,4 mln.\$ məbləğində olmuşdur.

Hesabat dövründə iqtisadiyyatımıza yönəldilmiş xarici sərmayələrin ümumi həcmnin 9.7%-ni **digər investisiyalar** təşkil edir. 2003-cü il ərzində bu göstərici 431,6 mln.\$ olmuşdur.

Ehtiyat aktivləri. Azərbaycan iqtisadiyyatına yönəldilmiş xarici sərmayələrin və ölkənin ixrac potensialının durmadan artması və aparılan uğurlu iqtisadi siyasət ölkənin xarici borcu üzrə olan ödənişlərə tələbatı və idxal olunmuş əmtəə və xidmətlərin dəyərini tam maliyyələşdirməklə yanaşı, ölkənin strateji xarici valyuta ehtiyatlarının da artmasını təmin etmişdir.

Azərbaycan Respublikasına xarici kapital axınının funksional strukturu

	2002-ci il		2003-cü il		2003-cü il 2002-ci ilə nisbətən, %- lə
	Mln.\$-la	Xüsusiçəkisi %-lə	Mln.\$-la	Xüsusiçəkisi %-lə	
Birbaşa investisiyalar	2024.6	86.4	3948.7	89.0	195.0
- neft -qaz sektoru	1948.4	83.1	3903.3	88.0	200.3
- digər sektorlar	76.2	3.3	45.4	1.0	59.6
Kreditlər və digər investisiyalar	318.5	13.6	431.6	9.7	135.5
- dövlət təminatlı kreditlər	222.5	9.5	214.5	4.8	96.4
- digər kreditlər və investisiyalar	96.0	4.1	217.1	4.9	226.1
Neft bonusu	-	-	58.6	1.3	-
CƏM İ	2343.1	100,0	4438.9	100,0	189.4

Müsbət haldır ki, Azərbaycan iqtisadiyyatına bütün formalarda cəlb edilmiş xarici kapitalın ÜDM-də xüsusi çəkisi yüksək olaraq qalmaqdadır - 62,2%. Qeyd etmək lazımdır ki, iqtisadi artımın stimullaşdırılması baxımından ən effektiv formada - birbaşa investisiyalar formasında daxilolmalar ölkəyə cəlb olunmuş xarici kapitalın 89,0%-ni təşkil etmişdir. Birbaşa investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi 98,8% təşkil etmişdir ki, bu da iri neft-qaz layihələri, Bakı-Tiflis-Ceyhan Boru Kəməri Şirkətinin

Dövlət Neft Fondunun aktivləri də nəzərə alınmaqla hesabat dövrü ərzində ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 205,4 mln. ABŞ dolları məbləğində artmış və 1,5 mlrd. ABŞ dollarını ötmüşdür.

1.3. Dünya iqtisadiyyatı

Aparıcı ölkələrdə makroiqtisadi vəziyyət. 2003-cü il dünya iqtisadiyyatında 1999-cü ildən başlanan tənəzzül proseslərinin dayanması və bunun canlanma ilə əvəz

neration to non-residents (USD49.8 million). It should also be noted that the revenue influx to the country increased by USD15.5 million versus year 2002, thus reaching the level of USD52.6 million, whereby the revenue gap went up by USD57.3 million versus year 2002 rate, having thus settled at USD442.0 million.

Current transfers. Humanitarian aid, technical assistance and other aid-sponsored commodities delivered to the country from foreign states under current transfers totaled to USD62.6 million. Overall, the provided assistance was composed of humanitarian aid imports for the most part. Thus, humanitarian aid products imported to the country in 2003 amounted to USD40.6 million in total. Mutual cash transfers by individuals had a positive gap of USD76.4 million. Overall, current transfers settled down to a USD134.1 million positive balance.

Capital and financial flows. The Capital and Cash Flow Report suggests that the foreign capital influx to the country in 2003 went up by 1.9 times versus last year, thus having totaled to USD4.4 billion.

the Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline Company (Main Export Pipeline) and South Caucasus Pipeline Company (Baku-Tbilisi-Erzurum Gas Pipeline) construction project. A number of enterprises, banks and other entities with foreign ownership made foreign capital investments to various sectors of the economy over the reported period. These investments amounted to USD45.4 million in total in the reported period.

Other investments account for a share of 9.7% within the total amount of the foreign investments in the economy in the reported period.

Reserve assets. The continuous growth of foreign investments to the economy of Azerbaijan and the country's exports capacity, as well as the successful economic policy allow not only for meeting the country's demand for foreign debt servicing and fully paying for the imported goods and services, but also for maximizing the national foreign exchange-denominated strategic reserves. The country's foreign reserves, including the State Oil Fund's assets

Functional Breakdown of Foreign Capital Inflow to the Republic of Azerbaijan

	2002		2003		2003 percent- age wise comparison with year 2002
	USD million	%	USD million	%	
Direct investments	2024.6	86.4	3948.7	89.0	195.0
- oil and gas sector	1948.4	83.1	3903.3	88.0	200.3
-other sectors	76.2	3.3	45.4	1.0	59.6
Loans and other investments	318.5	13.6	431.6	9.7	135.5
- sovereign-guaranteed loans	222.5	9.5	214.5	4.8	96.4
- other loans and investments	96.0	4.1	217.1	4.9	226.1
Oil bonus	-	-	58.6	1.3	-
TOTAL	2343.1	100,0	4438.9	100,0	189.4

A positive accomplishment is the fact that foreign capital attracted to Azerbaijan's economy in all forms retains its high level percentage of the GDP - 62.2%. It should be noted that revenues attracted in a form of direct investments, being the most effective form from the economic growth stimulation standpoint, represent 89% of the total foreign capital inflow. The oil and gas sector accounts for 98.8% of the total direct investments, mostly through the investments made in the form of equity under large oil and gas projects, such as

have increased by USD205.4 million in the reported period, thus exceeding USD1.5 billion in total.

1.3. Global Economy

Macroeconomic conditions in the world's leading countries. The year of 2003 is distinguished for the long-awaited halt of the recession process, which dates back to year 1999, and the resuscitation that came to replace it. The overall economic growth in the member

olunması ilə əlamətdar olmuşdur. İqtisadi İnkişaf və Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv olan ölkələr üzrə (buraya iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş 30 ölkə daxildir) ümumi iqtisadi artım 2003-cü ildə 2% səviyyəsində olmuşdur.

Qlobal dirçəlişin əsas lokomotivi olan ABŞ-da iqtisadi artıma təkan verən başlıca amil İraq müharibəsindən sonra qeyri-müəyyənliyin aradan qaldırılması, habelə vergilərin azaldılması və dövlət xərclərinin artırılması nəticəsində məcmu istehlakın və investisiyaların artması olmuşdur.

2003-cü ildə ABŞ-da ÜDM-in artımı 2,9% səviyyəsində olmuşdur. ÜDM-in belə yüksək artım əsasən fərdi istehlak xərclərinin (xüsusilə, uzunmüddətli istifadə malları üzrə) və əsas kapitalla qoyuluşların həcmünün artması hesabına mümkün olmuşdur. Dolların digər valyutalara nisbətən məzənnəsinin aşağı səviyyədə olduğu bir şəraitdə xalis ixracatın artımı da ÜDM-in artmasına təkan vermişdir. İl ərzində ABŞ-da inflyasiya 1,9%, işsizlik isə 6% olmuşdur. Lakin, qeyd olunan müsbət makroiqtisadi göstəricilərlə yanaşı ABŞ iqtisadiyyatında bir sıra problemlər də mövcuddur. Belə ki, dolların kəskin devalvasiyasına baxmayaraq xarici ticarət balansının kəsiri hələ də yüksək səviyyədə qalmaqdadır.

2003-cü ildə ÜDM-in artım tempi Avropa Birliyi ölkələrində 0,6%, avrozonada isə 0,4% təşkil etmişdir. Avrozonada iqtisadi artım tempinin aşağı olmasının başlıca səbəblərindən biri bu zonanın ən iri iqtisadiyyatına malik Almaniyada ÜDM-in 0,1% azalması olmuşdur. 2003-cü ildə avrozonada inflyasiya 1,9%, işsizlik səviyyəsi isə 8,8% civarında olmuşdur. Avrozonada hesabat dövrünün əvvəllərində istehsal aktivliyi indeksi

müəyyən qədər qalxsa da bu göstəricinin hələ də 50-dən aşağı olması müəyyən narahatlıqlar doğurur. Avronun ABŞ dollarına qarşı məzənnəsinin artıq dərəcədə artmasının ixracətə Avropa iqtisadiyyatı üçün təhlükə yarada biləcəyi ehtimal edilir.

İqtisadi artımı stimullaşdırmaq məqsədilə İngiltərədə mərkəzi bank fevral ayının əvvəllərində uçot dərəcəsini 4%-dən 3,75% endirdi. Bu ölkədə son 48 ildə ən aşağı uçot dərəcəsidir. 2003-cü ildə Böyük Britaniyada iqtisadi artım tempi 1,9%, inflyasiya 2,8% olmuşdur.

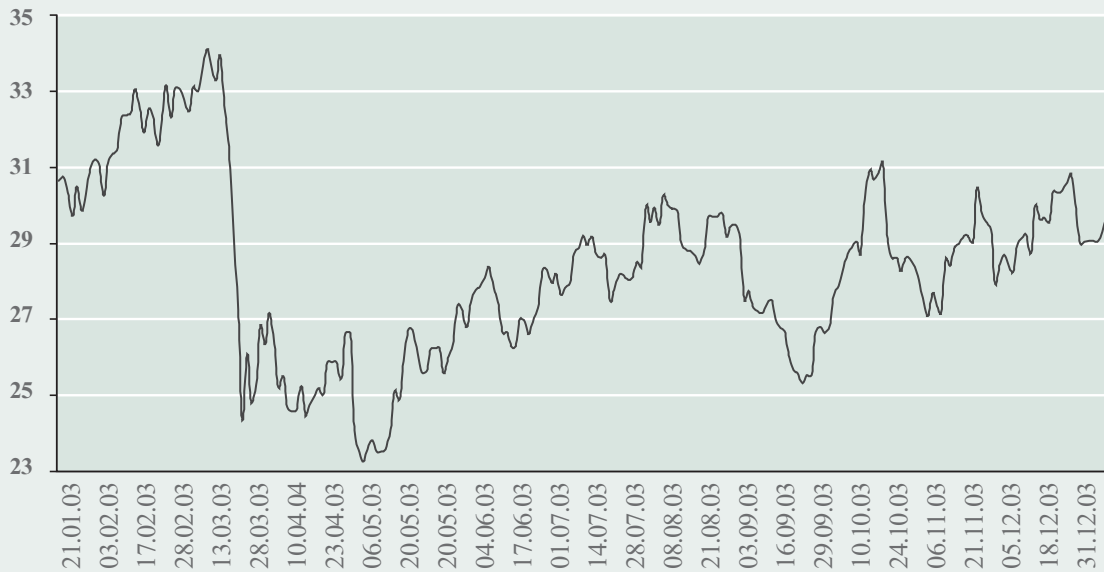
Yaponiyada 2003-cü ildə də deflyasiya müşahidə edilmiş və onun səviyyəsi 0,4% olmuşdur. Burada hökumət deflyasiyanın yaratdığı təzyiqləri ölkədə struktur islahatları aparmaq və bank sistemini yenidən qurmaq yolu ilə aradan qaldırmağa çalışır. Burada korporativ və maliyyə strukturlarının ciddi islahatlara ehtiyacı vardır. Lakin, son vaxtlar xarici ticarət şəraitinin yaxşılaşması, səhmlərin qiymətlərinin qalxması ilə əlaqədar olaraq 2003-cü ildə iqtisadi artım nəzərəcarpacaq dərəcədə, 2,7% həddində olmuşdur. İşsizlik səviyyəsi isə 5,3% təşkil etmişdir.

Valyuta məzənnələri. Hesabat dövrü ərzində ABŞ dollarının məzənnəsi dünyanın aparıcı valyutalarına nəzərən aşağı düşmüşdür.

Belə ki, ABŞ dollarının məzənnəsi avroya nəzərən 16,8%, İngilis funt sterlinginə nəzərən 9,7%, Yapon yeninə nəzərən 10,1%, İsveçrə frankına nəzərən 10,6%, Rus rubluna nəzərən isə 8,4% aşağı düşmüşdür.

Səhm qiymətlərinin dinamikası. Aparıcı ölkələrin iqtisadiyyatında baş verən proseslər onların fond indekslərində də öz əksini tapmışdır. İl ərzində dünyada

Dünya bazarında 1 barrel neftin qiymətinin dinamikası (ABŞ dolları ilə)

states of the Organization for Economic Development and Cooperation (which consists of 30 economically developed countries) constituted 2% in 2003.

The US economy, the prime drive of the global revival, gained a significant impetus in terms of economic growth by having eliminated the uncertainty that had reigned after the war with Iraq, cut on taxes and increased public expenditures, which in conjunction led to a notable growth in total consumption and investments.

The US GDP growth rate made 2.9% in 2003. This major increase in the GDP was fostered principally by an upturn in individual consumption expenses (in particular, for long-term usage products) and capital investments. In addition, the growth of net exports while the Dollar remained stably lower against other currencies also gave an additional impetus to the GDP uptake. The US inflation and unemployment rates during the year were 1.9% and 6% correspondingly. However, the US economy suffers from a diversity of problems while this favorable macroeconomic situation exists. Thus, although the Dollar has significantly devalued the deficit of the foreign trade balance still remains high.

The GDP growth rates in the European Union countries and Euro zone made 0.6% and 0.4% respectively in 2003. One of the main reasons behind the low economic growth rates in the Euro zone was the 0.1% reduction in Germany's GDP as this country has the largest economy in the zone. In 2003, inflation and unemployment rates in the Euro area were 1.9% and 8.8% correspondingly. Although the production activity index showed a certain upturn early in the reported period in the Euro

area, this indicator is still below the threshold of 50%, which begets certain concerns. The Euro's excessive leap up against the Dollar exchange rate may pose an immediate danger for an export-oriented Europe.

Bank of England reduced its discount rate from 4 to 3.75% early in February with an aim to encouraging economic growth. This rate is the lowest in the country for the last 48 years. Great Britain's economic growth and inflation rates in 2003 were 1.9% and 2.8% correspondingly.

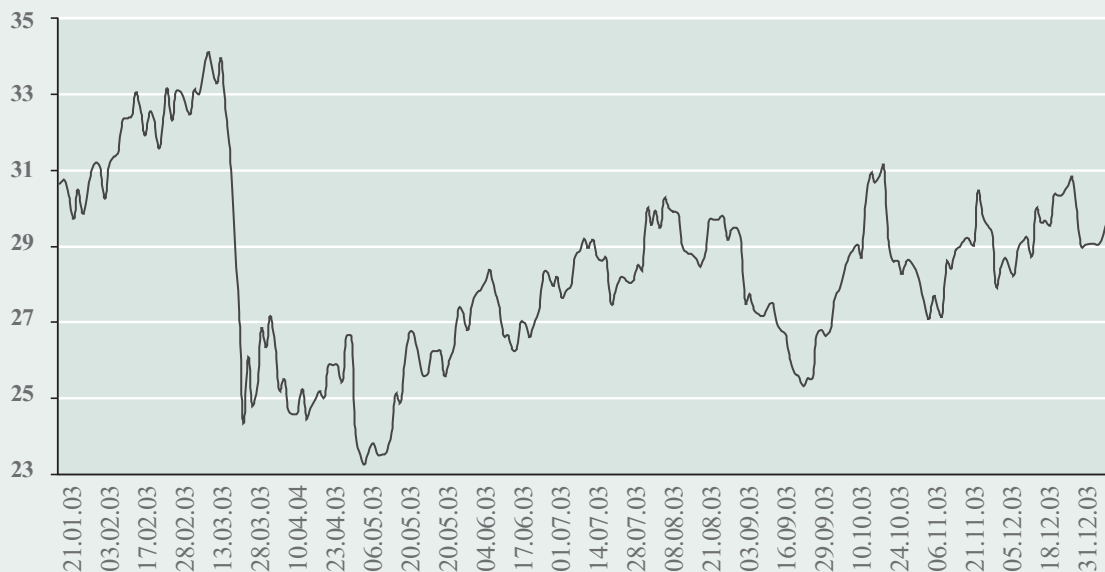
Deflation at a rate of 0.4% was noted in Japan during 2003. The country's government is now taking efforts to mitigate or remove the pressing effects of the deflation through structural adjustments in the country and reconstruction of the banking system. Japan's corporate and management frameworks are in an urgent need of reforms. However, recent positive developments in foreign trade and increased stock values stimulated a quite notable improvement of the economic growth, as its rate was 2.7% in 2003. The country's unemployment rate is 5.3%.

Currency exchange rates. US Dollar steadily devalued against the world's leading currencies in the reported period.

Thus, US Dollar devalued against Euro by 16.8%, against the British Pound by 9.7%, the Japanese Yen by 10.1%, Swiss Franc by 10.6% and the Russian Ruble by 8.4%.

Stock value changes. Processes dominating in the world's leading economies also had an impact on their stock indices. Major stock indices went up in the

1 Barrel of Oil Price Changes at the Global Market (USD)

əsas fond indekslərinin səviyyəsi yüksəlmişdir. Belə ki, Nyu York Fond Birjasında hərraca çıxarılan 30 ən iri sənaye şirkətinin orta qiymətini əks etdirən Dou Cons indeksi 25%, Tokio Fond Birjasında hərraca çıxarılan 225 ən iri şirkətin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış Nikkey indeksi isə 24,5% yüksəlmişdir.

Avropada da fond indekslərinin artması müşahidə edilmişdir.

Belə ki, Avropanın 100 ən iri şirkətinin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış FTSE eurotop 100

indeksi 11,2%, Almaniya Fond Birjasında hərraca çıxarılan 100 ən iri şirkətin səhmlərinin orta qiyməti - DAX indeksi isə 37,1% yüksəlmişdir.

Neftin qiymətinin dinamikası. 2003-cü ildə dünya bazarında Brent markalı neftin orta qiyməti 28,5 ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Gözlənilməyinin əksinə olaraq İraqda hərbi əməliyyatlar başlayandan sonra dünya bazarında neftin qiyməti bir qədər aşağı düşsə də sonra yenidən yüksəlmişdir.

reported year. Thus, the Dow Jones index which reflects the average stock values of 30 largest companies traded at New York Stock Exchange rose by 25%, and the Nikkey index calculated on the basis of stock values of 225 largest companies traded at Tokio Stock Exchange went up by 24.5%.

Stock indices increased in Europe too.

Thus, the FTSE Eurotop 100 Index calculated based on the stock values of the largest 100 European companies went up by 11.2%, while the DAX index which

represents the average stock price for 100 largest enterprises traded at the German Stock Exchange, rose by 37.1%.

Oil price changes. The average price of Brent oil on the global marketplace in 2003 was USD28.5.

Contrary to the common expectations, oil prices picked up again although there had been a slight decline in oil prices after the war in Iraq.

2. PUL-KREDİT SİYASƏTİ

2.1. Pul-kredit siyasətinin əsas yekunları

Milli Bank 2003-cü ildə də inflyasiyanın məqbul səviyyədə saxlanılmasına, milli valyutanın məzənnəsinin sabitliyinin təmin olunmasına, beynəlxalq normalara uyğun valyuta ehtiyatlarının qorunub saxlanılmasına, bank sisteminin daha da möhkəmləndirilməsinə və iqtisadiyyatın pulla təminatının daha da yaxşılaşmasına yönəldilmiş pul-kredit və məzənnə siyasəti yeritmiş və qarşıda qoyulan məqsədlərə nail olmuşdur.

Ölkə iqtisadiyyatının inkişafı üzrə əldə olunmuş nailiyyətlərin 2003-cü il ərzində də davam etməsi və bərqərar olmuş makroiqtisadi sabitliyin dönməz xarakter alması və daha da dərinləşməsi həyata keçirilən iqtisadi siyasətin və onun mühüm tərkib hissəsi olan pul-kredit və məzənnə siyasətinin düzgünlüyünü və effektivliyini göstərir.

İnflyasiya. 2003-cü ildə Azərbaycanda inflyasiyanın orta illik səviyyəsi 2,2% olmuşdur. *İnflyasiya modeli əsasında aparılmış araşdırmalar* göstərir ki, qiymətlərin dəyişiminin 92%-i ərzaq məhsullarının, 8%-i qeyri-ərzaq məhsullarının qiymətlərinin dəyişimi hesabına baş vermişdir.

2003-cü ilin dekabr ayında istehlak qiymətləri indeksi ötən aya nisbətən 1,5%, ötən ilin dekabr ayına nisbətən isə 3,6% yüksəlmişdir. Beləliklə, illik inflyasiyanın mühüm hissəsi dekabr ayına təsadüf etmişdir. Qiymətlərin artımı əhalinin gəlirlərinin əhəmiyyətli dərəcədə artması şəraitində baş vermişdir.

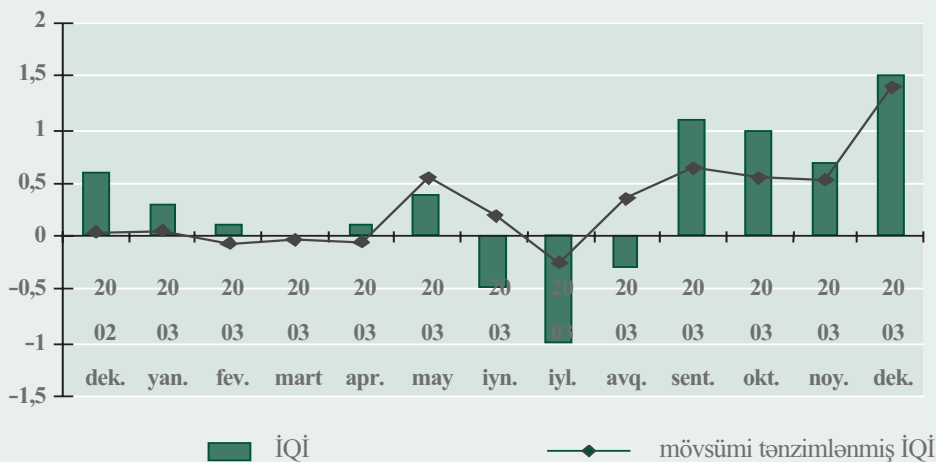
Istehlak qiymətlərinin ümumi səviyyəsində xüsusilə 2003-cü ilin son dörd ayında davam etməkdə olan artım ilin ortalarından etibarən istehlak tələbində müşahidə olunan canlanma və mövsümi amillərin qiymətlərə artırıcı təsiri ilə izah olunur.

Ölkədə gəlir səviyyəsinin artması, idxal qiymətləri indeksinin 3% yüksəlməsi və bir sıra institusional və mövsümi faktorlar dekabr ayında qiymətlərin əvvəlki aylara nisbətən yüksəlməsini şərtləndirmişdir. Mövsümi amillər içərisində xüsusilə qış fəslilə əlaqədar kənd təsərrüfatı məhsullarının təklifinin ənənəvi azalmasını və nəticədə meyvə-tərəvəzin qiymətinin təkcə dekabr ayı ərzində 17,8% bahalaşmasını qeyd etmək olar.

Lakin İQİ-in artmasında əsas amil məcmu tələbin, xüsusilə onun istehlak komponentinin genişlənməsi olmuşdur ki, bunun da nəticəsində təkcə dekabr ayında istehlak qiymətlərinin ötən aya nisbətən 1,5% artmasında tələb amilinin real iştirakı 0,9% təşkil etmişdir. Gəlir amilinin fəallaşması istehlak bazarına təzyiqli əhəmiyyətli dərəcədə artırmış, bu səbəbdən ərzaq malları ötən ilin dekabrına nisbətən 5,4%, qeyri-ərzaq malları isə 1% bahalaşmışdır.

2003-cü ildə ötən ilə nisbətən əhalinin mal və xidmətlərə xərcləmələrinin artması və istehlak bazarında reallaşdırılan mal və xidmətlərin həcmının genişlənməsi ticarət müəssisələrinin mal ehtiyatları qalıqlarının əhəmiyyətli azalmasına səbəb olmuşdur. Ticarət müəssisələrində günlük mal ehtiyatının azalması istehlak bazarında qiymətlərə potensial olaraq

Aylıq İQİ və onun mövsümi amillərdən təmizlənmiş dinamikası, %-lə

2. MONETARY POLICY

2.1. Principal Outcomes of the Monetary Policy

National Bank's monetary and exchange rate policy in 2003 aimed at maintaining the inflation at an acceptable level, preserving the stability of national currency, maintaining foreign reserves at a level conformant to the best international practices, further strengthening the banking system and improving money supply in the economy, and has successfully accomplished its goals.

Continuation of economic developments in 2003, and the irreversibility and further expansion of the macroeconomic stability point to the relevance and effectiveness of the economic policy, and the monetary and exchange rate policy as its integral components.

Inflation. Average annual inflation rate was 2.2% in 2003. *Research conducted using an inflation model* suggest that price changes are mainly affected by food price changes constituting 92% and non-food price changes constituting 8% of the whole inflation rate.

Consumer price index in December, 2003 rose by 1.5% versus the last month's indicator and by 3.6% versus the last year's December. Thus, the month of December accounted for a major part of the total annual inflation. Prices increased while individual incomes also grew intensively.

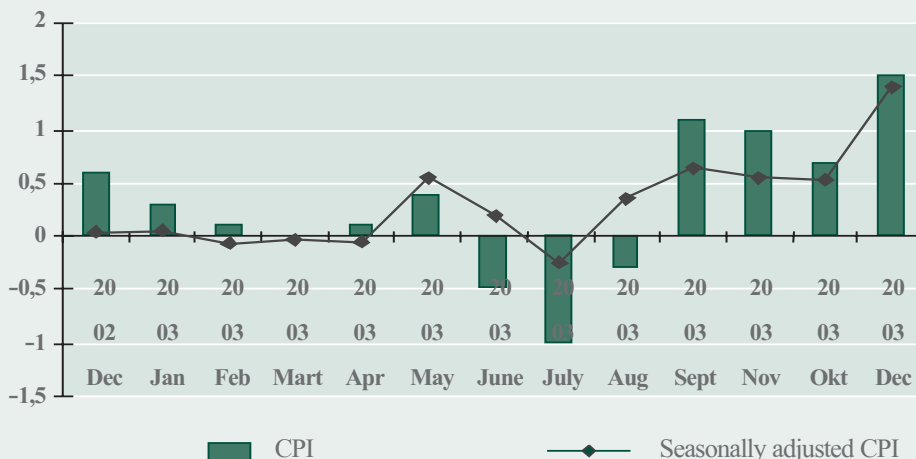
An upturn in the overall level of consumer prices which was most notable in the last four months of 2003 had as the chief cause a revitalization of consumption demand that picked up mid-year and the increasingly growing effect of seasonal factors on prices.

Increased income levels, import price index increase of 3% and a number of institutional and seasonal factors caused the prices to go up in December versus prices in the previous months. Most remarkable among the seasonal factors are the traditional reduction in agricultural product supply during the winter-time and, consequently, vegetable and fruit price increase of 17.8% only in the month of December.

However, the primary factor behind the CPI growth was the expansion of total demand, in particular within its consumption component, which resulted in the demand factor's accounting for 0.9% in the 1.5% increase of the consumption prices in December against the previous month's levels. The income factor's impact on the consumption market increased significantly, which led to an increase in food product price increase of 5.4% and non-food price increase of 1% relative to the last year's December.

The increasing spending for goods and services by the general public versus the previous year and the expanded range and variety of goods and services traded on the consumption market led to a significant reduction in commodity reserves of trading entities. Since the decrease in the daily commodity reserves of trading entities serves as

Monthly CPI and its Seasonally-adjusted Changes, %

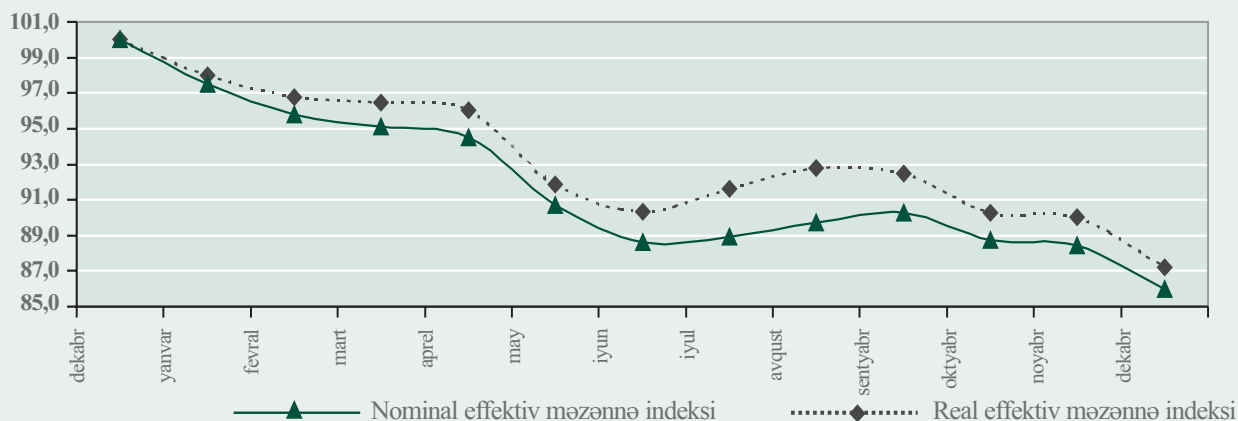
qısa müddətdə təsir göstərən amil olduğundan onun ötən illərlə müqayisədə azalması meylə istehlak qiymətlərinin də bu dövr ərzində yüksəlişinə şərait yaratmışdır. 2003-cü ilin dekabr ayında ticarət müəssisələrində mal ehtiyatının ticarət günləri üzrə qalığı 63 gündən 58 günə düşmüşdür. Dekabr ayında ticari mallar¹ qrupu üzrə istehlak qiymətləri ötən aya nisbətən 2,7%, ötən ilin dekabr ayına nisbətən isə 4,3% yüksəlmişdir. Qeyri-ticari mallar² üzrə qiymətlər isə ötən aya nisbətən dəyişməz qalmış, ötən ilin dekabr ayına nisbətən 0,1% aşağı düşmüşdür.

Ticari malların qiymətlərinin yüksəlməsində əsas rol bütün dövrlərdə olduğu kimi ərzaq məhsullarına məxsus olmuşdur. Bununla yanaşı ötən ilin dekabr ayına nisbətən geyim və inşaat materiallarında müşahidə edilməkdə olan bahalaşmanın bu qrup üzrə

Məzənnə indeksləri. Milli valyutamızın sabitliyi qorunub saxlanmış, manatın xarici dönerli valyutalara nisbətən məzənnəsinin 1995-ci ildən təmin edilmiş sabitliyi 2003-cü ildə də davam etmişdir. İl ərzində manatın məzənnəsi cəmi 0,6% dəyişmişdir. Manatın mövcud nominal məzənnəsi real effektiv məzənnə indeksinin əlverişli dinamikasını təmin etməklə dövr ərzində ölkənin beynəlxalq rəqabət qabiliyyətinin daha da yaxşılaşmasına şərait yaratmışdır. Bunu manatın əsas ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına nəzərən real effektiv məzənnəsinin dinamikası da göstərir.

Belə ki, 2003-cü ilin dekabr ayında 2002-ci ilin dekabrına nəzərən manatın nominal effektiv məzənnəsi 12,8%, real effektiv məzənnəsi isə 14% dəyərdən düşmüşdür. Təhlillər göstərir ki, real effektiv məzənnənin dəyişməsinə avrozona və Rusiya

2003-cü ildə manatın əsas ticarət tərəfdaşı olan ölkələrin valyutalarına nəzərən nominal effektiv və real effektiv məzənnə indeksləri

İQİ-nin yüksəlməsində iştirakı nəzərəcarpacaq olmuşdur.

İstehlak tələbində son aylarda güclənməkdə olan canlanma xidmət sektorunda istifadə edilməmiş istehsal güclərinin mövcud olmasına görə öz əksini qiymətlərin yüksəlməsində deyil, təklif edilən xidmətlərin həcmnin genişlənməsində tapır. Ona görə də qeyri-ticari mallar qrupu üzrə İQİ-də sabitlik müşahidə edilir.

Beləliklə, 2003-cü ilin dekabr ayında 2002-ci ilin dekabrına nisbətən iflyasiyanın qeyri-ənənəvi yüksəlişi əsasən qeyri-monetar amillər ilə bağlı olmuş, bu amillərin şok xarakterli davranışı isə müvəqqəti hal kimi qiymətləndirilməlidir. İl ərzində iqtisadiyyat məcmu tələbin yeni səviyyəsinə, daha konkret isə onun istehlak komponentinin səviyyəsinə və digər institusional amillərə inflyasiya formasında qısamüddətli reaksiya vermişdir.

ilə ticarət əlaqələri daha güclü təsir göstərmişdir.

Hesabat dövrü ərzində Milli Bankın sərəncamında olan rəsmi valyuta ehtiyatlarının həcmi nəinki proqnozlaşdırıldığı həcmdə qorunub saxlanılmış və həm də 11,3% artırılaraq ilin yekunu üzrə 757 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir. Bu isə neft sektoru çıxılmaqla mal və xidmətlərin təxminən 5 aylıq idxalına kifayətdir.

Pul təklifi. Milli Bankın strateji məqsədlərindən biri iqtisadiyyatın real artımına adekvat olaraq və mövcud maliyyə sabitliyinə xələl gətirmədən pul təklifinin artırılmasına zəmin yaratmaqdan ibarətdir. İqtisadiyyatın pulla təminatının son illər müşahidə olunan yaxşılaşması hesabat ilində də davam etmişdir. Belə ki, manatla pul bazası 23,7% artmış və 01.01.03 tarixinə 2316 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Pul bazasının dəyişimi pul proqramı parametrlərinin həcminə riayət etmək çərçivəsində baş vermişdir.

¹ Ticari (tradable) mallar qrupuna ölkəyə idxal oluna bilən və ölkədən ixrac oluna bilən mallar aiddir.

² Qeyri-ticari (non-tradable) mallar qrupuna ölkəyə idxal oluna bilməyən və ölkədən ixrac oluna bilməyən mallar daxildir.

a factor that has a potential short-term effect on consumption market prices, its cut-down relative to the last year's level resulted in an increase in consumption prices in this period. The daily commodity reserves of trading entities in 2003 went down from 63 to 58 days in terms of trading days. In December, consumption prices for tradable goods¹ went up by 2,7% versus the previous month, and by 4,3% versus the previous year's December. Prices for non-tradable goods² remained flat against the previous month and showed a slight decrease of only 0.1% versus the last year's December.

Food products, as in all periods, had the most effect on the increase of tradable goods prices. In addition, the increase in prices for items of clothing and construction materials also had an impact on the CPI for this particular group of goods.

Exchange rate indices. The stability of the national currency and the sustainability of the manat exchange rate against the world's freely convertible currencies that was stemmed in 1995 was carried through 2003 too. The Manat exchange rate fluctuated by 0.6% only in 2003. By ensuring favorable fluctuations in the real effective exchange rate the nominal exchange rate of the Manat has allowed for strengthening the country's international competitiveness in that period. This can be confirmed from the changes of the Manat's real effective exchange rate against the currencies of the principal trade counterpart countries.

Thus, the Manat's nominal effective exchange rate declined by 12.8% and real effective exchange rate dropped by 14% in December, 2003 versus December, 2002. Changes in the real effective

Nominal Effective and Real Effective Exchange Rates of Manat Against its Principaltrade Counterpart Currencies in 2003

The revival that had been observed in terms of consumption demand lately did not have an effect of price increase with respect to the production capacity of the services sector but an effect of expanding the range of services offered. Hence, the CPI for non-tradable goods remained relatively flat.

Thus, the untraditional upturn of inflation rates in December, 2003 relative to December, 2002 was caused by non-monetary factors for the most part, and the shocking behavior of such factors should be treated as a temporary phenomenon only. Throughout the course of the year the economy responded to the new levels of total demand, in particular to the new levels of its consumption component and other institutional factors by way of short-term inflation.

exchange rate were mainly stimulated by commercial transactions with the Euro area and Russia, as the recent research suggest.

National Bank not only managed to maintain the foreign exchange reserves at the projected level in the reported period, but also to increase them by 11.3% to a total of USD757 million by the end of the year. This equals approximately 5 months worth of goods and services imports, excluding the oil sector.

Money supply. The National Bank's strategic aims include efforts to ensure expansion of money supply adequate to the real economic growth without prejudice to the existing financial stability. Improvements in the monetary base of the economy continued throughout the reported year. Thus, the Manat monetary base increased by 23.7% and therefore constituted AZM2316 billion as of 01.01.03.

The monetary base changes adhered to the monetary

¹ Tradable goods include goods that can be imported to and exported from the country.

² Non-tradable goods include goods that cannot be imported to and exported from the country.

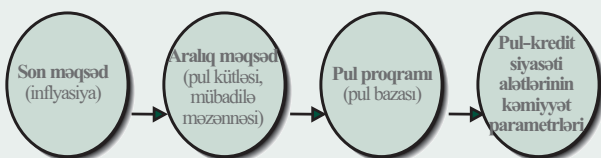
İlin sonuna proqramın əsas göstəricilərinin yerinə yetirilməsi vəziyyəti aşağıdakı kimi olmuşdur.

Ümumən, pul kütləsinin yüksək tempə artacağı Milli Bank tərəfindən əvvəlcədən proqnozlaşdırılmış

Pul proqramının yerinə yetirilməsi vəziyyəti haqqında məlumat

	Proqram	Fakt	Proqramdan kənarlaşma
Xalis beynəlxalq aktivlər, mlrd. manat	2373,3	2672,1	298,8
ABŞ dolları ekvivalentində (mln.)	483,8	543,6	59,8
Xalis daxili aktivlər O cümlədən:	66,4	-88,1	-154,4
Mərkəzi hökumətə xalis tələblər (neft fondu istisna olmaqla)	104,5	64,5	-40
Ehtiyat pullar (manatla)	2231,4	2316	84,6

Pul proqramı pul təklifi və məzənnə üzrə hədəfə nail olunmasında mühüm rol oynamışdır.

Geniş mənada manatla pul kütləsi (M-2) 28% artaraq 2592,1 mlrd. manat təşkil etmişdir. 2003-cü ildə M-2 pul aqreqatının artım tempi son beş ildə ən yüksək səviyyəyə çatmışdır ki, bu da il ərzində reallaşdırılmış sosial tədbirlərin əhəmiyyətli miqyası ilə izah oluna bilər.

Dövlət büdcəsinin icrası, xüsusən də respublika prezidentinin əhalinin müxtəlif təbəqələrinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması ilə bağlı verdiyi silsilə fərmanlar pul kütləsinin əsaslı surətdə genişlənməsinə şərait yaratmışdı.

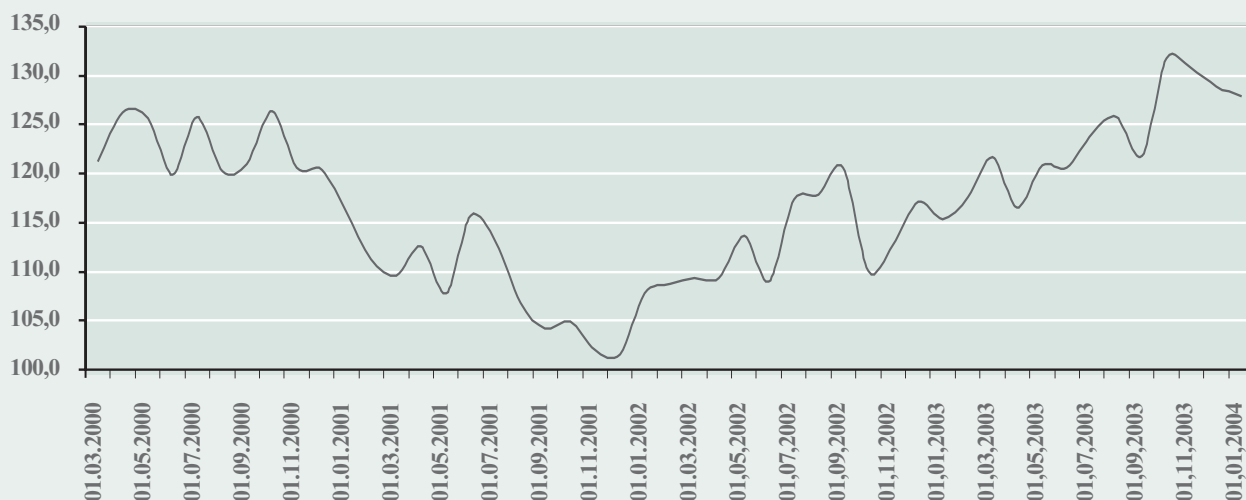
və baş vermiş artım pul-kredit siyasətinin nəzərdə tutulmuş hədəfləri çərçivəsində olmuşdur.

Qiymətlərin dinamikasını nəzərə alsaq pul kütləsinin real artım tempi 23,5% olmuşdur.

2003-cü ildə pul kütləsinin artım tempi ÜDM-in artım tempindən yüksək olmuşdur. Nəticədə iqtisadi artıma adekvat olaraq monetizasiya səviyyəsi daha da yüksəlmişdir. Belə ki, 2003-cü ildə pul kütləsinin ÜDM-dəki (qeyri-neft sektorunun ÜDM-i üzrə) xüsusi çəkisi 1% yüksəlmişdir. Eyni zamanda pulun dövretmə sürəti 9,7% azalmışdır ki, bu da iqtisadiyyatın pulla təminatının yaxşılaşmasına dəlalət edən pozitiv amildir.

Pul kütləsinin pul bazasına nisbətən daha yüksək tempə artması pul multiplikatorunun yüksəlməsi ilə əlaqədardır. Bank sisteminin pul yaratmaq qabiliyyətini xarakterizə edən pul multiplikatoru 3,7% artmışdır. Son vaxtlar bank sisteminin yenidən qurulması, bank infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi, xüsusən də ödəniş sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində görülmüş

M-2 pul aqreqatının artım tempi (əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə %-lə)

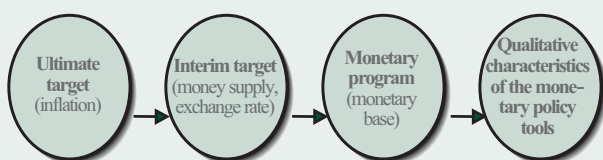
program conditions. Presented below are the program performance as of the year-end.

In fact, National Bank forecast the rapid pace of monetary supply growth within the predefined

Monetary Program Implementation Progress

	Program	Actual	Deviation
Net international assets, AZM bln.	2373,3	2672,1	298,8
USD equivalent (mil)	483,8	543,6	59,8
Net domestic assets Including:	66,4	-88,1	-154,4
Net claims on central government (excluding the Oil Fund)	104,5	64,5	-40
Reserve money (AZM)	2231,4	2316	84,6

The monetary program had a significant contribution to the accomplishment of the monetary base and exchange rate targets.

The broad monetary base (M-2) increased by 28% to AZM2592.1 billion. The M-2 money aggregate had a highest growth rate in 2003 for the past five years, facilitated primarily by the comprehensive scope of the social measures implemented in the reported year.

The public budget out turn, and especially the series of the Presidential Decrees aimed at improving the social conditions of certain groups of population have enabled significant broadening of the money supply.

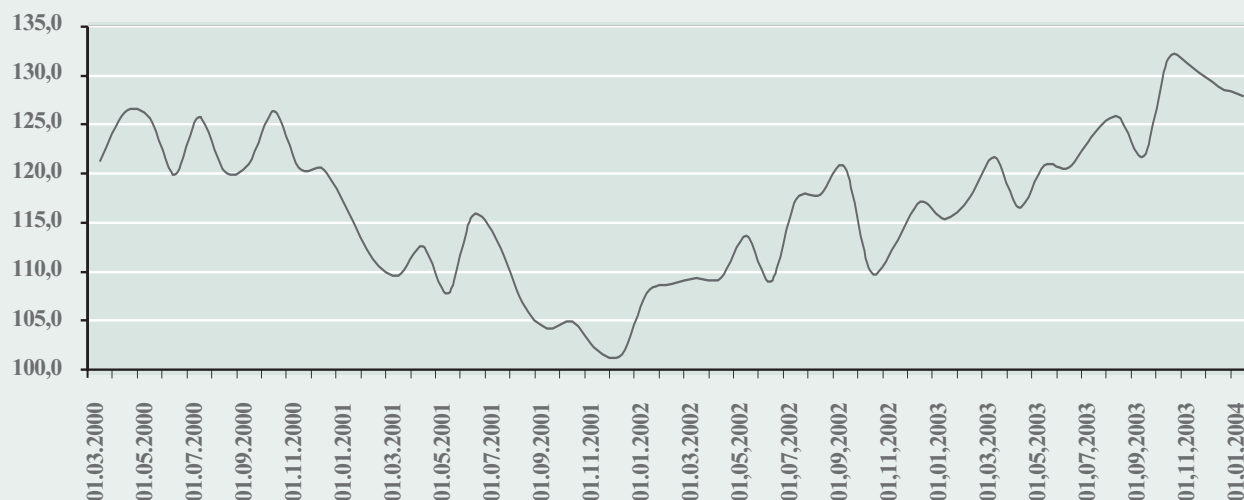
framework of the monetary policy targets.

The real increase in the money supply, considering the price fluctuations, was as high as 23.5%.

Hence, the money supply outgrew the GDP in 2003. This logically led to an increase in the level of monetization adequate to the economic growth path. Therefore, money supply increased its share within the GDP (for the non-oil sector component of the GDP) by a rate of 1% in 2003. On the other hand, the money velocity declined by 9.7%, which is typically perceived as a positive factor serving the purpose of improving the money supply to the national economy.

The outgrowth of the broad money relative to the monetary base was caused strictly by the increased money multiplier. Thus, the money multiplier which serves as an indicator of the banking system's ability to raise funds enhanced by 3.7%. The recently initiated but already successful banking sector reform, development of the banking infrastructure, and, in particular,

M-2 Monetary Aggregate Growth Rate (as compared to the same period of the previous year)

işlər pul multiplikatoruna müsbət dinamika vermişdir.

Pul kütləsinin strukturunda nağd pulun xüsusi çəkisi 3,7% azalmışdır. İl ərzində nağd pul kütləsi 22,3% artdığı halda, qeyri-nağd pul kütləsi 54,4% artmışdır.

Hesabat dövründə dollarlaşma səviyyəsi azalmışdır. Belə ki, xarici valyuta ilə əmanət və depozitlərin cəmi əmanətlərdə xüsusi çəkisi 2,3% enmişdir. Bu manatın iqtisadi dövriyyədə rolunun daha da möhkəmlənməsinə əlverişli zəmin yaradır.

Göründüyü kimi 2003-cü ildə senyoraj gəlirləri inflyasiya vergisindən 7 dəfə çox olmuşdur. Senyoraj gəlirlərinin ÜDM-də xüsusi çəkisi isə inflyasiya vergisinin ÜDM-də xüsusi çəkisini 1,09% üstələmişdir.

Faiz dərəcələri. Pul təklifinin artması fonunda banklar tərəfindən iqtisadiyyata kredit ekspansiyasının genişlənməsi və faiz dərəcələrinin aşağı düşməsi davam etmişdir. Belə ki, manatla depozitlər üzrə faiz

2003-cü ildə Milli Bankın senyoraj gəlirləri və inflyasiya vergisi

	2002	2003
ÜDM, mlrd.manatla (1)	30312	35053,4
Pul bazasının artımı və ya senyoraj gəlirləri, mlrd. manatla (2)	191,3	444,1
Senyoraj gəlirləri ÜDM-də, %-lə (3) = (2)/(1)*100	-0,63	1,27
Qiymətlərin dəyişim indeksi (4)	0,033	0,036
Dövrün əvvəlinə pul bazası, mlrd. manatla (5)	1680,6	1871,9
İnflyasiya vergisi, mlrd. manatla (6) = ((4)/(1+(4)))*(5)	53,7	65
İnflyasiya vergisi ÜDM-də, %-lə (7) = (6)/(1)*100	0,18	0,18

Pul təklifinin strukturunda baş verən müsbət meyllərdən biri də odur ki, uzunmüddətli investisiya qoyuluşlarının mühüm mənbəyi olan "uzun pulların" cəmi pul kütləsində payı (uzunmüddətli depozitlərin M3-də xüsusi çəkisi) 2,5 dəfə artaraq 12,3%-ə çatmışdır.

Pul tələbi. 2003-cü il ərzində pul təklifi tənzimlənərkən Milli Bank tərəfindən pula tələbin amilləri nəzərə alınmışdır. Milli Bank tərəfindən qurulmuş pula tələbin ekonometrik modeli buna imkan vermişdir. Pul tələbi modeli əsasında aparılmış tədqiqatlar göstərir ki, son illər ÜDM pul tələbinə təsir göstərən başlıca amil olmuşdur. Pula tələbin ÜDM-ə nisbətən elastikliyi 0,73-dür.

Pula tələbin məzənnənin dəyişməsinə elastikliyi isə 0,5 təşkil edir. Deməli, 2003-cü ildə manatın 0,6%-lik dəyişməsi pul tələbini 0,3% artırmışdır. Bundan başqa xarici ticarət balansının saldosunun, dövlət büdcəsinin vəziyyətinin və müxtəlif struktur amillərinin pul tələbinə əhəmiyyətli təsiri olmuşdur.

2003-cü ildə Milli Bankın senyoraj gəlirlərinin inflyasiya vergisini üstələməsi pul kütləsinin artımının qiymətlərin artımına deyil, daha çox iqtisadi artımın sürətlənməsinə xidmət etdiyini göstərir.

dərəcələri ilin əvvəlindəki 8,3%-dən ilin sonunda 6,5%-ə, kreditlər üzrə faiz dərəcəsi isə 15,6%-dən ilin sonunda 14,9%-ə enmişdir. DQİ üzrə gəlirlilik isə 12,57%-dən 6,97%-ə enmişdir. Bu, son zamanlar Milli Bankın "ucuz pul" siyasətinin daha da fəallaşması, pul təklifinin artması və bunun nəticəsində yeridilən pul siyasətinin iqtisadiyyata, xüsusən maliyyə bazarlarına pozitiv transmissiyasının (ötürülməsinin) güclənməsi ilə izah olunur.

Depozitlər üzrə faizlərin düşməsindən əlavə 2002-ci ilin sentyabrında Milli Bankın yenidən maliyyələşdirmə dərəcəsinin 10%-dən 7%-ə endirilməsi də manatla kreditlər üzrə faiz dərəcələrinin 2003-cü ildə aşağı düşməsinə təsir göstərmişdir. Doğrudur, Milli Bank tərəfindən verilmiş kreditlərin bankların kredit portfelindəki xüsusi çəkisi az olduğundan uçot dərəcəsi faiz dərəcələrinə həlledici təsir göstərən amil deyildir. Lakin, bununla belə uçot dərəcəsinin faiz dərəcələrinə müəyyən vaxt intervalından sonra psixoloji və siqnal effekti təsiri vardır.

Bundan başqa 2003-cü ildə Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu vasitəsilə dövlət tərəfindən sahibkarlara maliyyə dəstəyinin verilməsi də manatla kreditlər üzrə faiz dərəcələrinin aşağı düşməsində müəyyən

the refinements in the payment systems gave a strong furtherance-oriented impetus to the money multiplier.

Cash component of the monetary base declined by 3.7%. Hence, while the broad money increased by 22.3% during the year the non-cash monetary base went up by as much as 54.4%.

The level of dollarization decreased during the reported period. Thus, the share of foreign exchange-denominated both individual and corporate deposits went down

enues over the inflation tax represents an unambiguous indication of the monetary base growth facilitating the economic growth rather than contributing to price inflation in 2003.

As it appears, the seignorage revenues exceeded the inflation tax by a measure of 7 times in 2003, with the percentagewise share of the seniority revenues exceeding the similar proportion of the inflation tax in the GDP by 1.09%.

National Bank's Year 2003 Seignorage Revenues and Inflation Tax

	2002	2003
GDP, AZM billion (1)	30312	35053,4
Monetary base growth or seniority revenues, AZM billion (2)	191,3	444,1
Seignorage revenues as percentage of the GDP, (3) = (2)/(1)*100	-0,63	1,27
Price fluctuation index (4)	0,033	0,036
Period-start monetary base, AZM billion (5)	1680,6	1871,9
Inflation tax, AZM billion (6) = ((4)/(1+(4)))*(5)	53,7	65
Inflation tax as percentage of the GDP, (7) = (6)/(1)*100	0,18	0,18

by 2.3%. This leads to believe that the Manat is gaining firmer grounds in the national economic turnover.

Yet another positive aspect that should be noted about the overall improvement in the monetary base framework is that the portion of "long money", a major source of long-term investments, in the total monetary base (long-term deposits as percentage of M3) increased by 2.5 times thus having reached the level of 12.3%.

Money demand. National Bank estimated money demand factors that were of relevance for regulating money supply in 2003 by using a money demand econometric model. Thus, the research carried by means of the money demand model points to the fact that the GDP has been the chief factor affecting the money demand in the past years. Hence, the money demand had an elasticity level of 0.73 with respect to the GDP.

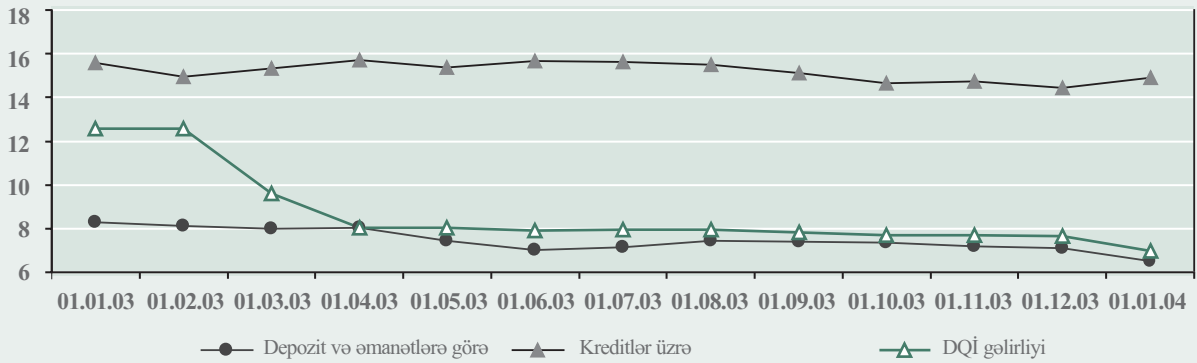
In the meantime, elasticity of money demand with regards to exchange rate fluctuations was 0.5. It signifies that the 0.6% annual fluctuation of the Manat exchange rate in 2003 caused the money demand to increase by 0.3%. Above all that, money demand has also been under significant impact from the foreign trade balance, state budget implementation and a variety of structural factors.

The excess of the National Bank's seignorage rev-

Interest rates. The increasingly growing lending activity and interest rate cut-backs by commercial banks with respect to the national economy were set against the background of the money supply growth during the reported period. Hence, the year-start interest rates for Manat-denominated deposits and loans went down from 8.3% to 6.5% and from 15.6% to 14.9% accordingly towards the year-end. The rate of return of the government short-term securities (T-bills) dropped from 12.57% to 6.97%. These accomplishments derive from the National Bank's consistent and more active conduct of the "cheap money" policy, monetary base growth and, consequently, the increasingly stronger transmission effect of the monetary policy, especially in the financial markets.

In addition to giving a meaningful impetus to a decline of deposit interest rates, the National Bank's cut-down on the discount rate from 10% to 7% in September, 2002 also had a reducing effect on the interest rates for Manat-denominated loans in 2003. The discount rate is obviously not the prime determinant of interest rates in the case of bank loans as loan portfolios of commercial banks literally hold little of the National Bank loans. Nonetheless, with a certain period of time elapsed the discount rate gains somewhat psychological and sig-

2003-cü ildə faiz dərəcələrinin dinamikası haqqında məlumat, %-lə

rol oynamışdır. Belə ki, müvəkkil banklar tərəfindən Fondun kreditlərinə tətbiq edilən ən yüksək faiz 7%-dən artıq olmamışdır.

Ümumiyyətlə, 2003-cü ildə pul-kredit göstəricilərinin yaxşılaşması tendensiyası davam etmişdir.

2.2. Monetar idarəetmənin təkmilləşdirilməsi

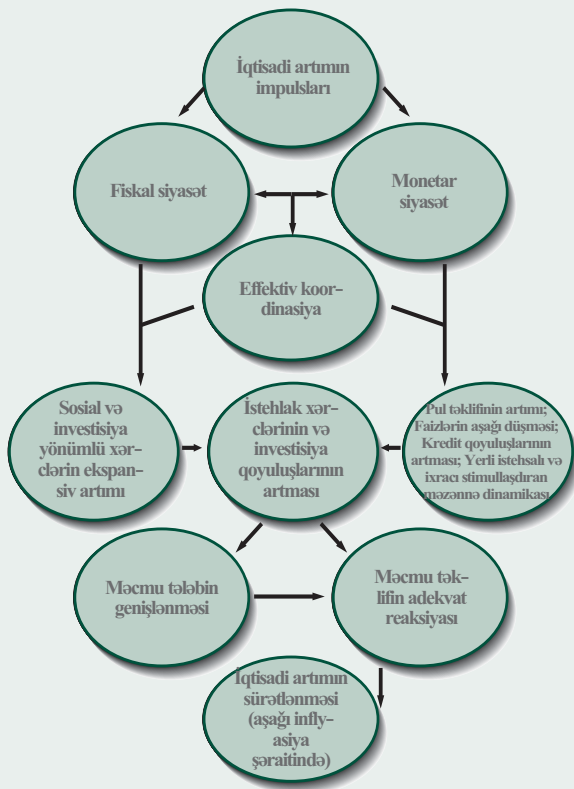
Pul-kredit siyasətinin tənzimləmə alətləri. Milli Bank nəzərdə tutduğu pul proqramını uğurla yerinə yetirmək üçün pul-kredit bazarını hesabat dövründə də kredit hərraclarında, qiymətli kağızlar və valyuta bazarında iştirak etmək, habelə məcburi ehtiyat normaları vasitəsilə tənzimləmişdir.

Hesabat dövründə Milli Bank **yeni dən maliyyələşdirmə** mexanizmini daha da təkmilləşdirmişdir. Milli Bank effektiv və adekvat pul-kredit siyasəti yeritmək üçün yeni maliyyə alətlərinin tətbiqinin genişləndirilməsini davam etdirmişdir. Belə alətlərə misal olaraq lombard və overnayt kreditləşməsi mexanizmlərini göstərmək olar.

2003-cü ildə mərkəzləşdirilmiş kreditlər üzrə **üçot dərəcəsi** dəyişməmiş və 7% təşkil etmişdir. Qeyd edək ki, bu MDB məkanında ən aşağı üçot dərəcələrindən biridir.

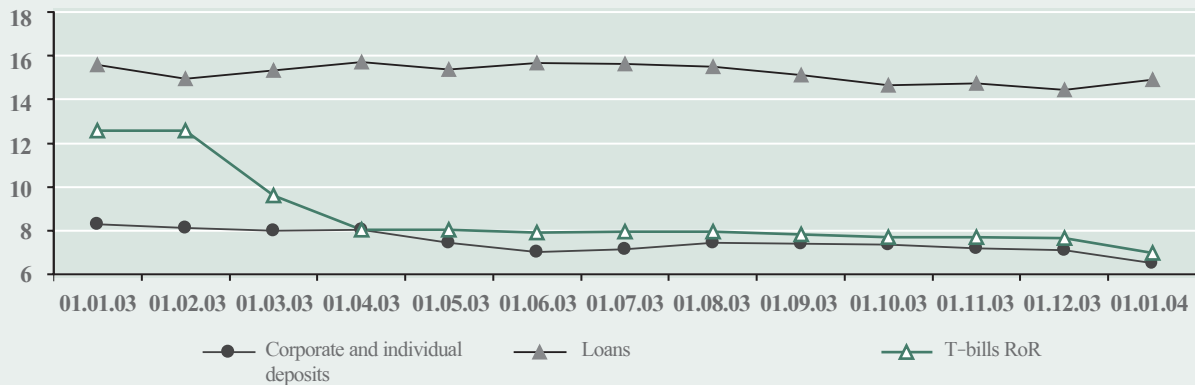
Hesabat dövrü ərzində **məcburi ehtiyat normaları** qısamüddətli depozitlər üzrə 10%, uzunmüddətli depozitlər üzrə isə sıfır səviyyəsində olmuşdur. Təhlillər göstərir ki, uzunmüddətli depozitlər üzrə məcburi ehtiyat normalarının sıfır səviyyəsinə endirilməsinə dair qərar qəbul edildikdən sonra ötən dövr ərzində uzunmüddətli depozitlərin artım tempi daha da sürətlənmişdir. Belə ki, 2003-cü ildə qısamüddətli depozitlər 11% artdığı halda, uzunmüddətli depozitlər 3,2 dəfə artmışdır.

Bundan başqa dövlət qısamüddətli istiqrazları (DQİ) bazarının inkişafını daha da sürətləndirmək, burada real bazar faiz dərəcələrinin formalaşmasına şərait yaratmaq məqsədilə Milli Bankın İdarə Heyətinin 27 fevral 2003-cü il tarixli qərarı ilə 1 may 2003-cü ildən etibarən banklar tərəfindən məcburi ehtiyatlar hesabına DQİ-lərin alınmasına icazə verilməsi

Bütün bunlar pul-kredit siyasətinin transmissiya qabiliyyətini yaxşılaşdırmaqla iqtisadiyyatın real və monetar sektorlarının daha sıx inteqrasiyasına və iqtisadi artımın monetar amillərlə faydalanan kanallarının güclənməsinə əlverişli şərait yaradır.

Year 2003 Interest Rate Changes, %

nal effect upon interest rate decision-making.

In addition, the on-lending activities of the National Fund for Private Business Support which basically channeled the government's financial assistance to entrepreneurs also contributed to the reduction of the interest rates for Manat-denominated bank loans in 2003. Thus, the highest rate used by the authorized banks for the Fund's on-lent resources did not ever exceed 7%.

In general, the year of 2003 witnessed a meaningful continuation and furtherance of the monetary performance improvement.

All of these factors contribute greatly to improving the transmission capacity of the monetary policy and facilitate a closer linkage and integration of the real and monetary sectors of the economy, as well as assist in strengthening various channels by which the economic growth benefits from monetary factors.

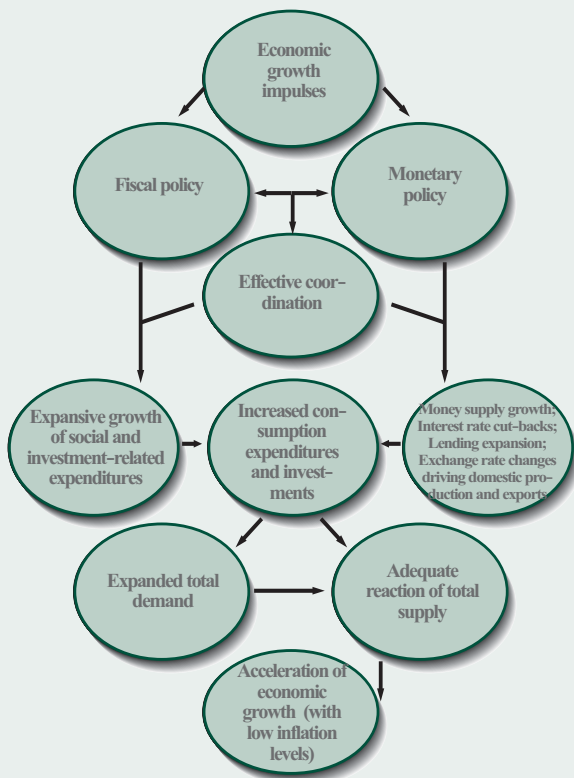
2.2. Improvements in Monetary Management

Tools of the monetary policy. With the far-reaching overall aim of ensuring successful implementation of the monetary program as designed the National Bank regulated the monetary market during the reported period through encouraging participation in credit auctions, securities and foreign exchange markets, as well as improving compliance with the reserve requirements.

National Bank further improved the **refinancing** mechanism during the reported period. The National Bank continued the implementation of its earlier set-forth task of expanding the range of new financial tools for the purpose of realizing an effective and adequate monetary policy. Such tools include, for instance, lombard and overnight credit facilities.

The discount rate for centralized credit resources was modified in 2003 to a level of 7%. It should be noted that it stands among the lowest discount rates in the CIS area.

The **reserve requirements** for short-term deposits were 10% and 0% for long-term deposits in the reported period. An analysis suggests that the nullification of the reserve requirements with respect to long-term deposits invoked a faster pace of long-term deposit growth over the time period elapsed after the relevant decision had been made to this effect. Thus, long-term deposits grew by 3.2 times while short-term deposits increased by 11% in 2003.

praktikasına son qoyulmuşdur. Verilmiş qərar özünü tamamilə doğrultmuş, təkrar bazarda DQİ-lərin həcmi əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır.

Eyni zamanda Milli Bank ölkədə fəaliyyət göstərən bankların AZİPS banklararası ödəniş sisteminin imkanlarından daha geniş şəkildə yararlanaraq manatla məcburi ehtiyat vəsaitlərinin gündaxili klirinq məqsədilə istifadə etmələrinə icazə vermək barədə qərar vermişdir. Yeni sistem seçilmiş pilot banklara mərhələli şəkildə tətbiq edilir. Bu tədbirin həyata keçirilməsi banklara resurs imkanlarını genişləndirməklə yanaşı onların müştərilərin tələblərinə daha çevik reaksiya vermələrini təmin edərək banklararası pul bazarının, dövlət qiymətli kağızlar bazarının inkişafında, milli valyutamız olan manata etimadın daha da artmasına müsbət təsir edəcəyi gözlənilir.

2003-cü ildə də **açıq bazar əməliyyatlarının** pul siyasətinin başlıca alətinə çevrilməsi strategiyasının reallaşdırılması çərçivəsində işlər davam etdirilmişdir. Milli Bankın DQİ bazarında iştirakı əsasən bank sistemində qısamüddətli likvidliyin tənzimlənməsi məqsədilə həyata keçirilir. İl ərzində bankların likvidliliyə olan tələbatından asılı olaraq REPO və əks-REPO əməliyyatları aparılmışdır.

Pul kütləsinin yüksək tempə artdığı bir şəraitdə açıq bazar əməliyyatlarından sterilizasiya məqsədilə istifadə etmək aktuallaşmışdır. Bu məqsədlə Milli Bankın sərəncamında olan qiymətli kağızlarla əməliyyatlar aparılmışdır. 2003-cü il ərzində banklara 61,2 mlrd. manat məbləğində qiymətli kağızlar satılmış və 51,4 mlrd. manat məbləğində REPO əməliyyatı aparılmışdır. Beləliklə, hesabat dövrünün sonuna açıq bazar əməliyyatları vasitəsilə Milli Bankın kommersiya banklarından cəlb etdiyi izafi likvidliyin həcmi 112,6 mlrd. manat civarında olmuşdur.

Monetar idarəetmənin təkmilləşdirilməsi. Pul siyasəti qarşısında qoyulan vəzifələrə nail olmaq üçün hesabat dövründə monetar idarəetmənin institusional inkişafı da diqqət mərkəzində saxlanılmışdır.

Monetar idarəetmə mexanizminin çox önəmli elementlərindən biri olan mükəmməl **tədqiqat bazasının** dərinləşdirilməsi istiqamətində bir çox işlər görülmüşdür. İnflyasiya və pul bazarının tarazlıq modelləri monetar siyasətin praktiki tətbiqində istifadə olunmaqda davam etmişdir. Bunların davamı olaraq **manatın mübadilə məzənnəsinin ekonometrik modeli** qurulmuşdur. Bu model öz makroiqtisadi əhəmiyyəti və spesifikliyinə görə Azərbaycanda ilk dəfə olaraq

qurulmuş ekonometrik təhlil sistemi olmaqla, manatın məzənnəsinin uzunmüddətli dinamikasına təsir edən amillərin kompleks tədqiqinə imkan verir. Eyni zamanda real sektor modelinin qurulmasına başlanmış, onun məcmu xərc komponentinin qurulması üzrə işlər tamamlanmışdır.

Hesabat dövrü ərzində inflyasiyanın hədəflənməsi, ölkənin pul bazarında faiz dərəcələrinin təhlili, qeyri-neft sektorunun inkişafı problemləri, energetika sistemində ödəməmələr probleminin monetar aspektləri, nağd pul dövriyyəsinə təsir göstərən amillər, iqtisadi modellərin əsasında pul siyasətinin strateji və taktiki hədəflərinin qiymətləndirilməsi və s. tədqiqat işləri yekunlaşmışdır.

Dünya iqtisadiyyatının qloballaşması şəraitində beynəlxalq bazarlarda baş verən proseslərin, eləcə də **dünya iqtisadiyyatının inkişaf meyillərinin tədqiqi və monitorinqi** davam etdirilmişdir. Bununla da dünya iqtisadiyyatının milli iqtisadiyyata təsir kanallarının, eləcə də respublikamızın qlobal iqtisadiyyata inteqrasiyasının makroiqtisadi aspektlərinin hərtərəfli tədqiq olunmasına şərait yaranmışdır.

Maliyyə bazarlarının inkişaf meyillərinə uyğun **monetar tənzimləmə alətlərinin iqtisadi situasiyadan asılı olaraq seçilməsinin** modelləşdirilmiş variantlarının və meyarlarının işlənməsi üzrə bir sıra tədqiqat işləri həyata keçirilmişdir. Bundan başqa **monetar təhlil və proqnozlaşdırma sahəsində** informasiyanın emalı, monetar indikatorların qısa və uzunmüddətli proqnozlarının işlənməsi bazası təkmilləşdirilmişdir.

Səmərəli monetar idarəetmənin təmin olunması üçün **dolğun informasiya bazasının** yaradılması istiqamətində də mühüm işlər görülmüşdür. Dünya iqtisadiyyatı, o cümlədən MDB məkanında, ölkə iqtisadiyyatında gedən proseslər barədə statistik baza daha da zənginləşdirilmişdir. Avtomatlaşdırılmış Bank Statistika Hesabat Sistemi istismara verilmişdir.

2.3. Qızıl-valyuta ehtiyatlarının idarə olunması

2003-cü il ərzində valyuta ehtiyatlarının idarə olunması sahəsində görülməli tədbirlər ümumi strategiya baxımından minimal risk səviyyəsinin saxlanması şərti ilə səmərəliliyin mümkün maksimal həddinin təmin edilməsinə yönəldilmişdir. Bu məqsədlə valyuta ehtiyatlarının idarə olunmasında mümkün risklərin baş vermə ehtimallarına nəzarəti təmin etmək üçün mütəmadi olaraq maliyyə bazarlarının təhlilləri aparılmış, riskin idarə olunması məqsədilə valyuta diversifikasiyası həyata keçirilmiş, Milli Bankın valyuta ehtiyatlarının idarəetmə

In addition, with an aim to accelerating the development of the short-term government securities (T-bills) market and enabling environment for forming-up really competitive market-based interest rates in this particular area, the National Bank's Management Board ruled on February 27, 2003 to eliminate the practice of using a certain portion of the required reserves by commercial banks for T-bills acquisition as of May 1, 2003. This decision proved to be absolutely appropriate leading to dramatic increases in the T-bills secondary market trading.

At the same time, the National Bank elected to authorize commercial banks to use the Manat-denominated required reserves for clearing purposes through the AZIPS interbank payment system on a daily basis, which allows for benefiting more meaningfully from the use of the payment system's capacities. The new system is implemented at selected pilot banks on a phased-in basis. This action is expected to expand the commercial banks' resource capacities, improve their ability to respond to customer requests in a more timely fashion and, therefore, ensure further development of the interbank money market, the government securities market and increase the public confidence in the national currency, the Manat.

Continued in 2003 were the actions aimed at implementing the strategy of transforming the *open market transactions* into an effective monetary policy tool. National Bank participates in the T-bills market trade largely to regulate the banking sector's short-term liquidity. REPO and ex-REPO transactions were carried out during the year depending on the liquidity needs of banks.

Using open market transactions as a means of sterilization has gained more urgency in an environment of the extensive monetary base growth. The National Bank traded securities in its holding to this effect. AZM61.2 billion worth of securities were sold to commercial banks and AZM51.4 billion worth of REPO transactions were carried out in 2003. Thus, the instant liquidity attracted by the National Bank from commercial banks neared AZM112.6 billion by the end of the reported period.

Improvement of monetary management. An emphasis was placed on developing the institutional capacity of the monetary management framework during the reported period with an aim to ensure successful implementation of the monetary policy objectives.

A range of actions had been taken to help strengthen the *research base* that represents a crucial element of the monetary management system. The inflation and

money market balance models were continually used in the course of practical implementation of the monetary policy. These models entailed development of *the Manat exchange rate econometric model*. The macroeconomic significance and specificity of this model, being the first econometric analysis model ever designed in Azerbaijan, allow for a comprehensive thorough examination of the factors that affect long-term fluctuations of the Manat's exchange rate. The design of a real sector model was commenced and its aggregate component has already been completed.

A variety of research works had been concluded during the reported period including inflation targeting, analysis of the national financial market's interest rates, non-oil sector development issues, monetary aspects of the energy sector arrears, factors affecting the cash money circulation, assessment of strategic and tactical targets of the monetary policy using economic models, etc.

The processes occurring on the international markets in a worldwide economic globalization environment, as well as *the development trends in the global economy remained under careful examination and monitoring*, which allowed for a comprehensive evaluation of the ways by which the world economy may affect our national economy and the macroeconomic aspects of our country's integration into the global economy.

A number of research works had been carried out with respect to designing modeled options and criteria for *selecting monetary policy tools depending on economic situation* with due consideration to the development trends prevailing on financial markets. In addition, actions had been taken to improve the data processing, and short-term and long-term forecasting of monetary indicators in the field of *monetary analysis and forecasting*.

Also, significant volumes of works had been done to ensure development of a solid *database of complete and accurate information* required for an effective system of monetary management. The statistical database that contains references to the processes occurring in the world economy, as well as the CIS countries and our national economy, has been further modified and expanded. The Automated Banking Statistics and Reporting System has been put in operation.

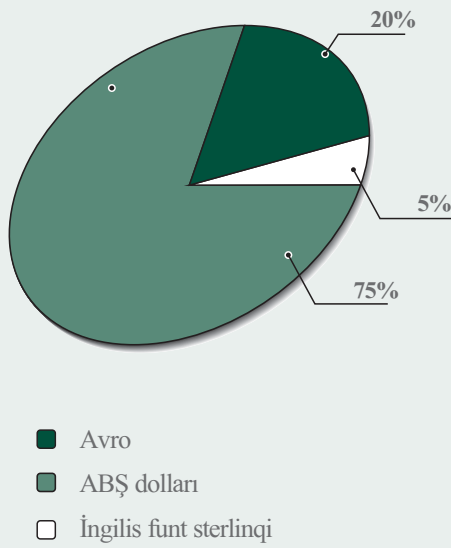
2.3. Gold and Foreign Exchange (foreign reserves) Reserve Management

The actions planned for the year 2003 course of foreign exchange reserve administration were designed

səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün ehtiyatların idarə olunmasına xarici menecerlər cəlb edilmişdir.

2003-cü il ərzində Beynəlxalq Valyuta Fondunun kreditləri üzrə 82,7 mln. ABŞ dolları həcmində ödəniş həyata keçirilmişdir ki, bu da əvvəlki illərlə müqayisədə ən yüksək göstəricidir. Bundan əlavə, Bakı-Tiflis-Ceyhan boru kəmərinin tikilişi xərclərinin maliyyələşdirilməsi məqsədilə Neft Fondunun hesabına 65,4 mln. ABŞ dolları köçürülmüşdür. Buna baxmayaraq daxili maliyyə

Valyuta ehtiyatlarının strukturu

bazarında əməliyyatlar nəticəsində 2003-cü ilin sonuna ehtiyatlar 76,2 mln. ABŞ dolları artmış və 757 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Beynəlxalq Valyuta Fondundan əldə edilmiş kreditlərin SDR-də ifadə olunmasını nəzərə alaraq məzənnə risqindən qorunmaq məqsədilə Milli Bankın valyuta aktivlərində SDR səbətinə uyğun kompozisiya yaradılmışdır. Bu məqsədlə, 2003-cü ilin əvvəlində ABŞ dolları - 75%, avro - 20% və funt sterlinqi - 5% nisbətində olmaqla valyutalar üzrə diversifikasiya həyata keçirilmişdir.

Beynəlxalq ehtiyat aktivlərinin daxili idarə edilməsində əsas kapitalın qorunub saxlanması və təminatlı gəlirin əldə edilməsi siyasəti davam etdirilmişdir. Bu məqsədlə Milli Bankın xarici kontragentləri qismində yalnız yüksək kredit reytingli banklarla pul bazarlarında 1 ilədək müddətli depozit və overnayt əks-repo əməliyyatları aparılmışdır.

Son illər dünya praktikasında mərkəzi banklar tərəfindən qızıl-valyuta ehtiyatlarının idarə

edilməsinin xarici menecerlərə həvalə olunması geniş yayılmışdır. Milli Bankın valyuta aktivlərinin idarə olunmasının səmərəliliyini yüksəltmək və aktivləri diversifikasiya etmək məqsədilə dünyanın ən nüfuzlu xarici menecerlərinin seçilməsi məqsədilə təhlillər aparılmış və başlıca göstəricilər üzrə Milli Bank üçün məqbul sayılan 3 xarici menecer seçilmişdir. 2003-cü ilin iyul ayından etibarən 150,0 mln. ABŞ dolları məbləğində vəsait, hər birinə 50,0 mln. ABŞ dolları olmaqla ABN AMRO, JP Morgan və UBS kimi dünya miqyaslı maliyyə qurumlarına idarəetməyə verilmişdir.

Xarici menecerlərin xidmətindən istifadə olunması Milli Bankın valyuta ehtiyatlarının konservativ idarəetmə prinsiplərinin yeni və daha mütərəqqi meyillə əvəz edilməsi istiqamətində atılmış bir addımdır. Bunun daha bir üstün cəhəti ondan ibarətdir ki, dünyanın ən nüfuzlu və təcrübəli maliyyə qurumlarının idarəetmə təcrübəsi öyrənilərək gələcəkdə Milli Bankın ehtiyatlarının idarə olunmasında geniş tətbiq oluna bilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, il ərzində beynəlxalq maliyyə bazarlarında ehtiyatların idarəetmə səmərəliliyinə təsir etmiş aşağıdakı tendensiyalar müşahidə olunmuşdur:

- ABŞ dollarının əsas kontrvalyutalara qarşı zəifləməsi;
- Aparıcı mərkəzi banklar tərəfindən faiz dərəcələrinin aşağı salınması.

Federal Rezerv Bankı və Avropa Mərkəzi Bankının faiz dərəcələrini aşağı salması mütləq səmərəliliyə azaldıcı təsir göstərmişdir. Federal Rezerv Bankı faiz dərəcəsinin son 45 ildə ən aşağı səviyyəyə (1%) enməsi ilə əlaqədar pul bazarı depozitlərinin gəlirliyi azalmışdır.

2.4. Maliyyə bazarlarının inkişafı

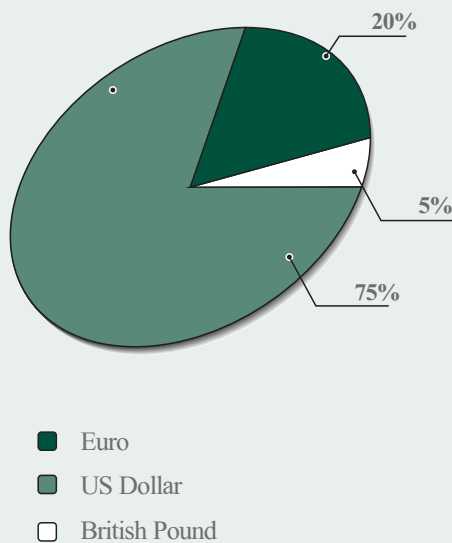
2003-cü ildə ölkədə iqtisadi artımın sürətlənməsi və struktur islahatlarının dərinləşməsi şəraitində maliyyə bazarlarının bütün seqmentlərində canlanma və inkişaf müşahidə olunmuşdur. Valyuta bazarında əməliyyatlar, qiymətli kağızlar bazarında REPO, əks REPO və dilinq əməliyyatları, kredit bazarında mərkəzləşdirilmiş kredit, lombard və overnayt əməliyyatları Milli Bankın əsas maliyyə alətləri olmuşdur.

Milli Bank sərəncamında olan bu maliyyə alətlərindən istifadə etməklə pul-kredit və məzənnə siyasətinin hədəflərinin həyata keçirilməsini təmin etmişdir. Belə ki, ölkədə iqtisadi artımın fiskal amillərinin fəallaşması

so as to ensure the highest possible level of effectiveness while minimizing risks from the strategic viewpoint. To this end, the financial markets were regularly monitored and analyzed to ensure proper control and oversight of the potential risks that may arise in foreign exchange reserve administration, currencies were constantly diversified with an aim to ensure appropriate risk management, and external managers were hired to manage the reserves to improve the effectiveness of managing the National Bank's foreign exchange reserves.

USD82.7 million worth of payments were made in 2003 against the loans granted by the International Monetary Fund, which represents the highest indicator as opposed to the previous years. In addition, a transfer of USD65.4 million was made to the Oil Fund's account for the purpose of financing the construction of the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline. Despite these transactions, the reserves increased by USD76.2 million as a result of the domestic financial market transactions thus having reached the total level of USD757 million.

Foreign Exchange Reserves Breakdown

As the International Monetary Fund's loans are denominated in SDR's, the National Bank composed its foreign exchange assets in a pattern conformant to the SDR basket in order to ensure proper protection against the exchange rate risk. Thus, the currencies were diversified by a pattern of USD of 75%, Euro of 20% and British Pound of 5% portions within the total foreign exchange-denominated reserves to this effect.

The internal administration of the international reserve

assets still pursued the goal of preserving the core capital and ensuring a guaranteed yield. To this end, the National Bank engaged in term deposit (up to 1 year) and overnight ex-Repo transactions on financial markets only with highly rated banks as foreign counterparts.

The practice of hiring external managers for administering foreign exchange and gold reserves held by central banks has been increasingly expanding lately. The National Bank carried out a thorough analysis of the world's most reputable money managers with an aim to increasing the effectiveness of the foreign exchange assets management and diversifying assets, and thus selected 3 external managers deemed appropriate for the National Bank's purposes in a number of importance respects. Three leading institutions of the international financial markets, namely ABN AMRO, JP Morgan and UBS have been appointed as money managers for a total of USD150 million, USD50 million each as of July, 2003.

Hiring the external managers indicates the National Bank's willingness to move away from the most conservative principles in foreign reserve management towards new and more sophisticated approaches. The National Bank will also benefit from this arrangement by being exposed to the management expertise of the world's most reputable and experienced financial institutions, which can be used in the future for administering the reserves.

It should be noted that the below-described tendencies are deemed to have had an impact upon the effectiveness of reserve management on the international financial markets:

- Devaluation of the US Dollar against other counter-currencies;
- Discount rate cut-downs by the leading central banks.

The discount rate cut-downs by the Federal Reserve Bank and the European Central Bank had an adverse impact on effectiveness. Hence, the drop-down of the Federal Reserve Bank's discount rate to the level lowest in the last 45 years (1%) has decreased the yield on money market deposits.

2.4. Development in Financial Markets

The accelerated economic growth and expanded structural adjustments in the country in 2003 evoked resuscitation and development trends in all segments of the national financial markets. The National Bank used as its primary financial tools foreign exchange market

nəticəsində artan pul kütləsi parametrlərinə təsir göstərmək məqsədilə Milli Bank qiymətli kağızlar bazarında dilinq əməliyyatlarından fəal istifadə etmişdir.

Maliyyə bazarlarının etibarlılığının artırılması və bank sisteminin likvidliyinin effektiv idarə olunması məqsədilə REPO və əks REPO əməliyyatları ilə yanaşı mərkəzləşdirilmiş kredit, overnayt və lombard əməliyyatları Milli Bank tərəfindən geniş istifadə olunmuşdur.

Valyuta bazarında aparılan əməliyyatlar isə məzənnə siyasətinin strategiyasına uyğun olaraq milli valyutanın məzənnəsinin sabit saxlanmasına, "holland" sindromunun qarşısının alınmasına və bankların valyuta mövqelərinin tənzimlənməsinə xidmət etmişdir.

Milli Bank tərəfindən bu dövr ərzində daxili maliyyə bazarlarının inkişafının stimullaşdırılması və monetar tənzimləmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində üç əsas məqsəd üzrə məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bu tədbirlər İpoteka kreditləri sisteminin institusional bazasının yaradılmasını, valyuta bazarında elektron ticarətin təkmilləşdirilməsini və yeni monetar alətlərin təhlili və tətbiqini əhatə etmişdir.

Ölkənin kredit bazarının inkişafını və yaşayış tikintisinin maliyyələşdirilməsini təmin etmək məqsədilə 2003-cü ildə Milli Bank tərəfindən İpoteka kreditləri sisteminin yaradılması istiqamətində hazırlıq işləri görülmüş və müvafiq baza yaradılmışdır. İpoteka kreditləri sisteminin institusional bazasının yaradılması məqsədilə beynəlxalq təcrübə yaxından öyrənilmiş və bir sıra normativ aktların layihələri işlənib hazırlanmışdır.

2003-cü ilin ortalarından daxili valyuta bazarında Milli Bankın açıq bazar əməliyyatlarının Birja Elektron Sistemində Ticarət (BEST) vasitəsilə keçirilməsi bazarda dilerlərin aktivləşməsi ilə nəticələnmiş və bu, beynəlxalq standartlara uyğun elektron valyuta bazarının formalaşmasında əhəmiyyətli addımlardan biri olmuşdur.

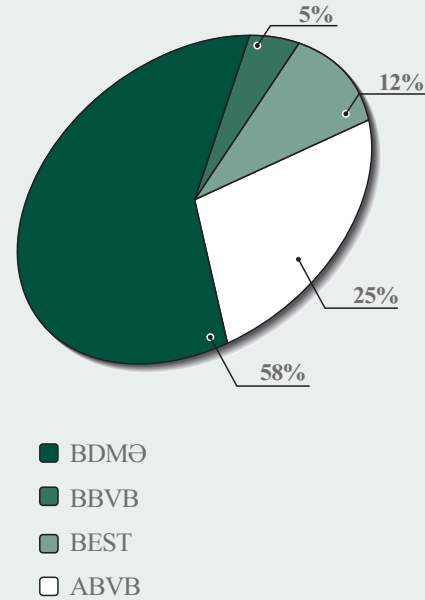
Yeni monetar alətlərin təhlili və tətbiqi üzrə əsas fə-aliyyət daxili valyuta bazarında valyuta əməliyyatlarının (forvard, svop) aparılması metodologiyasının öyrənilməsindən və Milli Bankın balansında olan uzunmüddətli qiymətli kağızlarla əməliyyatların aparılmasından ibarət olmuşdur.

Valyuta bazarı. Valyuta bazarı digər maliyyə seqmentləri ilə müqayisədə həm infrastruktur, həm də institusional baxımdan ölkənin ən inkişaf etmiş seqmentidir. Lakin, buna baxmayaraq bu seqmentin

fəaliyyətinin beynəlxalq tələblərə tam cavab verməsi məqsədilə 2003-cü ildə də institusional islahatlar davam etdirilmişdir. Belə ki, son illərdə valyuta bazarının təkmilləşdirilməsi istiqamətində aparılan məqsədyönlü siyasətin davamı olaraq açıq bazarda Milli Bank tərəfindən keçirilən bütün valyuta əməliyyatlarının BEST-ə keçirilməsi, valyuta bazarında əməliyyatların daha çevik və transparent aparılmasına səbəb olmuşdur. Bazar iştirakçıları üçün avtomatlaşdırılmış iş yerlərinin yaradılması və daha təkmil proqram təminatının tətbiqi valyuta bazarında elektron birja ticarətinin genişlənməsinə şərait yaratmışdır.

2003-cü ildə daxili valyuta bazarının həcmi 3,5 mlrd.\$ təşkil etmişdir ki, bu da 2002-ci il ilə (2,5 mlrd.\$) müqayisədə 1 mlrd.\$ və ya 30% çoxdur. Əvvəlki illərdə olduğu kimi 2003-cü ildə də daxili valyuta bazarında həyata keçirilən əməliyyatların böyük bir hissəsi bankdaxili mübadilə əməliyyatlarının (2 mlrd.\$) payına düşür. Milli Bank tərəfindən açıq bazar əməliyyatlarının BEST-ə keçirilməsi isə daxili valyuta bazarında BEST-in (415,1 mln.\$) xüsusi çəkisinin nəzərə çarpacaq dərəcədə artmasına şərait yaratmışdır.

2003-cü ildə daxili valyuta bazarının seqmentlər üzrə pay bölgüsü

2003-cü ildə Milli Bankın daxili valyuta bazarındakı satışları 437,11 mln.\$, valyuta alışları isə 525,16 mln.\$ təşkil etmişdir. Nəticədə il ərzində Milli Bankın valyuta bazarına xalis müdaxiləsi alışyönlü olmuş və 88,05 mln.\$ təşkil etmişdir. Valyuta bazarına Milli Bankın müsbət müdaxiləsi valyuta ehtiyatlarının strukturuna təsir göstərən əsas amillərdən biri olmuşdur.

transactions, Repo, ex-Repo and brokerage activities at the securities market, centralized credit, Lombard and overnight lending activities at the credit market.

By using these financial instruments the National Bank managed to accomplish the monetary and exchange rate policy targets. Thus, the National Bank actively used the securities market brokerage with an aim to having a positive effect on the monetary base parameters through enhancing the contribution of fiscal factors to the economic growth in the country.

The National Bank also extensively used centralized credit resources, overnight and Lombard facilities in addition to Repo and ex-Repo transactions in order to improve the sustainability of the financial markets and increase the effectiveness of liquidity management within the banking system.

The foreign exchange market transactions aimed at maintaining the stability of the national currency, preventing the Dutch disease and regulating the currency positions of commercial banks as per the exchange rate policy.

National Bank implemented a range of measures aimed at fulfilling three principal objectives of stimulating the development of the domestic financial markets and improving the monetary regulation mechanisms during the reported period. These measures included development of an institutional framework for mortgage lending, modernization of electronic commerce on currency markets and analysis and application of new monetary instruments.

The National Bank has implemented necessary preparations for creating a mortgage lending system and has developed a relevant framework in 2003 with an overall aim to assist in developing the country's credit market development and securing finance for residential construction.

In mid 2003 the National Bank conducted open market transactions at the domestic foreign exchange market using the Bourse E-System of Trade (BEST), which provided a certain motivation for currency brokers and represented an important step on the path of forming up an electronic currency marketplace in accordance with the best international practices.

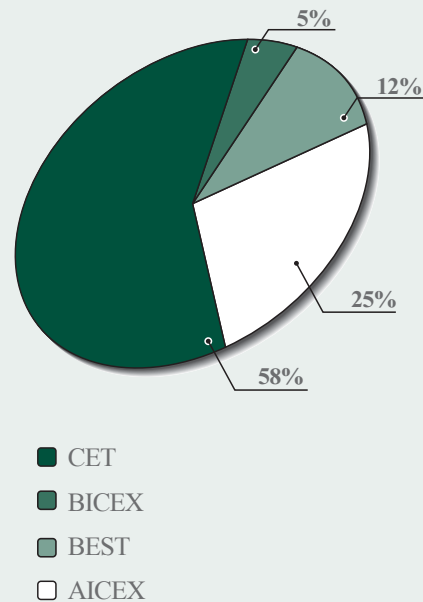
Analysis and implementation of new monetary instruments focused mainly on learning currency transaction practices (forwards, swap) on the domestic currency market and conduct of long-term securities on the National Bank's books.

Currency market. The currency market is the country's most developed segment as compared to other

financial segments from the viewpoint of both infrastructure and institutional framework. Nonetheless, institutional reforms were continued in 2003 in order to ensure that this particular segment operates in full conformance to the best international practices. Hence, the National Bank's implementation of the BEST system for currency transactions in consistency with the currency market development policy being conducted over the last years has improved the efficiency and transparency of currency market transactions. The market participants benefited from creating automated workstations and using upgraded software by expanding their electronic trade abilities at the currency market.

The domestic currency market had a total turnover of USD3.5 billion in 2003, which exceeds the year 2002 indicator (USD2.5 billion) by USD1 billion or 30%. As was the case with previous years, currency exchange transactions account for a large portion (USD2 billion) of the total currency market transactions in 2003, while shifting of all open market transactions to the BEST system by the National Bank has enabled the BEST to increase its share of the domestic currency market (USD415.1 million) dramatically.

Percentagewise Breakdown of Domestic Currency Market by Segments, 2003

The National Bank's sales totaled to USD437.11 million and purchases to USD525.16 million on the domestic currency market in 2003. Therefore, the National Bank's intervention to the currency market during the year was purchase-oriented, and constituted USD88.05 million. Hence, the National Bank's positive intervention to the currency market repre-

2003-cü il ərzində Milli Bankın valyuta bazarına müdaxiləsi bazarın ümumi həcmnin 3,49%-ni təşkil etmişdir ki, bu da valyuta bazarının özünü tənzimləmə prinsipi ilə işləməsinə əyani sübutdur.

Milli Bank tərəfindən açıq valyuta bazarında əməliyyatların BEST vasitəsilə həyata keçirilməsi bütün bankların valyuta əməliyyatlarında aktiv iştirakına imkan yaratmışdır. Artıq elektron ticarət sistemində bankların öz aralarında əməliyyat keçirməsi müşahidə olunmaqdadır. Bu isə valyuta bazarında Milli Bankın müdaxiləsinin təcridcən minimuma endirilməsinə səbəb olacaq.

2003-cü ildə Milli Bank tərəfindən valyuta bazarında müddətli əməliyyatların (svop və forvard) aparılması üçün texniki baza yaradılmış və 2003-cü ildən etibarən BEST elektron ticarət sistemi vasitəsilə gündəlik qaydada (T+1) və (T+2) şərti ilə ABŞ dollarının alış və satış məzənnələri Milli Bank tərəfindən təklif olunur.

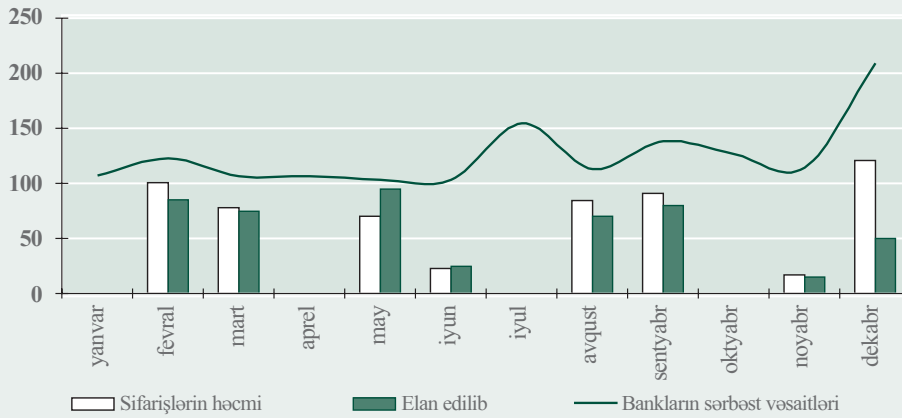
Kredit bazarı. 2003-cü ildə kredit bazarının inkişafı davam etmiş və bu prosesi sürətləndirmək üçün kompleks işlər görülmüşdür.

dövlət qısamüddətli istiqrazlar (DQİ) bazarında vəziyyət kifayət qədər sabit olmuşdur.

2003-cü ildə Maliyyə Nazirliyi tərəfindən DQİ-n yerləşdirilməsi üzrə 14 auksion keçirilmişdir. Auksionlarda yerləşdirmək üçün təklif edilmiş DQİ-n həcmi 495,0 mlrd. manat təşkil etmişdir. 2003-cü ilin əvvəlində bazarın həcmi 140,0 mlrd. manat, dekabrın 31-nə isə 105,0 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Milli Bankın DQİ bazarının inkişafı istiqamətində gördüyü tədbirlər nəticəsində investorların DQİ-ə olan marağının artması 2003-cü il ərzində də davam etmişdir. Belə ki, 2002-ci ildə investorlar tərəfindən auksionlara təqdim olunmuş sifarişlərin həcmi DQİ-n yerləşdirməyə elan edilmiş həcmnin 92,8% təşkil etdiyi halda, 2003-cü ildə həmin göstərici 118,1% təşkil etmişdir. Lakin investorların DQİ-rə marağının artmasına baxmayaraq il ərzində elan olunmuş istiqrazların 91,98%-i və ya 455,3 mlrd. manatı yerləşdirilmişdir. Hesabat dövründə banklar tərəfindən məcburi ehtiyatlar hesabına DQİ-n alınmasına icazə verilməsi qaydasının ləğv olunmasına baxmayaraq bazarın həcmində elə bir dəyişiklik olmamışdır.

Bank likvidliyi və DQİ bazarı

Maliyyə bazarlarında investisiya alətlərini genişləndirmək və kommersiya bankları tərəfindən likvidliyin səmərəli idarə olunmasına əlverişli mühitin yaradılması məqsədilə Milli Bank Mütəşəkkil Banklararası Kredit Bazarında overnait və lombard kredit mexanizmlərinin tətbiqinə başlamışdır. Bu alətlərin tətbiqi banklar üçün, qısamüddətli likvidliyin çevik idarə olunmasına geniş imkanlar yaradır. 2003-cü ildə mərkəzləşdirilmiş kreditlər üzrə üçot dərəcəsi dəyişməyərək 7% həddində qalmışdır.

Qiyətli kağızlar bazarı. 2003-cü ildə pozitiv makroiqtisadi amillərin təsiri altında formalaşan

Bank sisteminin izafi likvidliyi, qısamüddətli maliyyə alətləri bazarının inkişaf etməməsi və bu kimi digər faktorların təsiri altında 2003-cü ildə DQİ üzrə gəlirlilik təxminən iki dəfə azalmışdır. DQİ-lərin orta ölçülmüş gəlirliliyi ilin əvvəlindəki 12,57%-dən dövrün sonuna 6,97%-ə enmişdir. Hətta 2003-cü ilin sonuncu auksionunda DQİ üzrə orta ölçülmüş gəlirlilik 5,48% səviyyəsində müəyyən olmuşdur. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, gəlirliliyin aşağı düşməsi kifayət qədər müntəzəm olmuşdur.

sented an important factor affecting the structure of the currency reserves.

In addition, the National Bank's currency market intervention in 2003 constituted 3.49% of the total market, which signifies that the currency market operates on a self-regulated basis.

By using the BEST system for open currency market transactions the National Bank enabled all commercial banks to participate actively in currency transactions. Banks already interact with each other through the electronic trade system, which will eventually help minimize the National Bank's currency market interventions.

In 2003 the National Bank established a technical framework for term currency market transactions (forward and swap) and has been offering daily US Dollar buy-and-sale exchange rates on (T+1) and (T+2) conditions via the BEST electronic trading system since 2003.

Credit market. Development of the credit market continued in 2003, with a number of measures taken to accelerate this process.

The National Bank launched overnight and Lombard credit facilities at the Organized Interbank Credit Market with an aim to expanding investment

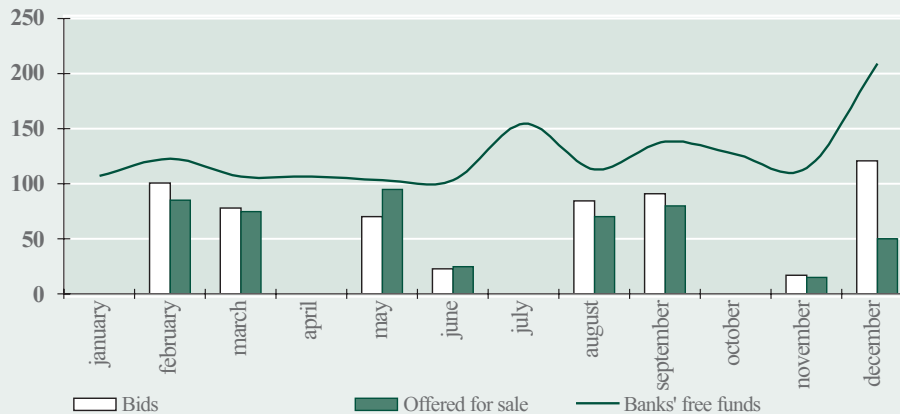
development and securing finance for residential construction. International experiences were studied and relevant regulations were drafted in order to develop an institutional framework for a mortgage lending system.

Securities market. The situation at the short-term government securities (T-bills) formed from a number of factors remained relatively stable.

The Ministry of Finance held 14 auction-based sales of T-bills in 2003. T-bills offered for sale through auctions totaled to AZM495.0 billion. The market totaled to AZM140.0 bln. at year-start and to AZM105.0 billion on December 31, 2003.

The increasingly growing interest of investors in the T-bills as a result of consistent actions taken by the National Bank still increased further in 2003. Thus, while bids were placed by investors to 92.8% of the T-bills offered for sales in 2002, this indicators made as high as 118.1% of the total amount of T-bills auctioned in 2003. Despite the obvious investor interest in the T-bills only 91.98% of AZM455.3 billion worth of the T-bills were actually sold in 2003. Although commercial banks are no longer authorized to use a certain portion of their required reserves to purchase T-bills, it did not have a significant on the market turnover.

Bank Liquidity and T-bills Market

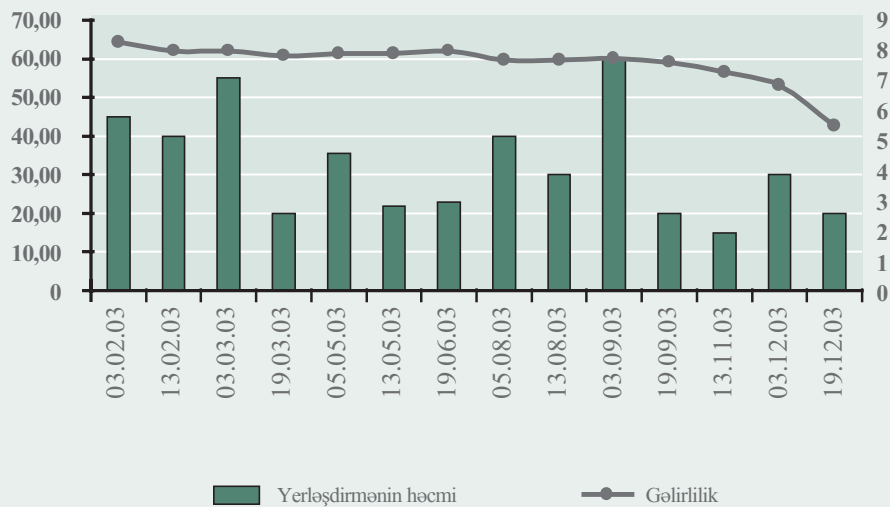

opportunities in financial markets and improving the efficiency of liquidity management processes at commercial banks. Banks benefit from using these facilities by gaining more flexibility in managing short-term liquidity. The discount rate for centralized credits remained at its rate of 7% in 2003.

The National Bank has implemented necessary preparations for creating a mortgage lending system and has developed a relevant framework in 2003 with an overall aim to assist in developing the country's credit market

Instant bank liquidity, little development of short-term financial instruments and other factors contributed to the overall decrease in the T-bills yield in 2003. The average year-start T-bills return rate of 12.57% went down to 6.97% by year-end. In addition, the T-bills had an average weighted rate of return of 5.48% at the last auction held in 2003. It should also be noted that the yield decrease has been a rather regular process.

DQİ bazarının əsas göstəriciləri

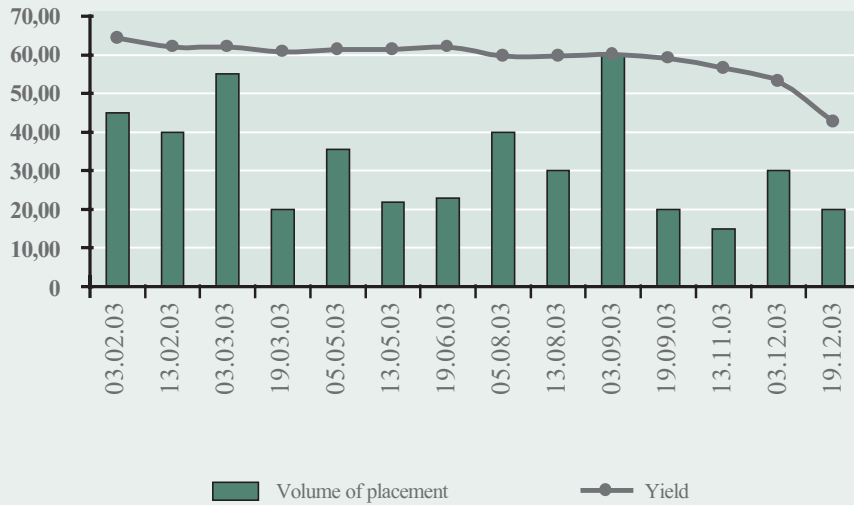

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, 2003-cü ildə bir buraxılışın dövrüyyə müddəti 6 ay olmuşdur. 2003-cü ildə banklar istiqrazların əsas sahibləri olmuşlar. İstiqrazların 81,36% banklara, 18,64%-i isə qeyri-bank təşkilatlarına məxsus olmuşdur.

2003-cü il ərzində təkrar bazarda DQİ-lər ilə aparılmış alqı-satqı əməliyyatlarının həcmi 2002-ci ilə nisbətən təxminən iki dəfə (və ya 20,8 mlrd. manat) artaraq 29,8 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Bank sisteminin izafi likvidliyi şəraitində sterilizasiya əməliyyatları aktuallaşmışdır. Bu məqsədlə Maliyyə Nazirliyi tərəfindən buraxılmış və Milli Bankın sərəncamında olan uzunmüddətli qiymətli kağızlarla əməliyyatlar aparılmışdır. 2003-cü il ərzində banklara 61,0 mlrd. manat məbləğində qiymətli kağızlar satılmış və 51,4 mlrd. manat məbləğində REPO əməliyyatları aparılmışdır.

T-bills Market Performance Ratios

Yet another noteworthy fact is that a 6 month circulation period for the year 2003 emission was set. Banks were the major T-bills holders in 2003. Hence, banks held 81.36% and non-bank institutions 18.64% of the total T-bills issue in 2003.

The T-bills secondary market dealings almost doubled in volume in 2003 as opposed to the year 2002 level (or AZM20.8 billion), thus coming to a point of AZM29.8 billion.

Instant liquidity of banks necessitated sterilization transactions. To this end, relevant transactions were carried out involving the long-term securities issued by the Ministry of Finance and held by the National Bank. AZM61.0 billion worth of securities were sold to, and AZM51.4 billion worth of REPO transactions were carried out with commercial banks in 2003.

3. BANK İSLAHATLARI

3.1. Bank sisteminin davamlığı dərinləşir

Azərbaycan bank sisteminin 2003-cü il üzrə inkişafı onun davamlığının dönməzliyi və yüksək dinamizm ilə xarakterizə olunmuşdur. Hesabat ilində bank sisteminin kapital bazası genişlənmiş, əmanət qoyuluşları yüksək templə artmış, yerli bankların kapitalında xarici maliyyə təşkilatlarının iştirak payı yüksəlmiş, xarici kapitalın iştirak limiti ləğv edilmiş, bank sistemi regional baxımdan inkişaf etmiş, yeni bank xidmətləri təklif olunmuş, pərakəndə bank biznesi daha da genişlənmişdir.

2003-cü ildə bank sisteminin inkişaf problemləri ilə bağlı Beynəlxəq Bank Konfransı keçirilmişdir. Konfrans bank islahatları və bu sahədə nailiyyətlər, bank sisteminə mövcud problemlər, onların həlli yolları, həmçinin bank sektorunun inkişaf strategiyası kimi aktual məsələlərin müzakirəsinə həsr olunmuşdur.

Bank sisteminin inkişafı tarixində ilk dəfə olaraq bank fəaliyyətinin bir sıra parametrləri üzrə özəl kommersiya bankları dövlət bankları ilə müqayisədə üstün mövqeyə malik olmuşlar.

Bank sistemi dinamik inkişafda. 1 yanvar 2004-cü il tarixinə bankların balans kapitalı 262,1 mlrd. manat və ya 45 % artaraq 845,6 mlrd. manat olmuşdur.

Bankların kapital bazasının artımında mühüm cəhət onun digər komponentlərinin rolunun artmasından ibarət olmuşdur. Nəticədə bölüşdürülməmiş mənfəətin kapitallaşmada payı 2,9% təşkil etmişdir. Bölüşdürülməmiş mənfəətin artımı aktivlərin keyfiyyətinin yaxşılaşması hesabına baş vermişdir.

Bank aktivləri il ərzində artaraq 5,1 trln. manat olmuşdur.

Bankların aktiv əməliyyatlarının strukturunda müştərilərə (qeyri-maliyyə sektoruna) verilən kreditlər yüksək çəkiddə qalmaqdadır. Keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə qeyri-maliyyə sektoruna verilən kreditlər 726 mlrd. manat və ya 32% artaraq 2980 mlrd. manat olmuşdur.

Dövlət banklarının kredit qoyuluşları keçən illə müqayisədə 17,3% artdığı halda, özəl bankların kredit qoyuluşları 50,5% artmışdır. Nəticədə özəl bankların cəmi kredit qoyuluşlarında xüsusi çəkisi ilk dəfə olaraq 50%-i ötmüşdür.

Kreditləşmənin sahələr üzrə strukturu isə faktiki olaraq dəyişməz qalmışdır. Əvvəlki illərdə olduğu kimi ticarət və xidmət sahələrinə verilən kreditlər daha yüksək çəkiyə malik olmuşdur.

Buna baxmayaraq il ərzində ticarət və xidmət sferasına verilən kreditlərin cəmi kredit qoyuluşlarında xüsusi çəkisi 29%-dən 27%-ə enmişdir. Fiziki şəxslərə istehlak məqsədi üçün verilən kreditlərin cəmi kredit qoyuluşlarında xüsusi çəkisi artaraq 17%-dən 21%-ə çatmışdır.

Korporativ müştərilərə verilən kreditlərin artımı adi hal xarakterini almışdırsa, bankların istehlak məqsədilə və orta biznesə verilən kreditlərinin həcmnin artımı günün spesifikliyidir. İl ərzində əhalinin istehlak tələblərinin kreditləşməsinə və orta biznesə ayrılan vəsaitlər 259,7 mlrd. manat və ya 76,7% artaraq 598,3 mlrd. manat olmuşdur.

Bütövlükdə 2003-cü il bank sisteminin pərakəndə biznesə dönüşü ilə yadda qalmışdır. Pərakəndə bank xidmətlərinin artımı Azərbaycanda bank fəaliyyətinin diferensiasiyasını və bununla bağlı yeni bank xidmətləri məhsullarının tətbiqi prosesini gücləndirir.

Bank aktivlərinin strukturu

	Cəmi (mlrd. manat)	Aktivlərin orta məbləğinə nisbəti
Nağd pul	255	6,1
Kreditlər istisna olmaqla banklara qarşı tələblər	1099,6	24,7
Milli Banka qarşı tələblər	364	7,3
Müştərilərə xalis kreditlər	2397,2	44,5
Banklara verilmiş xalis kreditlər	21,9	0,6
Qiymətli kağızlar	309,2	4,1
Müəssisələrdə pay iştirakı	110,4	2,3
Əsas vəsaitlər	274,2	4,8
Digər aktivlər	306,2	5,6
Cəmi aktivlər	5137,7	

3. BANKING REFORMS

3.1. Banking System Becoming more Sustainable

Development of the banking system in Azerbaijan during 2003 featured increased sustainability and high level of dynamics. During the reported period, the capital of the banking system and foreign investments in equity of domestic banks increased, deposits grew rapidly, the limit for foreign capital participation was eliminated, the banking system developed from the regional viewpoing, new banking products and services were introduced and retail banking further expanded during the reported period.

An International Banking Conference was held in 2003 to discuss banking system development problems. The conference discussions focused on banking reforms and accomplishments, problems of the banking system, appropriate solutions, and the banking system development strategy.

For the first time in the history of the banking system development, private commercial banks managed to prevail over state-owned banks in some respects.

Continuous development of the banking system.

The total balance sheet capital of commercial banks made AZM845.6 billion having increased by AZM262.1 billion or 45% as of January 1, 2004.

Other components of capital have greatly contributed to the overall increase of the commercial banks' capital base. Thus, retained earnings accounted for 2.9% in the overall capitalization, while the growth in retained earnings was caused by an improvement in the quality of assets.

The bank assets totaled to AZM5.1 trillion.

Loans to customers (non-financial sector) held a large portion of the commercial banks' asset-involving transactions. Loans to the non-financial sector increased by AZM726 billion or 32% as opposed to the same period of the last year, thus having totaled to AZM2980 billion.

Loans granted by state-owned commercial banks increased by 17.3%, while loans by privately held banks went up 50.5%. As a result, private banks' share in the total loan portfolio exceeded 50% for the first time in history.

The sector-based breakdown of loans remained basically the same. Thus, loans to trade and services accounted for the largest portion in the total loan portfolio, as was the case in the previous years.

Nonetheless, loans to trade and services sectors went down by 29% and 27% respectively during the year as percentage of the total loan portfolio, while consumer loans increased by 17%, thus having reached the overall level of 21% of the total loan portfolio.

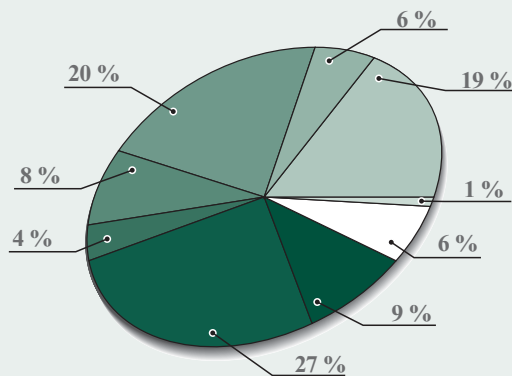
While loans to corporate customers are ordinarily expected to increase the growth in consumer loans and loans to mid-sized businesses are the latest trend logically arising in today's business environment. Hence, consumer loans and loans to mid-sized businesses increased by AZM259.7 billion or 76.7% thus having totaled collectively to AZM598.3 billion.

In general, the year of 2003 was distinguished for its shift of the banking system towards retail banking. Development of retail banking facilitates diversification of the banking activities and introduction of new banking products in Azerbaijan.

Bank Assets

	Total (AZM billion)	Ratio of average assets
Cash	255	6,1
Claims on banks other than loans	1099,6	24,7
Due from the National Bank	364	7,3
Net loans to customers	2397,2	44,5
Net loans to banks	21,9	0,6
Securities	309,2	4,1
Equity investments in companies	110,4	2,3
Fixed assets	274,2	4,8
Other assets	306,2	5,6
Total assets	5137,7	

01.01.04 tarixinə bankların kredit portfelinin strukturu

- Sənaye
- Ticarət və xidmət
- Kənd təsərrüfatı
- Mərkəzi və yerli hakimiyyət orqanı
- İstehlak krediti
- İpoteka
- Digər
- Neft
- Energetika

Yüksək kredit risqinin qalmasına baxmayaraq bankların kredit portfelinin keyfiyyətinin mütləq və

artmış, digər tərəfdən isə vaxtı keçmiş kreditlərin cəmi kredit qoyuluşlarında xüsusi çəkisi 11,6%-dən 9,7%-ə azalmışdır.

Bankların qiymətli kağızlar portfelinin strukturunda korporativ qiymətli kağızlar bazarının həcmi 102,5 mlrd. manat və ya 4 dəfədən çox artaraq 131,5 mlrd. manat olmuşdur.

Hesabat tarixinə bank öhdəlikləri keçən illə müqayisədə 943,7 mlrd. manat və ya 28,2% artaraq 4,3 trln. manat olmuşdur.

Bankların öhdəliklərinin formalaşmasında əsas mənbə korporativ və fərdi müştərilərin pul vəsaitləri (təqribən 73%) olmuşdur. Bankların öhdəliklərinin strukturunda cəlb olunmuş vəsaitlərin intensiv artımı davam etmişdir. İl ərzində bu vəsaitlərin (hüquqi və fiziki şəxslərdən cəlb olunan) ümumi həcmi keçən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 552,8 mlrd. manat və ya 21,3% artaraq 3,2 trln. manat olmuşdur.

Qeyd edək ki, əvvəlki illərdə əhalinin əmanətlərinin artım tempi bu qədər yüksək olmamışdı. Belə ki, bu artım 2000-ci ildə 53%, 2001-ci ildə 48%, 2002-ci ildə 31% olduğu halda, 2003-cü ildə 64,2% olmuşdur. Bank sistemi üzrə uzunmüddətli əmanətlərin (1 ildən yuxarı) cəmi əmanətlərdə xüsusi çəkisi 25,6%-dən 49,7%-ə qədər yüksəlmişdir.

1 yanvar 2004-cü il tarixinə bank sistemi üzrə likvid aktivlər 1,8 trln. manat təşkil edir ki, bu da cəmi bank aktivlərinin 35,5%-i deməkdir (1 yanvar 2003-cü il tarixinə 37,2%).³ Sistem üzrə likvid aktivlərin

İstehlak kreditləşməsinin artım dinamikası

	01.01.03	01.04.03	01.04.03	01.10.03	01.01.04
Cəmi istehlak kreditləri (mlrd. manat)	338.6	425.0	473.8	542.7	598.3
İstehlak kreditlərin cəmi kreditlərdə xüsusi çəkisi, %-lə	18.0	16.9	18.3	19.4	20.1

nisbi mənada yaxşılaşması müşahidə olunmuşdur. Belə ki, bir tərəfdən standart kreditlər il ərzində

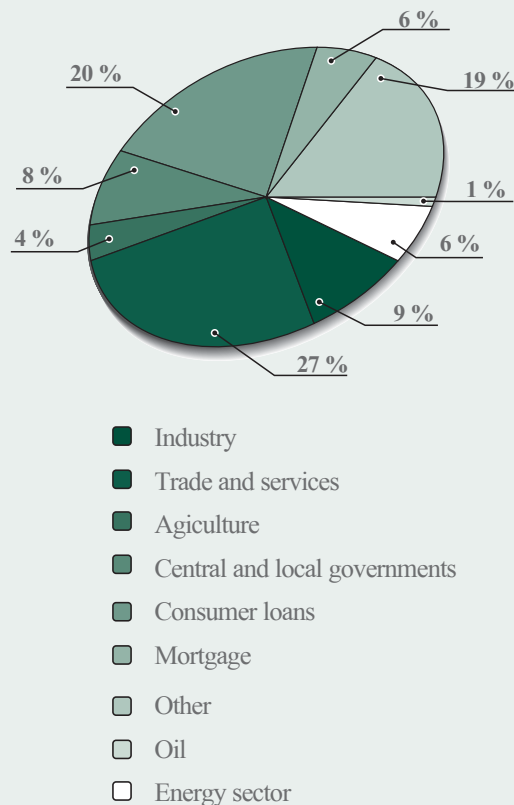
azalması izafi likvidliyin bir qədər azalmasına gətirib çıxarmışdır.

01.01.2004-cü ilə öhdəliklərin parametrləri

	mlrd. manat	Aktivlərin orta məbləğinin nisbəti
Cəmi öhdəliklər	4292,1	84,4
Depozitlər	3148,6	64,3
Bankların və maliyyə idarələrinin tələbləri	574,1	11
Digər öhdəliklər	569,4	9,1

³ Likvid aktivlərin tərkibinə daxil edilmişdir: nağd pul vəsaitləri, müxbir hesablar, banklararası depozitlər və 7 günə kimi balansarxası kreditlər, qiymətli kağızlar

Bank Loan Portfolio as of 01.01.04

Despite the high credit risk, the quality of the bank loan portfolio improved in absolute and relative

11.6% to 9.7% in the total loans on the other hand.

Within the securities portfolio of banks, corporate securities market increased by AZM102.5 billion or by over than 4 times to AZM131.5 billion.

Bank liabilities increased by AZM943.7 billion or 28.2% to AZM4.3 trillion during the reported period.

Corporate and individual deposits represented the major portion of the total bank liabilities (about 73%). The growth of attracted funds further intensified within the bank liabilities. Thus, the total amount of such funds (from legal entities and individuals) increased by AZM552.8 billion or 21.3% as compared to the same period of the last year, having reached the level of AZM3.2 trillion.

It should be noted that the growth rate of individual deposits was not as high as in the previous years. Thus, while this rate was 53% in 2000, 48% in 2001, and 31% in 2002, it was only 64.2% in 2003. Long-term deposits (over 1 year) increased from 25.6% to 49.7% in the total bank deposits.

Liquid assets of the banking system totaled to AZM1.8 trillion as of January 1, 2004, which constitutes 35.5% of the total assets (AZM37.2% as of January 1, 2003).³ The decrease in the liquid assets resulted in a certain reduction in the excess liquidity of the banking system.

The after-tax profits of the banking system totaled to AZM89.4 billion in 2003. The number of profitable banks doubled as compared to the previous years.

Consumer Loan Growth Rates

	01.01.03	01.04.03	01.04.03	01.10.03	01.01.04
Total consumer loans (AZM billion)	338.6	425.0	473.8	542.7	598.3
Consumer loans as percentage of total loans	18.0	16.9	18.3	19.4	20.1

terms. Thus, standard loans increased during the year on the one hand, and past due loans decreased from

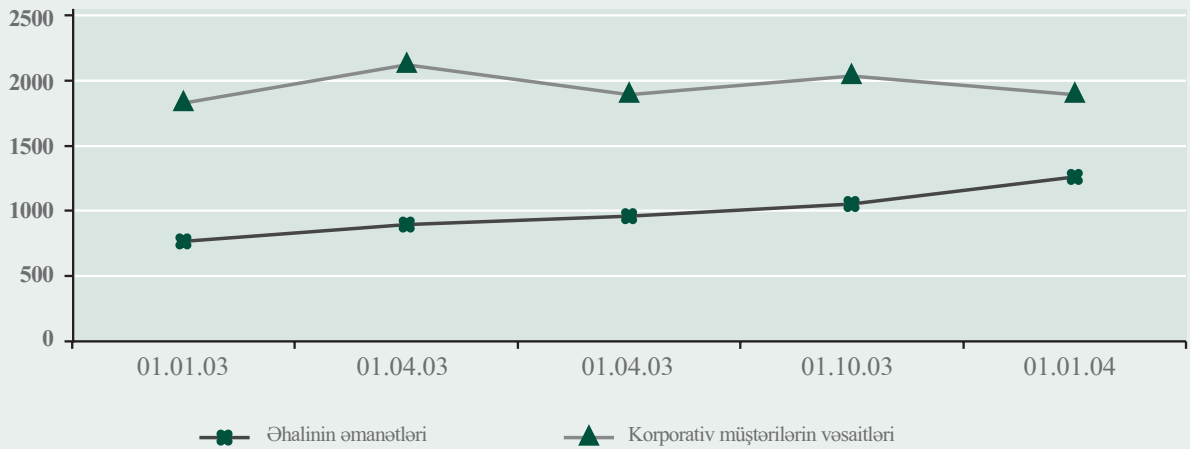
Level of stability of the banking system. "Financial depth" indicators that characterize the scope of the

Bank Liabilities as of 01.01.2004

	AZM billion	Ratio to average assets
Total liabilities	4292.1	84,4
Deposits	3148.6	64,3
Due to banks and financial institutions	574.1	11
Other liabilities	569.4	9,1

³ Liquid assets included: cash, correspondent accounts, interbank deposits and interbank loans up to 7 days, securities

Bankların passivlərinin əsas elementlərinin dinamikası (mlrd. manat)

2003-cü ildə vergi ödəmələrindən sonra bankların mənfəəti 89,4 mlrd.manat təşkil etmişdir. Mənfəətli bankların sayı keçən illə müqayisədə 2 dəfə artmışdır.

Bank sisteminin sabitlik dərinliyi. Bank sisteminin iqtisadiyyatda miqyasını xarakterizə edən "maliyyə dərinliyi" göstəriciləri üzrə artım tempi iqtisadiyyatın artım tempini üstələyir. Belə ki, il ərzində ÜDM 11,2% artdığı halda, bank aktivləri təqribən 24% artmış, bank aktivlərinin ÜDM-də xüsusi çəkisi isə 13,5%-dən 15%-ə qədər yüksəlmişdir.

Real sektordakı risk səviyyəsinə rəğmən bank sektoru iqtisadiyyatın kreditləşdirilməsində öz imkanlarından maksimum istifadə etmişdir. Yaxın gələcəkdə yalnız yeni passivlərin meydana gəlməsi hesabına deyil, bölüşdürülməmiş, xüsusilə də mövcud likvid aktivlər hesabına real sektorun kreditləşdirilməsi bank sisteminin inkişafı istiqamətində mühüm prioritetlərdən biri kimi qalmaqdadır.

2003-cü ildə bank sisteminin inkişafı üzrə, xüsusilə gəlirliliyin səviyyəsinin artması üzrə müşahidə olunan pozitiv meyillər onun kövrəklik göstəricisinin (kapitalın multiplikatoru) müəyyən dərəcədə artmasını (01.01.2003-cü il - 5,06; 01.01.2004-cü il - 5,56) şərtləndirmişdir ki, bu da bank sektorunun xüsusi kapitalının gücünün artmasını xarakterizə edir.

3.2. Bank sisteminin institusional inkişafı

Bank sisteminin institusional dizaynı. 2003-cü ildə də Milli Bank bank islahatlarını daha da sürətlənməsinə, bank sisteminin sabitliyinin qorunub saxlanmasına və onun iqtisadiyyatda rolunun artırılmasına, əhalinin bank sistemində olan inamının

gücləndirilməsinə yönəlmiş kompleks tədbirləri davam etdirmişdir. Bu sahədə görülən işlər ölkədə iqtisadi artımın sürətləndirilməsi, iqtisadiyyatın regional və sahəvi strukturunun optimallaşdırılması və bu əsasda yoxsulluğun aradan qaldırılması stratejiyasının mühüm həlqəsini təşkil etməklə əhəmiyyətli nəticələrin əldə olunmasına imkan vermişdir.

1 yanvar 2004-cü il tarixə respublikada 46 bank fəaliyyət göstərir. Onlardan 2-si dövlət, 17-i isə xarici kapitalı banklardır.

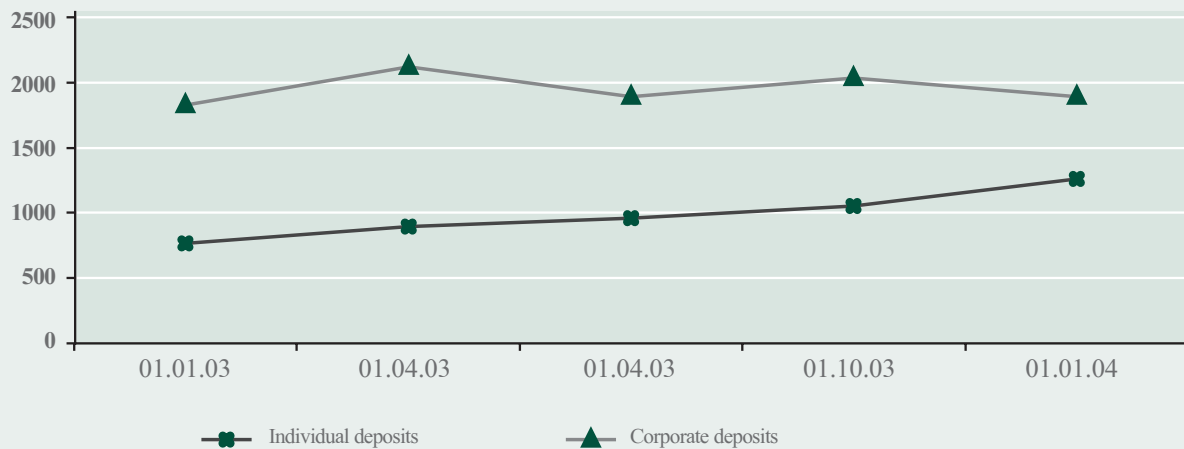
Hesabat ilində bank filiallarının sayı artmışdır. 2002-ci ildə 33 bank filialı açıldığı halda, 2003-cü ildə 85 bank filialı açılaraq onların sayı 305-ə çatmışdır. Açılan filialların 84-ü özəl bankların payına düşür ki, bu da 01.01.2003-cü ilin 43,6%-nə qarşı 59% olmuşdur.

Əvvəlki illərdə olduğu kimi 2003-cü ildə də Milli Bank xarici bank kapitalının yerli bazara axınını ölkənin bank sektorunun mühüm amili kimi dəyərləndirmişdir. Xarici kapitalın gəlişi Azərbaycan bank xidmətləri bazarına müasir texnologiya, yeni bank məhsulları, korporativ idarəetmə mədəniyyəti gətirməklə yanaşı bank rəqabətinin inkişafına təkan vermiş olur.

Bu gün Azərbaycanda xarici kapitalın iştirakı ilə 17 bank fəaliyyət göstərir. Xarici investisiyanın bank sektorunda faktiki payı isə 135 mlrd. manat və ya 19% təşkil edir. Xarici kapitalı bankların rolunun aktivləşdirilməsi üçün Milli Bank 28 noyabr 2003-cü il tarixində bank sistemində tətbiq olunan xarici kapitalın iştirak limitini ləğv etmişdir.

Əhalinin və real sektorun maliyyə xidmətlərindən istifadə imkanlarının artırılması üçün bank sisteminin

Dynamics of Principal Elements of Bank Liabilities (AZM billion)

banking system in the national economy overgrew the overall economic development rate. Thus, while the GDP increased by 11.2% during the year, bank assets went up by 24% and the share of bank assets in the GDP rose from 13.5% to 15%.

The banking sector has used its lending opportunities with respect to the national economy albeit the existing risks inherent in the real sector. Therefore, lending to the real sector from the undistributed, in particular existing liquid assets and not through initiating new liabilities only, has remained among the top priorities for the banking system development.

The upward trends involved in the banking system development, in particular the yield levels in 2003 have largely facilitated the capital multiplier growth (5.06 as of 01.01.2003; 5.56 - 01.01.2004), which points to the enhanced strength of the banking sector's capital.

3.2. Institutional Development of the Banking System

Institutional design of the banking system. In 2003 the National Bank continued its comprehensive measures aimed at further deepening the banking reforms, maintaining the sustainability of the banking system and enhancing its role in the overall economic framework, and increasing the public confidence in the banking sector. This package of comprehensive actions has enabled environment for a faster-paced economic growth in the country, optimization of the economy's regional and sectoral structure and for meaningful results of the poverty reduction strategy.

There are 46 banks that operate in the country as of

January 1, 2004. These include 2 state-owned banks and 17 banks with foreign capital.

The branch networks of commercial banks have been expanding during the reported year. While 33 bank branch offices were opened for business in 2002, the opening of 85 bank branch offices more in 2003 brought the total number of the bank branch offices in the country to 305. Private banks account for 84 branch offices, which represents a share of 59% against the year-start level of 43.6%.

As in the previous years, the National Bank treated the foreign capital influx to the domestic market as an important development factor for the national banking system. Hence, the inflow of foreign capital to the local market brings forth state-of-the-art technologies, new banking products and corporate culture in addition to the overall impetus to the competition within the banking sector.

As noted above, there are currently 17 banks in Azerbaijan with foreign capital participation. Foreign investments in the banking sector total to AZM135 billion or 19% of the entire banking system. With an aim to stimulate the role of foreign capital banks in the banking system the National Bank eliminated the limit for foreign investments in banking equity on November 28, 2003.

Non-bank credit institutions have also played an increasingly important role in the institutional development of the banking system in the sense of increasing financial service opportunities for both individuals and corporate customers. 13 credit unions and 6 other non-bank credit institutions established under international donor-sponsored projects were licensed during the year.

institusional struktunun inkişafında bank olmayan kredit təşkilatları da xüsusi rol oynamışlar. İl ərzində 13 kredit ittifaqının və beynəlxalq donor təşkilatları tərəfindən həyata keçirilən layihələr çərçivəsində 6 digər bank olmayan kredit təşkilatının fəaliyyəti lisenziyalaşdırılmışdır.

Bank sisteminin institusional inkişafı çərçivəsində mühüm tədbirlərdən biri Aqrarkredit Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti Bank olmayan kredit təşkilatı və Aqrarkredit Fondu Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyət Bank olmayan kredit təşkilatının birləşməsi oldu. Bu regionların bank xidmətlərinə çıxış imkanlarının artırılmasında və kənd təsərrüfatının kreditləşdirilməsinin genişləndirilməsində bank olmayan kredit təşkilatlarının rolunun artması üçün yeni imkanlar açır.

Azərbaycan Hökuməti ilə Dünya Bankı arasında imzalanmış sazişə əsasən "Kənd təsərrüfatının inkişafı və kredit layihəsinin" icrası məqsədilə Türkiyənin G@G məsləhətçilik şirkəti tərəfindən 2002-ci ildə təsis edilmiş "İcraçı kredit agentliyi" tərəfindən 2003-cü ildə 14 kredit ittifaqı və 308 borcalanlar qrupu yaradılmışdır. İl ərzində agentlik tərəfindən borcalanlar qrupu və kredit ittifaqı arasında 8,8 mlrd. manat vəsait yerləşdirilmişdir.

Bank sisteminin maliyyə vəsaitlərinin effektiv mobilizasiyası imkanlarının genişləndirilməsi, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafına maliyyə dəstəyinin artırılmasında Sahibkarlığa Milli Kömək Fondunun vəsaitlərinin bölüşdürülməsi mühüm rol oynamışdır. Fondun vəsaitlərinin bölüşdürülməsi məqsədilə 2003-cü ildə yeni 8 agent bank seçilmişdir və onların da sayı 14-ə çatmışdır. Hesabat dövründə güzəştli şərtlərə xırda və orta sahibkarlar arasında agent banklar tərəfindən 310 layihənin reallaşdırılması məqsədilə 57,3 mlrd. manat məbləğində kreditlər yerləşdirilmişdir.

Bank sisteminin İnkişaf Strategiyasının mühüm layihələri. Bank fəaliyyətində idarəetmə ilə bağlı risklərin minimallaşdırılmasını nəzərdən tutan korporativ idarəetmə sisteminin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması layihəsinin tətbiqi yeni mərhələdədir. Layihənin əsas məqsədi bank fəaliyyətinin nəticələrinə görə bankın rəhbərliyinin, xüsusilə Müşahidə Şurasının rolunun və məsuliyyətinin artırılmasından, həmçinin bankdaxili nəzarətin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması məqsədilə mütərəqqi təcrübəyə xas olan idarəetmə formalarının təşkilindən ibarətdir. Bununla belə bankın Müşahidə Şurasının üzvlərinin yüksək ixtisasının təmin edilməsinə tələblər də nəzərdə tutulur.

Səmərəli korporativ idarəetmə sisteminin ən vacib elementlərindən biri də maliyyə şəffaflığı, məlumatların açıqlanması və etibarlılığıdır. Məlumatların açıqlanması və fəaliyyət şəffaflığı bank menec-

mentinə, nəzarət orqanlarına, investirlərə və digər maraqlı tərəflərə əsaslandırılmış investisiya və tənzimləmə qərarları qəbul etmək imkanları verməklə bank sisteminə investisiya kapitalının cəlb edilməsinə və cəmiyyətin etimadının qorunmasına xidmət edir. Bu kontekstdə "Banklar haqqında" yeni Qanunda beynəlxalq prinsiplərə əsaslanan korporativ idarəetmənin zəruri hüquqi bazası öz əksini tapmışdır.

Korporativ idarəetmə sisteminin standartlarının hazırlanmasında PriceWaterCoopers beynəlxalq audit şirkətinin, İşveçrənin SECO təşkilatının və ABŞ-ın USAİD agentliyinin texniki yardımından istifadə olunmuşdur.

Bank Sisteminin İnkişaf Strategiyası ilə Əmanətlərin Sığortalanması Sistemi bank sisteminin sabitliyinin və əhalinin ona inamının təmin edilməsinin mühüm mexanizmlərindən biri kimi müəyyən edilmişdir. Bu baxımdan hesabat ilində ölkənin maliyyə sabitliyinin təmin edilməsinin səmərəli mexanizmi olan əmanətlərin sığortalanması sisteminin təşkili və fəaliyyəti məsələsinə xüsusi diqqət yetirilmişdir. İlk olaraq bu istiqamətdə Avropa, Baltıqyanı və MDB ölkələrinin təcrübəsi araşdırılaraq öyrənilmişdir. Müvafiq hüquqi bazanın və sistemin institusional formalaşdırılması ilə bağlı Almaniyanın KfW bankı tərəfindən texniki yardım göstərilmişdir. Bütün bu tədbirlərin nəticəsi kimi sığorta sisteminin ilkin hüquqi bazasının hazırlanmasına başlanılmış və bu iş tamamlanma ərəfəsindədir.

Müştərilərin kredit tarixi ilə bağlı informasiyaları toplayan kredit reyestri kredit riskinin azaldılmasında, müştərilərin ödəniş qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi prosedurunun sadələşdirilməsində, müştərilər haqqında informasiyaların düzgünlüyünün yoxlanılmasına çəkilən xərclərin azaldılmasında mühüm rol oynamaqla iqtisadi subyektlərin, o cümlədən əhalinin maliyyələşmə mənbələrinə çıxış imkanlarını artırır. Bu mənada Azərbaycanda da kredit reyestrinin yaradılması prosesinə başlanmışdır. Layihə çərçivəsində Dünya Bankının texniki yardımından istifadə olunmuşdur.

2004-cü ildə Mərkəzləşdirilmiş kredit reyestrinin yaradılması üçün hüquqi və təşkilati tədbirlərin tamamlanaraq onun fəaliyyətinin təmin edilməsi nəzərdə tutulur.

Bank sisteminin yeni İnkişaf Proqramı. Müasir şəraitdə Azərbaycan bank sektoru öz inkişafının keyfiyyətə yeni mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Onun gələcək uğurlu fəaliyyəti üçün əsasların təşkilinə istəqamətlənən əksər islahatlar demək olar ki, artıq həyata keçirilmişdir.

Qəbul olunmuş və reallaşdırılması 2002-2004-cü illəri əhatə edən Bank Sisteminin İnkişafı Strategiyası çərçivəsində bank sisteminin sabitliyi və inkişafı üzrə

Yet another remarkable event in terms of institutional development was the merger of the non-bank credit institution Agricultural Credit Joint-Stock Company and Agricultural Credit Fund Limited Liability Company. This will enhance the access to banking services in rural areas and will help increase the role of non-bank credit institutions in rural lending.

Following the signature of a relevant agreement between the government of Azerbaijan and the World Bank and with the purpose of implementing the Rural Development and Credit Project, the Executing Credit Agency established by the Turkish consultancy G@G in 2002 created 14 credit unions and 308 borrower groups in 2003. During the year the said agency channeled AZM8.8 billion to the borrower groups and credit unions.

Distribution of the resources of the National Fund for Support to Businesses played an increasingly important role in enhancing the effective mobilization opportunities with respect to the banking system's financial resources, as well as in increasing the financial assistance to the small and medium business development. 8 agent banks were appointed in 2003 for distribution of the Fund's proceeds; later on the number of such agent banks increased to 14. During the reported period the agent banks channeled AZM57.3 billion worth of concessional loans to small and mid-sized private businesses for implementation of 310 projects.

Principal projects under the banking system development strategy. The project of improving the corporate governance system to the level of international standards has stepped onto the next level and aims at minimizing the management risks inherent in the business of banking. The primary objective of the project is to increase the responsibility of the bank management, in particular the Supervisory Board for the bank's operations, as well as to introduce new management forms that have sufficient experience for improvement of the quality of internal controls. In addition, there are also requirements put forth towards ensuring high level qualifications of the members of Supervisory Boards.

Financial transparency, information disclosure and reliability are essential elements of an effective corporate governance system. Information disclosure and performance transparency provide bank managers, supervisory authorities, investors and other interested parties with the ability to take informed decisions concerning investment and regulatory issues, and help the banking system attract investment capital and increase the public confidence. In this context, the necessary

legal framework for corporate governance that meets the international standards has been incorporated in the new Law on Banks.

Technical assistance from PriceWaterhouseCoopers, Swiss SECO organization and USAID was used in developing the corporate governance standards.

The Banking System Development Strategy defines the Individual Deposit Insurance Scheme as an important instrument of ensuring stability of the banking system and increasing the public confidence in banks. In this view, special attention was paid during the year to the issue of developing and implementing an individual deposit insurance scheme that would serve as a mechanism of securing financial sustainability. Initial steps included studying the European, Baltic and CIS experiences in this area. The German bank KfW provided technical assistance for development of an appropriate legal and institutional framework. As a result, works were started to prepare an initial draft of legal framework for the insurance scheme, and this project is nearing completion.

A credit register that accumulates credit history information on customers, helps minimize credit risks, simplify the procedures of evaluating the creditworthiness of prospective borrowers, cut down on the costs associated with verifying the accuracy of customer information, and enhances the ability of both corporate and individual customers to access finance. Considering this, Azerbaijan started developing a credit register. Technical assistance was provided by the World Bank to help complete this particular initiative.

All works necessary to develop the required legal and institutional framework for a Centralized Credit Register are expected to be completed in 2004.

The new Development Program for the banking system. The banking system of Azerbaijan has stepped onto the next level of its development in the context of the existing global circumstances. Most reforms aimed at ensuring the success of its future operations have been basically completed.

Certain stability and development targets set out within the Banking System Development Strategy for 2002–2004 has been accomplished. This relates primarily to the increased role of banks in the enhancing the capital and resources used for the development of and lending to the national economy.

Growth of the primary indicators that characterize the performance of the banking sector serves as the solid ground for the development trends observed in the banking system in 2003. Bank assets and capital are

müəyyən edilmiş mühüm hədəflərə nail olunmuşdur. Bu ilk öncə Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafı və kreditləşməsinə istifadə edilən kapital və resursların artırılmasında bankların tədricən fəaliyyətinin genişlənməsi ilə xarakterizə olunur.

2003-cü ilin yekunu üzrə bank sektorunun vəziyyətini xarakterizə edən əsas parametrlərin dinamikası da bank sektorunun inkişaf meylinin möhkəmlənməsinə dəlalət edir. Bankların aktivləri və kapitalları yüksək tempə artır, onların resurs bazası xüsusilə də əhalinin vəsaitlərinin cəlb edilməsi hesabına genişlənir. Kreditorlar və əmanətçilər tərəfindən bank sistemində olan inamın artması hesabat ilində bank sisteminin fəaliyyətinin ən mühüm əlaməti hesab oluna bilər.

İnstitusional planda banklar iqtisadi potensialına görə digər maliyyə vasitəçilərindən üstün olmaqla maliyyə vasitəçiliyi sistemində mühüm rol oynamışlar. Bununla belə, neft strategiyasının uğurlu nəticələri ilə dəstəklənən əlverişli makroiqtisadi vəziyyət, iqtisadiyyatın və neft gəlirlərinin proqnozlaşdırılan dinamikası orta müddətli perspektivdə maliyyə institutlarının və bazarlarının aktiv və davamlı artımının əsasını təşkil edəcək daha radikal islahatlar proqramının həyata keçirilməsini və maliyyə sektorunun sürətli artımını zəruri etmişdir.

Bank sektorunun gələcək inkişafı baxımından mövcud çatışmazlıqların aradan qaldırılması və onun bütün seqmentlərinin beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması baxımından "Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 24 noyabr 2003-cü il tarixli Fərmanının 6-cı maddəsinin icrası ilə əlaqədar Azərbaycan Bank Sisteminin İnkişafı Proqramı (2004 - 2005-ci illər) hazırlanaraq təqdim olunmuşdur.

Proqram çərçivəsində bank islahatlarının sürətləndirilməsi üçün bank sektoru üzrə aşağıdakı mühüm tədbirlərin reallaşdırılması nəzərdə tutulur:

- bank sisteminin kapital bazasının möhkəmləndirilməsi və konsolidasiyası;
- dövlət banklarının özəlləşdirilməsi və bank sistemində sağlam rəqabət mühitinin təmin edilməsi;
- əhali və real sektorun maliyyə xidmətlərindən istifadə imkanlarının artırılması üçün bank sisteminin institusional strukturunun inkişafı;
- regionların bank xidmətlərinə çıxışı imkanlarının artırılması;
- Ödəniş Sisteminin İnkişafı Strategiyasının genişləndirilməsi;
- bank sistemində korporativ idarəetmə standartlarının tətbiqinin davam etdirilməsi;
- bank sisteminin maliyyə vəsaitlərinin effektiv mobilizasiyası imkanlarının genişləndirilməsi;

- mərkəzləşdirilmiş kredit reyestrinin fəaliyyətə başlaması;

- bank sistemində insan resurslarının inkişafı;
- bank nəzarətinin mütərəqqi beynəlxalq standartlara uyğun fəaliyyətinin təmin edilməsi məqsədilə hüquqi, institusional və maddi bazanın təkmilləşdirilməsi.

Maliyyə-bank sistemində köklü keyfiyyət dəyişikliklərinə istiqamətlənmiş dərin islahat proqramının son məqsədi bank sisteminin möhkəmləndirilməsi və böhranlı vəziyyətə dözümlüliyünün artırılması, bank sisteminin inkişafının gücləndirilməsi, vəsaitlərin cəlb edilməsi və onların iqtisadiyyata transformasiyası istiqamətində bankların fəaliyyətlərinin aktivləşdirilməsi və milli bank sisteminin beynəlxalq maliyyə məkanına inteqrasiyasının dərinləşdirilməsidir.

3.3. Bank nəzarətinin beynəlxalq standartlaşması

2003-cü ildə Milli Bank bank nəzarətinin səmərəliliyinin artırılması və nəzarət təcrübəsinin yaxşılaşdırılması istiqamətində səylərini daha da artırmışdır. Bank nəzarəti sistemində kredit təşkilatlarının fəaliyyətlərinin və risklərin kredit təşkilatının davamlığına potensial təsirinin real qiymətləndirilməsini nəzərdə tutan risqyönümlü yanaşma inkişaf etdirilmişdir. Yəni bank nəzarətinin funksional səmərəliliyinin artırılması məqsədilə bank fəaliyyətində real risklərə istiqamətlənən nəzarətin inkişafı diqqət mərkəzində olmuşdur.

Milli Bank bank nəzarəti orqanı kimi öz məqsədlərinə nail olmaq üçün əvvəlki illərdə olduğu kimi 2003-cü ildə də fəaliyyətində beynəlxalq prinsipləri rəhbər tutmuşdur. Bu sahədə Milli Bankın qarşısında duran əsas məsələ bank və bank-olmayan kredit təşkilatlarına normativ hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi və beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, səmərəli risqyönümlü bank nəzarətinin metodoloji bazasının təkmilləşdirilməsi və bank nəzarəti üzrə Bazel komitəsinin tələblərinə uyğunlaşdırılması, kredit təşkilatlarının prudensial normativlərə və normativ hüquqi bazaya riayət etmələri, habelə müvafiq səlahiyyətlər daxilində valyuta qanunvericiliyinin və rejiminin tətbiqinə nəzarət vasitəsilə bank sisteminin etibarlılığının təmin edilməsi, müştərilərin, əmanətçilərin və digər kreditorların mənafələrinin qorunması və bank fəaliyyətində risklərin məhdudlaşdırılması, bank olmayan kredit təşkilatlarının fəaliyyətinin standartlaşdırılması olmuşdur.

Qarşıya qoyulan məsələlərin reallaşdırılması bank nəzarətinin səmərəli əsasının təşkili istiqamətində kifayət qədər tərəqqiyə nail olmağa və bank nəzarətinin beynəlxalq standartlara daha da uyğunlaşdırılmasına imkan vermişdir. İnstitusional imkanların ge-

increasingly growing, with their resource base expanding due to intensification of individual deposit transactions. The increase of the creditor and public trust in the banking system may be considered as the most important indicator of the banking system's performance during the reported year.

Being above other financial intermediaries in terms of economic potential banks continued to play an important role in the sector of financial intermediation. The favorable macroeconomic situation supported by the successful results of the oil strategy, the projected dynamics of the economy and oil revenues have necessitated implementation of more radical reform programs and more rapid development of the financial sector that would serve as the foundation of the active and sustainable mid-term growth of the financial institutions and markets.

A Banking System Development Program (2004–2005) has been developed and submitted for review by appropriate instances as required for meeting the requirements set forth in the Presidential Decree dated November 24, 2003, Paragraph 6, on Measures aimed at accelerating the socio-economic development in the Republic of Azerbaijan, that will help remove the existing deficiencies and improve all segments of the banking system to the level of international standards.

The program envisages implementation of the following actions aimed at accelerating the bank reforms:

- strengthening and consolidation of the banking system's capital;
- privatization of the state-owned banks and enabling a sound competitive environment within the banking system;
- institutional development of the banking system so as to increase the ability of individual and corporate customers to access financial services;
- increased opportunities in rural areas to access banking services;
- expansion of the Payment System Development Strategy;
- Continued implementation of corporate governance standards in the banking system;
- expanding the effective mobilization ability of the banking system with respect to financial resources;
- start-up of the centralized credit register;
- human resource development within the banking system;
- improvement of the legal, institutional and financial framework to ensure that banking supervision conforms to the international standards.

The in-depth reform program oriented at dramatic qualitative changes in the financial and banking system has the ultimate goal of strengthening the banking system and increasing its ability to withstand crisis situations, helping banks attract resources more effectively and seeking ways of transforming such resources into the economy, as well as securing the integration of the national banking system into the global financial marketplace.

3.3. Improving Banking Supervision to the International Standards

The National Bank continued its efforts aimed at improving the effectiveness of banking supervision and refining the supervisory practices. The banking supervision system focused principally on developing risk-based approaches towards realistic assessment of potential impacts that operations and risks of a credit institution may have on its sustainability. This signifies that the major emphasis was placed on developing supervisory practices that consider real risks inherent in the business of banking for the purpose of increasing the functional efficiency of banking supervision.

As a regulator, the National Bank followed the international principles in 2003, as was the case in the previous years. The primary tasks of the National Bank included improvement of the legal and regulatory framework for banks and non-bank credit institutions to the international standards, refinement of the methodological framework of the risk-based bank supervision and ensuring its compliance with the Basle Committee's requirements, ensuring compliance by credit institutions with prudential requirements and other relevant regulatory standards, as well as securing the reliability of the banking system, protecting the interests of customers, depositors and other creditors, minimizing banking risks through enforcing supervision over compliance with the relevant currency regulation legal provisions within its competence, as well as standardization of the activities of non-bank credit institutions.

Implementation of the above mentioned tasks has allowed for a certain progress in setting a solid base for a more effective banking supervision and bringing it into compliance with the international standards. The National Bank has used necessary foreign technical assistance in order to expand its institutional opportunities, which allowed for providing components of such technical assistance in terms of policy basics and

nişləndirilməsi məqsədilə Milli Bank lazımı xarici texniki yardım cəlb etmişdir ki, bu da siyasətin müasir əsaslarının, o cümlədən prudensial qaydaların, mü-tərəqqi təcrübəyə əsaslanan rəhbərlik və banklar üçün texniki yardım proqramının təşkilinə imkan vermişdir.

Bank nəzarətinin metodologiyası. 2003-cü ildə bank nəzarəti sahəsində kredit təşkilatlarının üzərlərinə götürdükleri risklərin xarakteri və səviyyəsinə, onların idarə edilməsinin keyfiyyətinə, o cümlədən daxili nəzarət sisteminin təşkilinə və səmərəlilik səviyyəsinin qiymətləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilmişdir. Bu istiqamətdə bank nəzarətinin metodoloji bazasının təkmilləşdirilməsi mühüm rol oynamışdır. Bank nəzarətinin metodoloji bazasının təkmilləşdirilməsi çərçivəsində bir sıra mövcud qaydaların təkmilləşdirilməsi, yeni hüquqi aktların hazırlanması ilə yanaşı bank qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi, yerli bank nəzarətinin xüsusilə də onun metodoloji bazasının Bazel komitəsinin prinsiplərinə uyğunluğunun qiymətləndirilməsi də hədəfə alınmışdır.

Bank nəzarətinin səmərəliliyinin artırılması istiqamətində mühüm addım bank qanunvericiliyinin bank nəzarəti baxımından təkmilləşdirilməsi olmuşdur. Bank xidmətləri bazarına effektiv daxil olma sisteminin təşkili, bank fəaliyyəti üzərində keyfiyyətli nəzarətin formalaşdırılması, problemlı bankların sistemdən kənarlaşdırılması prosedurlarının təkmilləşdirilməsi kimi məsələlərin yeni qanun layihəsində nəzərə alınması əmanətçilərin, kreditörələrin və investörlərin bank sistemində olan inamının artırılması, sağlam bank sisteminin formalaşdırılması və son nəticədə bankların iqtisadiyyatla əməliyyatlarının aktivləşdirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

2003-cü ildə bank nəzarətinin Bazel komitəsinin prinsiplərinə uyğunluğunun qiymətləndirilməsi həyata keçirilmişdir. Bu prinsiplərin Azərbaycan təcrübəsində reallaşdırılmasının keyfiyyət baxımından qiymətləndirilməsinin həyata keçirilməsi xüsusi aktualıq kəsb edirdi. Yerli bank nəzarətinin baza Prinsiplərinə uyğunluğu həm Milli Bankın özü, həm də müstəqil qiymətləndiricilər kimi USAİD-nin ekspertləri və Dünya Bankının FSAP proqramı çərçivəsində Bazel komitəsinin metodologiyası əsasında aparılmışdır. Vəziyyətin təhlili göstərdi ki, səmərəli bank nəzarətinin əksər prinsipləri yerli təcrübədə bu və ya digər səviyyədə realizə olunur. Bu bir tərəfdən inkişaf tarixi qısa müddətə təsadüf edən Azərbaycan bank nəzarəti sisteminin inkişafının sürətlənməsini göstərir, digər tərəfdən Prinsiplərin tam realizəsi istiqamətində kompleks əlavə səylərin tələb olunmasını əks etdirir.

Qeyd edək ki, "Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikasının yeni Qanununun qüvvəyə minməsi yerli bank nəzarəti sisteminin Bazel komitəsinin prinsiplərinə tam uyğunluğunun təmin edilməsinə zəmin yaratmış olur.

Həyata keçirilən qiymətləndirmə nəticəsində səmərəli bank nəzarətinin təşkili istiqamətində əldə olunan müsbət meyllərlə yanaşı aşkara çıxarılmış bir sıra problemlər bank nəzarəti siyasətinin gələcək strateji məqsədlərinin tərkib hissəsi kimi müəyyən edilmişdir.

Kredit risklərinin idarə edilməsi müasir şəraitdə daha aktual sayıldığından "Aktivlərin təsnifləşdirilməsi və zərərin ödənilməsi üçün ehtiyatların yaradılması Qaydaları"nın yeni variantı hazırlanmışdır. Burada əsas məqsəd bank fəaliyyətində bütün növ risklərin nəzərə alınması, bank ehtiyatlarının təşkilinə tələbin artırılmasından ibarətdir. Eyni zamanda yeni Qaydaların hazırlanması problemlı aktivlərin geri qaytarılması istiqamətində bankların səylərinin artırılması məqsədini də daşmışdır.

Mövcud normativ bazanın bank nəzarəti üzrə Bazel Komitəsinin tövsiyələrinə uyğunlaşdırılması və yerli bankların dinamik inkişafı bazar riskinə səmərəli nəzarət prosedurunun təşkilinin aktuallığını artırmışdır. Bu məqsədlə "Bank kapitalının və onunun adekvatlığının hesablanması Qaydaları" yeni variantda hazırlanmışdır. Bazar riskləri üzrə mümkün itkilərin nəzərə alınması məqsədilə məcmu kapitalın adekvatlıq səviyyəsi 10%-dən 12%-ə, I dərəcəli kapitalın adekvatlıq əmsalı isə 5%-dən 6%-ə qaldırılmışdır.

Bankların konsolidasiyasının təşviqi istiqamətində bu prosesin mütəşəkkilliyinin təşkili baxımından "Bankların birləşmə və qoşulma şəklində yenidən təşkili Qaydaları" hazırlanmışdır. Qaydalarda bankların yenidən təşkilinin əsas mərhələləri, yenidən təşkil prosesində lazım olan əsas sənədlərin məzmunu, dövlət qeydiyyatından sonra görülən prosedurlar, Milli Bankın razılığının alınması və s. kimi əsas məsələlər öz əksini tapmışdır.

Banklarda risklərin idarə edilməsinin keyfiyyətinin və bank nəzarətinin təşkili prosedurlarının səmərəliliyinin artırılması məqsədilə "Banklara aidiyyəti olan şəxslərlə əməliyyatların aparılması Qaydalarına" dəyişikliklər və "Bank nəzarətinin təşkili və həyata keçirilməsi üzrə Metodoloji Rəhbərliyə" Əlavələr edilmişdir.

Hesabat ilinə Milli Bank konsolidə edilmiş bank nəzarətinin təşkili məqsədilə ilk addımlarını atmışdı. Bank nəzarəti sisteminin gələcək inkişafı sahəsində yeni istiqamət sayılan nəzarətin konsolidə əsasında həyata keçirilməsinin tətbiqi üçün beynəlxalq təcrübə araşdırılmış və bu növ nəzarətin yerli

prudential guidelines to bank managers and banks clearly are inclined towards learning the modern practices.

Banking supervision methodology. The banking supervision in 2003 focused principally on the nature and level of risks assumed by credit institutions, quality of risk management practices, including the quality and effectiveness of internal controls. Improvement of the banking supervision methodology played an important role in this respect. Tasks set before the banking supervision methodology included improvement of a number of regulations, drafting new regulations, improvement of banking laws, and assessing the degree of conformity of the supervisory practices, especially their methodology to the level of the Basel Committee's Core Principles.

Another important step towards improvement of the banking supervision effectiveness was the improvement of the banking laws from the supervisory standpoint. The new draft law provides for an effective system of entry to the banking market, formation of quality supervision over banks' operations, procedures for removal of problem banks from the system, which would inevitably play an important role from the viewpoint of increasing depositor, creditor and investor confidence in the banking system, forming a sound banking system and activation of banking transactions in the economy.

In 2003 the banking supervision practices were assessed for conformity to the Basel Committee's Core Principles. An evaluation of implementation of these principles in Azerbaijan was of high importance from the quality point of view. The conformity of the local bank supervision practices to the Core Principles was evaluated by the National Bank itself, USAID experts as independent appraisers and by the World Bank-led FSAP initiative. The evaluation indicated that most of the principles of effective banking supervision have been applied locally with different degrees of conformity. As this evaluation suggests that the banking supervision system in Azerbaijan has developed rather quickly over a short period of time of its existence, it also pointed to a need of taking further comprehensive actions to ensure full compliance with the Core Principles.

It should be noted that the effect of the new Law on Banks would help the local banking supervision system achieve compliance with the Basel Committee's Core Principles.

The deficiencies discovered by the evaluation besides the positive accomplishments in the banking supervi-

sion will be regarded as strategic tasks that will require proper addressing in the future within the framework of the banking supervision policy.

The Asset Classification and Loss Provisioning Regulation has been re-drafted as the issue of credit risk management appears highly significant in today's settings. This regulation aims primarily at ensuring that all banking risks are duly taken into account and increasing the reserve requirements to banks. In addition, the new Regulation also envisages a broader scope of loan recovery measures to be taken by banks.

Improvement of the existing regulatory framework based on the Basel Committee-recommended approaches to banking supervision and the dynamic development of the domestic banks have rendered necessary the development of an effective market risk control procedure. The Bank Capital Adequacy Regulation was redrafted to this effect. The adequacy ratios for the total capital was raised from 10% to 12% and Tier I Capital adequacy ratio from 5% to 6% to cover the potential market risks.

A Bank Consolidation and Merger Regulation was developed that will govern the processes of consolidating commercial banks. The regulation covers the basic steps in reorganization of banks, contents the principal documents required for reorganization, procedures following the state registration, procedures for obtaining approval from the National Bank, etc.

The Regulation for Transactions with Related Parties has been modified and the Banking Supervision Manual has been amended with the purpose of improving the quality of risk management procedures at banks and increasing the effectiveness of banking supervision practices.

The National Bank made first steps towards consolidated banking supervision in the reported year. International experiences were studied for ensuring an effective introduction of consolidated banking supervision that represents an absolutely new concept in the future development of the banking system, and the possibilities of implementing this kind of supervision in local conditions were thoroughly examined. The legal grounds for implementation of consolidated banking supervision are laid out in the new draft Law on Banks of the Republic of Azerbaijan.

In general, implementation of the relevant banking supervision will allow for objective assessment of risks inherent in the banking activities and increasing the stability of the banking system.

Development of a legal framework for loan syndica-

şəraitdə tətbiqinin ilkin şərtləri tədqiq edilmişdir. Konsolidə bank nəzarəti sisteminin hüquqi əsasları "Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikasının yeni Qanun layihəsində öz əksini tapmışdır.

Müvafiq bank nəzarətinin tətbiqi bütövlükdə bank fəaliyyətində mövcud olan risklərin obyektiv qiymətləndirilməsinə və bank sisteminin sabitliyinin artırılmasına imkan vermiş olacaqdır.

Bank xidmətlərinin optimallaşdırılması və bank əməliyyatlarının həyata keçirilməsi qaydalarının sadələşdirilməsi istiqamətində sindikativ kreditlərin normativ-hüquqi bazasının yaradılması məsələsi mühüm vəzifələrdən biri hesab olunmuşdur. Strateji əhəmiyyətli iri layihələrin kreditləşdirilməsinin təşviq edilməsi, bu sahədə mütəşəkkiliyin təmin edilməsi, bank fəaliyyətində riskliyin səviyyəsinin minimallaşdırılması, bankların iqtisadiyyatın inkişafında rolunun aktivləşdirilməsi istiqamətində yardımçı rol oynaması məqsədilə "Banklar tərəfindən sindikativ və birgə kreditlərin verilməsinə dair Metodoloji rəhbərlik" hazırlanmışdır.

Banklarla yanaşı, bank olmayan kredit təşkilatlarının insitutsional formalaşmasına dəstək və fəaliyyətlərinin genişləndirilməsi istiqamətində imkanlarının artırılması məqsədilə bir sıra işlər görülmüşdür. Belə ki, "Kredit İttifaqının iqtisadi tənzimləmə normativləri (prudensial normativlər) haqqında Qaydalara" dəyişiklik edilərək kapitalın adekvatlıq əmsalı azaldılmışdır.

Tətbiqi bank nəzarəti. Risqyönümlü bank nəzarətinin əməliyyat effektivliyinin artırılmasının təmin edilməsi istiqamətində bank göstəricilərinin CAMEL sistemi üzrə qiymətləndirməsinə başlanılmış və aparılan inspeksiya nəticəsində banklara CAMEL reyting sisteminə uyğun vahid reyting verilmişdir.

Daxili nəzarət çərçivəsində 21 kommərsiya bankında hərtərəfli inspeksiya aparılmışdır. Aparılmış daxili inspeksiyanın nəticələri göstərir ki, xarici nəzarətin kifayət qədər əhatə etmədiyi sahələrdə, o cümlədən əməliyyat sahələrində keçən dövrlərlə müqayisədə hər-hansı şübhə doğuran və ya qeyri-sağlam xarakter daşıyan hallar olmamış, iqtisadi normaiv pozuntuların səviyyəsi isə aşağı düşmüşdür.

2003-cü il ərzində bank sisteminə ən iri xüsusi çəkiyə malik olan dövlət banklarında - Azərbaycan Beynəlxalq Bankında və Birləşmiş Universal Səhmdar Bankında yeni nəzarət metodologiyası əsasında hərtərəfli inspeksiya tamamlanmışdır. Müvafiq banklar üzərində müvafiq nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi hal-hazırda davam etdirilir.

Beynəlxalq Bankın özəlləşdirilməsi ilə əlaqədar müvafiq təkliflər işlənib təhlil edilmiş və bu sahədə artıq Prezident fərmanı da qəbul edilmişdir. Özəlləşdirməyə hazırlıq prosesləri çərçivəsində bankın maliyyə göstəriciləri təhlil edilərək diqqət mərkəzində

saxlanılır və bir neçə dəfə Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankının (AYİB) investisiya məsələləri üzrə mütəxəssisi ilə müzakirə edilmişdir. AYİB ekspertləri və eyni zamanda paralel olaraq KPMG auditor şirkəti tərəfindən bankın hərtərəfli qiymətləndirilməsi proseslərinə başlanılmış və başa çatdırılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "BUSBankın özəlləşdirilməsi haqqında" Fərmanının icrası ilə bağlı Milli Bank tərəfindən təkliflər hazırlanmış, İqtisadi İnkişaf Nazirliyində (İİN) yaradılmış xüsusi qrupa təqdim edilmiş və məqbul qiymətləndirilmişdir.

Bankın özəlləşdirilməsi ilə əlaqədar proseslərin tezləşdirməsi məqsədilə 2003-cü ilin oktyabr ayında tender keçirilmişdir. Tenderin qalibi olmuş "Ernst & Yanq" şirkəti ilə İİN arasında müqavilə imzalanmış, hazırda məsləhətçilərin seçilməsi proseslərinə başlanılmışdır.

2003-cü ilin birinci rübündə Avtomatlaşdırılmış Bank Statistika Hesabatlıq Sistemi (ABSŞS) istismara verilmişdir. ABSŞS xarici nəzarət çərçivəsində kredit təşkilatlarından hesablaların elektron daşıyıcıları vasitəsilə əldə edilməsinə özündə əks etdirir.

Bundan əlavə, sentyabr ayından etibarən valyuta nəzarəti proseslərinin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə ABSŞS-nin Valyuta nəzarəti modulu çərçivəsində "Fiziki şəxslər tərəfindən banklar vasitəsilə ölkədən kənara köçürülən valyuta vəsaitləri barədə məlumat" adlı sub-modul yaradılmış və tətbiqinə başlanılmışdır.

Çirkli pulların yuyulmasına qarşı tədbirlər də daxil olmaqla vahid valyuta nəzarəti proqramı hazırlanmış və USAİD-in müsbət rəyi əldə edilmişdir. Nazirlər Kabineti yanında çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə məsələləri ilə əlaqədar yaradılmış xüsusi Ekspertlər Qrupuna Milli Bank rəhbərlik edir və qrupun katiblik funksiyasını yerinə yetirir. Bu əsasda, Avropa Şurasının Money Wall, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının xüsusi departamenti və ABŞ hökumətinin təmsilçiləri ilə qarşılıqlı münasibətlərin qurulması təmin edilmiş və cari il ərzində həmin təşkilatlarla birlikdə konfranslar təşkil edilmişdir.

Bank nəzarəti üzrə Bazel Komitəsinin tövsiyələrinə uyğun olaraq Milli Bank qanunvericiliklə müəyyən edilmiş funksiyasının səmərəli yerinə yetirilməsi üçün digər ölkələrin bank nəzarəti orqanları ilə əlaqə yaratmaq üçün rəsmi qarşılıqlı fəaliyyət və informasiya mübadiləsi sistemlərinin təşkili təşəbbüsü ilə çıxış etmişdir.

Bank nəzarətinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində bank nəzarətinin funksiyalarını həyata keçirən əməkdaşların peşəkar bilik səviyyəsinin də artırılmasına xüsusi yer verilmişdir. Bu məqsədlə USAİD-nin ekspertləri tərəfindən müxtəlif treyning proqramları təşkil olunmuşdur.

tions was considered as a priority task needed to optimize banking services and to simplify the procedures for banking transactions. A Loan Syndication Manual was developed that would provide guidance for financing large projects of strategic significance, help make the necessary organizational arrangements, as well as for minimizing banking risks and enhancing the role of banks in the economic development.

A variety of measures were taken to ensure that non-bank credit institutions receive appropriate support in terms of institutional formation and expansion of the scope of activities, in parallel to banks. Thus, the Regulation for Economic Regulatory Standards (Prudential Requirements) for Credit Unions has been modified to include a lower capital adequacy ratio.

Banking supervision in practice. The CAMEL system of bank performance evaluation was introduced to assist in increasing the effectiveness of risk-based banking supervision; as a result of CAMEL-based on-site inspections commercial banks have been duly rated.

Full-scale on-site inspections were carried out at 21 commercial banks. The inspections identified no doubtful or unsound practices in areas not covered adequately by off-site supervisory activities, in particular the operations areas, as compared to the previous periods, with the level of non-compliance with the regulatory economic requirements having dropped down significantly.

On-site inspections based on the new supervisory techniques were completed in 2003 at the two state-owned banks that account for the largest part of the banking system: the International Bank of Azerbaijan and the United Universal Joint-Stock Bank. Relevant supervisory activities are currently continued with respect to relevant banks.

Proposals have been developed and evaluated regarding the privatization of the International Bank, and a relevant Presidential Decree has already been adopted. A major focus is placed on the bank's financial performance ratios in the light of privatization preparations and a series of relevant discussions were held on these matters with the Investment Expert from the European Bank for Reconstruction and

Development (EBRD). A comprehensive evaluation of the bank was launched and completed involving the EBRD experts and KPMG auditors simultaneously.

The National Bank crafted proposals as required under the Presidential Decree on Privatization of the UJJSBank, which were submitted to the special group established by the Ministry of Economic Development (MED) that found the proposals acceptable.

Bids were invited in October, 2003 in order to accelerate the process of privatizing the bank. The winning bidder, Ernst&Young signed an agreement with the MED, following which the process of selecting the consultant candidates commenced.

The Automated Bank Reporting System (ABRS) was put in operation in the first quarter of 2003. The ABRS allows for receipt of bank reports and statements electronically for purposes of off-site supervision.

In addition, the Currency Module of the ABRS was modified in September to include a sub-module that receives and processes data on currency transfers abroad made by individuals via banks.

A comprehensive currency control program to include anti-money laundering measures was developed and received a positive evaluation from USAID. The National Bank directs and discharges secretariat functions with respect to a special Expert Group established under the Cabinet of Ministers for money laundering combatting. To this end, the National Bank has closely cooperated with the European Council's Moneywall, UN Special Department and the US Government representatives and arranged joint conferences during the year.

The National Bank came up with initiatives of building official relations with bank supervisors of other countries to facilitate information exchange needed for effective discharge of the supervisory functions defined by the applicable laws and as recommended by the Basel Committee.

An emphasis was also placed on improving the professional knowledge and skills of the supervisory staff so as to help further refine the quality of banking supervision. Various training programs were arranged and implemented by USAID experts to this effect.

4. ÖDƏNİŞ SİSTEMİNİN İNKİŞAFI VƏ NAĞD PUL DÖVRİYYƏSİNİN TƏŞKİLİ

4.1. Elektron ödəniş sisteminin tətbiqi genişlənir

Azərbaycan Respublikası Milli Bankının əsas funksiyalarından biri ölkədə hesablaşmaların aparılması və ödəmə sisteminin sabit işləməsi üçün lazımı şəraitin yaradılmasının təşkil edilməsi, o cümlədən klirinq sistemləri vasitəsilə banklararası hesablaşmaların tənzimlənməsindən ibarətdir.

Ödəniş sistemində aparılan islahatların birinci mərhələsi kimi Milli Bank tərəfindən 2001-ci ilin əvvəllərində Beynəlxalq Banklararası Maliyyə Telekommunikasiya Sisteminin (SWIFT) bazasında Azərbaycan Banklararası Milli Hesablaşmalar Sistemi (AZİPS) adlanan real vaxt rejimində banklararası hesablaşmalar sistemi yaradılaraq istismara verilmişdir. AZİPS-in tətbiqi sayəsində banklararası hesablaşmaların real vaxt rejimində (30-60 saniyə ərzində) aparılması, bu zaman vəsait itkisinin aradan qaldırılması və bankların likvidliyinin daha çevik idarə olunması imkanları əldə edilmişdir.

Sistemin etibarlı fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi baza yaradılmış və onun təkmilləşdirilməsi mütəmadi olaraq davam etdirilmiş, fəvqəladə və qeyri-adi hallarda təhlükəsiz və fasiləsiz işini təmin etmək məqsədilə sistemin Sumqayıt Ehtiyat Mərkəzində ehtiyat surəti yaradılmışdır.

AZİPS sistemi istismara verildiyi andan ödənişlərin aparılması sahəsində operativlik, etibarlılıq və resursların effektiv idarə edilməsi amilləri irəli çıxmış, bütövlükdə onun etibarlı istismarı təmin edilmişdir.

2003-cü ildə AZİPS-in əsas komponenti olan Mərkəzi Hesablaşma Sistemində (CAS) icraçı şirkət tərəfindən təkmilləşdirmə işləri aparılmışdır. Bunun nəticəsində növbədə olan ödənişlərin yerinə yetirilmə ardıcılığı daha məqsədəuyğun şəkildə gətirilmiş, əldə olunan hesabatların çeşidi genişləndirilmişdir.

2003-cü ildə SWIFT sistemi cəmiyyəti tərəfindən təqdim edilən yeni versiyası tətbiq edilmiş, SWIFT-in MT100 ödəniş formatından yeni MT103 ödəniş formatına keçidllə əlaqədar görülən işlər tam başa çatdırılmışdır.

SWIFT cəmiyyəti 2002-ci ildən etibarən informasiya-

telekommunikasiya texnologiyaları sahəsində gedən inkişaf prosesinə uyğunlaşmaq və göstərdiyi xidmətlərdə keyfiyyətə dəyişikliklər etmək, daha yüksək informasiya təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədi ilə mənəvi cəhətdən köhnəlmiş X.25 protokolundan imtina edilərək, daha müasir IP protokolu üzərində qurulmuş şəbəkə ilə işləmək tələbini qoymuşdur. Bu məqsədlə SWIFT tərəfindən Azərbaycan banklarının yeni SWIFTNet texnologiyasına keçməsinin başa çatdırılması 2004-cü ilin may-iyun aylarında nəzərdə tutulmuşdur. SWIFT cəmiyyətinin təyin etdiyi təqvim planına əsasən 2004-cü ildə yerinə yetirilməsi planlaşdırılan qlobal dəyişikliklərə Milli Bank tərəfindən bir sıra hazırlıq işləri aparılmışdır.

Hesabat dövründə respublika ərazisində fəaliyyət göstərən 46 bankdan AZİPS sistemində qoşulanların sayı 43-ə çatmış və əlavə olaraq Baş Dövlət Xəzinədarlığı və bank olmayan "AqrarKredit" təşkilatı da sistemin üzvü olmuşlar. Sistemdə hesabat dövründə 368 min sayda və 39 trln. manat məbləğində ödəniş sənədi işlənmişdir.

Ödəniş sistemində aparılan islahatların ikinci mərhələsi olaraq 2002-ci ilin sonlarında Milli Telekommunikasiya Şəbəkəsi üzərində qurulmuş Xırda Ödənişlər üzrə Hesablaşma Klirinq Sistemi (XÖHKS) istismara verilmiş və onun vasitəsilə əmək haqları, pensiya və müavinətlər, təqaüdlər, kommunal xidmət haqları və büdcə daxilolmaları üzrə ödənişlərin əlverişli və təhlükəsiz aparılmasına daha geniş imkan yaradılmışdır.

XÖHKS-in yaradılmasında beynəlxalq məsləhətçi ekspertin köməyindən, bu sahədə inkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsindən geniş istifadə edilmiş və Dünya Bankının "Maliyyə sektoruna texniki yardım" layihəsi çərçivəsində ayrılan vəsaitlər hesabına maliyyələşdirilmişdir. Sistemin fəaliyyətini tənzimləyən normativ-metodoloji baza yaradılmış və sistemdə istifadə ediləcək ödəniş tapşırıqlarının yeni formatları işlənilib hazırlanmışdır. Sistemin ən mühüm üstünlüklərindən biri yüksək təhlükəsizlik tələblərinə cavab verməsi və Milli Telekommunikasiya Şəbəkəsi üzərində qurulduğundan iştirakçılar üçün xidmət haqlarının və digər xərclərin çox aşağı olmasıdır.

Hesabat dövründə XÖHKS-in təhlükəsiz və etibarlı

4. DEVELOPMENT OF THE PAYMENT SYSTEM AND CASH TURNOVER ARRANGEMENTS

4.1. Scope of Application of the Electronic Payment System Enhancing

The National Bank's primary functions include design and implementation of appropriate settings to ensure stability of payment transactions and sustainable operation of the payment system, as well as regulation of interbank payments via clearing systems.

At the first stage of payment system reforms the National Bank designed and implemented in 2001 a real time interbank payment system titled Azerbaijan Interbank National Payment System (AZIPS) based on the International Interbank Financial Telecommunications System (SWIFT). Introduction of AZIPS allowed for real-time conduct of interbank payments (30–60 seconds), elimination of losses typically incurred at the time of payment transactions and for broader flexibility and efficiency in managing bank liquidity.

A legal framework was developed to ensure that the system operates reliably; the framework is being regularly reviewed to identify whether any amendments or modifications are needed; also, an Alternate Site was established in Sumgayit to provide for secure and undisrupted operation of the system in extraordinary and emergency situations.

Payments have become more reliable, secure and effective both in terms of transaction and management since the introduction of AZIPS, with the system operating reliably in general.

The relevant executing agency made improvements in 2003 to the Central Accounts System that represents a component of AZIPS. As a result, the sequence of making queued payments has become more efficient and the range of input reports enhanced.

In 2003 a new version of SWIFT developed by the system was introduced and the relevant works were fully completed with regards to migrating from SWIFT MT100 payment format to the new MT103 payment format.

In 2002, the SWIFT system elected to move away from the outdated X.25 protocol to the more modern

IP protocol to serve as a basis for network design so as to ensure that it fits in the overall context of the development processes in the information and telecommunications technologies area; to improve the quality of the services it provides, and to provide for a higher level of information security. In this view, SWIFT proposed the period of May–June, 2004 as the period for transition by Azeri banks to the new SWIFTNet technology. The National Bank made relevant preparations in order to ensure that the necessary works are completed within the time-frames set by the SWIFT for the year of 2004.

The number of member banks of AZIPS reached 43 out of the total of 46; the Head State Treasury and the non-bank institution AgrarCredit have also become members of AZIPS during the reported period. 368 thousand payment documents with a total value of AZM39 trillion were processed by the system during the reported period.

The second phase of the payment system reform involved development and implementation of the Low Value Payment Clearing System (LVPCS) based on the National Telecommunications Network that serves as a means of more favorable and secure salary, pension and allowance, benefit, utility and budgetary payment transactions.

The LVPCS was designed with assistance of an international consultant, based on experiences of countries that have progressed in this particular area, with the funding made available under the World Bank's Financial Sector Technical Assistance Project. A legal framework was developed to regulate the operations of the system and the new formats for payment orders were designed for use in the system. The system's most significant benefits are high-level security and low-level fees and other costs as the system is built on the National Telecommunications System.

The LVPCS operated securely and reliably during the reported period; a series of relevant discussions were held with the users – government organizations – to educate them in the opportunities made available by the LVPCS for low value payments, and software

istismarı təmin edilmiş, sistemin imkanlarından istifadə etməklə xırda ödənişlərin XÖHKS vasitəsilə aparılması üçün istifadəçi dövlət təşkilatları ilə müvafiq görüşlər keçirilmiş və iştirakçı banklara mütəmadi olaraq proqram xidməti və məsləhətçi köməkliyi göstərilmişdir. Sistemin modullarının və normativ-metodoloji bazasının təkmilləşdirilməsi həyata keçirilmişdir.

XÖHKS vasitəsilə klirinq əməliyyatlarının aparılmasında bütövlükdə 45 bank və bank olmayan "AqrarKredit" təşkilatı iştirak etmişdir. Texniki səbəbdən sistemin üzvü ola bilməyən bankların Milli Bankda yaradılmış servis bürosu vasitəsilə sistemdə iştirakı təmin edilmişdir. Hesabat dövründə sistemdə 338 min sayda və 1,3 trln. manat məbləğində ödəniş sənədi işlənmişdir.

XÖHKS-in imkanlarından maksimum istifadə edilməsi məqsədilə kommunal xidmətlər göstərən təşkilatlarda sistemə inteqrasiya oluna bilən daxili informasiya sistemlərinin qurulmasının zəruriliyini nəzərə alaraq, Milli Bank tərəfindən 2004-cü ildə bu işlərin reallaşması üçün müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Pərakəndə ticarət və digər xidmət sahələrində ödənişlərin aparılması üçün POS-terminallarından istifadə etməklə, kart ödənişlərinin əhatə dairəsinin daha da genişləndirilməsi və ölkədə bu sahədə azad rəqabət üçün şəraitin yaradılması məqsədi ilə ödəniş sisteminin tərkib hissələrindən biri olan milli kart ödəniş sisteminin yaradılması üzrə zəruri işlər görülmüşdür.

Hesabat ilində respublikada alternativ olaraq kart ödənişləri üzrə Milli Prosesinq Mərkəzinin yaradılması üçün beynəlxalq məsləhətçi ekspertin köməyi ilə tender üçün texniki sənədlər toplusu işlənib hazırlanmış və iki mərhələli beynəlxalq tender keçirilmişdir. Kart ödənişləri üzrə Milli Prosesinq Mərkəzinin 2004-cü ilin sonunadək yaradılması nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Respublikasında Milli Ödəniş Sisteminin yaradılması sahəsində aparılan islahatların başa çatdırılması və bu istiqamətdə görülən işlərin təkmilləşdirilməsi üzrə 2004-2006-cı illər üçün Dövlət Proqramının hazırlanması sahəsində beynəlxalq məsləhətçi ekspertlə birlikdə müəyyən işlər görülmüş, bu Proqramın 2004-cü ildə qəbul edilməsi və onun yerinə yetirilməsinə başlanılması nəzərdə tutulmuşdur.

2001-2002-ci illərdə tətbiq olunmuş və Milli Bankın əsas prioritet istiqamətlərindən olan Baş Mühəsibat Sisteminin (BMS) əsas nüvəsinin və Baş kitab, Müştəri və hesablar, Məlumatların çatdırılması, "Hesablaşma-

Kassa xidməti", "Beynəlxalq ödənişlər", "Valyuta bazarında əməliyyatlar", "Depozit və kredit", "Əmək haqqı", "Əsas vəsaitlər" modullarının effektiv istismarı, Ərazi İdarələri ilə Baş ofis arasında informasiya mübadiləsinin elektron üsulla həyata keçirilməsi və məlumatlar bazasının Sumqayıt Ehtiyat Mərkəzində bərpası Qaydalara uyğun olaraq təmin edilmişdir.

Bu modulların tətbiqi ilə Milli Bankın əməliyyat sektorunun əsas hissəsinin tam avtomatlaşdırılması başa çatdırılmış və bununla da Baş Mühəsibat Sistemi Milli Bankın Avtomatlaşdırılmış İdarəetmə Sistemlərinə İnteqrasiya olunmuş bir bank sisteminə çevrilmişdir.

Bu sistemdə balans və balansdankənar hesablar planının, şəxsi hesablar üzrə mühəsibat əməliyyatlarının və onların arxivlərinin aparılması, ilkin sənədlərin daxil edilməsi, kassa əməliyyatlarının yerinə yetirilməsi, Baş Kitaba nəzarətin təşkil edilməsi, lokal şəbəkədə Baş Mühəsibat Sistemi ilə Milli Bankın struktur bölmələri və məsul icraçılar arasında informasiya mübadiləsinin həyata keçirilməsi, AZIPS sisteminin üzvü olmayan bankların hesablaşmalarının aparılmasının avtomatlaşdırılması prosesi tam başa çatdırılmışdır.

Baş Mühəsibat Sistemində AZIPS sisteminin üzvü olan banklar tərəfindən nağd pulun alınması prosesi avtomatlaşdırılaraq, banklar tərəfindən alınacaq məbləğin SWIFT vasitəsi ilə elektron tapşırıq formasında birbaşa sistemə göndərilməsi təşkil edilmişdir. Sistemdə nağd pulun təhvil verilməsi üsulunun sadələşdirilməsi və təhlükəsizliyinin daha da təkmilləşdirilməsi məqsədilə banklar tərəfindən qabaqcadan SWIFT vasitəsi ilə məlumat göndərilməsi üsulu tətbiq edilmişdir.

Milli Bankın müvafiq struktur bölmələri, bütövlükdə respublikanın bank sistemi Vahid informasiya mühitində real vaxt rejimində işləmək imkanı qazanmışdır. BMS-nin AZIPS və XÖHKS-lə interfeys əlaqəsi real rejimdə fəaliyyət göstərmişdir. Milli Bankın ehtiyaclarını nəzərə alaraq BMS-də modullarla bağlı təkmilləşdirmə işləri aparılmış, təhlükəsizlik məsələləri ilə əlaqədar yeni proqram versiyaları tətbiq edilmişdir. SWIFT sistemi vasitəsilə beynəlxalq əməliyyatların aparılması texnologiyasında dəyişikliklərin edilməsi ilə əlaqədar zəruri təkmilləşdirmə işləri görülmüşdür.

2002-ci ildə istismara verilmiş Avtomatlaşdırılmış Bank Sitatistika Hesabatı Sisteminin hesabat dövründə effektiv istismarı qaydalara uyğun olaraq təmin edilmiş, kredit təşkilatlarından elektron üsulla sistemə daxil olan məlumatların Bank nəzarəti,

support and consulting services are being regularly provided to the member banks. The system's modules and regulatory framework are being regularly improved.

45 banks and the non-bank institution AgrarCredit participated in the clearing transactions carried out through the LVPCS. Banks that could not become members of the system for a number of technical reasons participate in the system through a special service bureau established by the National Bank for this particular purpose. 338 thousand payment orders with a total value of AZM1.3 trillion were processed by the system during the reported period.

Utility service providers need to design and implement appropriate information systems to integrate into the LVPCS, considering which the National Bank planned for relevant measures to be taken in 2004.

Works have been completed to design and implement a national card-based payment system that represents a component of the overall payment system framework and facilitates the enhancement of the scope of card payments and the development of an open competitive environment in the country that will in turn allow for broader usages of POS terminals utilized for retail trade and other payments.

A set of technical documents for a tender and a two-stage bidding process was implemented with the assistance of an international consultant with an aim to design and implement a National Processing Center as an alternative option for card payments in the country. The National Processing Center project is expected to be completed by the end of 2004.

International consultants were involved in designing a State Program for 2004-2006 that envisages relevant works aimed at completing the reforms in the area of introducing a National Payment System in the Republic of Azerbaijan and further improving the arrangements in this particular field; adoption of the Program and commencement of certain components thereof are scheduled for the year 2004.

The effective operation of the core of the General Ledger System (GLS) introduced in 2001-2002, which stands among the National Bank's priorities, and the General Ledger, Customer and Accounts, Data Delivery, Settlement and Cash Services, International Payments, Foreign Exchange Market Transactions, Deposit and Credit, Salary, Fixed Assets modules, electronic data exchange among the Site Divisions and the Head Office and database

recovery at the Sumgayit Alternate Site complied with the relevant Regulation.

By introducing these modules the National Bank completed the process of automating a major part of its operations and the General Ledger System has effectively become a banking system successfully integrated into the National Bank's Automated Management System.

The system completed the process of automating the balance sheet and off-balance sheet chart of accounts, accounting treatment and archiving of personal accounts, implementation of cash transactions, providing control arrangements with respect to the General Ledger, information exchange between the General Ledger System and the National Bank's departments through a local network, and payments by banks that are not members of AZIPS.

The process of cash receipt by AZIPS member banks has been automated within that system, as the amount to be received by banks is sent directly via SWIFT in the form of an electronic order. Banks are now using SWIFT for advance information dispatch, which serves the purpose of simplifying the process of turning cash in to the system and increasing the security of this process.

National Bank's relevant departments and the banking system in general now have the ability to operate in a real time uniform data environment. The GLS' interfaces interact with AZIPS and LVPCS in real time mode. The GLS modules have been properly modified to take into account the National Bank's needs, and new software upgrades were introduced to increase the security levels. In addition, relevant works have been completed in the view of modifications made to the SWIFT technology for international transactions.

The Automated Bank Reporting System implemented in 2002 operated effectively during the reported period in accordance with the relevant procedures, and the information submitted by banks electronically were duly processed by the System's Banking Supervision, Balance of Payments, Banking Statistics and Monetary modules. Backup copies of the system were generated at the Alternate Site in Sumgayit in order to provide for uninterrupted operation of the system in emergency situations. 44 users functioned in the system during the reported period.

The local network built based on high technologies and modern telecommunications equipment at the NBA's headquarters allowed for effective and reli-

Tədiyə balansı, Bank statistikasına və Monetar blok modulları üzrə işlənməsi təmin edilmişdir. Fövqəladə hallarda sistemin fasiləsiz fəaliyyətini təşkil etmək məqsədilə Sumqayıt Ehtiyat Mərkəzində sistemin ehtiyat surəti yaradılmışdır. Hesabat dövründə sistemdə 44 istifadəçi fəaliyyət göstərmişdir.

AMB-nin inzibati binasında yüksək texnologiyalar və müasir telekommunikasiya avadanlıqlarının bazasında yaradılmış lokal kompüter şəbəkəsinin etibarlı istismarı və əməkdaşların daxili yazışmalarda iştirak etməsi təmin edilmişdir. Hesabat dövründə daxili lokal şəbəkənin təkmilləşdirilməsi həyata keçirilmiş, beynəlxalq internet şəbəkəsindən istifadə imkanları bir neçə dəfə artırılmışdır.

Milli Bankın fəaliyyətdə olan WEB-saytında statistik və analitik məlumatların, normativ-hüquqi və qanunvericilik bazasının daim yeniləşdirilməsi, daxili İntranet sisteminin lokal kompüter şəbəkəsində real rejimdə etibarlı istismarı təmin edilmişdir.

4.2. Pul təsərrüfatı yeni islahat ərəfəsində

2003-cü ildə nağd pulla iş sahəsində əsas vəzifələr pul nişanlarının nominal dəyərinin və qiymətlər miqyasının dəyişdirilməsi (denominasiya) tədbirlərinə hazırlıq, milli valyutanın dizaynının inkişafı üzrə vahid konsepsiyanın hazırlanması və tətbiqi, iqtisadiyyatın nağd pula olan tələbatının müəyyənəşdirilməsi modelinin hazırlanıb başa çatdırılması, nağd pul dövriyyəsinin yaxşılaşdırılması tədbirlərinin həyata keçirilməsi, emissiya-kassa əməliyyatlarının təşkili işləri və nağd pulların daşınması, saxlanması, təhlükəsizliyi üzrə normativ-metodiki bazanın təkmilləşdirilməsi olmuşdur.

Denominasiyaya hazırlıq çərçivəsində görülmüş tədbirlər bu sahədə beynəlxalq praktikanın araşdırılması və bu əsasda fəaliyyət proqramının müəyyən edilməsindən ibarət olmuşdur. Bu məqsədlə İsveçrə və digər ölkələrin Mərkəzi Bankları ilə sıx əlaqə yaradılmış və beynəlxalq praktika öyrənilmişdir. Hal-hazırda bu sahə üzrə beynəlxalq ekspertlərlə müzakirələr davam etdirilir.

Aparılmış araşdırmalar nəticəsində yeni nəsillə əskinasların dizaynı, texniki göstəriciləri (o cümlədən əskinasların mühafizə fəlsəfəsi), emissiyanın parametrləri və denominasiya məsrəfləri müəyyən edilmişdir.

Milli valyutanın - manatın dizaynının inkişafı üzrə konsepsiyanın hazırlanması məqsədilə beynəlxalq təcrübə əsasında milli valyutanın yeni nəsillə

dizaynı, ölçüləri, kağızı, mühafizə elementləri və sair barədə tədqiqat işləri də aparılmışdır.

Nağd pula olan tələbatın müəyyənəşdirilməsi üzrə metodologiya və xüsusi model hazırlanmışdır. Bu model vasitəsi ilə yaxın, orta və uzun dövr üçün dövriyyədə və ehtiyatda olacaq nağd pulun nominal strukturunu və məbləğini müəyyən etmək, proqnozlaşdırmaq, tənzimləmək və Milli Bankın "təmiz pul" siyasətini həyata keçirmək üçün imkan yaranmışdır.

Emissiya-kassa əməliyyatlarının təşkili işləri, nağd pulların saxlanması, daşınması və təhlükəsizliyi sahəsində mövcud normativ-metodoloji bazanın təkmilləşdirilməsi, səlahiyyət bölgüsünün dəqiqləşdirilməsi və texniki bazanın möhkəmləndirilməsi istiqamətində tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Pulların çeşidlənməsinin avtomatlaşdırılması prosesini öyrənmək məqsədi ilə avadanlıq istehsalçıları ilə müntəzəm iş aparılmış və digər ölkələrin Mərkəzi Banklarının təcrübəsi öyrənilmişdir.

Dövriyyədə olan əskinasları təzələmək məqsədi ilə bu əskinaslardan yenidən çap edilməsi barədə Almaniyanın "Giesecke&Devrient", Hollandiyanın "Enschede" və İngiltərənin "De La Rue" şirkətləri ilə danışıqlar aparılmış və onlardan müvafiq təkliflər alınmışdır. Respublika Pul İslahatı Komitəsinin bu barədə qərarına əsasən "De La Rue" şirkəti ilə kontrakt imzalanmışdır.

İl ərzində iqtisadiyyatın nağd pula olan tələbatı ödənilmiş və bu məqsədlə respublikanın regionlarına 1,7 trln. manat nağd pul daşınmışdır.

2002-ci il ərzində Respublika üzrə kassa mədaxili 10,2 trln. manat, məxarici isə 10,4 trln. manat olduğu halda, 2003-cü il ərzində bu göstərici mədaxil üzrə 17,1 trln. manat, məxaric üzrə isə 17,5 trln. manat olmuşdur. 2002-ci illə müqayisədə 2003-cü ildə kassa mədaxili 67,7%, kassa məxarici isə 68,0% artmışdır. 2003-cü ildə dövriyyədəki nağd pulun həcmi 2,2 trln. manat təşkil etmiş və 23,2% artmışdır. Emissiyanın həcmi 409,0 mlrd. manat olmuşdur. İl ərzində dövriyyədə olan 95 mlrd. manat yararsız pul çeşidlənib dövriyyədən çıxarılmışdır.

Beynəlxalq standartlara müvafiq pulların ekspertizasının təşkili sahəsində beynəlxalq təcrübə öyrənilmiş və 2003-cü ildən etibarən əskinasların ekspertizasına başlanmışdır. Respublika ərazisində pulların ekspertizasının təşkili və həyata keçirilməsi sahəsində yeni normativ bazanın yaradılması istiqamətində müvafiq işlər həyata keçirilmişdir.

able operation and ensured secure in-house communication among the NBA's staff members. The local network was improved during the reported period, with the Internet-access options expanded.

The National Bank's web-site is being regularly updated with statistical and analytical information, legal and regulatory framework modifications; the Intranet system has operated effectively and reliably on the local computer network.

4.2. Monetary Sector on the Verge of New Reforms

The major cash-related activities in 2003 included preparations to modification of the nominal values and denominations of bank notes, development and implementation of a concept for the national currency's design development, completion of a model for identification of the economy's demand for cash, implementation of measures aimed at improving the cash turnover, improvement of the regulatory framework for emission and cash transactions and cash transportation, storage and security.

The preparations to denomination included studying the relevant international experience and defining an action plan on that basis. Close contacts were established with the Swiss and other central banks in order to learn the best international practices. Discussions on these matters with international experts are still continued.

The studies and examinations resulted in the development of the new generation bank note design, technical indicators (including security features of bank notes), issue parameters and identification of the denomination-related costs.

Studies were carried based on international practices with respect to new generation design, dimensions, paper, security features and other elements of the design development concept for the national currency, the Manat.

A methodology and a special model for determination of cash demand have been developed. This model will be used to identify, forecast, regulate the nominal structure and amount of cash for near-,

short- and long-term circulation and reserve cash, and will also assist in implementing the National Bank's "clean money" policy.

Relevant measures were taken to improve the existing regulatory and methodological framework for the emission and cash transactions, cash storage, transportation and security, clarify the duty division and strengthen the existing technical support base.

Regular discussions were held with manufacturers of money-printing equipment and central banks of other countries with the goal of learning their experience in the area of money printing automation processes.

Negotiations were carried out with the German Giesecke&Devrient, the Dutch Enschede and the British De La Rue on re-printing of the circulating bank notes for purpose of their renewal. A contract was awarded to De La Rue based on the relevant decision made by the National Money Reform Committee.

The economy's cash demand was satisfied during the year by transporting AZM1.7 trillion of cash to the country's regions.

While the countrywide cash incoming transactions totaled to AZM10.2 trillion, and cash outgoing transactions made AZM10.4 trillion in 2002, the year 2003 indicators were AZM17.1 trillion and AZM17.5 trillion respectively. Hence, the cash incoming transactions in 2003 increased by 67.7% and cash outgoing transactions went up by 68.0% as compared to 2002. The cash in circulation in 2003 totaled to AZM2.2 trillion, which implies an increase of 23.2%. The emission totaled to AZM409.0 billion. AZM95 billion worth of deteriorated bank notes were extracted from circulation during the year.

International experience was studied with respect to money-related assessments, and bank note assessments were commenced in 2003. Relevant works have been completed with regards to development of a new regulatory framework for building up a technical capacity for bank note assessments in the country.

5. BANK QANUNVERİCİLİYİNİN İNKİŞAFI YENİ MƏRHƏLƏDƏ

Milli Bankın 2001–2004-cü illər üçün Strateji Planının realizasiyasının son ili ərəfəsində 2003-cü il bank qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi və inkişafı kontekstində həlledici olmuşdur. Belə ki, məhz bu ildə normativ-hüquqi bazanın möhkəmləndirilməsi istiqamətində Strateji Planda qarşıya qoyulan bütün məqsədlərə tam və ya nisbətən nail olunmuş, 2004-cü ildə görülməli yekun işlərin özəyi qoyulmuşdur.

Hər şeydən əvvəl hesabat ili bank sisteminin hüquqi əsaslarını təşkil edən qanunvericilik aktlarının köklü şəkildə yenilənməsi istiqamətində layihə işlərinin bitməsi ilə xarakterizə olunur. Belə ki, bank qanunvericiliyinin sütununu təşkil edən "Azərbaycan Respublikasının Milli Bankı haqqında" və "Banklar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanun layihələri üzərində hazırlıq işləri yekunlaşmışdır. Beynəlxalq standartlar və yerli şəraitə uyğun şəkildə hazırlanmış bu layihələr bank fəaliyyətinin normativ hüquqi bazasını daha yüksək səviyyəyə qaldıracaqdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2002-ci il 26 dekabr tarixli Fərmanı ilə verilən tapşırıq əsasən "Azərbaycan Respublikasının Milli Bankı haqqında" Qanun layihəsi hazırlanmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, hələ Milli Bankın Hüquq işinin Strateji Planının reallaşdırılmasının ilk mərhələsindən başlayaraq mərkəzi bankların fəaliyyətinə dair xarici qanunvericilik təcrübəsi məqsədyönlü şəkildə öyrənilmişdir. Bu zaman həm inkişaf etmiş Qərbi dövlətlərinin mərkəzi bankları, o cümlədən Avropa Mərkəzi Bankı, həm də postsovet məkanındakı mərkəzi banklara dair normativ hüquqi aktlar müqayisəli şəkildə təhlil edilmişdir. Eyni zamanda mövcud şəraitdə Milli Bankın funksiya və vəzifələrinin icrasının daha səmərəli şəkildə qurulması yolları araşdırılmışdır.

Layihə beynəlxalq maliyyə təşkilatları, o cümlədən Beynəlxalq Valyuta Fondu tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş və müvafiq dövlət orqanları ilə razılaşdırılaraq Respublika Prezidentinə təqdim olunmuşdur. Layihənin mühüm cəhətlərindən biri Milli Bankın hüquqi statusunun normativ əsaslarının gücləndirilməsidir. Mərkəzi bankların müstəqilliyinin bütün elementləri-institusional, funksional, maliyyə və şəxsi (kadr) müstəqilliyi amilləri müvafiq müd-

dələrdə öz əksini tapmışdır. Müstəqilliyin gücləndirilməsi ilə paralel olaraq Milli Bankın məsuliyyətinin artırılması da layihədə xüsusi yer tutmuş, ictimaiyyətin məlumatlandırılması mexanizmləri müəyyən edilmişdir.

Beynəlxalq Valyuta Fondunun texniki dəstəyi ilə hazırlanmış və artıq Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi tərəfindən qəbul edilmiş "Banklar haqqında" qanun layihəsi Azərbaycanda bank işinin yeni, daha etibarlı səviyyəyə qaldırılması üçün mühüm zəmin yaratmışdır. Layihə bir neçə dəfə bank ictimaiyyətinin müzakirə obyektinə olmuş və ən dəyərli təkliflər layihədə nəzərə alınmışdır.

Azərbaycanda bank fəaliyyəti və bank nəzarətində beynəlxalq standartların, o cümlədən bank nəzarəti üzrə Bazel Komitəsinin prinsiplərinin həyata keçirilməsi üçün layihədə əlverişli hüquqi əsaslar formalaşdırılmışdır. Bankların lisenziyalaşdırılması, fəaliyyətinin prudensial tənziimi və fəaliyyətinə xitam verilməsi qaydalarının müəyyənləşdirilməsində Avropa Şurasının bank direktivləri və bank nəzarətinin ən müasir təcrübəsi nəzərə alınmışdır. Belə ki, qanun layihəsində bank xidmətləri bazarına tam hazırlıqlı, bu bazara daxil olarkən hansı fəaliyyətlə məşğul olmalarını tam təsəvvür edən, bu fəaliyyətdə baş verə biləcək risklərin idarəetmə bacarığı və buna adekvat kapital bazası olan bankların buraxılmasını, onların inzibatçılarının və səhmdar kapitalının mühüm iştirak payı sahiblərinin məqbul və lazımı keyfiyyətlərə malik şəxs olmalarını təmin edəcək normalar öz əksini tapmışdır. Beləliklə, bank lisenziyası verilərkən ilk növbədə onun bank xidmətləri bazarında etibarlı və təhlükəsiz fəaliyyət göstərmək imkanları qiymətləndiriləcəkdir.

Qanun layihəsində bank fəaliyyətinin prudensial tənziimi və nəzarəti istiqamətində də radikal dəyişikliklərin əsasları qoyulmuşdur. Belə ki, bankların məcmu (hesablanmış) kapitalına dair iqtisadi normativin müəyyənləşməsi, konsolidə olunmuş bank nəzarətinin həyata keçirilməsi üçün hüquqi əsaslar yaradılmışdır.

Yeni layihədə Milli Bankın apardığı daxili və xarici nəzarət çərçivəsində banklara qarşı təsir, o cümlədən təshih (korrektə) tədbirlərinin həyata keçirilməsi və

5. NEW STAGE OF DEVELOPMENT OF BANKING LAWS

Being second to the last year in the implementation of the National Bank's 2001–2004 Strategic Plan, the year of 2003 played the determinant role in terms of improvement and development of the banking laws. Thus, all of the tasks set out in the Strategic Plan with regards to refining the legal and regulatory frameworks were either completely or partially accomplished during this year, with laying down a foundation for completion of works envisaged for the year of 2004.

Above all, this year is distinguished for completion of all draft works related to renewal of the laws that constitute the very legal basis of the banking system. Thus, all draft works related to the Law on the National Bank of the Republic of Azerbaijan and the Law on Banks of the Republic of Azerbaijan, that compose the core of the banking legal framework, have been completed. These drafts, designed and crafted in accordance with the best international standards and practices, will raise the legal and regulatory framework for banking onto a higher level.

The Law on the National Bank was drafted following the relevant instructions set out in the Presidential Decree dated December 26, 2002. It should be noted that even at the first stage of implementation of the National Bank's Strategic Plan for the Legal Department studies were commenced with respect to the legislative experiences of central banks in other countries. That exercise included reviews and comparative evaluations of laws governing the operations of the central banks in the developed Western countries, including the European Central Bank, and the central banks in the FSU (Former Soviet Union) states. In addition, ways of improving the efficiency of the National Bank's function and responsibility discharge were examined.

The draft was highly evaluated by the international financial institutions, including the International Monetary Fund, and, after agreement with all relevant government authorities, was submitted for the Presidential review and approval. One of the fine features of the draft law is that it enhances the normative grounds of the National Bank's legal status. This draft combines all the essential components of

independence of central banks, such as institutional, functional, financial and personal (personnel) independence factors. In addition to strengthening the position of independence, the National Bank's responsibilities are also enhanced within that draft, along with the identification of public awareness mechanisms.

The draft Law on Banks developed with technical assistance from the International Monetary Fund and already adopted by the Parliament of the Republic of Azerbaijan will serve as a guarantee of the banking business rising to a new, more reliable level of operation in Azerbaijan. The draft law had been discussed a number of times with the banking community and incorporates the most appropriate proposals made as a result of such discussions.

The draft law provided for favorable legal grounds for implementation of the international banking and bank supervision standards, including the core principles of the Basel Committee for Banking Supervision. Banking directives issued by the European Council, as well as the latest development in banking supervision were duly considered when developing the provisions to regulate bank licensing, prudential regulation and license termination. Hence, the draft law included all the necessary provisions to ensure that only banks absolutely prepared for the operating at the banking services market, with a clear idea of what they will do after the entry to the market, have the ability to manage the risks inherent in such activities and have an adequate capital base, and only fit and proper persons can become administrators and qualifying shareholders of banks. Thus, all banking license applicants will be primarily evaluated for having an ability to operate in a reliable and safe manner.

The draft law also includes provisions that lay grounds for implementing dramatic changes in terms of prudential regulation and supervision of banking activities. For instance, the draft law incorporated legal grounds for identification of economic requirements with regards to total capital of banks and consolidated banking supervision.

The new draft law will authorize the National Bank

bu zaman aşkar olunmuş pozuntuların aradan qaldırılması, bank risqlərinin azaldılması, bankın maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması və kapital bazasının möhkəmləndirilməsinə yönəldilmiş tələblərin irəli sürülməsinə imkan yaradılmışdır. Eyni zamanda bankların sistemdən kənarlaşdırılması qaydaları layihədə prinsipial olaraq yeni müstəvidə tənzimlənmiş, bankların könüllü və məcburi ləğvinin, habelə müflisləşmə prosedurları və şərtləri müəyyən edilmişdir. Baxmayaraq ki, son iki halda bankların ləğvinin məhkəmənin iştirakı ilə aparılması nəzərdə tutulur, bütün hallarda Milli Bankın bu proseslərdə bilavasitə iştirakı və ya nəzarəti qaydaları müəyyən edilir.

Layihədə bank nəzarəti məsələlərinin tənzimində xüsusi olaraq xarici bank tənzimi və nəzarəti orqanları ilə Milli Bankın qarşılıqlı əməkdaşlıq formaları, bu münasibətlərdə professional məxfilik və s. prinsiplər öz əksini tapmışdır.

İqtisadi subyektlərin fəaliyyətinin tənzimi sahəsində müasir dövrdə önəmli yer almış korporativ idarəetmə sistemlərinin banklarda qurulması məqsədilə layihədə bu standartların tətbiqi üçün lazımi zəmin qoyulmuş, əsas elementləri isə qanunun özündə müəyyən edilmişdir-səhmdarların idarəetmədə iştirakı üçün geniş imkanlar nəzərdə tutulmuş, idarəetmə strukturunda daxili audit komitəsinin və bankın strategiyasının reallaşdırılması məqsədlərinə cavab verən təşkilati strukturun yaranması və s. Bütün bunlar əmanətçilərin və investorların banklara inamının daha da artmasına və möhkəmləndirilməsinə xidmət edəcəkdir.

Banklarda kredit risqlərinin minimallaşdırılması üçün Qanun layihəsində mərkəzləşdirilmiş kredit reyestrinin yaradılması nəzərdə tutulur. Reyestrdəki məlumatların bank sirri obyektinə aid olduğunu nəzərə alaraq onun Milli Bankda aparılması, oradakı məlumatların isə yalnız banklara və haqqında informasiya toplanan müştəriyə açıqlanması planlaşdırılır.

Terrorizmin maliyyələşdirilməsi və digər cinayətkar əməllər nəticəsində əldə edilmiş vəsaitlərin yuyulmasına qarşı dünya birliyinin ciddi mübarizə apardığı bir dövrdə layihədə bank sirlərinin qorunması rejimi çirklə pulların yuyulmasının qarşısını almaq üzrə tədbirlərlə hüquqi cəhətdən uğurla sintez edilmişdir.

Hesabat dövründə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2002-ci il 26 dekabr tarixli Fərmanına və Nazirlər Kabinetinin 2002-ci il 30 dekabr tarixli Sərəncamına uyğun olaraq Milli Bankda "Azərbaycan Respublikasında yaşayış tikintisinin maliyyələşdirilməsi və ipoteka kreditləri sisteminin yaradılması və inkişafı Konsepsiyası"nın layihəsi hazırlanmışdır. Konsepsi-

yanın mühüm hissələrindən birini ipoteka kreditləşdirilməsi sisteminin qanunvericilik mühiti məsələləri təşkil edir. Belə ki, Konsepsiya layihəsində bu sahədə bir neçə qanunun qəbul edilməsi nəzərdə tutulur. Bu məqsədlə bir sıra ölkələrin (Almaniya, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Polşa, Litva, Malayziya və s.) qanunvericilik təcrübəsi öyrənilmiş və müvafiq təhlillər aparılmışdır. Nəticədə "İpoteka haqqında" Qanun layihəsi hazırlanmış və Respublika Prezidentinin İcra Aparatına təqdim edilmişdir.

Məlumdur ki, banklar tərəfindən verilən kreditlərin təminat formaları sırasında ipotekanın rolu xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Mövcud qanunvericilikdə ipotekanın qeydiyyatı və satışı sahəsində qeyri-müəyyənliklər və boşluqlar isə bu təminat növünün cəlbediciliyini azaldır, onun etibarlılığına ciddi təsir göstərir. Qanun layihəsində ipotekanı tənzimləyən qanunvericiliyin zəif cəhətlərinin aradan qaldırılması, eyni zamanda ipoteka kağızı institutunun yaradılması və ipoteka kreditləşməsi sisteminin yaranması üçün hüquqi əsaslar nəzərdə tutulur. Əlbəttə ki, bu cəhdlər Azərbaycanda ipoteka mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi və ipoteka kreditləşdirilməsi sisteminin qurulmasında ilk addımlardır. Bu sistemin tam təşəkkülü və inkişafı isə müvafiq Konsepsiyanın və lazımi qanunvericilik aktlarının qəbul edilməsindən sonra mümkün olacaqdır.

Hesabat ili bank işinin əsas qanunvericilik bazasının yaradılması baxımından çox gərgin il olsa da, 2003-cü ildə bank qanunvericiliyinin normativ bazasının inkişafına da xeyli diqqət yetirilmişdir. Belə ki, bank nəzarəti üzrə USAİD-nin Milli Bankda çalışan ekspertlərinin təklif və tövsiyələri nəzərə alınaraq, bu sahənin metodologiyası sahəsində bir neçə normativ akt yeni redaksiyada qəbul edilmiş ("Aktivlərin təsnifləşdirilməsi və mümkün zərərlərin ödənilməsi üçün ehtiyatların yaradılması Qaydaları", "Bank kapitalının və onun adekvatlığının hesablanması Qaydaları"), bəzi normativ aktlara isə düzəlişlər edilmişdir ("Banklara aidiyyəti olan şəxslərlə əməliyyatların aparılması Qaydaları" və s.). Eyni zamanda bankların konsolidasiya proseslərini tənzimləyən "Bankların birləşmə və ya qoşulma şəklində yenidən təşkil Qaydaları" işlənib hazırlanmış və qəbul edilmişdir.

Ötən ildə bank sisteminin mühasibat uçotu və hesabatında beynəlxalq standartlara keçidin təmin edilməsi işləri davam etdirilmiş, bu sahədə bank əməliyyatlarının və əqdlərin müvafiq uçot qaydaları (səkkiz akt) qəbul edilmişdir.

to apply enforcement actions, including corrective measures as it discharges its both on-site and off-site supervisory responsibilities with respect to commercial banks, and to set forth requirements regarding remediation of identified infringements, minimization of banking risks, improvement of a bank's financial standing and capital base. In addition, the new draft incorporates a new concept of controlling the exit of commercial banks from the system and defines both voluntary and forced liquidation, as well as bankruptcy proceedings for commercial banks. Although the latter two cases imply court involvement in the process of bank liquidation, the National Bank has the exclusive power to either directly participate or control such procedures.

The draft law specifically identifies the format of interactions with the bank regulators and supervisors of foreign states as far as banking supervision is concerned and outlines the principles of professional confidentiality and other norms of collaboration relevant to such situations.

Bearing in mind the increasingly growing importance of corporate governance standards for economic regulation the draft law provides necessary grounds for building up a corporate governance capacity at commercial banks and specifically identifies the essential elements of an effective corporate governance system such as expanded authorities of shareholders to take part in bank management, and establishment of internal audit committees and other corporate organs responsible for overseeing the implementation of a bank's strategy, etc. These provisions will serve the goal of increasing the depositor and investor confidence in the banking system.

To minimize credit risks of banks the draft law provides for creation of a centralized credit registry. As the information to be maintained at the registry will be treated as a matter of bank secrecy, it will be kept at the National Bank and will be disclosed exclusively to banks and customers whose credit history records are available at the registry.

The draft law represents a sheer success in terms of a well-designed combination of the necessary provisions to protect bank secrecy and take measures aimed at preventing money laundering activities along the lines of today's global combating effort against terrorism financing and laundering of proceeds from criminal activities.

During the reported period the National Bank developed a draft Concept Paper on Residential

Construction Financing and Implementation and Development of a Mortgage Lending System in the Republic of Azerbaijan, following the relevant instructions laid out in the Presidential Decree dated December 26, 2002 and the Cabinet of Ministers' Directive dated December 30, 2002. Various issues relating to the legal framework that would govern the proposed mortgage lending system constitute a major part of the Concept Paper. The Concept Paper proposes to develop and adopt a series of relevant laws to this effect. As a result, relevant legal framework experiences of a number of countries (Germany, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Poland, Lithuania, Malaysia, etc.) were studied and analyzed. Hence, a new draft Law on Mortgage was developed and submitted to relevant instances for review and approval.

Mortgage clearly plays an important role among the different types of collateral pledged for bank loans. The uncertainties and gaps in the existing laws regarding mortgage registration and sale somewhat diminish the overall attractiveness of this particular type of collateral and adversely impact its credibility. The draft law eliminates the existing legislative gaps concerning mortgage and provides legal grounds for creation of a mortgage paper institute and a mortgage lending system. It is understood that these are simply the first steps of Azerbaijan upon the path of refining the mortgage mechanisms and building a mortgage lending system. It is only after a relevant Concept and appropriate laws are designed and adopted that such a system can be created and developed.

Although the reported year witnessed a very intensive work on putting in place most crucial pieces of banking legislation, the year of 2003 was also the period of great attention and focus given to development of the regulatory framework of the banking laws. Thus, upon the recommendations and proposals provided by the USAID experts implementing an advisory project at the National Bank a number of regulations were reconstructed (Asset Classification and Loss Provisioning Regulation, Bank Capital Adequacy Regulation) and some regulations were modified (Regulation for Transactions with Related Parties of Banks, etc.). In addition, a Bank Merger and Takeover Regulation was developed and adopted that will govern bank consolidation processes.

The implementation of the international accounting and reporting standards continued in the banking system during the reported year which was characterized by adoption of relevant (eight) accounting regulations for banking transactions and operations.

Normayaradıcılıq işləri bank qanunvericiliyinin digər sahələrini də əhatə etmişdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə edilən düzəlişlərlə əlaqədar hesabat ilində "Azərbaycan Respublikasında nağdsız hesablaşmalar və pul köçürmələri haqqında Təlimat"a əlavə və dəyişikliklər edilmiş, Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi ilə birgə "Dövlət Xəzinədarlığının cari hesabı ilə tranzit hesabları arasında hesablaşmaların aparılması Qaydaları" yeni redaksiyada qəbul olunmuşdur. Eyni zamanda Milli Bankın cari fəaliyyəti, o cümlədən bank fəaliyyətini, kadrlarla işini tənzimləyən bir neçə daxili normativ sənəd qəbul edilmiş, bəzi mövcud qaydalara əlavə və dəyişikliklər təsdiq edilmişdir.

Bütövlükdə normayaradıcılıq sahəsində hesabat ilində görülən işlər 2004-cü ildə Strateji Planla nəzərdə tutulmuş qanunvericilik tədbirlərinin tamamlanmasına zəmin yaratmış və gələcək illərin inkişaf strategiyasının müəyyənləşməsində mayak rolunu oynayacaqdır.

The regulation-making process covered other aspects of the banking legislation as well. For instance, the Regulation on Non-Cash Settlements and Money Transfers in the Republic of Azerbaijan was modified and amended given the changes made to Azerbaijan's Tax Code in the reported year, and the Regulation for Payments among the State Treasury's Current Account and Transit Accounts was revised and adopted in collaboration with the Ministry of Finance of the Republic of Azerbaijan. In addition, a number of various in-house written policies regulating the National Bank's everyday activities, including bank regulation and human resource management were adopted and some existing policies were revised and amended.

In general, the regulation-making measures implemented in the reported year have laid a solid foundation for completion of the legal framework activities to be implemented in 2004 according the Strategic Plan and will serve as a guidance tool for determination of future development strategies.

6. İNSAN RESURSLARININ İNKİŞAFI

2003-cü il ərzində insan resurslarının idarə olunması sahəsində Milli Bankın qarşısına "İşə qəbul" qaydalarının və "İşçilərin xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi" qaydalarının tətbiqi, İşçilərin karyerasının planlaşdırılması metodologiyasının yaradılması, Kadrların təhsili sisteminin inkişafı və təkmilləşdirilməsi kimi mühüm məqsədlər qoyulmuşdur.

Qarşıda duran vəzifələrin icrasını təmin etmək üçün insan resurslarının idarə edilməsinə dair siyasət nəzərdən keçirilərək hərtərəfli təhlil olunmuş, mövcud kadr potensialın inkişafına və aparatın komplektləşdirilməsinə yönəldilmiş kompleks tədbirlər sistemi işlənib hazırlanmışdır.

Milli Bank öz işini beynəlxalq menecment məktəblərinin əsas prinsipləri və insan resurslarının korporativ idarə edilməsi prinsipi əsasında təkmilləşdirmişdir. Bu işlərin nəticəsi olaraq il ərzində Milli Bankdan kadr axını minimum səviyyədə (4,3%) olmuşdur. Kadr axınının son illərdə sabitləşməsinin əsas amillərindən biri işə qəbul zamanı beynəlxalq standartlara müvafiq surətdə professional seçimin həyata keçirilməsidir.

Namizədlərin seçimi MB-də işlənib-hazırlanmış "İşə qəbul" qaydalarına uyğun olaraq mərhələli müsahibələr vasitəsilə onların professional biliyi, problemləri təhlil etmə və qərar vermə, yaradıcılıq və təşəbbüskarlıq bacarığı, ünsiyyətliyi, kollektivə uyğunlaşma qabiliyyəti, məsuliyyəti, intizamı və digər xarakterik xüsusiyyətlərinin müəyyənəşdirilməsi əsasında aparılır. 2003-cü il ərzində bu qaydalara müvafiq olaraq 62 nəfər müsahibədən keçirilmiş və qiymətləndirilmişdir. Bu sahədə görülən işlər aparatın komplektləşdirilməsi üzrə göstəricilərə müsbət təsir etmiş, son nəticədə il ərzində, ümumiyyətlə 29 nəfər, o cümlədən Mərkəzi aparat üzrə 24 nəfər işə qəbul edilmişdir.

Milli Bank əməkdaşlarının xidməti fəaliyyətinin müasir tələblərə uyğun surətdə qiymətləndirilməsi məqsədilə "Azərbaycan Respublikası Milli Bankı işçilərinin xidməti fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi qaydaları" işlənib hazırlanmışdır. Qaydalarda əməkdaşların icra etdikləri işlərin səviyyəsinə və fəaliyyət meyarlarına görə qiymətləndirilməsi, onların güclü və zəif cəhətlərinin, ümumi iş potensialının, tədris-

treyninq ehtiyaclarının tam təhlil edilib müəyyənəşdirilməsi və hər bir əməkdaşın icra etdiyi işlərə görə mükafatlandırılması nəzərdə tutulur.

Artıq Qaydaların nümunə formasında tətbiqinə başlanılmışdır ki, bu da AMB-yə öz mövcud kadr potensialının səviyyəsini dəqiqləşdirmək, əməkdaşları gördükləri işin nəticələrinə görə maraqlandıрмаq (motivasiya, stimullaşdırma) və banka öz inkişaf perspektivlərini müəyyənəşdirmək imkanı yaradır. İşçilərin karyera yüksəlişi proseduru beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırmaq məqsədilə "Milli Bank işçilərinin karyera yüksəlişi qaydaları" və "Milli Bank işçilərinin vəzifə təsnifatı və ixtisas dərəcələri haqqında əsasnamə" işlənib hazırlanmışdır ki, bu da əməkdaşların iş nəticələrinin, onların karyera yüksəlişi imkanlarının və motivasiya məsələlərinin əlaqəli şəkildə idarə edilməsi məqsədini daşıyır.

İnsan resurslarının idarə edilməsinin avtomatlaşdırılması prosesinin həyata keçirilməsi istiqamətində cari ildə avtomatlaşdırmaya olan tələbatın müəyyənəşdirilməsi məqsədilə mövcud vəziyyətin təhlili aparılmışdır. Bununla əlaqədar olaraq, bir sıra beynəlxalq təşkilatların mütəxəssisləri ilə görüşlər keçirilmiş, məsləhətləşmələr aparılmış, insan resurslarının idarə olunmasına dair bütün prosedurların işlək mexanizmlərinin təmin edilməsindən sonra avtomatlaşdırma prosesinin həyata keçirilməsinin mümkünlüyü müəyyənəşdirilmişdir.

2003-cü ilədək olan dövr ərzində Milli Bankın təşkilati strukturu təkmilləşdirilmiş və hazırda o, 18 bölmənin daxil olduğu Mərkəzi aparatdan, Naxçıvan Muxtar Respublikası idarəsindən və 10 ərazi idarəsindən ibarətdir. Milli Bankın qarşısında duran vəzifə və funksiyaların kompleks şəkildə icra edilməsinə imkan verən bu struktur inkişaf etmiş xarici ölkələrin mərkəzi banklarının təcrübəsi əsasında formalaşdırılmışdır.

İlin yekununa görə Milli Bankın mərkəzi aparatının və onun tabeliyindəki təşkilatların bütün kateqori-yalardan olan işçilərinin siyahı üzrə sayı 527 nəfər (ştata görə 576 vahid), o cümlədən Mərkəzi aparatda 375 nəfər təşkil etmişdir. 444 nəfər əsas fəaliyyət yönümlü işçilər (kiçik xidmət işçiləri nəzərə alınmadan), 392 nəfər işə

6. HUMAN RESOURCE DEVELOPMENT

The National Bank's human resource development agenda for 2003 included significant tasks such as implementation of a Recruitment Policy and a Staff Appraisal Policy, design and preparation of Career Planning Guidelines, and development and improvement of the personnel training system.

To accomplish the tasks set forth the human resource management policy was thoroughly analyzed and a system of integrated actions aimed at developing the existing personnel capacities and addressing the staffing issues was designed.

The National Bank tends to refine its activities following the basic principles of the international management schools and the principle of corporate management of human resources. These measures resulted in a very low level of staff outflow (4.3%) from the National Bank in the reported year. A major reason why the staff outflow has remained stably low lately is the use of professional selection processes when recruiting employees in conformance with appropriate international standards.

Candidates are selected in accordance with the NBA-developed Recruitment Policy that provides for a series of interviews that allow for determining the interviewee's level of professional knowledge, problem-solving and decision-making, creative skills and ability to take initiatives, communication skills and ability to do teamwork, accountability, discipline and availability of other sets of skills and qualities. 62 persons were interviewed and evaluated as per this policy in 2003. Hence, the measures taken in this particular field had a positive effect on staffing, with a total of 29 persons hired during the year, of which 24 were recruited for the Head Office.

A formal Staff Appraisal Policy of the National Bank of Azerbaijan was designed and developed for the purpose of evaluating the National Bank's staff members in compliance with the modern requirements. The Policy provides for staff appraisal on the basis of a staff member's performance, weaknesses and strengths, overall work potential and training needs, and envisages performance-based incentives such as various rewards and bonuses to employees.

The Policy is already in use on a pilot basis, which allows the NBA to accurately determine its existing staff capacity, provide appropriate incentives to staff members for their performance (motivation) and identify its development prospects. With an aim to improving the career development procedures to the best international practices the National Bank designed and prepared a formal written Career Developed Policy for the National Bank's Personnel and a Job Description and Responsibility Division Policy for the National Bank's Personnel, which will also assist in implementing an integrated approach to addressing the issues of personnel's responsibilities, career promotion and motivation.

The current automation needs were assessed in the reported year in order to lay grounds for the automation of the human resource management processes. In this context, a series of discussions and consultations were held with specialists from various international institutions to identify whether or not the automation processes can be implemented after operating mechanisms of human resource management procedures will have been designed and put in place.

The National Bank's organization had been modified and improved during the period preceding the year of 2003 and it now includes a Head Office consisting of 18 departments, an Office in the Nakhchivan Autonomous Republic and 10 regional offices. This particular frame of organization that allows for an integrated management of the National Bank's objectives and functions is designed after the fashion and practice of the central banks of developed countries.

The National Bank's Head Office and subordinate agencies count 527 employees in total (576 authorized staff positions), including 375 persons at the Head Office. 444 are core operations personnel (excluding junior support staff) and 392 are specialized experts. 306 of the experts hold higher education (college/university) degrees and 86 have secondary professional education degrees. A total 358 experts with both higher and secondary professional

mütəxəssislərdir. Mütəxəssislərin 306 nəfəri ali təhsilli, 86 nəfəri isə orta ixtisas təhsillidir. Ali və orta ixtisas təhsilli mütəxəssislərin işləməli olduqları 369 vəzifədə 358 mütəxəssis çalışır ki, bu da 97,0% təşkil edir.

Milli Bankda aparılan islahatların əsas tələblərindən biri də bank əməkdaşlarının təhsil səviyyəsinin yüksəldilməsi və onun təşkilinin təkmilləşdirilməsidir. Bu məqsədlə "Azərbaycan Respublikası Milli Bankında tədrisin təşkili və ixtisasartırma qaydaları" işlənilib hazırlanmışdır. Qaydalarda Milli Bank mütəxəssislərinin professional bilik və bacarıqlarının, peşə hazırlığı səviyyəsinin təkmilləşdirilməsi, zəruri praktiki vərdislərə yiyələnməsi məqsədilə onların təhsilinin təşkil edilməsi və ixtisasının artırılması, ümumiyyətlə tədrisin formaları, həyata keçirilməsi yolları və s. məsələlər öz əksini tapmışdır.

Milli Bankın Strateji Planına müvafiq olaraq təhsilin prioritet sahələri müəyyənləşdirilmiş və müxtəlif istiqamətlərdə əməkdaşların təhsili təşkil edilmişdir. Bu məqsədlə 2003-cü il ərzində Milli Bank mütəxəssislərinin beynəlxalq və yerli bank tədris mərkəzlərində professional surətdə təkmilləşdirilməsinə geniş imkanlar yaradılmış, xüsusi kurslar təşkil edilmişdir.

İl ərzində Milli Bankın əməkdaşları üçün ümumi-iqtisadi məsələlərə və ölkədə həyata keçirilən iqtisadi islahatlara həsr olunmuş 15 mövzu üzrə nəzəri-praktiki seminarlar keçirilmişdir. Milli Bankda aparılan islahatlarla tanışlıq və onun iş təcrübəsinin öyrənilməsi məqsədilə bütün Ərazi İdarələrinin rəhbərləri üçün treyninqlər təşkil edilmişdir.

Azərbaycan Bank Tədris Mərkəzinin iştirakı ilə Milli Bankın Naxçıvan idarəsi və Naxçıvan MR ərazisində olan kommərsiya bankları filiallarının rəhbər işçiləri üçün "*Monetar siyasət, bank nəzarəti və rəhbərlik*" mövzusunda seminar keçirilmişdir.

2003-cü ildə AMB-nin 64 əməkdaşı beynəlxalq maliyyə institutlarının təşkil etdiyi seminarlarda, 28 əməkdaşı isə müxtəlif xarici banklarla təcrübə mübadiləsində iştirak etmişdir. Beynəlxalq Valyuta Fondunun, əsasən Birləşmiş Vyana İnstitutunun, Fransa, Almaniya, Niderland, İngiltərə, İsveçrə, Rusiya mərkəzi banklarının keçirdikləri bu seminarlar makroiqtisadi və pul-kredit sferasında proseslərin dərinədən öyrənilməsinə geniş imkanlar açır.

Ümumiyyətlə 2003-cü il ərzində Milli Bank sistemi üzrə mütəxəssislərin 48,2%-i (189 nəfər) müxtəlif istiqamətlər üzrə təhsilə cəlb olunmuşlar.

Tədrisin istiqamətləri	İştirakçıların sayı (nəfərlə)
Bank Tədris Mərkəzi	72
Xarici ölkələrdə təhsil	48
İngilis dili kursları	56
Kompüter kursları	23
2-ci təhsil	28

education levels work against 369 authorized staff positions, which makes 97%.

The National Bank's in-house adjustments, among other things, aim at increasing the education and training levels of its staff members and improving the training arrangements. A Training Arrangement and Skill Upgrade Policy for the National Bank of Azerbaijan was developed to this end. The Policy covers a number of various aspects of training and vocational education arrangements, skill upgrade, training approaches and forms in general, training implementation and other issues, to assist in improving the level of professional knowledge and skills, qualifications and providing an exposure of the National Bank's employees to necessary practical skills.

The National Bank's Strategic Plan identifies priority areas of training; training was subsequently provided to staff members on various aspects. To this end, the National Bank provided meaningful professional skill upgrade and special training opportunities to its employees in 2003 through international and local bank training centers.

15 workshop seminars on general economic issues and the specific economic reforms implemented in the country were organized during the year for the National Bank's employees. Also, training was provided to administrators of all Regional Offices for increasing their awareness of the National Bank's in-house reforming efforts and providing them with access to its expertise.

A seminar titled *Monetary Policy, Bank Supervision and Management* was held by the Azerbaijan Bank Training Center for the senior managerial staff of the National Bank's Nakhchivan Office and commercial bank branches located in the Nakhchivan AR.

In 2003 64 of the NBA's employees attended seminars organized by international financial institutions and 28 employees took part in the expertise exchange programs with different foreign banks. Such seminars organized by the International Monetary Fund, mainly the Joint Vienna Institute, and the central banks of France, Germany, the Netherlands, England, Switzerland, Russia provide perfect opportunities for an extensive study and in-depth analysis of macro-economic and monetary processes.

In general, 48.2% of the National Bank's experts (189 persons) received training in various forms in 2003.

Training Objective	Number of Trainees
Bank training center	72
Foreign training	48
English language studies	56
Computer literacy	23
2nd education	28

7. MİLLİ BANKIN BEYNƏLXALQ ƏLAQƏLƏRİ

2003-cü ildə Milli Bankın beynəlxalq əlaqələri onun beynəlxalq əlaqələrinin genişləndirilməsi və beynəlxalq maliyyə çevrələrində müsbət imicinin möhkəmləndirilməsi, eləcə də Milli Bankda həyata keçirilən islahatlara xarici texniki yardımın təmin olunmasına yönəldilmişdir.

Beynəlxalq maliyyə institutları ilə əməkdaşlıq. 2003-cü il ərzində Milli Bank beynəlxalq maliyyə institutları, maliyyə-kredit təşkilatları ilə ölkənin inkişafına maliyyə-kredit resurslarının cəlb olunması, ölkənin maliyyə sisteminin diaqnostikası, Milli Bankın və bütövlükdə bank sisteminin inkişafı istiqamətində intensiv əməkdaşlıq etmişdir.

2003-cü il ərzində Beynəlxalq Valyuta Fondunun ekspertləri Milli Banka maliyyə proqramlaşdırması və ödəniş sistemləri üzrə texniki yardım göstərmişlər. Bundan əlavə Fondun mütəxəssisləri "Banklar haqqında" və "Milli Bank haqqında" qanun layihələri ilə bağlı müvafiq ekspert rəyi hazırlayıb təqdim etmişlər.

BVF və Dünya Bankının birgə "Maliyyə Sektorunun Qiymətləndirilməsi Proqramı" həyata keçirilmiş, ekspertlər qrupunun missiyaları Azərbaycanın maliyyə sektorunun qiymətləndirilməsini aparmışlar.

Beynəlxalq Valyuta Fondunun İcraçı Direktorlar Şurası 2003-cü ildə Yoxsulluğun Azaldılması və İqtisadi İnkişafın Təmin Edilməsinə Yönləndirilmiş Kredit Mexanizmi (PRGF) çərçivəsində Azərbaycan Hökuməti ilə əməkdaşlıq üzrə ikinci və üçüncü icmalların başa çatmasını və müvafiq kredit tranşlarını təsdiq etmişdir.

2003-cü il ərzində Dünya Bankının Azərbaycanda fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi ilə bağlı fəal əməkdaşlıq həyata keçirilmişdir. Dünya Bankının İcraçı Direktorlar Şurasının 2003-cü ilin may ayında keçirilmiş iclasında 2003-2005-ci illər üzrə Azərbaycana dair Ölkəyə Yardım Strategiyası təsdiq olunmuşdur. Dünya Bankının Direktorlar Şurası tərəfindən 18 aprel 2003-cü il tarixində İkinci Struktur İslahatları Layihəsi (SAK2) üzrə 1-ci tranş, 13 iyun tarixində isə 2-ci kredit tranşı (hər biri 30 milyon ABŞ dolları məbləğində) təsdiq edilmişdir. Dünya Bankının İcraçı Direktorlar Şurası 2003-cü ildə İkinci İrriqasiya layihəsinə 35 milyon

dollarlıq kredit ayrılması haqqında qərar qəbul etmişdir. 19 sentyabr 2003-cü il tarixində 21 milyon ABŞ dolları dəyərində Təhsil Sektorunun İnkişaf Layihəsi Direktorlar Şurası tərəfindən təsdiqlənmiş və 18 dekabr tarixində qüvvəyə minmişdir.

4 noyabr 2003-cü il tarixində Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının İcraçı Direktorlar Şurası Bakı-Tiflis-Ceyhan layihəsinin tikintisinə və Azəri-Çıraq-Günəşli Mərhələ-1 layihəsinə uyğun olaraq 250 mln. və 60 mln. dollar dəyərində kredit ayrılmasını təsdiq etmişdir.

Maliyyə sektorunda həyata keçirilən islahatlara yardım göstərilməsində Dünya Bankı tərəfindən verilmiş uzunmüddətli güzəştli kredit vasitəsilə maliyyələşdirilən Maliyyə sektoruna texniki yardım layihəsi mühüm yer tutur. Bu layihə çərçivəsində respublikada mütərəqqi texnologiya və müasir texnika səviyyəsində ödəniş sistemlərinin inkişaf etdirilməsi, o cümlədən Xırda Ödənişlər üzrə Hesablaşma Klirinq Sistemi, Kart Prosesinq Mərkəzi, Mərkəzləşdirilmiş Kredit Reyestri və s. mühüm layihələr həyata keçirilir.

İl ərzində Kart ödənişləri üzrə Prosesinq Mərkəzinin (KPM) yaradılmasına məsləhət xidməti göstərməsi üçün xarici məsləhətçi cəlb edilmiş, eləcə də Dünya Bankının satınalma qaydalarına müvafiq surətdə ikimərhələli tender keçirilmişdir.

Mərkəzləşdirilmiş Kredit Reyestrinin (MKR) yaradılmasına məsləhət xidməti göstərməsi üçün Norveçin Reyestrlərin Tərtibatı (NRT) şirkəti cəlb edilmiş, reyestrin yaradılması üzrə müvafiq surətdə tender keçirilmişdir. Daxil olmuş tender təkliflərinin qiymətləndirilməsi nəticəsində yerli RİSK şirkəti tenderin qalibi elan edilmiş və onunla müvafiq müqavilə imzalanmışdır.

Bank sisteminin mühasibat uçotunun beynəlxalq mühasibat uçotu standartlarına (BMS) tam keçidinin təmin olunması layihəsi üzrə PriceWaterhouseCoopers (PWC) şirkəti ilə müqavilə imzalanmış və müqavilə çərçivəsində müvafiq tədbirlər həyata keçirilmişdir.

BUSBankın idarəetmə sisteminin, o cümlədən korporativ idarəetmə, mühasibat sistemi və əməliyyat qruplarının işinin yaxşılaşdırılması üçün xarici məsləhətçi kimi Niderlandın İNG Barinqs şirkəti cəlb olunmuşdur. BUSBankda Baş Mühasibat

7. NATIONAL BANK'S INTERNATIONAL RELATIONS

In its efforts in the area of international affairs in 2003 the National Bank was directed by the objective of expanding its scope of international relations and strengthening its positive image and perception by the international financial circles, and securing foreign technical assistance to support the reform processes at the National Bank.

Cooperation with international financial institutions. The National Bank extensively cooperated with the international financial institutions and credit organizations in 2003 in the area of attracting financial and credit resources for the country's development, carrying out a diagnostic check of the national financial system and promoting development of the National Bank and the entire banking system in general.

The International Monetary Fund's experts provided the National Bank with technical assistance on financial programming and payments systems in 2003. In addition, the Fund's experts also provided their professional commentaries with respect to the draft laws on Banks and the National Bank.

An expert team of the joint IMF-World Bank initiative Financial Sector Assessment Program made several visits to Azerbaijan to assess its financial sector.

The International Monetary Fund's Board of Executive Directors confirmed the completion of the second and third rounds of cooperation with the Government of Azerbaijan under the Poverty Reduction and Growth Credit Facility (PRGF), and approved the corresponding loan tranches in 2003.

The World Bank's cooperation with Azerbaijan was very active in 2003 in the context of coordination of its local efforts. The meeting of the World Bank's Board of Executive Directors held in May, 2003 approved the 2003-2005 Country Assistance Strategy for Azerbaijan. The World Bank's Board of Directors approved the 1st tranche the loan under the Second Structural Adjustments Project (SAC2) on April 18, 2003 and the 2nd tranche on June 13 (each tranche being USD30 million). In 2003 the World Bank's Board of Executive Directors decided to grant a USD35 million loan under the Second Irrigation Project. Education Sector Development

Project with a total project value of USD21 million was approved by the Board of Directors on September 19, 2003 and came into effect on December 18.

On November 4, 2003 the Board of Executive Directors of the International Finance Corporation approved USD250 and USD60 million loans for the Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline Construction Project and Azeri-Chirag-Guneshly Phase 1 Project respectively.

Financial Sector Technical Assistance Project financed from the World Bank's long-term concessional loans plays an important role in implementation of the financial sector reforms. This project includes development of high technology and modern equipment-based payment systems in the country, including a number of important projects such as the Bulk Payment Clearing System, the Card Processing Center, the Centralized Credit Registry, etc.

A foreign consultant was engaged to provide advisory services, and a two-stage bidding process compliant with the World Bank's procurement guidelines was implemented in 2003 with regards to the Card Processing Center (CPC).

The Norwegian Register Company was engaged to provide advisory services with respect to the Centralized Credit Registry (CCR) project, and a bidding process was implemented in accordance with the appropriate procedures for establishment of the registry. The local company RISK was selected as the winning bidder following the bid evaluation stage and was awarded the contract.

A contract was signed with PriceWaterhouseCoopers (PWC) for implementation of the project of transition to the international accounting standards (IAS) in the banking system and relevant measures were implemented under the contract.

ING Barrings from the Netherlands was hired as a foreign consultant for the project of improvement of UUISBank's management systems, including the corporate governance, accounting systems and the operational units. A foreign consultant was also

Kitabının və filiallararası avtomatlaşdırılmış hesablaşma sisteminin yaradılması ilə bağlı xarici məsləhətçi cəlb edilmiş, ikimərhələli tender prosedurları başlanılmışdır. BUSBankın 2002-ci il üçün illik maliyyə auditinin keçirilməsi üçün PriceWaterhouseCoopers şirkəti ilə müqavilə imzalanmış və müqavilə çərçivəsində işlər başa çatdırılmışdır.

Dünya Bankının Maliyyə Sektoruna Texniki Yardım Layihəsi üzrə maliyyə hesabatlarının auditinin aparılması məqsədilə müvafiq audit şirkətinin seçilməsi üçün tender keçirilmiş, Deloitte&Touche şirkəti tenderin qalibi seçilmiş və müvafiq müqavilə imzalanmışdır. Müqavilə çərçivəsində işlər yekunlaşdırılmış və tərtib edilmiş audit hesabatları Dünya Bankı tərəfindən təsdiq edilmişdir.

Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (AYİB) Azərbaycanda maliyyə sektorunun güclənməsi istiqamətində aktiv fəaliyyətini davam etdirmişdir. AYİB-in maliyyə sektorunda fəaliyyəti banklara maliyyə vəsaitlərinin təmin edilməsi üzrə kredit xətlərinin təmin edilməsi, Mikromaliyyələşdirmə Bankının kapitalında və özəl bankların kapitalında, eləcə də ABB-nın özəlləşdirilməsində iştirak istiqamətində həyata keçirilmişdir.

Asiya İnkişaf Bankının Azərbaycanda əməkdaşlıq əlaqələrini son zamanlar qurması ilə əlaqədar bu bankla əməkdaşlıq istiqamətlərini müəyyənləşdirmək məqsədilə intensiv görüşlər və yazışmalar həyata keçirilmişdir.

AİB tərəfindən İqtisadi İnkişaf Nazirliyinə ayrılmış "Rəqabət siyasətinin təkmilləşdirilməsi üçün texniki yardım" qrantı çərçivəsində Milli Banka antiinhisar qanunvericiliyi və bank holdinqləri istiqamətində məsləhət xidməti göstərilməsi üzrə razılıq əldə edilmişdir.

Xarici ölkələrin mərkəzi bankları ilə əməkdaşlıq. Bank sektorunda dünyada mövcud olan qabaqcıl praktika və texnologiyalar ilə tanış olmaq, bu standartların və texnologiyaların Azərbaycanın bank sistemində tətbiqinə nail olmaq, eləcə də dünya ölkələrinin Mərkəzi Bankları arasında Azərbaycan Milli Bankının özünün qabaqcıl yerini müəyyənləşdirmək məqsədilə il ərzində inkişaf etmiş ölkələrin Mərkəzi Bankları ilə mövcud əməkdaşlıq əlaqələri inkişaf etdirilmiş və yeni əlaqələr yaradılmışdır.

Bank sistemi yüksək inkişaf etmiş səviyyəyə çatmış **İsveçrənin Milli Bankı** ilə ikitərəfli əməkdaşlıq uğurla davam etdirilmiş, 2001-ci ildə əsas qoyulmuş əməkdaşlıq əlaqələri 2003-cü ildə daha da inkişaf etdirilmişdir. İsveçrə Milli Bankının ekspertləri

banknotların dizaynı, banknotların dövriyyəsi, yeni nəsil pulların buraxılışı və denominasiyaya hazırlıq; bazar əməliyyatlarının qeyri-inzibati metodlarla idarə edilməsi, maliyyə bazarının inkişafı; risklərin idarə olunması; informasiya texnologiyaları təhlükəsizliyi; internetdən istifadə, kargüzarlığın avtomatlaşdırılması məsələləri üzrə Milli Banka məsləhət xidməti göstərmişlər. Bundan əlavə İsveçrə Milli Bankının nümayəndə heyətinin Azərbaycana səfəri müddətində "İsveçrə Milli Bankının monetar siyasət strategiyası" mövzusunda təqdimat keçirilmiş, eləcə də banklarımız arasında əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi imkanları müzakirə edilmişdir.

Almaniyanın Bundesbankı ilə mövcud əməkdaşlıq əlaqələri Azərbaycan Milli Bankının potensialının artırılmasında bu bankın çoxillik təcrübəsindən faydalanmağa imkan vermişdir. Milli Bankın əməkdaşları Bundesbank tərəfindən təşkil olunmuş beynəlxalq seminarlarda fəal iştirak etmişlər. Bundan əlavə Milli Bankın texniki yardım ehtiyaclarına uyğun olaraq "Beynəlxalq investisiya mövgeyi və tədiyə balansı" mövzusunda Bundesbankda, "Ekonometrika" mövzusunda Milli Bankda fərdi seminarlar keçirilmiş, iş təcrübəsinin öyrənilməsi məqsədilə Milli Bankın İdarə Heyəti sədrinin ofisinin əməkdaşları Bundesbanka səfər etmiş, eləcə də Bundesbankın eksperti tərəfindən "Risklər xəritəsinin idarə olunmasının təşkili" mövzusunda Milli Bankda məsləhət xidməti göstərilmişdir.

Bundan əlavə, Almaniya Bundesbankının Mərkəzi Banklarla Texniki Əməkdaşlıq Şöbəsinin müdiri c-b Yurqen Sterlepperin Azərbaycan Milli Bankına səfəri zamanı AMB və Bundesbank arasında 2001-ci ilin iyun ayında imzalanmış Niyət Protokolunun AMB-nin yeni texniki yardım ehtiyaclarına uyğunlaşdırmaq məqsədilə danışıqlar aparılmış və cari prioritetlər müəyyən olunmuşdur.

İl ərzində Türkiyə və Çexiya mərkəzi bankları, Qazaxıstan və Polşa Milli Bankları ilə də faydalı əməkdaşlıq davam etdirilmişdir.

Digər xarici təşkilatlarla əməkdaşlıq. Milli Bankın digər xarici təşkilatlarla beynəlxalq əlaqələri, əsasən, bankda həyata keçirilən islahatlara texniki yardım dəstəyinin əlaqələndirilməsi və beynəlxalq maliyyə çevrələrində onun progressiv bir qurum kimi müsbət imicinin möhkəmləndirilməsinin təmin edilməsinə yönəldilmişdir. 2003-cü il ərzində bu istiqamətdə görülmüş işlər intensivləşərək əməkdaşlıq edilən beynəlxalq təşkilatların siyahısı daha da genişlənməmişdir. Bu baxımdan İsveçrənin İqtisadi Məsələlər üzrə Dövlət

hired to provide the required advisory services with regards to the design and implementation of a General Ledger and an automated interbranch payment system within UJJSBank, and a two-stage bidding procedure was launched. PriceWaterhouse-Coopers was contractually hired to carry out an audit of the UJJSBank's year 2002 financial operations and completed the works provided for under the contract.

Bids were invited from auditors for carrying out an audit of financial statements produced under the World Bank-sponsored Financial Sector Technical Assistance Project; Deloitte&Touche was selected as the winning bidder and was awarded the contract. The contractual works are completed and the audit reports are approved by the World Bank.

European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) continues its active support to the process of strengthening Azerbaijan's financial sector. EBRD's financial sector activities included opening of lines of credit to commercial banks, equity participation in the Microfinancing Bank and commercial banks, as well as involvement in the IBA's privatization.

The expanding cooperation with **Asian Development Bank** over the past years led to numerous discussions and huge communication flows with an aim to identify the cooperation priorities.

National Bank has been authorized to acquire advisory services for development of the anti-monopoly legal framework and bank holdings under the Competition Policy Improvement Technical Assistance grant provided by the ADB to the Ministry of Economic Development.

Cooperation with the central banks of foreign states. National Bank further promoted the existing, and established new collaboration arrangements with the central banks of developed countries during the reported year seeking to study the world's most advanced banking practices and technologies, introduce such standards and technologies in Azerbaijan's banking system, as well as to acquire its own advanced position among the central banks of foreign countries.

Bilateral relations with the **Swiss National Bank**, a country with a highly developed banking system, were successfully continued; the cooperation started in 2001 was further developed and promoted in 2003. Experts from the National Bank of Switzerland provided the National Bank of Azerbaijan with advice on a range of matters such as

the bank note design, bank note circulation, issuance of new generation money and preparation to denomination; non-administrative methods of managing market transactions, development of the financial market; risk management; information technology security; uses of Intranet, automation of business systems. In addition, a delegation from the National Bank of Switzerland during its visit to Azerbaijan held a presentation titled "The Swiss National Bank's Monetary Policy" and discussed the possibilities of further developing the cooperation between the two banks.

The existing partnership relations with the **Deutsche Bundesbank** allows the National Bank's potential to benefit from the long-term experience of that bank. National Bank's employees have actively participated multiple international seminars arranged by Bundesbank. In addition, Bundesbank and the National Bank exchanged individual seminars, on International Investment Position and Balance of Payment delivered by Bundesbank in consideration of the National Bank's technical assistance needs, and The Econometrics seminar delivered by the National Bank; employees of the National Bank's Governor's Office had a study tour to Bundesbank, and an expert from Bundesbank provided an advisory service to the National Bank on the subject of Risk Map Management.

In addition, during his visit to the National Bank of Azerbaijan, Mr. Jurgen Sterlepper, Director, Technical Cooperation Division with Central Banks, Bundesbank, discussed the possibilities of modifying the Protocol of Intent signed between the NBA and Bundesbank in June, 2001 to meet the National Bank's new technical assistance needs, and the current priorities.

Fruitful cooperation with the central banks of Turkey and the Czech Republic, National Banks of Kazakhstan and Poland was continued in the reported year.

Cooperation with other foreign institutions. National Bank's relations with other foreign institutions and organizations were characterized mainly by coordination of technical assistance to the National Bank's ongoing reform efforts and strengthening of its perception by the international financial circles as a progressive institution. These activities intensified during 2003 and the number of the partner institutions also increased. In this context, close contacts were made with the Swiss State Secretariat for Economic

Katibliyi (SECO), Almaniya İnkişaf Bankı (KfW), ABŞ-ın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAİD) ilə sıx əməkdaşlıq edilmiş, Maliyyə Sektorunun Gücləndirilməsi və İslahatı Təşəbbüsünün (FIRST) idarəetmə qrupu ilə ilkin əlaqələr qurulmuşdur.

2002-ci ilin dekabr ayından *İsveçrənin İqtisadi Məsələlər üzrə Dövlət Katibliyi (SECO)* tərəfindən Milli Banka texniki yardım Proqramının icrasına başlanılmışdır. 2003-cü il ərzində Proqram çərçivəsində müxtəlif sahələrdə əməkdaşlıq edilmişdir. SECO-nun eksperti tərəfindən Milli Bankda ekonometrika üzrə "Kəmiyyət metodları" mövzusunda praktik seminar keçirilmiş, eləcə də ekonometrik modelləşdirmə üzrə görülmüş işlər ekspertiza edilmişdir.

SECO texniki yardım proqramı çərçivəsində "İntuişn Veb" tədris proqramının Milli Bankda tətbiqini təmin etmişdir. Bu proqram üzrə tədris iki il müddətinə nəzərdə tutulub və işçilərin maliyyə bazarlarında analitik qabiliyyətlərinin gücləndirilməsi məqsədi daşıyır.

SECO-nun ekspertinin "Kommersiya banklarında korporativ idarəetmə standartları"nın tətbiqi ilə bağlı Milli Banka səfəri həyata keçirilmiş, SECO-nun İnsan resursları üzrə eksperti tərəfindən "Korporativ

idarəetmə və insan resurslarının idarə olunması: beynəlxalq meyillər və yeni konsepsiyalar" mövzusunda seminar keçirilmişdir.

ABŞ-ın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAİD) tərəfindən əldə olunmuş razılığa əsasən 2003-cü il ərzində rezident ekspertlər bank nəzarəti işinin təkmilləşdirilməsi üzrə Milli Bankda məsləhət xidməti göstərmişlər.

Almaniya İnkişaf Bankı (KfW) ilə səmərəli əməkdaşlıq əlaqələri davam etdirilmişdir. Bu qurumla bank sektorunda əməkdaşlıq Azərbaycan Mikro-maliyyələşdirmə bankının kapitalında iştirak, Kreditlərin zəmanət Fondunun yaradılması, Əmanətlərin sığorta Fondunun yaradılması, korporativ idarəetmə standartlarının tətbiqi istiqamətində fokuslanmışdır.

Azərbaycan Milli Bankının donor kimi fəaliyyəti ilə bağlı müvafiq hazırlıq işləri aparılmış, makroekonomik modelləşdirmə, bank nəzarəti, mühasibat uçotu, ödəniş sistemləri, tədiyə balansının tərtibi üzrə inkişaf etmiş ölkələrin mərkəzi banklarının iş praktikasına uyğun səviyyədə əldə edilmiş nəticələr ümumiləşdirilmişdir. Bundan əlavə Mərkəzi Afrika Ölkələri Bankının ekspertləri Azərbaycan Milli Bankında səfərdə olaraq ödəniş sistemləri üzrə müsbət təcrübə ilə tanış olmuşlar.

Issues (SECO), German Development Bank (KfW), US Government's Agency for International Development (USAID), and initial links were built with the Financial Sector Strengthening and Reform Initiative (FIRST) management unit.

The Swiss State Secretariat for Economic Issues (SECO) launched a Technical Assistance Program for the National Bank in December, 2002. Cooperation under the Program took different forms in 2003. SECO's experts held a workshop seminar on Quantitative Methods of Econometrics at the National Bank and evaluated the National Bank's econometric modeling work.

Under its technical assistance program SECO commenced the Intuition Web training program at the National Bank. This program will provided training for a period of two years and will developed the financial market analysis skills of the National Bank's employees.

An expert from SECO visited the National Bank in connection with the implementation of the Corporate Governance Standards at Commercial Banks; SECO's Human Resources Specialist held a Corporate Governance and Human Resource

Management: International Trends and New Concepts seminar.

Under the relevant agreement with the **US Agency for International Development (USAID)** a team of resident experts provided advisory services to the National Bank on improvement of the banking supervision function during 2003.

German Development Bank (KfW) The effective cooperation with the German Development Bank continued. Cooperation with this institution in the banking sector focused on the equity participation in the Azerbaijan Microfinancing Bank, proposed establishment of Loan Guarantee Fund, and the Individual Deposit Insurance Fund, and implementation of corporate governance standards.

National Bank of Azerbaijan made certain preparatory works in the donor capacity, having summarized the results obtained from macroeconomic modeling, banking supervision, accounting, payment systems, balance of payment expertise of the central banks of developed countries. In addition, specialists from the Bank of Central African States had a study tour to the National Bank of Azerbaijan and witnessed its positive payment system experience.

8. MİLLİ BANKDA DAXİLİ AUDİT

2003-cü ildə Milli Bankda daxili audit sahəsində fəaliyyətin beynəlxalq standartlara uyğun təkmilləşdirilməsi, daxili audit departamentinin yeni Əsasnaməsinin və Metodoloji bazasının Milli Bankın normativ sənədlərinə və real şəraitə uyğun hazırlanması, Daxili auditin avtomatlaşdırılması sahəsində xarici təcrübənin öyrənilməsi və sairə vəzifələr qoyulmuşdur.

Daxili audit işinin metodoloji bazasının təkmilləşdirilməsi məqsədilə, Price Water House Coopers şirkəti ilə bağlanmış müqaviləyə əsasən, daxili audit sahəsində beynəlxalq standartlara uyğun təkmilləşdirilməsi istiqamətində layihənin ikinci mərhələsi həyata keçirilmişdir. Layihə çərçivəsində daxili audit departamentinin yeni Əsasnaməsi və Metodoloji bazası Milli Bankın normativ sənədlərinə və real şəraitə uyğun hazırlanmışdır. Milli Bankın mərkəzi ofisində nağd pulun saxlanması və dövriyyəsi, yanğın-mühafizə təhlükəsizliyi sistemi, daxili şəbəkənin istismarı, kredit əməliyyatları, valyuta ehtiyatlarının idarə olunması, Milli Bankın maliyyə büdcəsi, Milli Bankın fəaliyyətinin maddi-texniki təminatı və təmir-tikinti işlərinin aparılması və Ərazi idarələrində müvafiq audit yoxlamaları həyata keçirilmişdir.

Milli Bankın mərkəzi ofisində aparılmış audit yoxlamalarının nəticələri müvafiq struktur bölmələri rəhbərlərinin iştirakı ilə kuratorların yanında müzakirəyə çıxarılmış və iştirakçıların nəzərinə çatdırılmış mühüm məsələlər ətrafında geniş diskussiyalar aparılmış və bu barədə qərarlar qəbul olunmuşdur.

Milli Bankın tam strukturu üzrə əsas audit istiqamətləri, onların tərkibində olan audit obyektləri müəyyənləşdirilmiş və Avropa Mərkəzi Banklarının Daxili auditorlar komitəsinin şərti risk qiymətləndirmə metodologiyasına əsasən Milli Bankın strukturu üzrə audit obyektlərinin risklərə görə qiymətləndirməsi aparılmışdır. Yüksək risk qruplarına aid olan audit obyektləri, valyuta aktivlərinin idarə olunması və valyuta mübadilə əməliyyatlarının aparılması, emissiya-kassa əməliyyatları üzrə blok-sxəmlər tərtib edilmiş və audit obyektləri rəhbərləri ilə razılaşdırılmışdır.

Daxili auditin avtomatlaşdırılması sahəsində xarici təcrübənin öyrənilməsi məqsədilə ABŞ-ın *Audit Leverage* və İngiltərənin *Teammate* kompaniyaları ilə danışıqlar aparılmış və onların müvafiq proqramlarının DEMO versiyası əldə edilmişdir.

8. NATIONAL BANK'S INTERNAL AUDIT

National Bank's year 2003 plan for internal audit activities included promotion of international standards of internal audit, tailoring the new Regulations and Methodology Framework of the Internal Audit Department to the National Bank's other relevant regulations, and the outer realities, studying foreign experiences of internal audit automation, etc.

A contract was signed with PriceWaterhouseCoopers for development of an internal audit methodology under which the second phase of the project of pomading international standards of internal audit was launched. This project included development of new Regulations and Methodology for the Internal Audit Department in conformance with the National Bank's regulations and the existing realities. Cash storage and turnover, fire safety systems, internal network operation, credit transactions, currency reserve management, National Bank's financial budget, financial and technical support of the National Bank's operations, maintenance and repair works functions at the National Bank's Head Office and Regional Offices were audited.

Findings of the audits carried out at the National Bank's Head Office were broadly discussed with the

managers of the relevant functions and their superior executive officers; as a result of such discussions appropriate decisions were made.

Basic audit objectives and audit subjects were identified for the National Bank's complete structure following which the audit subjects within the National Bank's structure were evaluated on a risk basis in accordance with the conditional risk assessment methodology used by the Internal Auditors Committee of the European Central Banks. Flowcharts were developed for audit subjects relating to high risk categories, foreign exchange asset management and currency exchange transactions, cash and emission operations and agreed upon with the managers of audited functions.

Negotiations were held with the US-based *Audit Leverage* and British *Teammate* for the purpose of learning international experience in the area of internal audit automation; DEMO versions of the software packages developed by these companies were acquired.

9. MİLLİ BANKIN 2003-CÜ İLİN YEKUNU ÜZRƏ MALİYYƏ HESABATLIĞI

9.1. Mühasibat balansı və Milli Bankın maliyyə fəaliyyətinin yekunları

Mühasibat uçotu və hesabatı sahəsində 2003-cü ildə AMB-də və bütövlükdə bank sistemində mühasibat uçotunun təşkili, bankdaxili əməliyyatların aparılması, onlara nəzarət, Ərazi İdarələri ilə əməliyyatların aparılması, kredit təşkilatlarına və AMB-nin struktur bölmələrinə mühasibat uçotuna dair əməliyyatların aparılmasında köməklik göstərilməsi, maliyyə hesabatlarının toplanması və təhlilinin həyata keçirilməsi və bir sıra digər gündəlik uçot əməliyyat işləri həyata keçirilmişdir. Belə ki, cari ildə bank sistemində mühasibat uçotuna dair normativ-metodoloji bazanın yaradılması, mühasibat uçotu üzrə əməliyyatların aparılması qaydalarının müəyyən edilməsi, bank sistemindən daxil olmuş sorğulara cavablar verilməsi, mühasibat uçotuna dair məsələlərə dair rəy və təkliflərinin verilməsi və bir sıra digər məsələlər üzrə işlər həyata keçirmişdir. AMB-nin Baş Mühasibatlıq Kitabı (BMK) sistemi üzrə əməliyyatların aparılmasına nəzarət, əməliyyat gününün açılıb-bağlanması, Ərazi İdarələrindən maliyyə hesabatlarının toplanması və təhlili, AMB-nin icmal maliyyə hesabatlarının tərtib olunması, təhlili, xarici və daxili auditorlarla iş, gündəlik əməliyyatların həyata keçirilməsi, əməliyyatların sintetik və analitik uçotunun aparılması, debitor və kreditorlarla əməliyyatlar, əmək haqqı və ona bərabər tutulan ödənişlərlə bağlı əməliyyatların həyata keçirilməsi və bir sıra digər sahələr üzrə fəaliyyət həyata keçirilmişdir.

Mühasibat uçotu və hesabatı sahəsində fəaliyyətin əsas və mühüm istiqamətini "Kredit təşkilatlarında mühasibat uçotunun Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartlarına (BMHS) keçidinin tam təmin olunması" üzrə Layihənin başa çatdırılması təşkil etmişdir. Bu sahədə əvvəlki dövrlərdə görülmüş işlər davam etdirilərək müvafiq normativ metodoloji bazanın yaradılması prosesləri həyata keçirilmiş və müxtəlif səpkili yeddi yeni uçot Qaydaları tam şəkildə hazırlanmış və bank sistemində tətbiq olunmuşdur. Eyni zamanda dörd yeni uçot qaydalarının layihəsi hazırlanaraq İdarə Heyətinin müzakirəsinə təqdim edilmişdir.

Yuxarıda qeyd olunan hər bir uçot Qaydalarının bank sistemində tətbiqi üzrə bankların rəhbər işçiləri və baş mühasibləri üçün seminar-məşğələlər keçirilmişdir. Bu seminarlarda Qaydaların müddəaları ətraflı şəkildə işıqlandırılmış və tətbiqi üzrə müvafiq metodoloji göstərişlər verilmiş və yaranan suallar cavablandırılmışdır.

Layihə üzrə nəzərdə tutulmuş mühüm tədbirlərdən biri olan mühasibat uçotundan vergi məqsədləri üçün uçotun ayrılması istiqamətində müxtəlif tədbirlər həyata keçirilmişdir. Aparılmış tədbirlər nəticəsində bank sistemində mühasibat uçotundan vergi məqsədləri üçün uçotun ayrılması üzrə işlər tam yekunlaşdırılmış və nəticədə, banklar BMHS-nin tələblərinə uyğun maliyyə hesabatları tərtib etmək imkanı əldə etmişlər. Əlavə olaraq, hesabat dövrü ərzində qarşıya qoyulmuş vəzifələrin yerinə yetirilməsi istiqamətində kommersiya banklarında mühasibat uçotunun aparılmasının təhlil edilməsi üzrə bankların baş mühasibləri ilə ayrı-ayrılıqda muntəzəm olaraq görüşməşğələlər keçirilmişdir. Bu görüşlərdə banklarda mühasibat uçotu sahəsində problemlər, BMHS-yə keçidin təmin edilməsi istiqamətində çətinliklər öyrənilmiş, onların mühasibat balansları və mənfəət və zərər haqqında hesabatları dərinlən təhlil edilmiş, əməliyyatların hesabları üzrə düzgün əks etdirilməsi və bir sıra digər məsələlər araşdırılmışdır. Keçirilmiş görüşlərin nəticəsi olaraq hər bir bank üçün mühasibat uçotunun BMHS-yə uyğun qurulması istiqamətində spesifik mövcud olan çatışmamazlıqların və problemlərin həlli yollarını əks etdirən Tədbirlər Planı hazırlanaraq banklara təqdim edilmişdir.

Bank sistemində mühasibat uçotunun mövcud normativ-metodoloji bazasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində hesabat dövründə ABŞ-nın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin (USAID) ekspertləri ilə birlikdə "Azərbaycan Respublikasının bank sistemi üçün hesablar planı və onun tətbiqinə dair Göstərişlər"i təhlil edilmiş, BMHS-nin yeni Standartlarının qəbul edilməsi ilə əlaqədar müəyyən əlavə və dəyişikliklər edilmiş və banklarda tətbiq edilmişdir. Bu dəyişikliklərə əsasən BMHS-nin yeni "Azərbaycan Respublikasının bank sistemində maliyyə hesabatlarında investisiya

9. NATIONAL BANK'S 2003 YEAR-END FINANCIAL STATEMENTS

9.1. Accounting Balance Sheet and National Bank's Financial Performance Report

The National Bank's accounting and reporting activities in 2003 included installation of improved accounting systems at the NBA and the banking system, conduct and oversight of in-house transactions, transactions with the Regional Offices, support to credit institutions and the NBA's departments in accounting matters, collection, review and evaluation of financial reports and other everyday accounting transactions. In addition, measures were implemented to develop a regulatory framework for bank accounting, defining accounting policies, replying to inquiries from banks, providing comments and proposals with respect to accounting issues, etc. Furthermore, the National Bank's relevant function supervised the General Ledger System (GLS) transactions; other everyday activities included opening and closing of operating days, collection and analysis of financial reports submitted by the Regional Offices, preparation and analysis of the NBA's consolidated financial reports, dealing with both external and internal auditors, day-to-day transactions, synthetical and analytical analysis of transactions, treatment of accounts payable and receivable, transactions involving payroll and similar payments, etc.

Completion of the Draft Concept for Complete Transition of Credit Institutions to the International Financial Reporting Standards (IFRS) was key focal aspect of the accounting and reporting activities. The exercise covered a meaningful consolidation of all previously made efforts in this particular area which resulted in the development of a regulatory framework including seven new accounting Regulations implemented in the banking sector. In addition, four new draft Regulations were developed and submitted for the Management Board's review and approval.

Workshop seminars were held for executive officers and chief accountants of commercial banks regarding implementation of each of the above noted accounting regulations. The seminars broadly dis-

cussed the provisions of such regulations, provided regulatory advice with respect to their use and answers to the questions asked.

The draft envisaged a set of measures among which an emphasis was placed on separation of financial accounting from accounting for tax purposes. Thus, appropriate actions were taken that resulted in complete separation of financial accounting from tax-purpose accounting; hence, commercial banks can now file their financial reports in full conformity with the IFRS requirements. In addition, a series of individual consultation discussions were carried out with chief accountants of commercial banks to discuss and enhance their knowledge and understanding of accounting analysis techniques as commercial banks progress against the set of various tasks put forth for the reported period. As stated, such consultations discussed accounting problems facing banks, difficulties related to implementation of the IFRS, and allowed for an in-depth analysis of their balance sheet and income statements, verification of accuracy of accounting treatment of transactions and a range of other issues. A Plan of Actions was developed and presented to banks as a consequence of such consultations, which contains proposed solutions to the specific deficiencies and problems associated with transition to the IFRS.

An analysis of the Chart of Accounts for the Banking System of the Republic of Azerbaijan and Implementation Guidelines was made together with the experts working under a project funded by the US Agency for International Development (USAID), with an aim to improve the existing accounting regulatory framework; the chart and the guidelines were appropriately modified and amended along the lines of the IFRS requirements to include new Standards that were presented to commercial banks. The modifications made mainly related to the enactment of the new IFRS-based Regulation for Accounting Treatment of Investment Ownership in Financial Reporting of the Banking System in the Republic of Azerbaijan.

mülkiyyətinin uçotu Qaydaları"nın qəbul olunması ilə əlaqədar həyata keçirilmişdir.

Ümumiyyətlə, cari ildə bank sistemində mühasibat uçotunun tam olaraq BMHS-yə keçid istiqamətində aparılmış işlər USAİD çərçivəsində geniş şəkildə həyata keçirilmişdir. Belə ki, bank sistemində BMHS-yə keçidin təmin olunması üzrə 7 pilot bank seçilmiş və USAİD-nin ekspertləri və Milli Bankın əməkdaşları tərəfindən həmin banklarda mühasibat uçotunun mövcud vəziyyəti və BMHS-yə keçid problemləri hərtərəfli araşdırılmışdır.

Hesabat dövrü ərzində BMHS-yə keçid sahəsində fəaliyyətinin digər bir istiqaməti beynəlxalq audit həyata keçirilən kommersiya banklarının audit hesabatlarının toplanması və təhlili istiqamətində olmuşdur. Beynəlxalq audit keçən 18 kommersiya bankının audit hesabatları və düzəlişlərin siyahısı toplanılmış, beynəlxalq standartlar və yerli standartlarla tərtib olunmuş mühasibat balansları müqayisəli təhlil edilmiş və həyata keçirilmiş düzəlişlərin xarakteri araşdırılmışdır. Hesabat ilində bütün kommersiya banklarının və beynəlxalq audit şirkətlərindən "böyük dördlüyün" ("PraysVoterhausKupers", "Ernst and Young", "KPMG" və "Deloitte" beynəlxalq audit şirkətlərinin) iştirakı ilə "Kommersiya banklarında mühasibat uçotunun Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartlarına (BMHS) keçidlə əlaqədar mövcud olan problemlər" mövzusunda prezentasiya keçirilmiş və banklara normativ xarakterli müvafiq göstərişlər verilmişdir.

2003-cü il ərzində fəaliyyətin digər mühüm istiqamətini kredit təşkilatlarının BMHS əsasında işləməsinə metodoloji nəzarətin həyata keçirilməsi təşkil etmişdir. Bu istiqamətdə cari ildə kommersiya banklarının maliyyə hesabatları müntəzəm olaraq toplanılmış və təhlil edilmişdir.

2003-cü il ərzində Maliyyə Menecmenti sisteminin yaradılması və tətbiqi istiqamətində fəaliyyət davam etdirilmişdir. Bu sistemin tam səmərəli surətdə qurulması üçün beynəlxalq təcrübənin hərtərəfli öyrənilməsi məqsədilə görülmüş işlərin başa çatdırılması 2004-cü ildə nəzərdə tutulur.

Fəaliyyətin mühüm istiqamətlərindən biri də AMB-nin əməliyyat proseslərinə daxili nəzarət sistemləri-nin avtomatlaşdırılması prosesinin həyata keçirilməsi olmuşdur. Bu istiqamətdə AMB-nin gündəlik əməliyyat proseslərini əks etdirən hesabat

formaları tərtib olunmuş və Baş Mühasibatlıq Kitabı (BMK) sistemindən alınmış məlumatların gündəlik sənədlərlə üzləşdirilməsi, eyni zamanda sistemdə avtomatik qaydada həyata keçirilən əməliyyatlara gündəlik nəzarətin həyata keçirilməsi təmin edilmişdir.

Maliyyə hesabatlarının toplanması və təhlili sahəsində bir sıra tədbirlər həyata keçirilmiş, hesabatların alınması və emal olunması prosesində müasir rabitə vasitələrinin imkanlarından və yeni kompüter proqramlarının üstünlüklərindən istifadə olunmuşdur. Maliyyə hesabatlarının hazırlanmasının yeni metodu ilə onların tabeli təşkilatlardan elektron poçt vasitəsilə alınaraq avtomatik recimdə (hesabatların daxil edilməsi ilə icmal maliyyə hesabatlarının ani olaraq yaranması) icmal olunması imkanı yaranmışdır. Maliyyə hesabatlarının elektron poçt vasitəsilə alınması zamanı informasiya təhlükəsizliyi məsələləri Milli Bankın müvafiq təlimatının tələblərinə uyğun təmin olunmuşdur.

Baş Mühasibatlıq Sistemi sahəsində aşağıdakı işlər aparılmışdır. Baş Mühasibatlıq Sisteminin funksional imkanları araşdırılmış, aşkar olunmuş səhv və xətalara aradan qaldırılması üzrə Corvus International LLC şirkəti ilə birgə işlər aparılmışdır. Həmçinin Baş Mühasibatlıq Sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində təkliflər paketi hazırlanaraq Corvus International LLC şirkətinə təqdim olunmuşdur. Təqdim olunan təkliflərdə Baş Mühasibatlıq Sistemində dinamik interfeys elementlərinin və Ərazi İdarələri yazılarının importu zamanı yenidən kodlaşdırılmanın tətbiq olunması, Baş Kitab modulu üzrə analitik uçota nəzarət sisteminin təkmilləşdirilməsi, modulun balansdankənar hesablara nəzarət hissəsinin yeni variantının hazırlanması, müştərilər və hesabların qeydiyyat kitabının aparılması modulu üzrə hesabların sifarişi və təsdiq olunması prosesində mümkün xətalara aradan qaldırılması üçün avtomatik nəzarət sisteminin tətbiq olunması məsələləri qaldırılmışdır.

2003-cü il ərzində Bankdaxili mühasibat əməliyyatlarının avtomatlaşdırılması və planlaşdırma və büdcə proseslərinin inkişaf etdirilməsi istiqamətində müvafiq işlər həyata keçirilmiş və mövcud normativ-metodoloji baza təkmilləşdirilmişdir. Büdcə proseslərinə dair normativ-metodoloji baza və nəzarət prosedurları təkmilləşdirilmişdir.

In general, the USAID-sponsored project has been extensively involved in the process of completing the IFRS transition in the banking system during the reported year. Thus, 7 pilot banks were selected for IFRS transition and the USAID experts together with the National Bank personnel evaluated the current accounting practices and the IFRS transition issues faced by these banks.

The IFRS transition process during the reported year included a component of collecting and analyzing audit reports of commercial banks audited by international audit firms. Audit reports and adjustments were collected from 18 banks that had undergone international audits; also, a comparative analysis of their international and local standard-compliant balance sheets was made, and the adjustments made were investigated. A presentation on the Existing Issues and Problems in the Transition of Commercial Banks to the International Financial Reporting Standards (IFRS) was held in the reported year for all commercial banks and the "big four" audit firms (PriceWaterhouseCoopers, Ernst&Young, KPMG and Deloitte&Touche), where banks received appropriate regulatory instructions.

Another key component of the year 2003 activities was the methodological supervision of credit institutions' compliance with the IFRS requirements. To this end, financial statements of commercial banks were collected and comprehensively analyzed.

Design and introduction works related to the Financial Management System were continued in 2003. The process of studying international experience is expected to be completed in 2004, which will allow for an effective design of such a system.

Another important area of the NBA's operations was automation of the internal controls system for operation processes. To this end, the NBA designed and implemented a daily transaction report format which serves as a tool for reconciling the data acquired from the General Ledger (GL) system with daily documents; in addition, automated transactions were closely monitored on a daily basis.

Various measures were taken to improve the process of collecting and analyzing financial reports, ensure that state-of-the-art communication instruments and new software capacities are used in report acquisition and processing. The new technique of

preparation of financial statements allows also for automated consolidation of reports received by e-mail from affiliates (a consolidated report is generated instantly upon entry of input reports). Banks complied with the National Bank's relevant regulation to ensure data security of all communications and financial reports sent via e-mail.

The General Ledger System activities included the below described components. The functional abilities of the General Ledger System were investigated, and the deficiencies and errors discovered were removed together with Corvus International LLC. Also, a set of improvement proposals with respect to the General Ledger System was developed and presented to Corvus International LLC. The set proposed to re-code the dynamic interface elements of the General Ledger System and communications from the Regional Offices, improve the system of control of analytical accounting within the General Ledger module, re-construction of the module's off-balance sheet account supervision component, and introduction of an automated control system for trouble-shooting for account request and authorization processes under the customer and account register module.

Relevant measures were implemented in 2003 to automate in-house accounting transactions and to develop planning and budgeting processes; the related regulatory framework was modified. The regulatory and methodological framework and control procedures for budgeting were improved.

9.2. Müstəqil beynəlxalq audit şirkətinin 2003-cü ilin yekunu üzrə Milli Bankın illik balansı barədə rəyi

Azərbaycan Respublikası Milli Bankı İdarə Heyətinin Sədrinə və üzvlərinə

Biz 31 dekabr 2003-cü il tarixinə hazırlanmış və əlavə edilən Azərbaycan Respublikası Milli Bankının (bundan sonra "Bank") balans hesabatının və həmin tarixdə başa çatmış il üzrə müvafiq mənfəət və zərər, nağd pul vəsaitləri və nizamnamə kapitalı və ehtiyat fondlarında dəyişikliklər hesabatlarının auditini apardıq. Bu maliyyə hesabatlarına görə Bankın rəhbərliyi məsuliyyət daşıyır. Biz bu maliyyə hesabatları üzrə öz rəyimizə görə məsuliyyət daşıyıyıq. 31 dekabr 2002-ci il tarixinə və bu tarixdə bitən il üzrə maliyyə hesabatlarının auditini başqa şirkət tərəfindən aparılmışdır və onun 21 avqust 2003-cü il tarixli hesabatı həmin maliyyə hesabatlarına dair şərti müsbət rəy bildirmişdir. Şərti müsbət rəy olaraq 31 dekabr 2002-ci il tarixinə hökumətdən alınacaq vəsaitlər üzrə 103,580 milyon manat məbləğində kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatın geri qaytarılması üçün tələblərə cavab verməyən əsasların göstərildiyi qeyd olunmuşdur.

Biz auditimizi Beynəlxalq Audit Standartlarına uyğun olaraq aparmışıq. Həmin Standartlar tələb edir ki, biz yoxlamanın aparılmasını elə planlaşdıraq və həyata keçirək ki, maliyyə hesabatlarında əks etdirilən məlumatlarda əhəmiyyətli səhvlərin olmamasına kifayət qədər əmin ola bilək. Audit maliyyə hesabatlarında əks etdirilən məbləğləri və açıqlamaları təsdiq edən sübutların test üsulu ilə yoxlanılmasından ibarətdir. Audit yoxlamasına həmçinin Bankın rəhbərliyi tərəfindən tətbiq edilmiş mühasibat prinsiplərinin və yerinə yetirilmiş təqribi ehtimalların təyin edilməsi və eyni zamanda maliyyə hesabatlarının ümumi təqdimatının qiymətləndirilməsi daxildir. Biz hesab edirik ki, apardığımız audit, rəy vermək üçün kifayət qədər əsas yaradır.

Hesab edirik ki, Bankın maliyyə hesabatları bütün əhəmiyyətli aspektlər baxımından onun 31 dekabr 2003-cü il tarixinə maliyyə vəziyyətini və bu tarixdə bitən il üzrə fəaliyyətinin nəticələrini və nağd pul vəsaitlərinin hərəkətini düzgün və Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartlarına uyğun əks etdirir.

Deloitte & Touche

16 aprel 2004-cü il

9.2. Independent Auditor's Opinion of the National Bank's 2003 Balance Sheet Statement

To the Governor and Members of the Board of the National Bank of the Azerbaijan Republic

We have audited the accompanying balance sheet of the National Bank of the Azerbaijan Republic (hereinafter - the "Bank") as of 31 December 2003 and the related profit and loss account and statements of cash flows and changes in charter fund and reserves for the year then ended. These financial statements are the responsibility of the Bank's management. Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. The financial statements as of 31 December 2002 and the year then ended were audited by another auditor, whose report dated 21 August 2003 expressed a qualified opinion with regard to these financial statements. The opinion was qualified due to non-adequate grounds for reversal of a previously recorded impairment provision of AZM 103,580 million on an amount due from the Government as of 31 December 2002.

We conducted our audit in accordance with International Standards on Auditing. Those Standards require that we plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free of material misstatement. An audit includes examining, on a test basis, evidence supporting the amounts and disclosures in the financial statements. An audit also includes assessing the accounting principles used and significant estimates made by management, as well as evaluating the overall financial statement presentation. We believe that our audit provides a reasonable basis for our opinion.

In our opinion, the accompanying financial statements present fairly, in all material respects, the financial position of the Bank as of 31 December 2003, and the results of its operations and its cash flows for the year then ended, in accordance with International Financial Reporting Standards.

Deloitte & Touche

16 April 2004

31 DEKABR 2003-CÜ İL TARİXİNƏ BİTƏN İL ÜZRƏ MƏNFƏƏT VƏ ZƏRƏR HESABATI
(milyon Azərbaycan manatı ilə)

	Qeydlər	2003	2002
Faiz gəlirləri	4,26	68,865	94,994
Faiz xərcləri	4	(16,953)	(25,742)
KREDİTLƏR ÜZRƏ EHTİMAL OLUNAN ZƏRƏR ÜÇÜN EHTİYATIN (YARADILMASINDAN) / BƏRPA EDİLMƏSİNDƏN ƏVVƏL XALIS FAİZ GƏLİRLƏRİ		51,912	69,252
Kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatın (yaradılması) / bərpa edilməsi	5	(1,162)	117,855
XALIS FAİZ GƏLİRLƏRİ		50,750	187,107
Xarici valyuta mövgeyinin yenidən qiymətləndirilməsi üzrə xalis gəlirlər / (xərclər)		26,908	(56,693)
Dilinq əməliyyatları üzrə xalis gəlirlər		1,223	1,630
Xidmət haqqı və komissiya gəlirləri	6	15,768	13,509
Xidmət haqqı və komissiya xərcləri	6	(230)	(272)
Digər gəlirlər		2,685	611
ƏMƏLİYYAT GƏLİRLƏRİ		97,104	145,892
ƏMƏLİYYAT XƏRCLƏRİ	7	(49,029)	(59,175)
XALIS MƏNFƏƏT		48,075	86,717

PROFIT AND LOSS ACCOUNT FOR THE YEAR ENDED 31 DECEMBER 2003
(in Azerbaijan Manats and in millions)

	Notes	2003	2002
Interest income	4,26	68,865	94,994
Interest expense	4	(16,953)	(25,742)
NET INTEREST INCOME BEFORE (PROVISION)/ RECOVERY OF PROVISION FOR LOAN LOSSES		51,912	69,252
(Provision)/recovery of provision for loan losses	5	(1,162)	117,855
NET INTEREST INCOME		50,750	187,107
Foreign currency translation differences, net		26,908	(56,693)
Dealing, net		1,223	1,630
Fees and commission income	6	15,768	13,509
Fees and commission expense	6	(230)	(272)
Other income		2,685	611
OPERATING INCOME		97,104	145,892
OPERATING EXPENSES	7	(49,029)	(59,175)
NET PROFIT		48,075	86,717

31 DEKABR 2003-CÜ İL TARİXİNƏ BALANS HESABATI
(milyon Azərbaycan manatı ilə)

	Qeydlər	2003	2002
AKTİVLƏR:			
Nağd pul və qısa müddətli vəsaitlər	8	3,841,516	3,532,902
Rezident banklara verilmiş kreditlər, xalis	9	217,961	68,930
Hökumətdən alınacaq vəsaitlər, xalis	10, 26	46	345,264
Beynəlxalq Valyuta Fondundakı qalıqlar	11	1,181,777	992,816
Qiymətli investisiya kağızları:			
- satış üçün nəzərdə tutulan qiymətli kağızlar	12, 26	284,000	-
- ödəmə müddətləri tamamlananadək saxlanılan qiymətli kağızlar	12, 26	356,800	373,100
Hesablanmış faiz gəlirləri		36,198	19,457
Əsas vəsaitlər, xalis	13	76,304	94,865
Qeyri-maddi aktivlər, xalis	14	16,589	18,360
Sair aktivlər	15	3,906	2,089
CƏMİ AKTİVLƏR			
ÖHDƏLİKLƏR, NİZAMNAMƏ KAPİTALI VƏ EHTİYATLAR		6,015,097	5,447,783
ÖHDƏLİKLƏR:			
Dövriyyədə olan nağd pul	16	2,168,520	1,759,532
Kommersiya banklarının hesabları	17	361,988	287,325
Hökumət hesabları	18, 26	570,874	593,638
Yenidən alınması barədə razılaşmalar əsasında satılmış qiymətli kağızlar	19	41,100	-
Sair depozit hesabları	20, 26	56,102	18,289
Hesablanmış faiz xərcləri		1,811	4,796
Beynəlxalq maliyyə institutlarından alınmış kreditlər	21	19,541	18,120
BVF qarşısında öhdəliklər	22	2,368,943	2,343,245
Sair öhdəliklər	23	813	2,852
CƏMİ ÖHDƏLİKLƏR		5,589,692	5,027,797
NİZAMNAMƏ KAPİTALI VƏ EHTİYATLAR:			
Nizamnamə kapitalı	24	27,992	27,992
Ehtiyatlar	24	397,413	391,994
Cəmi nizamnamə kapitalı və ehtiyat fondları			
CƏMİ ÖHDƏLİKLƏR, NİZAMNAMƏ KAPİTALI VƏ EHTİYATLAR		6,015,097	5,447,783

BALANCE SHEET AS OF 31 DECEMBER 2003

(in Azerbaijan Manats and in millions)

	Notes	2003	2002
ASSETS:			
Cash and short-term funds	8	3,841,516	3,532,902
Loans to resident banks, net	9	217,961	68,930
Due from Government, net	10, 26	46	345,264
Balances with the International Monetary Fund	11	1,181,777	992,816
Investment securities:			
- securities available-for-sale	12, 26	284,000	-
- securities held-to-maturity	12, 26	356,800	373,100
Accrued interest income		36,198	19,457
Tangible fixed assets, net	13	76,304	94,865
Intangible assets, net	14	16,589	18,360
Other assets	15	3,906	2,089
TOTAL ASSETS			
LIABILITIES, CHARTER FUND AND RESERVES		6,015,097	5,447,783
LIABILITIES:			
Money issued in circulation	16	2,168,520	1,759,532
Accounts of commercial banks	17	361,988	287,325
Government accounts	18, 26	570,874	593,638
Securities sold under agreements to repurchase	19	41,100	-
Other deposit accounts	20, 26	56,102	18,289
Accrued interest expense		1,811	4,796
Funds borrowed from international financial institutions	21	19,541	18,120
Liabilities to the International Monetary Fund	22	2,368,943	2,343,245
Other liabilities	23	813	2,852
TOTAL LIABILITIES		5,589,692	5,027,797
CHARTER FUND AND RESERVES:			
Charter fund	24	27,992	27,992
Revenue reserve	24	397,413	391,994
Total charter fund and reserves			
TOTAL LIABILITIES, CHARTER FUND AND RESERVES		6,015,097	5,447,783

**31 DEKABR 2003-CÜ İL TARİXİNƏ BİTƏN İL ÜZRƏ
NİZAMNAMƏ KAPİTALI VƏ EHTİYATLARDA DƏYİŞİKLİKLƏR HESABATI**

(milyon Azərbaycan manatı ilə)

	Nizamnamə kapitalı	Ehtiyatlar	BVF qarşısında öhdəliklərin yenidən qiymətləndirilməsi üzrə ehtiyat	Cəmi nizamnamə kapitalı və ehtiyatlar
31 dekabr 2001-ci il	27,493	185,033	216,063	428,589
Nizamnamə kapitalının ehtiyat fonrları hesabına artması	499	(499)	-	-
Dövlət büdcəsinə köçürmələr (24 saylı qeyd)	-	(95,320)	-	(95,320)
İl üzrə xalis mənfəət	-	183,708	(96,991)	86,717
31 dekabr 2002-ci il	27,992	272,922	119,072	419,986
Dövlət büdcəsinə köçürmələr (24 saylı qeyd)	-	(42,656)	-	(42,656)
İl üzrə xalis mənfəət	-	121,347	(73,272)	48,075
31 dekabr 2003-cü il	27,992	351,613	45,800	425,405

**STATEMENT OF CHANGES IN CHARTER FUND
AND RESERVES FOR THE YEAR ENDED 31 DECEMBER 2003**

(in Azerbaijan Manats and in millions)

	Charter fund	Revenue reserve	Revaluation reserve for liabilities to IMF	Total charter fund and reserves
31 December 2001	27,493	185,033	216,063	428,589
Capitalization of reserve funds	499	(499)	-	-
Transfer to the Government budget (Note 24)	-	(95,320)	-	(95,320)
Net profit for the year	-	183,708	(96,991)	86,717
31 December 2002	27,992	272,922	119,072	419,986
Transfer to Government budget (Note 24)	-	(42,656)	-	(42,656)
Net profit for the year	-	121,347	(73,272)	48,075
31 December 2003	27,992	351,613	45,800	425,405

31 DEKABR 2003-CÜ İL TARİXİNƏ BİTƏN İL ÜZRƏ NAĞD PUL VƏSAİTLƏRİNİN HƏRƏKƏTİ
HESABATI
(milyon Azərbaycan manatı ilə)

	Qeydlər	2003	2002
ƏMƏLIYYAT FƏALİYYƏTİNDƏN NAĞD PUL VƏSAİTLƏRİNİN HƏRƏKƏTİ:			
Qeyri-rezident banklardakı yerləşdirmələrdən alınmış faizlər		37,927	92,931
Rezident banklara verilmiş kreditlər üzrə alınmış faizlər		8,538	6,160
Qiymətli investisiya kağızları üzrə alınmış faizlər		5,536	3,843
Digər alınmış faizlər		77	-
Beynəlxalq maliyyə institutlarından alınmış kreditlər üzrə ödənilmiş faizlər		(19,610)	(24,731)
Müştəri hesabları üzrə ödənilmiş faizlər		(284)	(352)
Dilinq əməliyyatları üzrə xalis gəlirlər		1,223	1,630
Alınmış xidmət haqqı və komissiyalar		15,768	13,509
Ödənilmiş xidmət haqqı və komissiyalar		(230)	(272)
Alınmış sair əməliyyat gəlirləri		2,446	611
Ödənilmiş əməliyyat xərcləri		(27,204)	(41,066)
Əməliyyat aktiv və öhdəliklərində dəyişikliklərdən əvvəl əməliyyat fəaliyyətindən yaranan nağd pul vəsaitlərinin hərəkəti		24,187	52,263
<i>Əməliyyat aktiv və öhdəliklərində dəyişikliklər</i>			
Əməliyyat aktivlərində xalis (artma) / azalma:			
Qeyri-rezident banklardan alınacaq vəsaitlər		(246,750)	1,687,022
Rezident banklara verilmiş kreditlər		(149,031)	13,769
Sair aktivlər		(1,817)	(1,033)
Əməliyyat öhdəliklərində xalis artma / (azalma):			
Kommersiya banklarının hesabları		74,663	28,988
Hökumətin hesabları		(22,764)	(873,782)
Sair depozit hesabları		37,813	814
Sair öhdəliklər		(2,039)	(1,760)
Əməliyyat fəaliyyətində (istifadə edilən)/ yaranan nağd pul vəsaitləri		(285,738)	906,281
İNVESTİSİYA FƏALİYYƏTİNDƏN NAĞD PUL VƏSAİTLƏRİNİN HƏRƏKƏTİ:			
Ödəmə müddəti tamamlananadək saxlanılan qiymətli kağızların satışı		68,700	51,614
Yenidən alınması barədə razılaşmalar əsasında satılmış qiymətli kağızların satışı		41,100	-
Əsas vəsaitlərin alınması		(1,985)	(10,304)
Qeyri-maddi aktivlərin alınması		(411)	(7,330)
İnvestisiya fəaliyyətindən yaranan xalis nağd pul vəsaitləri		107,404	33,980
MALİYYƏLƏŞDİRMƏ FƏALİYYƏTİNDƏN NAĞD PUL VƏSAİTLƏRİNİN HƏRƏKƏTİ:			
Dövrüyyəyə buraxılan nağd pul		408,988	222,060
Beynəlxalq maliyyə institutlarından alınmış vəsaitlərdə xalis artma		1,421	5,915
BVF qarşısında öhdəliklərdə xalis azalma		(163,263)	(49,972)
Dövlət büdcəsinə köçürmələr		(42,656)	(95,320)
Maliyyə fəaliyyətindən yaranan xalis nağd pul vəsaitləri		204,490	82,683
Xarici valyuta mövqeyinin yenidən qiymətləndirilməsi üzrə xalis gəlirlər (xərclər)		26,908	(56,693)

STATEMENT OF CASH FLOWS FOR THE YEAR ENDED 31 DECEMBER 2003
(in Azerbaijan Manats and in millions)

	Notes	2003	2002
CASH FLOWS FROM OPERATING ACTIVITIES:			
Interest received on placements with non-resident banks		37,927	92,931
Interest received on loans to resident banks		8,538	6,160
Interest received on investment securities		5,536	3,843
Other interest received		77	-
Interest paid on borrowings from international financial institutions		(19,610)	(24,731)
Interest paid on customer accounts		(284)	(352)
Dealing, net		1,223	1,630
Fees and commissions received		15,768	13,509
Fees and commissions paid		(230)	(272)
Other operating income received		2,446	611
Operating expenses paid		(27,204)	(41,066)
Cash flows from operating activities before changes in operating assets and liabilities		24,187	52,263
<i>Changes in operating assets and liabilities</i>			
Net (increase)/decrease in operating assets:			
Due from non-resident banks		(246,750)	1,687,022
Loans to resident banks		(149,031)	13,769
Other assets		(1,817)	(1,033)
Net increase/(decrease) in operating liabilities:			
Accounts of commercial banks		74,663	28,988
Government accounts		(22,764)	(873,782)
Other deposit accounts		37,813	814
Other liabilities		(2,039)	(1,760)
Net cash (used in)/provided by operating activities		(285,738)	906,281
CASH FLOWS FROM INVESTING ACTIVITIES:			
ACTIVITIES:			
Proceeds from investment securities held-to-maturity		68,700	51,614
Proceeds from securities sold under agreements to repurchase		41,100	-
Acquisition of fixed assets		(1,985)	(10,304)
Acquisition of intangible assets		(411)	(7,330)
Net cash from investing activities		107,404	33,980
CASH FLOWS FROM FINANCING ACTIVITIES:			
ACTIVITIES:			
Issue of money into circulation		408,988	222,060
Net increase in borrowings from international financial institutions		1,421	5,915
Net decrease in liabilities to the IMF		(163,263)	(49,972)
Transfers to the Government budget		(42,656)	(95,320)
Net cash from financing activities		204,490	82,683
Effect of exchange rate changes on balance sheet items		26,908	(56,693)

**31 DEKABR 2003-CÜ İL TARİXİNƏ BİTƏN İL ÜZRƏ NAĞD PUL VƏSAİTLƏRİNİN HƏRƏKƏTİ
HESABATI**
(milyon Azərbaycan manatı ilə)

	Qeydlər	2003	2002
NAĞD PUL VƏSAİTLƏRİNDƏ VƏ PUL VƏSAİTLƏRİNİN			
EKVİVALENTLƏRİNDƏ XALIS ARTMA		53,064	966,251
İLİN ƏVVƏLİNDƏ NAĞD PUL VƏSAİTLƏRİ VƏ NAĞD			
PUL VƏSAİTLƏRİNİN EKVİVALENTLƏRİ	8	3,443,842	2,477,591
İLİN SONUNDA NAĞD PUL VƏSAİTLƏRİ VƏ NAĞD PUL			
VƏSAİTLƏRİNİN EKVİVALENTLƏRİ	8	3,496,906	3,443,842

1. ÜMUMİ MƏLUMAT

Azərbaycan Respublikasının Milli Bankı ("Bank") "Azərbaycan Respublikasının Milli Bankı haqqında" 10 iyun 1996-cı il tarixli Qanuna ("Qanun") əsasən fəaliyyət göstərir. Bankın hüquqi ünvanı aşağıdakıdır: R. Behbudov küç.32, AZ1014, Bakı, Azərbaycan.

Bankın Azərbaycan Respublikasında 11 ərazi idarəsi vardır.

Qanunun 2-ci maddəsinə uyğun olaraq Milli Bankın əsas funksiyaları aşağıdakılardır:

- pul-kredit siyasəti və valyuta münasibətləri sahəsində dövlət siyasəti yeridir;
- hesablaşmaların aparılması və ödəmə sisteminin sabit işləməsi üçün şərait yaradır;
- qiymətli kağızlar bazarında, habelə xarici valyutanın alqı-satqısı sahəsində əməliyyatlar aparır;
- Azərbaycan Respublikasında bank sisteminin inkişafı, sabitliyi və möhkəmlənməsi üçün zəruri tədbirlər görür, o cümlədən effektiv bank qanunvericiliyi tətbiq edir və nəzarəti həyata keçirir;
- valyuta tənzimlənməsini həyata keçirir, xarici dövlətlərlə hesablaşmaların aparılması qaydasını müəyyənləşdirir və xarici valyuta ehtiyatlarını idarə edir;
- bank fəaliyyəti sahəsində normativ aktları qəbul edir;
- qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş başqa funksiyaları həyata keçirir.

Qanunun 3-cü maddəsində Bankın ümumi məqsədləri göstərilir:

- Manatın sabitliyini təmin etmək, onun alıcılıq qabiliyyətini və xarici valyutaya nisbətən məzənnəsini tənzimləmək üçün tədbirlər görür;
- pul-kredit siyasətinin başlıca istiqamətlərini hazırlayıb, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edir;
- nağd pulun emissiyasını həyata keçirir və tədavülünü təşkil edir, ödəmə sisteminin sabit işləməsi üçün şərait yaradır;
- Azərbaycan Respublikasının qüvvədə olan qanunvericiliyinə müvafiq surətdə dövlət borcuna xidmət edir;
- Azərbaycan Respublikasının proqnoz tədiyə balansının hazırlanmasında iştirak edir və hesabat tədiyə balansının tərtibinə rəhbərlik edir.

Qanunun 6-cı maddəsinə əsasən Bank Beynəlxalq Valyuta Fondu ("BVF") və beynəlxalq maliyyə institutları ilə əməliyyatlarda Azərbaycan Respublikasının hökumətini təmsil edir. Bank həmçinin Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyini, Azərbaycan hökumətini və büdcə təşkilatlarını maliyyə və sair

STATEMENT OF CASH FLOWS FOR THE YEAR ENDED 31 DECEMBER 2003
(in Azerbaijan Manats and in millions)

	Notes	2003	2002
NET INCREASE IN CASH AND CASH			
EQUIVALENTS		53,064	966,251
CASH AND CASH EQUIVALENTS AT THE BEGINNING			
OF THE PERIOD	8	3,443,842	2,477,591
CASH AND CASH EQUIVALENTS AT THE END			
OF THE PERIOD	8	3,496,906	3,443,842

1. ORGANISATION

The National Bank of the Azerbaijan Republic (the "Bank") acts in accordance with the "Law on the National Bank of the Azerbaijan Republic", dated 10 June 1996 ("The Law"). The address of its registered office is: 32 R. Behbudov Street, AZ1014, Baku, Azerbaijan.

The Bank has 11 regional branches in the Azerbaijan Republic.

Article 2 of the Law sets out the principal functions of the Bank as follows:

- the implementation of State policy in the field of monetary and credit policy, and currency relations;
- provision of conditions for the fulfillment of settlements and the stable functioning of the payments system;
- operations on the securities market, and the purchase and sale of foreign currency;
- implementation of measures for the development, stability and strengthening of the banking system in the Azerbaijan Republic, including effective banking regulation and supervision;
- currency regulation, determination of the order of account settlements with foreign states and management of foreign currency reserves;
- adoption of normative acts in relation to banking activity; and
- fulfillment of other functions, as stipulated by legislation.

Article 3 of the Law sets out the general objectives of the Bank, which include the following:

- taking measures to provide for the stability of the national currency, the Manat, and regulation of its buying power and rate in relation to foreign currency;
- preparation and submission of the general directions of monetary-credit policy to the President of the Azerbaijan Republic;
- emission of cash money and organization of its circulation, and the creation of conditions for the stable functioning of the payments system;
- servicing of State debts in accordance with the operating legislation of the Azerbaijan Republic;
- participation in the preparation of forecasted balance of payments and supervision over the preparation of the balance of payments of the Azerbaijan Republic.

In accordance with Article 6 of the Law, the Bank represents the Government of the Azerbaijan Republic in its dealings with the International Monetary Fund ("IMF") and other international financial institutions. The Bank also provides financing and other banking services to the Ministry of Finance, the Government of the Azerbaijan Republic,

bank xidmətləri ilə təmin edir. Mərkəzi bank funksiyaları çərçivəsində Bank həmin təşkilatlarla əməliyyatları açıq bazarda digər təşkilatlara təklif etdiyi şərtlərdən fərqli şərtlərlə həyata keçirir.

31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə Bankın işçilərinin sayı müvafiq olaraq 535 və 529 nəfər olmuşdur.

16 aprel 2004-cü il tarixində Bankın İdarə Heyəti tərəfindən bu maliyyə hesabatlarının dərc olunmasına icazə verilmişdir.

Bankın fəaliyyət mühiti – Bank əsas fəaliyyətini Azərbaycan Respublikasında həyata keçirir. Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət mühitinə təsir göstərən qanun və digər normativ sənədlərə tez-tez dəyişikliklər edilir və buna görə də Bankın aktiv və öhdəlikləri siyasi və işgüzar mühitdə mənfi dəyişikliklərə görə riskə məruz qala bilər.

2. TƏQDİMAT ƏSASI

Mühasibat uçotunun əsasları – Bankın bu maliyyə hesabatları Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarına (BMHS) uyğun hazırlanmışdır. Bu maliyyə hesabatlarındakı məbləğlər, bəzi hallar istisna olmaqla, milyon Azərbaycan manatı (manat) ilə ifadə edilmişdir. Bu maliyyə hesabatları ilkin dəyəri nəzərə almaq şərti ilə hesablaşma metodu əsasında hazırlanmışdır.

Bank mühasibat uçotunu əsasən BMHS tələblərinə cavab verən, Azərbaycan qanunvericiliyinə uyğun qaydada aparır. Bu maliyyə hesabatları mühasibat uçotu haqqında Azərbaycan qanunvericiliyi əsasında hazırlanmış və BMHS-ə uyğunlaşdırılmışdır.

Maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında aktiv və öhdəliklərin qeyd olunmuş məbləğlərinə, şərti aktiv və öhdəliklərin maliyyə hesabatlarının tərtib olunduğu tarixdə açıqlanmasına və hesabat dövründə gəlir və xərclərin qeydə alınmış məbləğlərinə təsir edən təxmini hesablamalardan və ehtimallardan istifadə etmək Bankın rəhbərliyindən tələb olunur. Faktiki nəticələr həmin təxmini ehtimallardan fərqlənə bilər. Dəyişikliyə xüsusilə həssas olan təxmini ehtimallara, kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatlar və maliyyə alətlərinin ədalətli dəyəri aiddir.

Mərkəzi bank funksiyaları çərçivəsində Bank bütövlüklə maliyyə sistemi üzrə yayılan etibarın itməsinin qarşısını almaq üçün müəyyən banklara maliyyə dəstəyi göstərə bilər. Bu məbləğlərin bərpa edilməsinin qiymətləndirilməsi Bankın mühasibat uçotu prinsiplərinə uyğun olaraq aparılır.

Ölçü vahidi – Maliyyə hesabatlarındakı məbləğlər Azərbaycan Respublikasının milli valyutası olan Azərbaycan manatı ilə ("manat") ifadə edilir.

3. MÜHASİBAT UÇOTUNUN MÜHÜM PRİNSİPLƏR

Maliyyə alətlərinin uçota alınması və ölçülməsi – Bank maliyyə aktivləri və öhdəliklərini yalnız o vaxt balansda uçota alır ki, o, maliyyə aləti barədə müqavilənin tərəfi olur. Maliyyə aktivlərinin və öhdəliklərinin alqı-satqısı Bankın alqı-satqı əməliyyatlarını apardığı tarixdə qeyd olunur.

Maliyyə aktiv və öhdəlikləri, çəkilmiş əməliyyat xərcləri də daxil olmaqla və ya çıxılmaqla, müvafiq olaraq, əvvəlcə ödənilmiş və ya alınmış məbləğin ədalətli dəyəri olan maya dəyərində uçota alınır. Bu maddələrin sonradan yenidən qiymətləndirilməsinə dair mühasibat uçotu qaydaları aşağıda qeyd olunan mühasibat uçotu qaydalarında açıqlanır.

Nağd pul vəsaitləri və nağd pul vəsaitlərinin ekvivalentləri – Nağd pul vəsaitləri və nağd pul vəsaitlərinin ekvivalentlərinə kassada olan nağd pul, müxbir hesablar, o cümlədən müqavilə üzrə ödəmə müddəti 90 gündən az olan qeyri-rezident banklarda yerləşdirilmiş overnayt depozitlər və qısamüddətli depozitlər, ilkin ödəmə müddəti üç aydan az olan qiymətli investisiya kağızları aiddir. (qeyd 8)

Yenidən alınma barədə razılaşmalar – Bank öz fəaliyyətində qiymətli kağızların satışı və onların sonradan alışı

and budget organizations. As part of its functions as a central bank, the Bank undertakes transactions with these organizations on terms, which differ from those offered to other institutions on an arm's length basis in the market.

The number of employees of the Bank as of 31 December 2003 and 2002 was 535 and 529,

These financial statements were authorized for issue by the Board on 16 April 2004.

Operating Environment - The Bank's principal business activities are within the Azerbaijan Republic. Laws and regulations affecting business environment in the Azerbaijan Republic are subject to rapid changes and the Bank's assets and operations could be at risk due to negative changes in the political and business environment.

2. BASIS OF PRESENTATION

Accounting basis - These financial statements of the Bank have been prepared in accordance with International Financial Reporting Standards ("IFRS"). These financial statements are presented in millions of Azerbaijan Manats ("AZM"), unless otherwise indicated. These financial statements are prepared on the accrual basis under the historical cost convention.

The Bank maintains its accounting records in accordance with Azerbaijan law which in majority complies with the requirements of IFRS. These financial statements have been prepared from the above Azerbaijan statutory accounting records and have been adjusted to conform with IFRS.

The preparation of financial statements in conformity with IFRS requires management to make estimates and assumptions that affect the reported amount of assets and liabilities and disclosure of contingent assets and liabilities at the date of the financial statements and reported amounts of revenues and expenses during the reporting period. Actual results could differ from those estimates. Estimates that are particularly susceptible to change relate to the provisions for losses on loans and impairment and the fair value of financial instruments.

As part of its central banking functions, the Bank may act to provide financial support to certain banks in order to prevent a loss of confidence spreading through the financial system as a whole. Assessment of the recoverability of these amounts is made in accordance with the Bank's accounting policies.

Measurement currency - The measurement currency of these financial statements is the Azerbaijan Manat ("AZM").

3. SIGNIFICANT ACCOUNTING POLICIES

Recognition and measurement of financial instruments - The Bank recognizes financial assets and liabilities on its balance sheet when, and only when, it becomes a party to the contractual provisions of the instrument. Regular way purchase and sale of the financial assets and liabilities are recognized using trade date accounting.

Financial assets and liabilities are initially recognized at cost, which is the fair value of consideration given or received, respectively, including or net of any transaction costs incurred, respectively. The accounting policies for subsequent re-measurement of these items are disclosed in the respective accounting policies set out below.

Cash and cash equivalents - Cash and cash equivalents include cash, correspondent accounts including overnight deposits and short-term placements with the non-resident banks and investment securities with an original maturity within 90 days (Note 8).

Repurchase agreements - The Bank enters into sale and purchase back agreements ("repos") in the normal

("repo") üzrə müqavilələr bağlayır. Qiymətli kağızların satışı və onların sonradan alışı ilə əlaqədar əməliyyatlar Bank tərəfindən monetar siyasətin idarə olunması və alqı-satqı əməliyyatlarının elementi kimi istifadə edilir.

Repo nağd pul və ya başqa kompensasiya əvəzinə maliyyə aktivinin bir tərəfdən o birisinin adına köçürülməsi və bu maliyyə aktivlərinin gələcəkdə müəyyən tarixdə alınmış nağd pul və ya başqa kompensasiya üstəgəl faiz məbləğinə bərabər vəsaitin yenidən alınması barədə qarşılıqlı öhdəliyi nəzərdə tutan müqavilədir. Bu müqavilələr maliyyə əməliyyatlarına şamil edilir. Repo müqavilələri əsasında satılan maliyyə aktivləri maliyyə hesabatlarında əks etdirilir və bu müqavilələrə əsasən alınmış vəsaitlər təminat depozit kimi bloklaşdırılır.

Verilmiş kreditlər və avanslar – Mərkəzi bank xidmətlərinə uyğun olaraq Bank adi iş prosesi gedişində hökumətə, kommersiya banklarına və öz işçilərinə kredit və avanslar verir. Bankın verdiyi sabit ödəmə vaxtı olan kredit və avanslar, kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyat çıxılmaqla, cari faiz metodu tətbiq edilməklə amortizasiya edilən dəyərlə qeyd olunur. Sabit ödəmə vaxtı olmayanlar isə maya dəyəri ilə uçota alınır.

Bu qurumlar və işçilər tərəfindən ödəniləcək məbləğlər, kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatlar çıxılmaqla, uçota alınır. Bankın verdiyi kreditlər borcalana bilavasitə olaraq və ya onun borcunda iştirak etməklə, (dərhal və ya qısa müddət ərzində satılmaq məqsədilə verilmiş kreditlərdən fərqli olaraq), Bank tərəfindən yaradılmış maliyyə aktivləridir.

Hökumətlə hesablaşmalar aparılarkən (qısamüddətli maliyyələşdirmə olaraq) və Bank tərəfindən kommersiya banklarına maliyyə dəstəyi göstərilərkən, verilən kreditlər üzrə müvafiq bazar qiymətləri mövcud olmadıqda, onların balans dəyəri diskont edilmiş nağd pul vəsaitlərinin hərəkəti əsasında müəyyən edilir. Bank cari diskont faiz dərəcəsini bir neçə amil əsasında, o cümlədən əməliyyatların müstəqil əqdlər daxilindəki şərtlərdən fərqli olması, risk, ödəmə müddəti, təminat, ödəmə tarixçəsi, faiz dərəcəsi və Bankın beynəlxalq maliyyə təşkilatlarından və yerli bazardan alına biləcək uzunmüddətli borcları əsasında müəyyən edir.

Bankın verdiyi kreditlər əvvəlcə yuxarıda qeyd olunan qaydaya əsasən uçota alınır. Ödənilmiş məbləğin nominal dəyəri və bazardakı şərtlərdən fərqli olaraq verilmiş amortizasiya olunmuş maya dəyəri arasında fərq, kreditin verildiyi müddətdə əvvəldə mövcud olan bazardakı dərəcələrdən istifadə edərək diskont olunmuş və mənfəət və zərər hesabatına daxil edilmiş ilkin uçotda düzəliş kimi qeydə alınır. Müəyyən edilmiş ödəmə müddəti ilə kreditlər, cari faiz dərəcəsinin hesablama metodundan istifadə etməklə sonradan amortizasiya olunmuş dəyərlə qiymətləndirilir. Sabit ödəmə vaxtı olmayan kredit və avanslar isə maya dəyəri ilə qiymətləndirilir. Kredit və avanslar ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatlar çıxılmaqla, uçota alınır.

Kreditlərin silinməsi – Kreditlər və avanslar ümitsiz borclara çevrildikdə mümkün kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatlara qarşı silinir. Qanunvericiliyə əsasən kreditlər İdarə Heyətinin təsdiqi ilə və xüsusi hallarda müvafiq məhkəmə qərarı ilə silinir.

Faiz hesablanmayan kreditlər – Bütün ödənilməli məbləğlərin nağd pul və ya satıla bilən qiymətli kağızlar və bərpa olunan məbləğlərlə tam şəkildə təmin olunduğu hallar istisna olmaqla, faiz və ya əsas məbləğin ödənilməsi 60 gündən çox gecikdirilərsə, kreditlər faiz hesablanmayan kreditlər siyahısına daxil edilir. Borcun qaytarılması şübhə doğurarsa, faizlər üzrə gəlir nəzərdə tutulmur. Borc alanların sonrakı ödənişləri, hər borcalan ilə razılaşmadan asılı olaraq, verilmiş kreditin əsas məbləğinə və ya faizinə tətbiq edilir. Bütöv əsas məbləğ və faizlərin ödənilməsi müvafiq müddətdə və münasib şəkildə kredit müqaviləsinin şərtlərinə uyğun olaraq təmin edildikdə, faiz hesablanmayan kreditlərə faiz hesablanması bərpa olunur.

Kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatlar – Bank borc və faizlərini maya dəyəri və ya amortizasiya edilən dəyərdə hesablanan maliyyə aktivlərinin razılaşdırılmış qaydalarına uyğun yığa bilməyəcəyini yəqinləşdirdikdə, kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatlar yaradır. Kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatlar, maliyyə vəsaitini ilkin cari faiz ilə diskontlaşdırmaqla zəmanət və girov hesabına bərpa oluna bilən məbləğ daxil olmaqla, satış qiyməti ilə gələcək nağd vəsaitlərinin hərəkətinin cari dəyəri arasındakı fərq kimi hesablanır. Sabit ödəmə dövrə malik olmayan maliyyə aktivləri üçün gələcək nağd vəsaitlərinin hərəkəti diskontlaşdırma tətbiq edilməklə hesablanır (ödəmə dövrünü Bank kreditin gözlənilən geri ödənilməsi müddətini nəzərdə tutur).

course of its business. Repurchase agreements are utilized by the Bank as an element of treasury management and trading business.

A repo is an agreement to transfer a financial asset to another party in exchange for cash or other consideration and a concurrent obligation to reacquire the financial assets at a future date for an amount equal to the cash or other consideration exchanged plus interest. These agreements are accounted for as financing transactions. Financial assets sold under repo are retained in financial statements and consideration received under these agreements are recoded as collateralized deposit received.

Originated loans and advances - In the normal course of business, the Bank lends advances or credits to the Government, commercial banks and its employees in compliance with its central banking functions. Loans and advances to such institutions with a fixed maturity term are subsequently measured at amortized cost using the effective interest method. Those that do not have fixed maturities are carried at cost.

Amounts due from institutions are carried net of any allowance for losses. Loans originated by the Bank are financial assets that are created by the Bank by providing money directly to a borrower or by participating in loan facility, other than those that are originated with the intent to be sold immediately or in the short term, which are classified as trading investments.

In dealings with the Government which are other than short-term finances, and carrying value of the amounts advanced in connection with the Bank's role in providing financial support to commercial banks when required, are estimated on a discounted cash-flow basis, in the absence of a market price. The Bank calculates an effective discount rate based on a number of factors, including the non-arm's length nature of the transaction; the risk, maturity, collateral and repayment profile; the interest rate; and the Bank's cost of long-term borrowing both on the domestic market and from international financial organizations.

Loans granted by the Bank are initially recognized in accordance with the policy stated above. The difference between the nominal amount of consideration given and the amortized cost of loans issued at other than market terms is recognized in the period the loan is issued as initial recognition adjustment discounted using market rates at inception and included in the profit and loss account. Loans with fixed maturities are subsequently measured at amortized cost using the effective interest method. Those that do not have fixed maturities are carried at cost. Loans and advances are carried net of any allowance for loan losses.

Write off of loans - Loans are written off against the allowance for loan losses in case of uncollectibility of loans and advances. In accordance with the statutory legislation, loans may only be written off with the approval of the Board and, in certain cases, with the respective decision of the Court.

Non-accrual loans - Loans are placed on a non-accrual status when interest or principal is delinquent for a period in excess of 60 days, except when all amounts due are fully secured by cash or marketable securities and collection proceedings are in process. Interest income is not recognized if recovery is doubtful. Subsequent payments by borrowers are applied to either principal or delinquent interest based on individual arrangements with the borrower. A non-accrual loan is restored to accrual status when all principal and interest amounts contractually due are reasonably assured of repayment within a reasonable period.

Allowance for losses - The Bank establishes an allowance for losses of financial assets when it is probable that the Bank will not be able to collect the principal and interest according to the contractual terms of financial assets, which are carried at cost or amortized cost. The allowance for losses is defined as the difference between carrying amounts and the present value of expected future cash flows, including amounts recoverable from guarantees and collateral, discounted at the original effective interest rate of the financial asset. For financial assets that do not have fixed maturities, expected future cash flows are discounted using periods during which the Bank expects to realize the loan.

Kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatların müəyyən edilməsi kredit portfelinin təhlilinə əsaslanır və rəhbərliyin ehtimalına əsasən kredit portfelinə məxsus zərərləri təmin edən təminat məbləğini əks etdirir. Xüsusi ehtiyatlar riskli aktivlərin ətraflı qiymətləndirilməsi nəticəsində yaradılır. Əlavə olaraq, ümumi ehtiyatlar, keçmiş təcrübənin göstərdiyi kimi, kredit portfelinə məxsus olan, xüsusən müəyyən edil-məmiş potensial risklərin dəyərləndirilməsi üçün yaradılır.

Kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatların ümumi artması mənfəət və zərər hesabatında əks etdirilir və kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatın yığılmış məbləği hökumətə və kommersiya banklarına verilən kredit və avanslar hesabından çıxılır. Ehtiyatların müəyyənləşdirilməsi Bankın əvvəlki təcrübəsinə, kredit portfelinin məlum və məxsus risklərinə, borcalanın ödəmə bacarığına təsir edən amillərə, təminatın təqribi dəyərində və cari iqtisadi vəziyyətə əsaslanaraq yerinə yetirilir.

Kreditlər üzrə ehtimal olunan zərərin müəyyənləşdirilməsində rəhbərliyin ehtimalları nəzərə alınır. Müəyyən dövrlərdə Bankın zərərləri kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün yaradılmış ehtiyatlara nisbətən əhəmiyyətli ola bilər. Bununla belə, ehtimal edilir ki, kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün yaradılan ehtiyat kredit portfelinə məxsus olan zərərləri tam əks etdirir.

Ödəmə müddətləri tamamlananadək saxlanılan qiymətli kağızlar – Ödəmə müddətləri tamam-lananadək saxlanılan qiymətli kağızlar müəyyən edilə bilən və ya müəyyən edilmiş ödənişlər aparıla bilən borc qiymətli kağızlardır. Bankın onları ödəmə müddətləri tamamlananadək saxlamaq niyyəti və imkanı vardır. Belə qiymətli kağızlar, zərərlər üzrə istənilən ehtiyatlar çıxılmaqla və hesablanmış kupon gəliri əlavə edilməklə, amortizasiya olunmuş dəyərlə əks etdirilir. Amortizasiya olunmuş güzəştlər ödəmə müddəti tamamlananadək cari faiz metodundan istifadə edilməklə faiz gəliri məbləğində uçota alınır.

Satış üçün nəzərdə tutulan qiymətli kağızlar – Satış üçün nəzərdə tutulan qiymətli kağızlar qeyri-müəyyən müddət ərzində saxlanması nəzərdə tutulan borc investisiyalarıdır. Həmin qiymətli kağızlar ödənilmiş məbləğin ədalətli dəyərində təxminən bərabər olan ilkin dəyərlə uçota alınır. Sonradan qiymətli kağızlar ədalətli dəyərində, mənfəət və zərər hesabatına daxil edilməklə, üstünə hesablanmış kupon gəliri əlavə edilməklə qiymətləndirilir. Bank satış üçün nəzərdə tutulan qiymətli kağızların ədalətli dəyərlə müəyyənləşdirmək üçün bazar qiymətlərindən istifadə edir. Bu qiymətlər mövcud olmadıqda, rəhbərliyin ehtimallarından istifadə olunur. Qiymətli kağızların ədalətli dəyərini təyin etmək mümkün olmadıqda müəyyən ödəmə müddəti olan qiymətli kağızlar cari faiz metodundan istifadə edilməklə amortizasiya edilən məbləğlə tanınır.

Əsas vəsaitlər və qeyri-maddi aktivlər – Əsas vəsaitlər və qeyri-maddi aktivlər yığılmış köhnəlmə və zərərlər üzrə hər hansı yığılmış bərpa dəyəri ehtiyatı çıxılmaqla, ilkin dəyərlə qeydə alınır. Başa çatdırılmamış tikintilər ("BÇT") və istifadəyə verilməmiş aktivlər üzrə köhnəlmə, aktivlərin nəzərdə tutulmuş istifadəsinə hazır olduqları tarixdən başlanır. Əsas vəsaitlərin və qeyri-maddi aktivlərin köhnəlməsi onların iqtisadi faydalı xidməti dövründə dəyərinin silinməsinə nəzərdə tutur və düz-xətli metod əsasında aşağıda göstərilmiş illik faiz dərəcələri ilə hesablanır:

Binalar və tikintilər	5%
Mebel və avadanlıq	25%
Kompüter və rabitə avadanlığı	25%
Nəqliyyat vasitələri	15%
Qeyri-maddi aktivlər	10%

Əsas vəsaitlərin və qeyri-maddi aktivlərin balans məbləğləri hər balans tarixinə onların bərpa dəyərlərindən artıq hesablanması, hesablanmış dəyərin bərpa dəyərini nə qədər aşması və ümumiyyətlə, qiymətləndirilməsi məqsədilə nəzərdən keçirilir. Zərərlər müvafiq dövrdə qeydə alınmış və əməliyyat

The determination of the allowance for loan losses is based on an analysis of the loan portfolio and reflects the amount which, in the judgment of management, is adequate to provide for losses inherent in the loan portfolio. Specific provisions are made as a result of a detailed appraisal of risk assets. In addition, provisions are carried to cover potential risks, which although not specifically identified, are present in the loan portfolio judging by previous experience.

The change in the allowance for loan losses is charged to the profit and loss account and the total of the allowance for loan losses is deducted in arriving at loans and advances to Government and resident banks. Evaluation of the allowance is based on the Bank's past loss experience, known and inherent risks in the portfolio, adverse situations that may affect the borrower's ability to repay, the estimated value of any underlying collateral and current economic conditions.

It should be understood that estimates of loan losses involve an exercise of judgment. While it is possible that in particular periods the Bank may sustain losses, which are substantial relative to the allowance for loan losses, it is considered that the allowance for loan losses is adequate to absorb losses inherent in the loan portfolio.

Securities held-to-maturity – Securities held-to-maturity are debt securities with determinable or fixed payments. The Bank has the positive intent and ability to hold them to maturity. Such securities are carried at amortized cost, less any allowance for impairment plus accrued coupon income. Amortized discounts are recognized in interest income using the effective interest method over the period to maturity.

Securities available-for-sale – Securities available-for-sale represent debt investments that are intended to be held for an indefinite period of time. Such securities are initially recorded at cost which approximates the fair value of the consideration given. Subsequently the securities are measured at fair value, with such re-measurement included in the profit and loss account, plus accrued coupon income. The Bank uses quoted market prices to determine the fair value for the Bank's securities available-for-sale. If such quotes do not exist, management's estimation is used. If the fair value is not determinable, securities that have fixed maturities are stated at amortized cost using the effective interest rate method.

Fixed and intangible assets – Fixed and intangible assets are carried at historical cost less accumulated depreciation and any accumulated impairment loss. Depreciation on assets under construction ("CIP") and those not placed in service commences from the date the assets are ready for their intended use. Depreciation of fixed and intangible assets is designed to write off assets over their useful economic lives and is calculated on a straight line basis at the following annual prescribed rates:

Buildings and constructions	5%
Furniture & equipment	25%
Computer and communication equipment	25%
Motor vehicles	15%
Intangible assets	10%

The carrying amounts of fixed and intangible assets are reviewed at each balance sheet date to assess whether they are recorded in excess of their recoverable amounts, and where the carrying values exceed this estimated recoverable amount, assets are written down to their recoverable amount. An impairment is recog-

xərclərinə daxil edilmişdir. Zərərlər uçota alındıqdan sonra əsas vəsaitlərin köhnəməsi üzrə ayırmalar aktivlərin yenidən baxılmış balans dəyərini müəyyənləşdirmək üçün aktivlərin qalıq dəyərini çıxmaqla (əgər varsa), gələcək dövrlərdə düzəlişlər edilir.

Bərpa dəyəri zərəri – Aktivin bərpa dəyəri onun balans dəyərindən az olarsa, aktivin balans dəyəri onun bərpa dəyərinə qədər azaldılır. Dəyərin azalması ilə əlaqədar zərər yarandıqda, bu məbləğ mənfəət və zərər hesabatında xərc kimi qeydə alınır.

Dövriyyədə olan nağd pul – Dövriyyədə olan nağd pul, Milli Bank haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununa və onun mərkəzi bank kimi funksiyasına uyğun olaraq, Bank tərəfindən buraxılmış banknotları və sikkələri əks etdirir. Dövriyyədə olan banknotlar və sikkələr, Bankın kassalarında olan banknotlar və sikkələr çıxılmaqla, balans hesabatında nominal dəyərlə əks etdirilir.

Vergilər – Fiziki şəxslərin gəlir vergisi (vergi ödəyicisi olaraq) və sosial vergilər istisna olmaqla, Bank Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən bütün vergilərdən azaddır.

Beynəlxalq maliyyə təşkilatlarından alınmış kreditlər və BVF qarşısında öhdəliklər – Beynəlxalq maliyyə təşkilatlarından alınmış kreditlər və BVF qarşısında öhdəliklər, çəkilmiş əməliyyat xərclərini çıxmaqla, əvvəlcə alınmış məbləğin ədalətli dəyəri olan maya dəyəri ilə, sonra isə amortizasiya olunmuş maya dəyəri ilə uçota alınır. Xalis alınan və geri qaytarılan məbləğlər arasındakı fərq effektiv gəlir metoduna əsasən borc müddəti ərzində mənfəət və zərər hesabatında əks etdirilir.

Ehtiyatlar – Ehtiyatlar aşağıdakı hallarda uçota alınır: Bank keçmiş hadisələrin nəticəsində cari hüquqi və əsaslanmış öhdəliyə malik olduqda, öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün iqtisadi səmərə yaradan ehtiyatların azalma ehtimalı olduqda və öhdəlik məbləği etibarlı qiymətləndirildikdə.

Ehtiyatlar və BVF qarşısında öhdəliklərin yenidən qiymətləndirilməsi üzrə ehtiyat – Bankın illik gəlirinin bir hissəsi Qanuna uyğun olaraq nizamnamə kapitalı və ehtiyat fondlarına köçürülür. Mənfəətin fondlara köçürülməsindən sonra, yerdə qalan hissəsi Dövlət büdcəsinə köçürülür. Xüsusi Borcalma Hüquqları ("XBH") ilə ifadə edilmiş kredit qalıqlarından yaranan məzənnə fərqləri mənfəət və zərər hesabatında xarici valyutanın yenidən qiymətləndirilməsi üzrə gəlir və xərclər kimi əks etdirilir və nizamnamə kapitalı və ehtiyatlarda dəyişikliklər hesabatında BVF qarşısında öhdəliklərin yenidən qiymətləndirilməsi üzrə ehtiyat kimi ayrıca göstərilir. Bankın cari il üzrə mənfəətindən Dövlət büdcəsinə ayrılan hissə yuxarıda göstərilən məbləğləri nəzərə almaqla maliyyə hesabatlarında əks olunur.

Qısamüddətli investisiya depozitləri – İntestisiya depozitlərinin müddətinin 3 ildən az olmasına baxmayaraq, onların tələb üzrə ödənilməsi nəzərə alınaraq, (bir aylıq bildiriş verməklə) bu depozitlər qısamüddətli depozitlər kimi qeyd olunur. İntestisiya depozitlərinin dəyərinin artması yenidən qiymətləndirmə gəliri kimi mənfəət və zərər hesabatında əks etdirilir.

Təqaüd və digər müavinət öhdəlikləri – Bank Azərbaycan Respublikasının dövlət təqaüd sistemindən ayrı işçilərin əmək fəaliyyəti dövründə qazanılan əmək haqlarının müəyyən faiz nisbətində ödəmələrini tələb edən heç bir təqaüd razılaşmasına malik deyil: bu xərc müvafiq gəlirlərin qazanıldığı dövrdə uçota alınır. Bundan başqa, Bankın hesablama metodundan istifadəni tələb edən təqaüddən sonrakı müavinətləri və ya digər kompensasiya olunan əhəmiyyətli müavinətləri yoxdur.

Gözlənilməyən hadisələr – Resursların axını zamanı öhdəliyin təmin edilməsi tələb olunduqda və dəqiq hesablama aparılacağı yəqinləşdirildikdə, bu kimi öhdəliklər maliyyə hesabatlarında qeyd olunur. Şərti aktiv maliyyə hesabatlarında tanınmır, lakin iqtisadi mənfəət əldə edildiyi yəqinləşdirildikdə, bu şərti aktivlər maliyyə hesabatlarında açığlanırlar.

Gəlirin və xərclərin uçotu – Faiz gəlirləri və xərcləri real gəlir metodundan istifadə edilməklə hesablama metoduna əsasən uçota alınır. Kreditlərin ödənilməsi 60 gündən çox gecikdirilsə, faiz gəlirlərinin uçotu

nized in the respective period and is included in operating expenses. After the recognition of an impairment loss the depreciation charge for fixed assets is adjusted in future periods to allocate the assets' revised carrying value, less its residual value (if any), on a systematic basis over its remaining useful life.

Impairment loss – If the recoverable amount of an asset is less than its carrying amount, the carrying amount of the asset is reduced to its recoverable value. The difference being an impairment loss is recognized as an expense in the profit and loss account for the year in which it arises.

Money issued in circulation – Money issued in circulation represents banknotes and coins issued by the Bank in accordance with the Law on the National Bank and its function as a central bank. Banknotes and coins in circulation are recorded in the balance sheet at their nominal value net of banknotes in the Bank's cash offices.

Taxation – The Bank is exempt from all taxes except for individuals' income (as a tax agent) and social taxes in accordance with the laws of the Azerbaijan Republic.

Funds borrowed from international financial institutions and liabilities to the IMF – Funds borrowed from international financial institutions and liabilities to the IMF are recognized initially at cost, being their issue proceeds (fair value of consideration received) net of transaction costs incurred. Subsequently, they are stated at amortized cost and any difference between net proceeds and the redemption value is recognized in the profit and loss account over the period of the borrowings using the effective yield method.

Provisions – Provisions are recognized when the Bank has a present legal or constructive obligation as a result of past events, and it is probable that an outflow of resources embodying economic benefits will be required to settle the obligation and a reliable estimate of the obligation can be made.

Reserves and revaluation reserve for liabilities to the IMF – The Bank allocates amounts from its annual profit to its charter fund and reserves in accordance with the Law. Transfers to the Government budget are made after these allocations. Unrealized revaluation differences arising from the translation of Special Drawing Rights ("SDR") balances with the IMF into AZM are included in the profit and loss account and are shown separately in the statement of changes in charter fund and reserves as a revaluation reserve for liabilities to IMF. Amounts to be transferred to the Government budget in respect of the profit of the Bank for the current year are, therefore, calculated after giving effect to these items in the Bank's financial statements.

Short-term investment deposits – Although the contracted duration of such investment deposits is less than 3 years these deposits are classified as short-term deposits since these are repayable on demand (with one month notice). An increase in the carrying amount arising from the revaluation of these investments is credited to the profit and loss account.

Retirement and other benefit obligations – The Bank does not have any pension arrangements separate from the State pension system of the Azerbaijan Republic, which requires current contributions by the employer calculated as a percentage of current gross salary payments; such expense is charged in the period the related salaries are earned. In addition, the Bank has no post-retirement benefits or significant other compensated benefits requiring accrual.

Contingencies – Contingent liabilities are not recognized in the financial statements unless it is probable that an outflow of resources will be required to settle the obligation and a reliable estimate can be made. A contingent asset is not recognized in the financial statements but disclosed when an inflow of economic benefits is probable.

Recognition of income and expense – Interest income and expense are recognized on an accrual basis calculated using the effective yield method. The recognition of interest income is suspended when loans become

dayandırılır. Faiz gəlirlərinə həmçinin qiymətli investisiya kağızları üzrə faiz gəlirləri də daxildir. Müvafiq əməliyyatlar başa çatdırıldıqda, komissiya haqları və digər gəlirlər maliyyə hesabatlarında gəlir kimi tanınırlar.

Xarici valyuta əməliyyatları – Xarici valyuta ilə ifadə edilən maliyyə aktiv və öhdəlikləri balans tarixinə olan xarici valyutanın rəsmi məzənnəsi ilə Azərbaycan manatı ilə ifadə olunur. Xarici valyuta əməliyyatları həyata keçirildiyi günə olan rəsmi məzənnə ilə hesablanmışdır. Bu əməliyyatlardan yaranan gəlir və xərclər mənfəət və zərər hesabatına daxil edilir.

Xarici valyuta məzənnələri – Bank ilin sonunda maliyyə hesabatlarının tərtib edilməsi üçün aşağıdakı xarici valyuta məzənnələrindən istifadə etmişdir:

	31 dekabr 2003-cü il	31 dekabr 2002-ci il
AZM/USD	4,923	4,893
AZM/EUR	6,195	5,080
AZM/SDR	7,289	6,589
AZM/GBP	8,771	7,837

Maliyyə aktivlərinin və öhdəliklərinin əvəzləşdirilməsi – Balans hesabatında maliyyə aktivlərinin və öhdəliklərinin əvəzləşdirilməsi və alınan xalis məbləğin hesabatda əks olunmasına yalnız o zaman icazə verilir ki, uçota alınmış məbləğlərin əvəzləşdirilməsi üçün hüquqi əsas və eyni zamanda aktiv və öhdəliyi xalis məbləğdə əldə etmək və ya yerinə yetirmək niyyəti olsun.

Yenidən təsnifləşdirmə – 31 dekabr 2003-cü il tarixinə maliyyə hesabatlarına uyğunlaşdırılması üçün 31 dekabr 2002-ci il tarixli maliyyə hesabatlarında müəyyən yenidən təsnifləşdirmələr edilmişdir.

4. XALIS FAİZ GƏLİRLƏRİ

Xalis faiz gəlirləri aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Faiz gəlirləri		
Qeyri-rezident banklarda yerləşdirilmiş vəsaitlər üzrə faiz gəlirləri	47,016	80,859
Qiymətli investisiya kağızları üzrə faiz gəlirləri	13,206	7,980
Rezident banklara verilmiş kreditlər və avanslar üzrə faiz gəlirləri	8,538	6,155
Sair faiz gəlirləri	105	-
Cəmi faiz gəlirləri		
Faiz xərcləri		
BVF-dən alınmış kreditlər üzrə faiz xərcləri		
Müştəri hesabları üzrə faiz xərcləri		
Sair faiz xərcləri		
Cəmi faiz xərcləri	16,953	25,742
Kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatların (yaradılmasından) / bərpa olunmasından əvvəlki xalis faiz gəlirləri	51,912	69,252

overdue by more than 60 days. Interest income includes also interest income earned on investment securities. Commissions and other income are credited to income when the related transactions are completed.

Foreign currency translation – Monetary assets and liabilities denominated in foreign currencies are translated into AZM at the appropriate official rates of exchange ruling at the balance sheet date. Foreign currency transactions are accounted for at the official exchange rates prevailing at the date of the transaction. Profits and losses arising from these translations are included in the profit and loss account.

Rates of exchange – The exchange rates at year-end used by the Bank in the preparation of the financial statements are as follows:

	31 December 2003	31 December 2002
AZM/USD	4,923	4,893
AZM/EUR	6,195	5,080
AZM/SDR	7,289	6,589
AZM/GBP	8,771	7,837

Offset of financial assets and liabilities – Financial assets and liabilities are offset and reported net on the balance sheet when the Bank has a legally enforceable right to set off the recognized amounts and the Bank intends either to settle on a net basis or to realize the asset and settle the liability simultaneously.

Reclassifications – Certain reclassifications have been made to the financial statement as of 31 December 2002 to conform to the presentation as of 31 December 2003.

4. NET INTEREST INCOME

Net interest income comprises:

	2003	2002
Interest income		
Interest income on placements with non-resident banks	47,016	80,859
Interest income on investment securities	13,206	7,980
Interest income on loans and advances to resident banks	8,538	6,155
Other interest income	105	-
Total interest income		
Interest expense		
Interest expense on loans from IMF		
Interest expense on customer accounts		
Other interest expense		
Total interest expense	16,953	25,742
Net interest income before (provision)/recovery of provision for loan losses	51,912	69,252

5. ZƏRƏRLƏR ÜZRƏ EHTİYATLAR

Faiz hesablanan vəsaitlər üzrə zərərlərə qarşı ehtiyat məbləğinin dəyişməsi aşağıdakı kimi olmuşdur:

	Hökumətdən alınacaq vəsaitlər	Rezident banklara verilmiş kreditlər	Cəmi
31 dekabr 2001-ci il	103,580	31,753	135,333
Bərpa edilmə	-	(14,275)	(14,275)
Əvvəllər silinmiş vəsaitlərin bərpası	(103,580)	-	(103,580)
31 dekabr 2002-ci il	-	17,478	17,478
Ehtiyat	19	1,143	1,162
31 dekabr 2003-cü il	19	18,621	18,640

Aktivlər üzrə zərərlər üçün ehtiyatın məbləği müvafiq aktivlərin məbləğindən çıxılır.

6. XİDMƏT HAQQI VƏ KOMİSSİYA GƏLİRLƏRİ / (XƏRCLƏRİ)

Xidmət haqqı, komissiya gəlirləri və komissiya xərcləri aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Xidmət haqqı və komissiya gəlirləri:		
Kassa əməliyyatları	11,115	9,012
Müştəri xidmətləri	4,653	4,497
Cəmi xidmət haqqı və komissiya gəlirləri	15,768	13,509

	2003	2002
Xidmət haqqı və komissiya xərcləri:		
Hesab xidmətləri üzrə haqlar	138	192
Müştəri xidmətləri	92	80
Cəmi xidmət haqqı və komissiya gəlirləri	230	272

5. ALLOWANCE FOR LOSSES

The movements in allowance for losses on interest earning assets were as follows:

	Due from Government	Loans to resident banks	Total
31 December 2001	103,580	31,753	135,333
Recovery	-	(14,275)	(14,275)
Recoveries of assets previously written off	(103,580)	-	(103,580)
31 December 2002	-	17,478	17,478
Provision	19	1,143	1,162
31 December 2003	19	18,621	18,640

Allowances for losses on assets are deducted from the related assets.

6. FEES AND COMMISSION INCOME AND EXPENSE

Fees and commission income and expense comprises:

	2003	2002
Fees and commission income:		
Cash collection	11,115	9,012
Customer services	4,653	4,497
Total fees and commission income	15,768	13,509

	2003	2002
Fees and commission expense:		
Account maintenance fee	138	192
Customer services	92	80
Total fees and commission expense	230	272

7. ƏMƏLİYYAT XƏRCLƏRİ

Əməliyyat xərcləri aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Köhnəlmə xərcləri	19,643	15,821
İşçilərə sərf olunan xərclər	11,383	11,420
Peşəkar xidmət haqları	2,950	1,726
Xeyriyə məqsədləri üçün ayırmalar	2,887	352
Rabitə və informasiya xidmətləri ilə bağlı xərclər	2,618	2,374
Amortizasiya xərcləri	2,182	2,240
Təmir və texniki xidmət xərcləri	1,873	1,482
Ofis ləvazimatı və nəqliyyat xərcləri	1,253	1,416
Ezamiyyə xərcləri	970	1,025
Banknotların və sikkələrin hazırlanması və nəqli xərcləri	854	18,770
ƏDV xərcləri və gömrük rüsumları	819	387
Mühafizə xərcləri	655	580
Sair xərclər	942	1,582
Cəmi əməliyyat xərcləri	49,029	59,175

8. NAĞD PUL VƏ QISAMÜDDƏTLİ VƏSAİTLƏR

Nağd pul vəsaitləri və qısamüddətli vəsaitlər aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Nağd pul	6,940	16,705
Qeyri-rezident banklardan alınacaq vəsaitlər:		
- Müddətli depozitlər	3,348,480	2,412,503
- Overnəyət depozitlər	409,404	1,002,896
- Nostro hesabları	76,692	100,798
Cəmi nağd pul və qısamüddətli vəsaitlər	3,841,516	3,532,902
Çıxaq: ödəmə müddəti 3 aydan çox olan müddətli depozitlər	(344,610)	(97,860)
Əlavə: ödəmə müddəti 3 aydan az olan dövlət investisiya kağızları (qeyd 12)	-	8,800
Cəmi nağd pul vəsaitləri və nağd pul vəsaitlərinin ekvivalentləri	3,496,906	3,443,842

7. OPERATING EXPENSES

Operating expenses comprise:

	2003	2002
Depreciation expenses	19,643	15,821
Staff costs	11,383	11,420
Professional fees	2,950	1,726
Sponsorship and charity	2,887	352
Expenses related to communication and information services	2,618	2,374
Amortisation expenses	2,182	2,240
Repair and maintenance expenses	1,873	1,482
Office supplies and transportation	1,253	1,416
Business trip expenses	970	1,025
Expenses related to production and transportation of banknotes and coins	854	18,770
VAT expenses and customs duties	819	387
Security services	655	580
Other expenses	942	1,582
Total operating expenses	49,029	59,175

8. CASH AND SHORT-TERM FUNDS

Cash and short-term funds comprise:

	2003	2002
Cash on hand	6,940	16,705
Due from non-resident banks:		
- Time-deposits	3,348,480	2,412,503
- Overnight deposits	409,404	1,002,896
- Nostro accounts	76,692	100,798
Total cash and short-term funds	3,841,516	3,532,902
Less: time-deposits with maturities longer than 3 months	(344,610)	(97,860)
Add: government securities with maturities of less than 3 months (Note 12)	-	8,800
Total cash and cash equivalents	3,496,906	3,443,842

Bütün xarici banklar Moody's, Fitch Ratings və Standard və Poor's reyting agentliklərinin müəyyən etdiyi AA- reytingindən aşağı olmayan reytinglərə malikdirlər.

9. REZİDENT BANKLARA VERİLMİŞ KREDİTLƏR

Rezident banklara verilmiş kreditlər aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Cari kreditlər	213,409	61,690
Ödəmə müddəti uzadılmış kreditlər	9,000	7,700
Vaxtı keçmiş kreditlər	14,173	17,018
	236,582	86,408
Çıxacaq: rezident banklara verilmiş kreditlər üzrə ehtiyat	(18,621)	(17,478)
Cəmi rezident banklara verilmiş kreditlər	217,961	68,930

31 dekabr 2003-cü il tarixinə Bankın nizamnamə kapitalının 10%-dən artıq hissəsinin rezident banka ayrılmış 97,500 milyon manat məbləğində kredit təşkil edir.

31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə müvafiq olaraq 14,173 milyon manat və 17,018 milyon manat məbləğlərində faiz hesablanmayan kreditlər rezident banklara verilmiş kreditlərdir.

31 dekabr 2003-cü il tarixinə Bankın rezident banklara verilmiş kreditlərinin 41%-ni təşkil edən və əhəmiyyətli cəmləşmə göstərən 97,500 milyon manat məbləğində rezident banka verilmiş bir kredit təşkil edir.

10. HÖKUMƏTDƏN ALINACAQ VƏSAİTLƏR

Hökumətdən alınacaq vəsaitlər aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Azərbaycan Respublikasının Bütçə kəşirini maliyyələşdirmək məqsədilə verilmiş kreditlər (1994-1996-cı illər)	-	345,264
Nazirliklərə verilmiş uzunmüddətli kreditlər	65	-
	65	345,264
Çıxacaq: kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatlar	(19)	-
Cəmi hökumətdən alınacaq vəsaitlər	46	345,264

11. BVF-dəki QALIQLAR

BVF-dəki qalıqlar aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Kvota (qeyd 22)	1,093,316	987,844
XBH-də vəsaitlər	88,461	4,972
Cəmi BVF-dəki qalıqlar	1,181,777	992,816

All foreign banks carry ratings of not less than the equivalent of AA- rating as defined by Moody's, Fitch Ratings and Standard and Poor's rating agencies.

9. LOANS TO RESIDENT BANKS

Loans to resident banks comprise:

	2003	2002
Current loans	213,409	61,690
Rescheduled loans	9,000	7,700
Overdue loans	14,173	17,018
	236,582	86,408
Less: allowance for losses on loans to resident banks	(18,621)	(17,478)
Total loans to resident banks	217,961	68,930

As of 31 December 2003 the Bank had 1 loan to a resident bank of AZM 97,500 million, which exceeded 10% of the Bank's equity.

As of 31 December 2003 and 2002 included in loans to a resident banks are non-accrual loans amounted to AZM 14,173 million and AZM 17,018 million, respectively, on which interest was not accrued.

As of 31 December 2003 the Bank had 1 loan to a resident bank of AZM 97,500 million, which represents a significant concentration forming 41% of the loans to resident banks.

10. DUE FROM GOVERNMENT

Due from Government comprises:

	2003	2002
Loans to cover budget deficit of the Azerbaijan Republic (1994-1996)	-	345,264
Long-term loans to Ministries	65	-
	65	345,264
Less: allowance for loan losses	(19)	-
Total due from Government	46	345,264

11. BALANCES WITH THE IMF

Balances with the IMF comprise:

	2003	2002
Quota (Note 22)	1,093,316	987,844
SDR holdings	88,461	4,972
Total balances with the IMF	1,181,777	992,816

Beynəlxalq Valyuta Fondunun 160.9 milyon məbləğində XBH olan kvotası Azərbaycan Respublikasının üzvlük haqqını ifadə edir və bu məbləğ üzrə faiz hesablanır. Həmin məbləğin ödənilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının hökuməti tərəfindən buraxılmış və Bank tərəfindən BVF-nin xeyrinə saxlanılan qiymətli kağızlar öhdəliklərdə göstərilir (qeyd 22).

12. QIYMƏTLİ İNVESTİSİYA KAĞIZLARI

Qiymətli investisiya kağızları aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Satış üçün nəzərdə tutulan qiymətli kağızlar	284,000	-
Ödəmə müddəti tamamlananadək saxlanılan qiymətli kağızlar	356,800	373,100
Cəmi qiymətli investisiya kağızları	640,800	373,100

Satış üçün nəzərdə tutulan qiymətli kağızlar aşağıdakılardan ibarətdir:

	Nominal dəyərində faiz	2003	Nominal dəyərində faiz	2002
Satış üçün nəzərdə tutulan borc qiymətli kağızlar				
Maliyyə Nazirliyinin buraxdığı dövlət istiqrazları	0.15%	284,000	-	-

31 dekabr 2002-ci il tarixinə Hökumətdən alınacaq 345,200 milyon manat məbləğində vəsait müəyyən edilmiş ödəmə cədvələ əsaslanmır və bu vəsait üzrə faizlər hesablanmırdı. 22 may 2003-cü il tarixində Bank rəsmi olaraq Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi ilə 1994-cü ildən mövcud olan hökumətdən alınacaq vəsaitlərin uzunmüddətli dövlət istiqrazlarına çevrilməsi haqqında müqavilə bağlamışdır (10 sayılı qeydə baxın).

Azərbaycan dövlət istiqrazları 2004-cü ildən etibarən ödəniləcək Bank tərəfindən illik 0.15% faiz dərəcəsi ilə buraxılmış manat ilə ifadə edilən qiymətli hökumət kağızlarıdır. Bu istiqrazlar uzunmüddətli ödəmə müddəti ilə Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən təmin edilir.

Bütün bu qiymətli kağızların müəyyən edilmiş ödəmə cədvəli var və onlar 2013 - 2023 illər ərzində 10 bərabər hissə ilə tam şəkildə ödəniləcəkdir. Bu istiqrazlar üzrə faiz hər il ödənilməlidir.

31 dekabr 2003-cü ildə həmin istiqrazlardan 61,200 milyon manat ümumi məbləğdə istiqrazlar Bakı Fond Birjasında satılmışdır.

31 dekabr 2003-cü il tarixinə satış üçün nəzərdə tutulan qiymətli kağızlar üzrə hesablanmış faiz 327 milyon manat təşkil etməklə hesablanmış faiz gəlirlərinə daxil edilmişdir.

Ödəmə müddəti tamamlananadək saxlanılan qiymətli kağızlar aşağıdakılardan ibarətdir:

	Nominal dəyərində faiz	2003	Nominal dəyərində faiz	2002
Ödəmə müddəti tamamlananadək saxlanılan qiymətli kağızlar				
Maliyyə Nazirliyi tərəfindən buraxılmış dövlət istiqrazları	7.00%	52,800	7.00%	69,100
Maliyyə Nazirliyi tərəfindən buraxılmış dövlət istiqrazları	0.15%-0.30%	304,000	0.15%-0.30%	304,000
Ödəmə müddəti tamamlananadək saxlanılan qiymətli kağızlar		356,800		373,100

The IMF Quota, in the amount of SDR 160.9 million, represents the membership subscription of the Azerbaijan Republic and is non-interest bearing. Securities issued by the Government of the Azerbaijan Republic in settlement of this amount and held by the Bank for the benefit of the IMF are shown as liabilities (Note 22).

12. INVESTMENT SECURITIES

Investment securities comprise:

	2003	2002
Securities available-for-sale	284,000	-
Securities held-to-maturity	356,800	373,100
Total investment securities	640,800	373,100

Available-for-sale securities comprise:

	Interest to nominal	2003	Interest to nominal	2002
Debt securities available-for-sale				
Government bonds issued by the Ministry of Finance	0.15%	284,000	-	-

The amounts due from Government as of 31 December 2002 AZM 345,200 million were interest free with no fixed repayment schedule. On 22 May 2003, the Bank formally signed an agreement with the Ministry of Finance of the Azerbaijan Republic relating to the restructuring of amounts due from Government dating back to 1994 (see Note 10).

These Azerbaijan Government Bonds are AZM denominated government securities issued to the Bank at 0.15% interest rate per annum, which is payable starting from 2004. These bonds are guaranteed by the Ministry of Finance of the Azerbaijan Republic with long-term maturity. All these securities have fixed repayment schedules and will be repaid fully in 10 equal parts between 2013 - 2023.

The interest on these bonds is payable annually.

On 31 December 2003 from the above bonds AZM 61,200 million were sold in Baku Stock Exchange.

As of 31 December 2003 interest accrued on securities available-for-sale was included in accrued interest income amounting to AZM 327 million.

Held-to-maturity securities comprise:

	Interest to nominal	2003	Interest to nominal	2002
Securities held-to-maturity				
State bonds issued by the Ministry of Finance	7.00%	52,800	7.00%	69,100
State bonds issued by the Ministry of Finance	0.15%-0.30%	304,000	0.15%-0.30%	304,000
Total securities held-to-maturity		356,800		373,100

31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə ödəmə müddəti tamamlananadək saxlanılan qiymətli kağızlara hesablanmış faiz gəlirlərinə müvafiq olaraq 11,549 milyon manat və 4,206 milyon manat təşkil etməklə hesablanmış faiz gəlirləri daxil edilmişdir.

31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə dövlət istiqrazları manat ilə ifadə edilir. Onlar Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən buraxılmış aşağıdakı qiymətli kağızlardır:

- 2000-2002-ci illərdə BUSB-nın idarə və filiallarında gündəlik ödəniş və hesablaşmaların aparılmasını təmin etmək və likvidliyə olan tələbatının tamamilə təmin olunması məqsədilə buraxılmış qiymətli kağızlar (7% faiz dərəcəsi);

- 2001-ci ildə Aqrar-Kredit Səhmdar Cəmiyyətinin mərkəzləşdirilmiş kreditlər üzrə əsas borcun ödənilməsi məqsədilə buraxılmış qiymətli kağızlar (0.3% faiz dərəcəsi); və

- 1992-1996-ci illərdə dövlət büdcəsinin kəsirinin bağlanması məqsədilə verilmiş kreditlərin əvəzində buraxılmış qiymətli kağızlar (0.15% faiz dərəcəsi).

31 dekabr 2003-cü il tarixinə sabit faizli qiymətli kağızların qalıqları üzrə ödəmə cədvəlləri müəyyən edilmişdir və həmin cədvələ uyğun olaraq vəsaitlər 2023-cü ilədək tam ödəniləcəkdir.

Ödəmə müddəti 3 aydan az olan 8,800 milyon məbləğində dövlət istiqrazları 31 dekabr 2002-ci il tarixinə nağd pul vəsaitlərinin hərəkəti hesabatında nağd pul vəsaitləri və nağd pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kimi uçota alınmışdır.

13. YİĞİLMİŞ KÖHNƏLMƏNİ ÇIXMAQLA ƏSAS VƏSAİTLƏR

	Bina	Kompüter və rabitə avadanlıqı	Ofis mebeli, avadanlıq və sair	Nəqliyyat vasitələri	BÇT	Cəmi
İlkin dəyər						
31 dekabr 2002-ci il	81,577	15,798	58,991	6,574	3,649	166,589
Əlavələr	519	787	667	2	10	1,985
Sililmələr	(279)	(260)	(632)	(196)	(535)	(1,902)
Yenidən qruplaşma	3,124	-	-	-	(3,124)	-
31 dekabr 2003-cü il	84,941	16,325	59,026	6,380	-	166,672
Yığılmış köhnəlmə						
31 dekabr 2002-ci il	10,211	9,275	47,810	4,428	-	71,724
İllik xərc	4,192	3,136	11,729	577	-	19,634
Sililmələr	(55)	(192)	(547)	(196)	-	(990)
31 dekabr 2003-cü il	14,348	12,219	58,992	4,809	-	90,368
Xalis qalıq dəyər						
31 dekabr 2003-cü il	70,593	4,106	34	1,571	-	76,304
Xalis qalıq dəyər						
31 dekabr 2002-ci il	71,366	6,523	11,181	2,146	3,649	94,865

As of 31 December 2003 and 2002 interest accrued on securities held-to-maturity was included in accrued interest income amounting to AZM 11,549 million and AZM 4,206 million, respectively.

State bonds at 31 December 2003 and 2002 are denominated in AZM. They represent the following investment securities issued to the Bank by the Ministry of Finance of the Azerbaijan Republic:

- issued with the purpose of assistance to the United Universal Joint-Stock Bank in conducting daily payments and settlements of its offices and branches and maintaining sufficient liquidity levels during 2000-2002 (7% annual interest rate);
- issued for repayment of debts on centralized loans of Rural Investment Joint Stock Company during 2001 (0.3% annual interest rate); and
- issued to finance the loan previously provided to cover the budget deficits during 1992-1996 (0.15% annual interest rate).

All fixed income securities outstanding as at 31 December 2003 have fixed repayment schedules and will be repaid fully by 2023.

State bonds in the amount of AZM 8,800 million with the maturity less than 3 months are treated as cash and cash equivalents for the purposes of the cash flow statement as at 31 December 2002.

13. TANGIBLE FIXED ASSETS LESS ACCUMULATED DEPRECIATION

	Building	Computers and communication equipment	Furniture and equipment and others	Motor vehicles	CIP	Total
At cost						
31 December 2002	81,577	15,798	58,991	6,574	3,649	166,589
Additions	519	787	667	2	10	1,985
Disposals	(279)	(260)	(632)	(196)	(535)	(1,902)
Transfers	3,124	-	-	-	(3,124)	-
31 December 2003	84,941	16,325	59,026	6,380	-	166,672
Accumulated depreciation						
31 December 2002	10,211	9,275	47,810	4,428	-	71,724
Charge for the period	4,192	3,136	11,729	577	-	19,634
Disposals	(55)	(192)	(547)	(196)	-	(990)
31 December 2003	14,348	12,219	58,992	4,809	-	90,368
Net book value						
31 December 2003	70,593	4,106	34	1,571	-	76,304
Net book value						
31 December 2002	71,366	6,523	11,181	2,146	3,649	94,865

14. QEYRİ-MADDİ AKTİVLƏR

	Proqram təminatı
İlkin dəyər	
31 dekabr 2002-ci il	21,595
Əlavələr	411
31 dekabr 2003-cü il	22,006
Yığılmış köhnəlmə	
31 dekabr 2002-ci il	3,235
İllik xərc	2,182
31 dekabr 2003-cü il	5,417
Xalis qalıq dəyər	
31 dekabr 2003-cü il	16,589
Xalis qalıq dəyər	
31 dekabr 2002-ci il	18,360

2002-ci ildə Bank 7,330 milyon manat məbləğində yeni proqram təminatı almışdır.

15. SAİR AKTİVLƏR

Sair aktivlər aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Avans ödənişləri	1,707	494
Bloklaşdırılmış hesablar	-	853
Sair aktivlər	2,199	742
Cəmi sair aktivlər	3,906	2,089

16. DÖVRIYYƏDƏ OLAN NAĞD PUL

Dövriyyədə olan nağd pul 1992-ci ildə milli valyutanın tətbiqi tarixindən başlayaraq dövriyyəyə buraxılmış Azərbaycan Respublikasının milli valyutası olan manat məbləğini təşkil edir.

17. KOMMERSİYA BANKLARININ HESABLARI

Kommersiya banklarının hesabları aşağıdakılardan ibarətdir:

14. INTANGIBLE ASSETS

	Operational software
At cost	
31 December 2002	21,595
Additions	411
31 December 2003	22,006
Accumulated depreciation	
31 December 2002	3,235
Charge for the period	2,182
31 December 2003	5,417
Net book value	
31 December 2003	16,589
Net book value	
31 December 2002	18,360

During 2002, the Bank purchased new software products in the amount of AZM 7,330 million.

15. OTHER ASSETS

Other assets comprise:

	2003	2002
Prepayments	1,707	494
Restricted cash	-	853
Other assets	2,199	742
Total other assets	3,906	2,089

16. MONEY ISSUED IN CIRCULATION

Money issued in circulation represents the amount of national currency of the Azerbaijan Republic, the Manat, issued into circulation since the introduction of the national currency in 1992.

17. ACCOUNTS OF COMMERCIAL BANKS

Accounts of commercial banks comprise:

	2003	2002
Müxbir hesablar	119,437	87,374
Milli valyutada məcburi ehtiyatlar	49,722	30,058
Xarici valyutada məcburi ehtiyatlar	192,829	169,893
Cəmi kommersiya banklarının hesabları	361,988	287,325

Məcburi ehtiyatlar kommersiya banklarının Azərbaycan Respublikası Milli Bankındakı loro hesabları üzrə bloklaşdırılmış məbləğlərini əks etdirir. Həmin məbləğlər bankların depozit saxlayan müştərilərinə qarşı müəyyən öhdəliklərinin 10%-i kimi hesablanır. Bu məbləğlər üzrə faiz hesablanmır.

18. HÖKUMƏT HESABLARI

Hökumət hesabları aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Büdcə hesabları	522,207	567,036
Sair tələb edilənədək depozitlər	48,667	26,602
Cəmi hökumət hesabları	570,874	593,638

Büdcə hesabları dövlət büdcə təşkilatlarının hesablarındakı qalıqları göstərir.

19. YENİDƏN ALINMASINA DAİR MÜQAVİLƏLƏR ÜZRƏ SATILMIŞ QIYMƏTLİ KAĞIZLAR

31 dekabr 2003-cü il tarixinə yenidən alınmasına dair müqavilələr üzrə satılmış qiymətli kağızlar Bankın uzunmüddətli hökumət istiqrazlarını 41,100 milyon manat məbləğində yenidən almaq öhdəliyidir. Bu müqavilələr üzrə satılmış qiymətli kağızlar satış üçün nəzərdə tutulan qiymətli investisiya kağızlarına daxil edilmişdir. Bu müqavilələr üzrə ödəmə müddəti 2-5 gün arasındadır. Bu qiymətli kağızlar üzrə nominal dəyərin 4.5%-ı həcmində kupon faizi ödənilir.

20. SAİR DEPOZİT HESABLARI

Sair depozit hesabları aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Dövlət müəssisələrinin və ictimai təşkilatların hesabları	67	10,977
Digər maliyyə institutlarının hesabları	53,432	4,282
Beynəlxalq maliyyə institutlarının hesabları	2,603	1,602
Sair depozit hesabları	-	1,428
Cəmi sair depozit hesabları	56,102	18,289

	2003	2002
Correspondent accounts	119,437	87,374
Obligatory reserves in national currency	49,722	30,058
Obligatory reserves in foreign currency	192,829	169,893
Total accounts of commercial banks	361,988	287,325

Obligatory reserves represent amounts blocked on loro accounts of commercial banks with the National Bank of Azerbaijan and are calculated as 10% of their eligible liabilities to deposit holders. These amounts are non interest-bearing.

18. GOVERNMENT ACCOUNTS

Government accounts comprise:

	2003	2002
Budget accounts	522,207	567,036
Other demand deposits	48,667	26,602
Total Government accounts	570,874	593,638

Budget accounts represent amounts due to Government budget organizations.

19. SECURITIES SOLD UNDER AGREEMENTS TO REPURCHASE

As of 31 December 2003 securities sold under repurchase agreements are commitments of the Bank to repurchase long-term government bonds for the amount of AZM 41,100 million. The securities sold under these agreements are included in available-for-sale investment securities. The maturity of the agreements is within 2-5 days. A coupon of 4.5% of the nominal value is paid on these securities.

20. OTHER DEPOSIT ACCOUNTS

Other deposit accounts comprise:

	2003	2002
Accounts of state-owned and public organizations	67	10,977
Accounts of other financial institutions	53,432	4,282
Accounts of international financial institutions	2,603	1,602
Other	-	1,428
Total other deposit accounts	56,102	18,289

21. BEYNƏLXALQ MALİYYƏ İNSTİTUTLARINDAN ALINMIŞ KREDİTLƏR

Beynəlxalq maliyyə insitutlarından alınmış kreditlər "İnstitusional quruculuğa texniki yardım" proqramı çərçivəsində Dünya Bankından alınmış vəsaitlərdən ibarətdir. Həmin vəsaitlər üzrə illik faiz dərəcəsi 1% təşkil edir və onların müddəti 1 iyul 2021-ci il tarixinə qədərdir.

22. BVF QARŞISINDA ÖHDƏLİKLƏR

BVF qarşısında öhdəliklər aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Alınmış kreditlər	1,271,694	1,351,475
Kvota ilə əlaqədar buraxılmış qiymətli kağızlar (qeyd 11)	1,093,316	987,844
BVF-nin hesabları	3,933	3,926
Cəmi BVF qarşısında öhdəliklər	2,368,943	2,343,245

BVF-dan alınmış kreditlərin ilkin ödəmə müddəti 10 ildir və illik faiz dərəcəsi 0.5% -2.23% (2002: 0.5%-2.54%) təşkil edir. Kreditlərin ödənilməsi 1999-cu ildə başlanıb, 2009-cu ilədək davam edəcəkdir. Beynəlxalq Valyuta Fondundan alınmış bütün kreditlər XBH ilə ifadə edilmişdir. Kreditlər müxtəlif müqavilələr, o cümlədən Ehtiyat Dəstəkləmə Mexanizmi, Genişləndirilmiş Fond Mexanizmi, Əvəzetmə və Fövqəladə Maliyyə Mexanizmi, Struktur Dəyişiklikləri Mexanizmi və Yoxsulluğun Azaldılması və İnkişaf Mexanizmi müqavilələri əsasında verilmişdir.

23. SAİR ÖHDƏLİKLƏR

Sair öhdəliklər aşağıdakılardan ibarətdir:

	2003	2002
Ödənilməkdə olan məbləğlər	609	1,941
Sair	204	911
Cəmi sair öhdəliklər	813	2,852

24. NİZAMNAMƏ KAPİTALI VƏ EHTİYAT FONDLARI

Milli Bank haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən Bankın nizamnamə kapitalı və ehtiyatları hər il Bankın xalis mənfəəti hesabına artırıla bilər. Bankın ehtiyatlarına köçürüləcək məbləğlərin həcmi, hər il Bankın İdarə Heyəti tərəfindən təsdiq edilir. Artıq qalan məbləğ Dövlət büdcəsinə köçürülür. 2003-cü il və 2002-ci il ərzində Dövlət büdcəsinə köçürülən məbləğin cəmi müfəviq olaraq 42,656 milyon manat və 95,320 milyon manat təşkil etmişdir.

25. MALİYYƏ ÖHDƏLİKLƏRİ VƏ GÖZLƏNİLMƏYƏN HADİSƏLƏR

Bank balansdankənar riskə malik maliyyə alətlərini əks etdirən müqavilələr üzrə qarşılıqlı tərəf kimi çıxış edir. Müxtəlif dərəcəli kredit risklərini özündə birləşdirən bu alətlər üzrə qalıqlar balansda öz əksini tapmır.

Kreditin genişləndirilməsi üçün şərti öhdəliklərlə, qarşı tərəfin öhdəliklərini yerinə yetirmədiyi, qoyulmuş girov və ya qiymətli kağızların dəyərinin aşağı düşməsi aşkar olunduğu halda, Bankın maksimum kredit itkisinə məruz qalması bu alətlərin müqavilələrdə əks olunmuş dəyəri ilə göstərilir.

Bank balansdankənar öhdəliklərin idarə edilməsinə balans üzrə əməliyyatlar üçün istifadə etdiyi kredit nəzarəti və idarəetmə siyasətini tətbiq edir.

21. FUNDS BORROWED FROM INTERNATIONAL FINANCIAL INSTITUTIONS

Funds borrowed from international financial institutions comprise funds borrowed from the World Bank under the "Institutional Building Technical Assistance" Program. These bear an annual interest rate of 1% and mature on 1 July 2021.

22. LIABILITIES TO THE IMF

Liabilities to the IMF comprise:

	2003	2002
Loans received	1,271,694	1,351,475
Securities issued in respect of Quota (Note 11)	1,093,316	987,844
Accounts of the IMF	3,933	3,926
Total liabilities to the IMF	2,368,943	2,343,245

Loans received from the IMF are loans with an original maturity of 10 years and bear interest from 0.5% to 2.23% (2002: 0.5% to 2.54%) per annum. The repayment of the loans commenced in 1999. The loans will be fully repaid by 2009. All loans received from the IMF are denominated in SDR. The loans have been extended under a number of arrangements, including Stand-by, Extended Fund Facility, Compensatory and Contingency Financing Facility, Structure Transformation Facility and Poverty Reduction and Growth Facility.

23. OTHER LIABILITIES

Other liabilities comprise:

	2003	2002
Amounts in the course of settlement	609	1,941
Other	204	911
Total other liabilities	813	2,852

24. CHARTER FUND AND RESERVES

In accordance with the Law on the National Bank of the Azerbaijan Republic, the Charter and Reserve Funds of the Bank can be increased each year using the Bank's net profit. These transfer amounts are approved annually by the Board of Governors of the Bank. Any surplus amounts are transferred to the Government budget. During 2003 and 2002, transfers made to the Government budget amounted to AZM 42,656 million and AZM 95,320 million, respectively.

25. FINANCIAL COMMITMENTS AND CONTINGENCIES

The Bank is a party to financial instruments with off-balance sheet risk. These instruments, involving varying degrees of credit risk, are not reflected in the balance sheet.

The Bank's maximum exposure to credit loss under contingent liabilities and commitments to extend credit, in the event of non-performance by the other party where all counterclaims, collateral or security prove valueless, is represented by the contractual amounts of those instruments.

The Bank uses the same credit control and management policies in undertaking off-balance sheet commitments as it does for on-balance operations.

Risk üzrə ölçülmüş məbləğ Bank Nəzarəti üzrə Bazel Komitəsinin irəli sürdüyü prinsiplər əsasında kredit konversiya amilləri və qarşı tərəfin risk ölçülərini tətbiq etməklə əldə edilir.

31 dekabr 2002-ci il tarixinə olan balansdankənar riskə malik alətlərin nominal və ya müqavilə məbləğlərinin risk ölçülü kredit ekvivalentləri 853 milyon manat olaraq akkreditivlər və digər əməliyyatlara aid şərti öhdəliklərdən ibarətdir.

Kapital öhdəlikləri – 31 dekabr 2003-cü il tarixinə Bankın heç bir əhəmiyyətli kapital öhdəliyi olmamışdır.

Əməliyyat lizinqi ilə bağlı öhdəliklər – 31 dekabr 2003-cü il tarixinə Bankın əməliyyat lizinqi ilə bağlı heç bir əhəmiyyətli öhdəliyi olmamışdır.

Vergi qanunvericiliyi – Bankın əldə etdiyi mənfəət vergiyə cəlb edilmir. Bank əlavə dəyər vergisi ödəyicisi kimi qeydiyyatdan keçməmişdir və həmin vergi ilə bağlı ödəmələr birbaşa xərcə aid edilir.

Sığorta – 31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə Bankın əmlakı müvafiq olaraq 179 milyon manat və 168 milyon manat dəyərində sığortalanmışdır. Hazırda Bankın səhvlər və ya pozuntulardan irəli gələn öhdəliklərə qarşı sığortası yoxdur. Hal-hazırda öhdəliklərə qarşı sığorta, ümumiyyətlə, Azərbaycanda mövcud deyildir.

Hüquqi prosedurlar – Vaxtaşırı olaraq və fəaliyyətinin adi gedişində Banka qarşı iddialar başqa tərəflər tərəfindən qaldırılır. Bankın rəhbərliyi hesab edir ki, heç bir ciddi zərər olmayacaqdır və müvafiq olaraq hazırkı maliyyə hesabatlarında bununla əlaqədar heç bir ehtiyat yaradılmamışdır.

Təqaüdlər və təqaüd planları – İşçilər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikasından təqaüd müavinətləri alırlar. 31 dekabr 2003-cü və 2002-ci il tarixlərinə qədər Bank özünün hazırkı yaxud sabiq işçiləri üçün heç bir əlavə təqaüdlərə, təqaüdə çıxdıqdan sonrakı tibbi xidmətə, sığorta və ya kompensasiyalara görə məsuliyyət daşımamışdır.

26. HÖKUMƏT İDARƏLƏRİ İLƏ ƏMƏLİYYATLAR

Azərbaycan Respublikası Milli Bankı Maliyyə Nazirliyini, Azərbaycan hökumətini və digər büdcə təşkilatlarını maliyyə və sair bank xidmətləri ilə təmin edir. Mərkəzi bank funksiyaları çərçivəsində Bank həmin təşkilatlarla əlaqəsiz tərəflərə təklif edən şərtlərdən fərqli olan əməliyyatları həyata keçirə bilər.

31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə Azərbaycan hökuməti və sair dövlət müəssisələri ilə olan qalıqlar aşağıdakı kimidir:

	2003	2002
Kreditlər və qiymətli kağızlar		
Qiymətli investisiya kağızları	640,800	373,100
Hökumətdən alınacaq vəsaitlər	46	345,264
Hökumət və dövlət idarələrinin hesabları		
Hökumət hesabları	(570,874)	(593,638)
Dövlət və ictimai təşkilatların hesabları	(67)	(10,977)
Mənfəətin Dövlət büdcəsinə köçürülməsi		
Azərbaycan Respublikası Dövlət büdcəsinə köçürmələr	42,656	95,320

The risk-weighted amount is obtained by applying credit conversion factors and counterparty risk weightings according to the principles employed by the Basle Committee on Banking Supervision.

As of 31 December 2002, the nominal or contract amounts and the risk weighted credit equivalents of instruments with off-balance sheet risks were represented by letters of credit and other contingent obligations of AZM 853 million.

Capital commitments – The Bank had no material commitments for capital expenditures outstanding as of 31 December 2003.

Operating lease commitments – As of 31 December 2003 the Bank had no significant operating lease commitments.

Tax legislation – Profits generated by the Bank are not subject to tax. The Bank is not registered for Value Added Tax, which is expensed as incurred.

Insurance – During the year ended 31 December 2003 and 2002, the Bank's premises were insured for AZM 179 million and AZM 168 million, respectively. The Bank does not currently hold insurance coverage related to liabilities arising from errors or omissions. Liability insurance is generally not available in Azerbaijan at present.

Legal proceedings – From time to time and in the normal course of business, claims against the Bank are received from counterparties. Management is of the opinion that no material unaccrued losses will be incurred and accordingly no provision has been made in these financial statements.

Pensions and retirement plans – Employees receive pension benefits from the Azerbaijan Republic in accordance with the laws and regulations of the Azerbaijan Republic. As of 31 December 2003 and 2002, the Bank was not liable for any supplementary pensions, post-retirement health care, insurance benefits, or retirement indemnities to its current or former employees.

26. TRANSACTIONS WITH GOVERNMENT INSTITUTIONS

The National Bank of the Azerbaijan Republic provides financing and other banking services to the Ministry of Finance, the Government of Azerbaijan, and budget organizations. In fulfilling its role as a central bank, the Bank may enter into transactions with these organizations which are on terms which differ from those offered to other parties.

The outstanding balances with the Government of Azerbaijan and other state-owned organizations at 31 December 2003 and 2002 are as follows:

	2003	2002
Loans and investment securities		
Investment securities	640,800	373,100
Due from Government	46	345,264
Accounts of Government and Government Institutions		
Government accounts	(570,874)	(593,638)
Accounts of state-owned and public organizations	(67)	(10,977)
Profit appropriation to the Government budget		
Transfers to the Government budget of the Azerbaijan Republic	42,656	95,320

Hökumət idarələri ilə tərəflərlə əməliyyatlardan irəli gələn aşağıdakı məbləğlər 31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərində bitən illər üzrə mənfəət və zərər hesabatına daxil edilmişdir:

	2003		2002	
	Hökumət idarələri ilə əməliyyatlar	Maliyyə hesabatları üzrə ümumi kateqoriya	Hökumət idarələri ilə əməliyyatlar	Maliyyə hesabatları üzrə ümumi kateqoriya
Qiymətli investisiya kağızları üzrə faiz gəlirləri kağızlar				
- Hökumət idarələri	13,206	13,206	7,980	7,980

27. MALİYYƏ ALƏTLƏRİNİN ƏDALƏTLİ DƏYƏRİ

Maliyyə alətlərinin bazar dəyərlərinin açıqlanması 32 sayılı "Maliyyə alətləri: Məlumatın Açıqlanması və Təqdim Edilməsi" və 39 sayılı "Maliyyə alətləri: Tanınma və Qiymətləndirilmə" Beynəlxalq Mühasibat Standartlarına uyğun olaraq həyata keçirilir. Bankın maliyyə alətlərinin əksər hissəsinin satışı üçün fəal bazarın olmadığına görə, alətlərin ədalətli dəyərinin müəyyənləşdirilməsi üçün cari iqtisadi halları və alətlərə təsir edən riskləri nəzərə almaqla subyektiv bir fikrin ifadə edilməsi zəruriyyəti vardır. Bundan belə nəticə çıxarmaq olar ki, təqdim edilmiş göstəricilər Bank tərəfindən saxlanılan xüsusi bir maliyyə alətinin açıq bazarda satışından həqiqətən əldə ediləcək qiymətlərini əks etdirməyə də bilər.

31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə Bank aşağıda qeyd olunmuş üsulların is-tifadəsilə hər növ maliyyə alətinin bərpa dəyərini müəyyənləşdirmişdir:

Nağd pul vəsaitləri və nağd pul vəsaitlərinin ekvivalentləri - Bu növ qısamüddətli alətlər üçün ba-lans dəyəri ədalətli dəyərin münasib məbləğidir.

Qeyri-rezident banklardan alınacaq vəsaitlər - Sürüşkən faizli depozitlərin ədalətli dəyəri onların balans dəyəridir. 31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə sabit faizli depozitlərin təx-mini ədalətli dəyərləri analoji kredit riskli maliyyə vasitələri üçün qüvvədə olan bazar faizi dərəcə-lərindən istifadə etməklə, diskont edilmiş nağd pul vəsaitlərinin hərəkətinə və onların yerdə qalan ödəmə müddətinə əsaslanır və müvafiq olaraq 3,094,221 milyon manat və 3,516,197 milyon manat təşkil edir.

Rezident banklara verilmiş kreditlər - Rezident banklara verilmiş kreditlər və avanslar bərpa ehti-yatları çıxılmaqla göstərilir. Kredit və avansların təxmin edilən ədalətli dəyəri, proqnozlaşdırılan gə-ləcək nağd pul vəsaitlərinin diskont edilmiş məbləğini əks etdirir. Ədalətli dəyəri müəyyən etmək üçün gözlənilən nağd pul vəsaitlərinin hərəkəti, cari bazar dərəcələrində diskont edilir. 31 dekabr 2003-cü il tarixinə rezident banklara verilmiş kreditlərin və avansların təxmin edilən ədalətli dəyəri üçün 9 sayılı qeydə baxın.

Satış üçün nəzərdə tutulan qiymətli kağızlar - Satış üçün nəzərdə tutulan qiymətli kağızların əda-lətli dəyəri rəhbərliyin ehtimallarına əsaslanır. Bu satışı olmayan və ödəmə müddəti təyin edilmiş qiymətli kağızlar, bərpa dəyəri zərərləri üzrə ehtiyat çıxılmaqla, ilkin dəyərlə qeyd olunur. Bu qiymətli kağızların bazar qiyməti mövcud olmadığından və onların ədalətli dəyərinin təyin edilməsi mümkün olmadığından, onların ədalətli dəyəri bu maliyyə hesabatlarında göstərilməyib. 31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə satış üçün nəzərdə tutulan qiymətli kağızlar haqqında əlavə məlumat üçün 12 sayılı qeydə bax.

Ödəmə müddətləri tamamlananadək saxlanılan qiymətli investisiya kağızları - Ödəmə müddətləri tamamlananadək saxlanılan qiymətli investisiya kağızları ilkin dəyərlə uçota alınır və zərər üzrə eh-tiyatlar çıxılmaqla mükafatların və güzəştlərin artımı və amortizasiyası üzrə dəqiqləşdirilir. Bu qiymətli kağızların bazar qiyməti

Included in the profit and loss account for the years ended 31 December 2003 and 2002 are the following amounts which arose due to transactions with Government institutions:

	2003		2002	
	Transactions with Government institutions	Total category as per financial statements caption	Transactions with Government institutions	Total category as per financial statements caption
Interest income on investment securities				
- Government institutions	13,206	13,206	7,980	7,980

27. FAIR VALUE OF FINANCIAL INSTRUMENTS

Estimated fair value disclosures of financial instruments is made in accordance with the requirements of IAS 32 "Financial Instruments: Disclosure and Presentation" and IAS 39 "Financial Instruments: Recognition and Measurement". Fair value is defined as the amount at which the instrument could be exchanged in a current transaction between knowledgeable willing parties in an arm's length transaction, other than in forced or liquidation sale. As no readily available market exists for a large part of the Bank's financial instruments, judgment is necessary in arriving at fair value, based on current economic conditions and specific risks attributable to the instrument. The estimates presented herein are not necessarily indicative of the amounts the Bank could realize in a market exchange from the sale of its full holdings of a particular instrument.

As of 31 December 2003 and 2002 the following methods and assumptions were used by the Bank to estimate the fair value of each class of financial instrument for which it is practicable to estimate such value:

Cash and cash equivalents - For these short-term instruments the carrying amount is a reasonable estimate of fair value.

Due from non-resident banks - The fair value of floating rate placements is their carrying amount. As of 31 December 2003 and 2002 the estimated fair values of fixed interest-bearing placements were AZM 3,094,221 million and AZM 3,516,197 million, respectively, and are based on discounted cash flows using prevailing money market interest rates for instruments with similar credit risk and remaining maturity.

Loans to resident banks - Loans and advances to resident banks are net of provisions for impairment. The estimated fair value of loans and advances represents the discounted amount of estimated future cash flows expected to be received. Expected cash flows are discounted at current market rates to determine fair value. Refer to Note 9 for the estimated fair value of loans to resident banks as of 31 December 2003.

Securities available-for-sale - For these unquoted securities fair value was determined by reference to management's estimations. These non-marketable securities with fixed maturities are stated at cost, less allowance for impairment. Since these securities do not have a quoted market price in the market and the fair value of them can not be reliably measured, the disclosure of their fair values is omitted in these financial statements. Refer to Note 12 for the additional information about this investment securities available-for-sale as of 31 December 2003 and 2002.

Investment securities held-to-maturity - Securities held-to-maturity are stated at cost and adjusted for accretion and amortization of premiums and discounts, respectively, less any allowance for impairment. Since these securities do not have a quoted market price in the market and the fair value of them can not be

mövcud olmadığından və onların ədalətli dəyərinin təyin edilməsi mümkün olmadığından, onların ədalətli dəyəri bu maliyyə hesabatlarında göstərilməyib. 31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə ödəmə müddətləri tamamlananadək saxlanılan qiymətli investisiya kağızları haqqında əlavə məlumat üçün 12 sayılı qeydə bax.

Hökumətdən alınacaq vəsaitlər – Bank hökumətdən alınacaq uzunmüddətli vəsaitlərin ədalətli də-yərini analoji maliyyə vasitələri ilə müqayisə edilə biləcək diskont dərəcələrinə əsasən müəyyən edir. Eyni zamanda Bank hökumət tərəfindən beynəlxalq maliyyə təşkilatlarından borc alınmış vəsaitlər üzrə uzunmüddətli faiz dərəcələrini (hal-hazırda 0.5%) nəzərə alır (10 sayılı qeyd).

Beynəlxalq maliyyə təşkilatlarından alınmış kreditlər – Heç bir ödəmə müddəti göstərilməyən öh-dəliklərin təxmin edilən ədalətli dəyəri ödənişi tələb oluna bilən məbləğə bərabərdir. Sabit faiz gətirən yerləşdirmələrin təxmini ədalətli dəyəri və açıq bazarda qiyməti müəyyən edilməyən sair borclar eyni ödəmə müddətinə malik yeni borclar üçün tətbiq olunan faiz dərəcələrindən istifadə etməklə diskont edilmiş nağd pul vəsaitlərinin hərəkətinə əsaslanır.

Rəhbərlik hesab edir ki, 31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə bu maliyyə vasi-tələrinin balans dəyəri onların ədalətli dəyərini təxminən əks etdirir.

BVF qarşısında öhdəliklər – Ödəmə müddəti təyin edilməmiş öhdəliklərin təxmini ədalətli dəyəri, onların tələb olunarkən ödənilməli məbləğidir. Sürüşkən faiz dərəcəsi ilə öhdəliklərin ədalətli dəyəri onların balans məbləğidir. 31 dekabr 2003-cü il və 31 dekabr 2002-ci il tarixlərinə bu sürüşkən faiz dərəcəsi ilə vəsaitlərin təxmini ədalətli dəyəri müvafiq olaraq 1,271,694 milyon manat və 1,351,475 milyon manat təşkil etmişdir.

28. RİSKLƏRİN İDARƏ EDİLMƏSİ

Risklərin idarə edilməsi bank biznesinin əsasını təşkil etməklə bank əməliyyatlarının da mühüm elementi hesab olunur. Əməliyyatların xüsusiyyətlərindən asılı olaraq, Bank kredit riski, likvidlik riski və faiz dərəcəsinin dəyişməsi ilə bağlı risk, xarici valyuta riski kimi risklərlə üzləşir.

Bazarların idarə olunması, faiz dərəcələrinin müəyyən edilməsi, aktiv və öhdəliklərin uçota alın-ması və kreditlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatların müəyyən edilməsi ilə bağlı Bank rəh-bərliyinin əməliyyat qərarları bazarların inkişaf mərhələsini, müəyyən maliyyə vasitələri üçün aktiv və likvid bazarın və uzunmüddətli gəlir gətirən Azərbaycan Respublikası dövlət istiqrazları üzrə beynəlxalq miqyasda reytingin mövcud olmamasını nəzərə alaraq, mövcud olan məlumatlarla məh-dudlaşır. Bu məhdudiyətlərə baxmayaraq, Bankın rəhbərliyi hesab edir ki, o cari hadisələr, tədbirlər və mövcud məlumatlar haqqında ən yaxşı biliklərinə əsasən qərarlar qəbul etmişdir. Maliyyə vasi-tələrinin ədalətli dəyəri haqqında məlumat 27 sayılı qeyddə göstərilir.

Bankın aktiv və öhdəliklərinin strukturu kommersiya üsulları ilə deyil, ilk öncə Bankın yerli funk-siyalarının xüsusiyyətləri ilə müəyyən edilir. Bank davamlı şəkildə bir sıra riskləri idarəetmə vasi-tələrinin köməyi ilə üzləşdiyi riskləri nizamlayır. Bank tərəfindən risklərin idarə edilməsi daxili qay-dalarla tənzimlənir və Bankın İdarə Heyəti, eləcə də təyin edilmiş işçi qrupları tərəfindən ciddi nə-zarət olunur. Bankın İdarə Heyəti və müvafiq işçi qrupları Bankın pul, xarici valyuta və investisiya siyasəti ilə bağlı məsələləri nəzərdən keçirir və əməliyyatın həcmi üzrə məhdudiyətləri, o cümlədən Bankın tərəf müqabillərinin qiymətləndirilməsi üçün tələbləri müəyyən edir.

Aşağıda Bankın riskləri idarəetmə siyasətinin təsviri verilmişdir.

Likvidlik riski. Likvidlik riski depozitlərin geri götürülməsi və ödəmə müddəti çatan maliyyə alətləri ilə əlaqədar digər maliyyə öhdəliklərini ödəmək üçün vəsaitlərin kifayət olub-olmaması deməkdir.

Bank bu riskin idarə edilməsində Bank aktiv/öhdəliklərin idarə olunması prosesinin hissəsi olan müştəri və bank əməliyyatları üzrə gələcəkdə gözlənilən nağd pul vəsaitlərinin hərəkətinin gündəlik monitorinqini həyata keçirir. İdarə Heyəti depozitlər üzrə tələblərin yerinə yetirilməsi üçün mövcud olan ödəmə müddəti başa çatan vəsaitlərin və gözlənilməyən səviyyələrdə depozitlərdən vəsaitlərin çıxarılması tələblərinin yerinə yetirilməsi üçün mövcud olmalı banklararası və digər borc öhdəliklərin minimal hədlərini müəyyən edir.

Aşağıdakı cədvəl faiz dərəcəsi və likvidlik riskinin təhlilini balans hesabatında əks etdirir. Faiz hesablanan aktiv və öhdəliklər adətən nisbətən qısa ödəmə müddətlərinə malikdir və yalnız ödəmə müddətləri gəldikdə faiz dərəcələri yenidən qiymətləndirilir.

reliably measured, the disclosure of their fair values is omitted in these financial statements. Refer to Note 12 for the additional information about this investment securities held-to-maturity as of 31 December 2003 and 2002.

Due from Government - For long-term amounts due from government, the Bank estimates the fair value using discount rates which it believes are comparable to those of similar instruments, and also takes into account the long-term interest rates on Government borrowings from international financial institutions, being 0.5% on current loans (Note 10).

Funds borrowed from international institutions - The estimated fair value of fixed interest bearing placements and other borrowings without a quoted market price is based on discounted cash flows, using interest rates for new debts with similar remaining maturity.

The Management believes that the carrying amount of these financial instruments as of 31 December 2003 and 2002 approximates their fair value.

Liabilities to the IMF - The estimated fair value of liabilities with no stated maturity is the amount repayable on demand. The fair value of floating rate liabilities is their carrying amount. As of 31 December 2003 and 2002 the estimated fair values of these floating interest-bearing placements were AZM 1,271,694 million and AZM 1,351,475 million, respectively.

28. RISK MANAGEMENT POLICIES

Management of risk is fundamental to the banking business and is an essential element of the Bank's operations. The main risks inherent to the Bank's operations are those related to credit exposures, liquidity and market movements in interest rates and foreign exchange rates.

In taking operating decisions, including managing the financial markets, setting interest rates, and recording assets and liabilities and estimating provisions, management are constrained by the available data, taking into account the stage of development of the markets, the absence of an active, liquid market for certain financial instruments, and no internationally-rated Sovereign Azeri Government bonds with a benchmark long-term yields. Notwithstanding these restrictions, the management of the Bank consider that they have taken decisions based on their best knowledge of current events, actions and available data. The fair value of financial instruments is described in Note 27 above.

The structure of the Bank's assets and liabilities is primarily determined by the nature of the Bank's statutory functions, rather than commercial considerations. The Bank continually manages its exposure to risk, through a variety of risk management techniques. Risk management of the Bank is regulated by its internal instructions, and is closely monitored by the Board of Governors as well as designated workgroups of the Bank. The Board of Governors and related workgroups consider matters related to the monetary, investment and foreign exchange policy of the Bank, and set limits for volumes of operations, as well as the requirements for assessing counterparties of the Bank.

A description of the Bank's risk management policies follows.

Liquidity risk. Liquidity risk refers to the availability of sufficient funds to meet deposit withdrawals and other financial commitments associated with financial instruments as they actually fall due.

In order to manage liquidity risk, the Bank performs daily monitoring of future expected cash flows on banking operations, which is a part of assets/liabilities management process. The Board of Governors sets limits on the minimum proportion of maturing funds available to meet withdrawals and on the minimum level on interbank and other borrowing facilities that should be in place to cover withdrawals at unexpected levels of demand.

The following table presents an analysis of interest rate risk and liquidity risk on balance sheet. Interest bearing assets and liabilities generally have relatively short maturities and interest rates are repriced only at maturity.

	Tələb edilənə-dək və 1 aydan az	1-3 ay ərzində	3-6 ay ərzində	6-12 ay ərzində	1 ildən çox	Gecikdiril-miş / Müddətsiz	2003 Cəmi milyon manat
AKTİVLƏR							
Sabit faiz dərəcəsi ilə							
Qısamüddətli vəsaitlər	2,138,102	611,509	295,380	49,230	-	-	3,094,221
Rezident banklara verilmiş kreditlər, xalis	8,100	21,550	38,950	56,309	97,500	(4,448)	217,961
Hökumətdən alınacaq vəsaitlər, xalis	-	-	-	-	65	(19)	46
Qiyəmətli investisiya kağızları	-	-	-	10,500	630,300	-	640,800
Cəmi sabit faiz hesablanan aktivlər	2,146,202	633,059	334,330	116,039	727,865	(4,467)	3,953,028
Sürüşkən faiz dərəcəsi ilə							
Qısamüddətli vəsaitlər	740,355	-	-	-	-	-	740,355
BVF-dəki qalıqlar	88,461	-	-	-	-	-	88,461
Cəmi faiz hesablanan aktivlər	2,975,018	633,059	334,330	116,039	727,865	(4,467)	4,781,844
Nağd pul	6,940	-	-	-	-	-	6,940
BVF-dəki qalıqlar	-	-	-	-	-	1,093,316	1,093,316
Faiz hesablanan aktivlər üzrə hesablanmış faiz	36,198	-	-	-	-	-	36,198
Əsas vəsaitlər, xalis	-	-	-	-	76,304	-	76,304
Qeyri-maddi aktivlər, xalis	-	-	-	-	16,589	-	16,589
Sair aktivlər	-	-	-	1,729	2,177	-	3,906
Cəmi faiz hesablanmayan aktivlər	43,138	-	-	1,729	95,070	1,093,316	1,233,253
CƏMİ AKTİVLƏR	3,018,156	633,059	334,330	117,768	822,935	1,088,849	6,015,097
ÖHDƏLİKLƏR							
Sabit faiz dərəcəsi ilə							
Hökumət hesabları	570,874	-	-	-	-	-	570,874
Yenidən alınmasına dair müqavilələr üzrə satılmış qiymətli kağızlar	41,100	-	-	-	-	-	41,100
Sair depozit hesabları	55,326	-	-	-	-	-	55,326
Beynəlxalq maliyyə institutlarından alınmış kreditlər	-	-	-	-	19,541	-	19,541
Cəmi sabit faiz hesablanan öhdəliklər	667,300	-	-	-	19,541	-	686,841

	Demand and up to 1 month	From 1 to 3 months	From 3 to 6 months	From 6 to 12 months	More than 1 year	Overdue / No stated maturity	2003 AZM million Total
ASSETS							
Fixed interest rate bearing							
Short-term funds	2,138,102	611,509	295,380	49,230	-	-	3,094,221
Loans to resident banks, net	8,100	21,550	38,950	56,309	97,500	(4,448)	217,961
Due from Government, net	-	-	-	-	65	(19)	46
Investment securities	-	-	-	10,500	630,300	-	640,800
Total fixed interest rate bearing assets	2,146,202	633,059	334,330	116,039	727,865	(4,467)	3,953,028
Floating interest rate bearing							
Short-term funds	740,355	-	-	-	-	-	740,355
Balances with the IMF	88,461	-	-	-	-	-	88,461
Total interest bearing assets	2,975,018	633,059	334,330	116,039	727,865	(4,467)	4,781,844
Cash	6,940	-	-	-	-	-	6,940
Balances with the IMF	-	-	-	-	-	1,093,316	1,093,316
Accrued interest on interest bearing assets	36,198	-	-	-	-	-	36,198
Tangible fixed assets, net	-	-	-	-	76,304	-	76,304
Intangible assets, net	-	-	-	-	16,589	-	16,589
Other assets	-	-	-	1,729	2,177	-	3,906
Total non-interest bearing assets	43,138	-	-	1,729	95,070	1,093,316	1,233,253
TOTAL ASSETS	3,018,156	633,059	334,330	117,768	822,935	1,088,849	6,015,097
LIABILITIES							
Fixed interest rate bearing							
Government accounts	570,874	-	-	-	-	-	570,874
Securities sold under agreements to repurchase	41,100	-	-	-	-	-	41,100
Other deposit accounts	55,326	-	-	-	-	-	55,326
Funds borrowed from international financial institutions	-	-	-	-	19,541	-	19,541
Total fixed interest rate bearing liabilities	667,300	-	-	-	19,541	-	686,841

	Tələb edilənə-dək və 1 aydan az	1-3 ay ərzində	3-6 ay ərzində	6-12 ay ərzində	1 ildən çox	Gecikdiril-miş / Müddətsiz	2003 Cəmi milyon manat
Sürüşkən faiz dərəcəsi ilə							
BVF qarşısında öhdəliklər	96,093	11,728	207,676	122,237	833,960	-	1,271,694
Cəmi faiz hesablanan öhdəliklər	763,393	11,728	207,676	122,237	853,501	-	1,958,535
Dövriyyədə olan nağd pul	-	-	-	-	-	2,168,520	2,168,520
Kommersiya banklarının hesabları	361,988	-	-	-	-	-	361,988
Sair depozit hesabları	776	-	-	-	-	-	776
Faiz hesablanan öhdəliklər üzrə hesablanmış faiz	1,811	-	-	-	-	-	1,811
BVF qarşısında öhdəliklər	3,933	-	-	-	-	1,093,316	1,097,249
Sair öhdəliklər	813	-	-	-	-	-	813
Cəmi faiz hesablanmayan öhdəliklər	369,321	-	-	-	-	-	3,631,157
CƏMI ÖHDƏLİKLƏR	1,132,714	11,728	207,676	122,237	853,501	3,261,836	5,589,692

	Tələb edilənə-dək və 1 aydan az	1-3 ay ərzində	3-6 ay ərzində	6-12 ay ərzində	1 ildən çox	Gecikdiril-miş / Müddətsiz	2003 Cəmi milyon manat
Likvidlik boşluğu	1,885,442	621,331	126,654	(4,469)	(30,566)	(2,172,987)	425,405
Faiz dərəcəsinin həssaslıq boşluğu	2,211,625	621,331	126,654	(6,198)	(125,636)	(4,467)	2,823,309
Məcmu faiz dərəcəsinin həssaslıq boşluğu	2,211,625	2,832,956	2,959,610	2,953,412	2,827,776	2,823,309	
Cəmi aktivlərin faiz nisbəti kimi məcmu faiz dərəcəsinin həssaslıq boşluğu	36.77%	47.10%	49.20%	49.10%	47.01%	46.94%	

	Tələb edilənə-dək və 1 aydan az	1-3 ay ərzində	3-6 ay ərzində	6-12 ay ərzində	1 ildən çox	Gecikdiril-miş / Müddətsiz	2002 Cəmi milyon manat
AKTİVLƏR							
Sabit faiz dərəcəsi ilə							
Qısamüddətli vəsaitlər	2,782,247	636,090	97,860	-	-	-	3,516,197
Rezident banklara verilmiş kreditlər, xalis	4,000	4,800	14,540	44,190	-	1,400	68,930
Ödəmə müddəti tamamlananadək saxlanılan qiymətli investisiya kağızları	-	8,800	-	7,500	356,800	-	373,100
Cəmi sabit faiz hesablanan aktivlər	2,786,247	649,690	112,400	51,690	356,800	1,400	3,958,227

	Demand and up to 1 month	From 1 to 3 months	From 3 to 6 months	From 6 to 12 months	More than 1 year	Overdue / No stated maturity	2003 AZM million Total
Floating interest rate bearing							
Liabilities to the IMF	96,093	11,728	207,676	122,237	833,960	-	1,271,694
Total interest bearing liabilities	763,393	11,728	207,676	122,237	853,501	-	1,958,535
Money issued in circulation	-	-	-	-	-	2,168,520	2,168,520
Accounts of commercial banks	361,988	-	-	-	-	-	361,988
Other deposit accounts	776	-	-	-	-	-	776
Accrued interest on interest bearing liabilities	1,811	-	-	-	-	-	1,811
Liabilities to the IMF	3,933	-	-	-	-	1,093,316	1,097,249
Other liabilities	813	-	-	-	-	-	813
Total non-interest bearing liabilities	369,321	-	-	-	-	-	3,631,157
TOTAL LIABILITIES	1,132,714	11,728	207,676	122,237	853,501	3,261,836	5,589,692

	Demand and up to 1 month	From 1 to 3 months	From 1 to 3 months	From 1 to 3 months	More than 1 year	Overdue / No stated maturity	2003 AZM million Total
Liquidity gap	1,885,442	621,331	126,654	(4,469)	(30,566)	(2,172,987)	425,405
Interest sensitivity gap	2,211,625	621,331	126,654	(6,198)	(125,636)	(4,467)	2,823,309
Cumulative interest sensitivity gap	2,211,625	2,832,956	2,959,610	2,953,412	2,827,776	2,823,309	
Cumulative interest sensitivity gap as a percentage of total	36.77%	47.10%	49.20%	49.10%	47.01%	46.94%	

	Demand and up to 1 month	From 1 to 3 months	From 1 to 3 months	From 1 to 3 months	More than 1 year	Overdue / No stated maturity	2002 AZM million Total
ASSETS							
Fixed interest rate bearing							
Short-term funds	2,782,247	636,090	97,860	-	-	-	3,516,197
Loans to resident banks, net	4,000	4,800	14,540	44,190	-	1,400	68,930
Investment securities held-to-maturity	-	8,800	-	7,500	356,800	-	373,100
Total fixed interest rate bearing assets	2,786,247	649,690	112,400	51,690	356,800	1,400	3,958,227

	Tələb edilənə-dək və 1 aydan az	1-3 ay ərzində	3-6 ay ərzində	6-12 ay ərzində	1 ildən çox	Gecikdiril-miş / Müddətsiz	2002 Cəmi milyon manat
Sürüşkən faiz dərəcəsi ilə							
BVF-dəki qalıqlar	4,972	-	-	-	-	-	4,972
Cəmi faiz hesablanan aktivlər	2,791,219	649,690	112,400	51,690	356,800	1,400	3,963,199
Nağd pul	16,705	-	-	-	-	-	16,705
Hökumətdən alınacaq vəsaitlər, xalis	-	-	-	-	345,264	-	345,264
BVF-dəki qalıqlar	-	-	-	-	-	987,844	987,844
Faiz hesablanan aktivlər üzrə hesablanmış faiz	19,457	-	-	-	-	-	19,457
Əsas vəsaitlər, xalis	-	-	-	-	94,865	-	94,865
Qeyri-maddi aktivlər, xalis	-	-	-	-	18,360	-	18,360
Sair aktivlər	2,089	-	-	-	-	-	2,089
Cəmi faiz hesablanmayan aktivlər	38,251	-	-	-	458,489	987,844	1,484,584
CƏMİ AKTİVLƏR	2,829,470	649,690	112,400	51,690	815,289	989,244	5,447,783
ÖHDƏLİKLƏR							
Sabit faiz dərəcəsi ilə							
Hökumət hesabları	593,638	-	-	-	-	-	593,638
Sair depozit hesabları	7,330	411	-	-	-	-	7,741
Beynəlxalq maliyyə institutlarından alınmış kreditlər	-	-	-	-	18,120	-	18,120
Cəmi sabit faiz hesablanan öhdəliklər	600,968	411	-	-	18,120	-	619,499
Sürüşkən faiz dərəcəsi ilə							
BVF qarşısında öhdəliklər	75,942	7,709	100,338	184,955	982,531	-	1,351,475
Cəmi faiz hesablanan öhdəliklər	676,910	8,120	100,338	184,955	1,000,651	-	3,958,227
Dövriyyədə olan nağd pul	-	-	-	-	-	1,759,532	1,759,532
Kommersiya banklarının hesabları	287,325	-	-	-	-	-	287,325
Faiz hesablanan öhdəliklər üzrə hesablanmış faiz	10,548	-	-	-	-	-	10,548
Sair depozit hesabları	4,796	-	-	-	-	-	4,796
BVF qarşısında öhdəliklər	3,926	-	-	-	-	987,844	991,770
Sair öhdəliklər	2,852	-	-	-	-	-	2,852
Cəmi faiz hesablanmayan öhdəliklər	309,447	-	-	-	-	2,747,376	3,056,823
CƏMİ ÖHDƏLİKLƏR	986,357	8,120	100,338	184,955	1,000,651	2,747,376	5,027,797

	Demand and up to 1 month	From 1 to 3 months	From 3 to 6 months	From 6 to 12 months	More than 1 year	Overdue / No stated maturity	2002 AZM million Total
Floating interest rate bearing							
Balances with the IMF	4,972	-	-	-	-	-	4,972
Total interest bearing assets	2,791,219	649,690	112,400	51,690	356,800	1,400	3,963,199
Cash	16,705	-	-	-	-	-	16,705
Due from Government, net	-	-	-	-	345,264	-	345,264
Balances with the IMF	-	-	-	-	-	987,844	987,844
Accrued interest on interest bearing assets	19,457	-	-	-	-	-	19,457
Tangible fixed assets, net	-	-	-	-	94,865	-	94,865
Intangible assets, net	-	-	-	-	18,360	-	18,360
Other assets	2,089	-	-	-	-	-	2,089
Total non-interest bearing assets	38,251	-	-	-	458,489	987,844	1,484,584
TOTAL ASSETS	2,829,470	649,690	112,400	51,690	815,289	989,244	5,447,783
LIABILITIES							
Fixed interest rate bearing							
Government accounts	593,638	-	-	-	-	-	593,638
Other deposit accounts	7,330	411	-	-	-	-	7,741
Funds borrowed from international financial institutions	-	-	-	-	18,120	-	18,120
Total fixed interest rate bearing liabilities	600,968	411	-	-	18,120	-	619,499
Floating interest rate bearing							
Liabilities to the IMF	75,942	7,709	100,338	184,955	982,531	-	1,351,475
Total interest bearing liabilities	676,910	8,120	100,338	184,955	1,000,651	-	3,958,227
Money issued in circulation	-	-	-	-	-	1,759,532	1,759,532
Accounts of commercial banks	287,325	-	-	-	-	-	287,325
Other deposit accounts	10,548	-	-	-	-	-	10,548
Accrued interest on interest bearing liabilities	4,796	-	-	-	-	-	4,796
Liabilities to the IMF	3,926	-	-	-	-	987,844	991,770
Other liabilities	2,852	-	-	-	-	-	2,852
Total non-interest bearing liabilities	309,447	-	-	-	-	2,747,376	3,056,823
TOTAL LIABILITIES	986,357	8,120	100,338	184,955	1,000,651	2,747,376	5,027,797

	Tələb edilənə-dək və 1 aydan az	1-3 ay ərzində	3-6 ay ərzində	6-12 ay ərzində	1 ildən çox	Gecikdiril-miş / Müddətsiz	2002 Cəmi milyon manat
Likvidlik boşluğu	1,843,113	641,570	12,062	(133,265)	(185,362)	(1,758,132)	419,986
Faiz dərəcəsinin həssaslıq boşluğu	2,114,309	641,570	12,062	(133,265)	(643,851)	1,400	1,992,225
Məcmu faiz dərəcəsinin həssaslıq boşluğu	2,114,309	2,755,879	2,767,941	2,634,676	1,990,825	1,992,225	
Cəmi aktivlərin faiz nisbəti kimi məcmu faiz dərəcəsinin həssaslıq boşluğu	38.81%	50.59%	50.81%	48.36%	36.54%	36.57%	

Faiz dərəcəsi riski. Faiz dərəcəsi riski faiz dərəcələrindəki dəyişikliklərin maliyyə alətlərinin dəyərində təsirinin mümkünliyindən qaynaqlanır. Aşağıdakı cədvəl faiz dərəcəsi riskinin təhlilini və bununla da Bankın mənfəət, yaxud da zərərinin mümkün həcmi göstərir. Cari faiz dərəcələri maliyyə aktivlərinin və öhdəliklərinin kateqoriyaları ilə göstərilmişdir ki, Bank tərəfindən istifadə olunan faiz dərəcəsi siyasətinin effektivliyini və faiz dərəcəsinin riskini müəyyən etmək mümkün olsun. Bankın faiz dərəcəsi siyasəti Bankın daxili qaydaları ilə tənzimlənir, onun İdarə Heyəti və əlaqədar işçi qrupları tərəfindən təsdiqlənir.

	2003				
	ABŞ dolları	AVRO	XBH	İngilis funt sterlinqi	Azərbaycan manatı
AKTİVLƏR					
Qısamüddətli vəsaitlər	1.04-1.47%	2.11-2.82%	-	3.79-3.8%	-
Rezident banklara verilmiş kreditlər	-	-	-	-	2-7%
Qiymətli investisiya kağızları:					
- satış üçün nəzərdə tutulan	-	-	-	-	0.15%
- ödəmə müddəti tamamlananadək	-	-	-	-	0.15-7%
ÖHDƏLİKLƏR					
Hökumət hesabları	-	-	-	-	0.5-1%
Yenidən alınmasına dair müqavilələr üzrə satılmış qiymətli kağızlar	-	-	-	-	4.5%
Sair depozit hesabları	-	-	-	-	0.5-1%
Beynəlxalq maliyyə institutlarından alınmış kreditlər	1%	-	-	-	-
BVF qarşısında öhdəliklər	-	-	0.5-2.23%	-	-

	Demand and up to 1 month	From 1 to 3 months	From 3 to 6 months	From 6 to 12 months	More than 1 year	Overdue / No stated maturity	2002 AZM million Total
Liquidity gap	1,843,113	641,570	12,062	(133,265)	(185,362)	(1,758,132)	419,986
Interest sensitivity gap	2,114,309	641,570	12,062	(133,265)	(643,851)	1,400	1,992,225
Cumulative interest sensitivity gap	2,114,309	2,755,879	2,767,941	2,634,676	1,990,825	1,992,225	
Cumulative interest sensitivity gap as a percentage of total assets	38.81%	50.59%	50.81%	48.36%	36.54%	36.57%	

Interest rate risk. Interest rate risk arises from the possibility that changes in interest rates will affect the value of the financial instruments. The following table presents an analysis of interest rate risk and thus the potential of the Bank for gain or loss. Effective interest rates are presented by categories of financial assets and liabilities to determine interest rate exposure and effectiveness of the interest rate policy used by the Bank. The Bank's interest rate policy is regulated by the Bank's internal instructions and approved by the Board of Governors and related workgroups.

	2003				
	USD	EUR	SDR	GBP	AZM
ASSETS					
Short-term funds	1.04-1.47%	2.11-2.82%	-	3.79-3.8%	-
Loans to resident banks	-	-	-	-	2-7%
Investment securities:					
- available-for-sale	-	-	-	-	0.15%
- held-to-maturity	-	-	-	-	0.15-7%
LIABILITIES					
Government accounts	-	-	-	-	0.5-1%
Securities sold under agreements to repurchase	-	-	-	-	4.5%
Other deposit accounts	-	-	-	-	0.5-1%
Funds borrowed from international financial institutions	1%	-	-	-	-
Liabilities to the IMF	-	-	0.5-2.23%	-	-

	2002			
	ABŞ dolları	AVRO	XBH	Azərbaycan manatı
AKTİVLƏR				
Qısamüddətli vəsaitlər	1.3-4.8%	3.24%	-	-
Rezident banklara verilmiş kreditlər	-	-	-	7%
Qiyəmətlə investisiya kağızları:				
- ödəmə müddəti tamamlananadək	-	-	-	0.15-7%
ÖHDƏLİKLƏR				
Hökumət hesabları	-	-	-	0.5-1%
Sair depozit hesabları	-	-	-	0.5-1%
Beynəlxalq maliyyə institutlarından alınmış kreditlər	1%	-	-	-
BVF qarşısında öhdəliklər	-	-	0.5-2.23%	-

Bankın kredit müqavilələrinin və faiz hesablanan sair maliyyə aktiv və öhdəliklərinin əksəriyyəti ya dəyişdirilə bilən, ya da kreditörün tələbi ilə dəyişdirilə bilən faiz dərəcəsi haqqında müddəalara malikdir. Bundan əlavə, aşağıdakı ödəmə müddətinin təhlilində göstərilənlərə əsasən Bankın aktiv və öhdəliklərinin bir hissəsinin ödəmə tarixləri qısamüddətliyədir. Bank öz faiz dərəcələrinin səviyyəsinə nəzarət edir və buna görə də hesab edir ki, o, faiz dərəcəsi riskinə, yaxud da bunun nəticəsində nağd pul vəsaitlərinin hərəkəti riskinə məruz qalmır.

Valyuta məzənnəsi riski. Valyuta məzənnəsi riski xarici valyuta məzənnəsindəki dəyişikliklər nəticəsində maliyyə alətinin dəyərinin dəyişə bilməsi riski kimi müəyyən olunur. Xarici valyuta məzənnəsindəki dəyişikliklər Bankın maliyyə durumuna və nağd pul vəsaitlərinin hərəkətinə təsir edir. İdarə Heyəti valyutalar (əsasən ABŞ dolları və XBH) üzrə risk səviyyəsinə hədlər təyin edir. Bu hədlər həmçinin valyuta risklərinin nizamlanması üzrə Bankın ümumi strategiyalarına cavab verməlidir və İntestisiya Komitəsinin üzvləri hər gün bu hədlərə riayət olunmasına nəzarət edirlər. Bankın xarici valyuta riskinə məruz qalması aşağıdakı cədvəldə göstərilir:

	2003					
	Azərbaycan manatı	ABŞ dolları 1 ABŞ dolları =4,923 manatı	XBH 1 XBH = 7,289 manatı	AVRO 1 AVRO = 6,195 manatı	Sair valyutalar	Cəmi milyon manat
AKTİVLƏR						
Nağd pul və qısamüddətli vəsaitlər	-	2,903,374	-	748,767	189,375	3,841,516
Rezident banklara verilmiş kreditlər, xalis	217,961	-	-	-	-	217,961
Hökumətdən alınacaq vəsaitlər, xalis	46	-	-	-	-	46
BVF-dəki qalıqlar	-	-	1,181,777	-	-	1,181,777
Qiyəmətlə investisiya kağızları	640,800	-	-	-	-	640,800
Hesablanmış faiz gəlirləri	11,880	2,683	27	15,446	6,162	36,198
Əsas vəsaitlər, xalis	76,304	-	-	-	-	76,304

	2002			
	USD	EUR	SDR	AZM
ASSETS				
Short-term funds	1.3-4.8%	3.24%	-	-
Loans to resident banks	-	-	-	7%
Investment securities:				
- held-to-maturity	-	-	-	0.15-7%
LIABILITIES				
Government accounts	-	-	-	0.5-1%
Other deposit accounts	-	-	-	0.5-1%
Funds borrowed from international financial institutions	1%	-	-	-
Liabilities to the IMF	-	-	0.5-2.23%	-

The majority of the Bank's loan contracts and other financial assets and liabilities that bear interest are either variable or contain clauses enabling the interest rate to be changed at the option of the lender. Additionally, as disclosed in maturity analysis below, the maturity dates applicable to the part of the Bank's assets and liabilities are relatively short-term. The Bank monitors its interest rate margin and consequently does not consider itself exposed to significant interest rate risk or consequential cash flow risk.

Currency risk. Currency risk is defined as the risk that the value of a financial instrument will fluctuate due to changes in foreign exchange rates. The Bank is exposed to effects of fluctuation in the prevailing foreign currency exchange rates on its financial position and cash flows. The Board of Governors sets limits on the level of exposure by currencies (primarily US Dollars and SDRs). These limits also comply with the overall currency risk management strategies, compliance with which is monitored daily by members of the Investment Committee. The Bank's exposure to foreign currency exchange rate risk is presented in the table below:

	2003					
	AZM	USD 1 USD= AZM 4,923	SDR 1 SDR= AZM 7,289	EUR 1 EUR= AZM 6,195	Other currencies	AZM million Total
ASSETS						
Cash and short-term funds	-	2,903,374	-	748,767	189,375	3,841,516
Loans to resident banks, net	217,961	-	-	-	-	217,961
Due from Government, net	46	-	-	-	-	46
Balances with the IMF	-	-	1,181,777	-	-	1,181,777
Investment securities	640,800	-	-	-	-	640,800
Accrued interest income	11,880	2,683	27	15,446	6,162	36,198
Tangible fixed assets, net	76,304	-	-	-	-	76,304

	2003					
	Azərbaycan manatı	ABŞ dolları 1 ABŞ dolları = 4,923 manatı	XBH 1 XBH = 7,289 manatı	AVRO 1 AVRO = 6,195 manatı	Sair valyutalar	Cəmi milyon manat
Qeyri-maddi aktivlər, xalis	16,589	-	-	-	-	16,589
Sair aktivlər	3,906	-	-	-	-	3,906
CƏMİ AKTİVLƏR	967,486	2,906,057	1,181,804	764,213	195,537	6,015,097
ÖHDƏLİKLƏR						
Dövryyədə olan nağd pul	2,168,520	-	-	-	-	2,168,520
Kommersiya banklarının hesabları	147,471	214,479	-	36	2	361,988
Hökumət hesabları	419,287	151,583	-	-	4	570,874
Yenidən alınmasına dair müqavilələr üzrə satılmış qiymətli kağızlar	41,100	-	-	-	-	41,100
Sair depozit hesabları	55,326	751	-	25	-	56,102
Hesablanmış faiz xərcləri	47	98	1,666	-	-	1,811
Beynəlxalq maliyyə institutlarından alınmış kreditlər	-	19,541	-	-	-	19,541
BVF qarşısında öhdəliklər	1,097,249	-	1,271,694	-	-	2,368,943
Sair öhdəliklər	679	134	-	-	-	813
CƏMİ ÖHDƏLİKLƏR	3,929,679	386,586	1,273,360	61	6	5,589,692
AÇIQ MÖVQE	(2,962,193)	2,519,471	(91,556)	764,152	195,531	425,405

	2002					
	Azərbaycan manatı	ABŞ dolları 1 ABŞ dolları = 4,893 manatı	XBH 1 XBH = 6,589 manatı	AVRO 1 AVRO = 5,080 manatı	Sair valyutalar	Cəmi milyon manat
AKTİVLƏR						
Nağd pul və qısamüddətli vəsaitlər	3,041	3,459,604	-	68,023	2,234	3,532,902
Rezident banklara verilmiş kreditlər, xalis	68,930	-	-	-	-	68,930
Hökumətdən alınacaq vəsaitlər, xalis	345,264	-	-	-	-	345,264
BVF-dəki qalıqlar	-	-	992,816	-	-	992,816
Ödəmə müddətləri tamamlananadək saxlanılan qiymətli investisiya kağızları	373,100	-	-	-	-	373,100
Hesablanmış faiz gəlirləri	4,205	15,131	49	72	-	19,457
Əsas vəsaitlər, xalis	94,865	-	-	-	-	94,865

	2003					
	AZM	USD 1 USD= AZM 4,923	SDR 1 SDR= AZM 7,289	EUR 1 EUR= AZM 6,195	Other currencies	AZM million Total
Intangible assets, net	16,589	-	-	-	-	16,589
Other assets	3,906	-	-	-	-	3,906
TOTAL ASSETS	967,486	2,906,057	1,181,804	764,213	195,537	6,015,097
LIABILITIES						
Money issued in circulation	2,168,520	-	-	-	-	2,168,520
Accounts of commercial banks	147,471	214,479	-	36	2	361,988
Government accounts	419,287	151,583	-	-	4	570,874
Securities sold under agreements to repurchase	41,100	-	-	-	-	41,100
Other deposit accounts	55,326	751	-	25	-	56,102
Accrued interest expense	47	98	1,666	-	-	1,811
Funds borrowed from international financial institutions	-	19,541	-	-	-	19,541
Liabilities to the IMF	1,097,249	-	1,271,694	-	-	2,368,943
Other liabilities	679	134	-	-	-	813
TOTAL LIABILITIES	3,929,679	386,586	1,273,360	61	6	5,589,692
OPEN POSITION	(2,962,193)	2,519,471	(91,556)	764,152	195,531	425,405

	2002					
	AZM	USD 1 USD= AZM 4,893	SDR 1 SDR= 6,589 AZM	EUR 1 EUR= 5,080 AZM	Other currencies	AZM million Total
ASSETS						
Cash and short-term funds	3,041	3,459,604	-	68,023	2,234	3,532,902
Loans to resident banks, net	68,930	-	-	-	-	68,930
Due from Government, net	345,264	-	-	-	-	345,264
Balances with the IMF	-	-	992,816	-	-	992,816
Investment securities held to-maturity	373,100	-	-	-	-	373,100
Accrued interest income	4,205	15,131	49	72	-	19,457
Tangible fixed assets, net	94,865	-	-	-	-	94,865

	2002					
	Azərbaycan manatı	ABŞ dolları 1 ABŞ dolları = 4,893 manatı	XBH 1 XBH = 6,589 manatı	AVRO 1 AVRO = 5,080 manatı	Sair valyutalar	Cəmi milyon manat
Qeyri-maddi aktivlər, xalis	18,360	-	-	-	-	18,360
Sair aktivlər	923	862	-	304	-	2,089
CƏMİ AKTİVLƏR	908,688	3,475,597	992,865	68,399	2,234	5,447,783
ÖHDƏLİKLƏR						
Dövriyyədə olan nağd pul	1,759,532	-	-	-	-	1,759,532
Kommersiya banklarının hesabları	109,584	176,960	-	532	249	287,325
Hökumət hesabları	243,954	349,682	-	-	2	593,638
Sair depozit hesabları	7,741	5,089	-	5,459	-	18,289
Hesablanmış faiz xərcləri	-	-	4,796	-	-	4,796
Beynəlxalq maliyyə institutlarından alınmış kreditlər	-	18,120	-	-	-	18,120
BVF qarşısında öhdəliklər	991,770	-	1,351,475	-	-	2,343,245
Sair öhdəliklər	1,943	904	-	5	-	2,852
CƏMİ ÖHDƏLİKLƏR	3,114,524	550,755	1,356,271	5,996	251	5,027,797
AÇIQ MÖVQE	(2,205,836)	2,924,842	(363,406)	62,403	1,983	419,986

Bazar riski. Bazar riski bazar qiymətlərinin dəyişməsi nəticəsində bu dəyişikliklərin konkret qiymətli kağızlara və ya onları buraxana məxsus amillərdən və ya bazarda alınıb-satılan bütün qiymətli kağızlara təsir göstərən amillərdən asılı olmayaraq, maliyyə alətinin dəyərinin dəyişməsi ilə əlaqədar riskdir. Bank ümumi və ya hər hansı konkret bazar qiymətlərinin dəyişməsi ilə əlaqədar öz məhsulunun bazar risklərinə məruz qalır. Bank bazarın tələblərində mənfi dəyişikliklərdən irəli gələn potensial zərərləri vaxtaşırı qiymətləndirməklə və münasib zərərin dayandırılması hədləri, fərq və girov tələblərini müəyyənləşdirməklə və onlara riayət etməklə bazar riskini idarə edir.

Kredit riski. Bank o zaman kredit riskinə məruz qalır ki, maliyyə alətinə sahib olan bir tərəf öhdəliyi yerinə yetirmir və nəticədə bu, digər tərəfin maliyyə itkisinə səbəb olur.

Bank kontragentlər üzrə kredit riskini kommersiya banklarını investisiyalaşdırma məbləğin limit qoymaqla məhdudlaşdırır. Bu limit İntestisiya Komitəsi tərəfindən müəyyən edilərək İdarə Heyəti tərəfindən təsdiq olunur. Bankın qoyulmuş limitlər çərçivəsində üzləşdiyi faktiki riskə gündəlik hesabatlar vasitəsi ilə nəzarət edilir.

Kredit vermə öhdəlikləri, kreditin istifadə olunmamış hissələrinin kredit və ya akkreditivlərindən ibarətdir. Balansdankənar maliyyə alətlərinin kredit riski qarşı tərəfin müqavilənin şərtlərini yerinə yetirmək iqtidarında olmaması nəticəsində itkilərin meydana çıxması kimi müəyyən olunur. Bank şərti öhdəliklərə balans maliyyə alətlərinə tətbiq etdiyi eyni kredit siyasətini tətbiq edir (kredit məbləğinin verilməsi prosedurları, risklərin idarə edilməsi hədləri və cari nəzarət sisteminin tətbiqi). Bank kredit öhdəliklərinin ödəmə müddəti dövrünə uzunmüddətli öhdəliklər ümumilikdə qısamüddətli öhdəliklərə nisbətən daha yüksək kredit riski daşınması səbəbindən nəzarət edir.

	2002					
	AZM	USD 1 USD= AZM 4,893	SDR 1 SDR= 6,589 AZM	EUR 1 EUR= 5,080 AZM	Other currencies	AZM million Total
Intangible assets, net	18,360	-	-	-	-	18,360
Other assets	923	862	-	304	-	2,089
TOTAL ASSETS	908,688	3,475,597	992,865	68,399	2,234	5,447,783
LIABILITIES						
Money issued in circulation	1,759,532	-	-	-	-	1,759,532
Accounts of commercial banks	109,584	176,960	-	532	249	287,325
Government accounts	243,954	349,682	-	-	2	593,638
Other deposit accounts	7,741	5,089	-	5,459	-	18,289
Accrued interest expense	-	-	4,796	-	-	4,796
Funds borrowed from international financial institutions	-	18,120	-	-	-	18,120
Liabilities to the IMF	991,770	-	1,351,475	-	-	2,343,245
Other liabilities	1,943	904	-	5	-	2,852
TOTAL LIABILITIES	3,114,524	550,755	1,356,271	5,996	251	5,027,797
OPEN POSITION	(2,205,836)	2,924,842	(363,406)	62,403	1,983	419,986

Market Risk. Market risk is the risk that the value of a financial instrument will fluctuate as a result of changes in market prices whether those changes are caused by factors specific to the individual security or its issuer or factors affecting all securities traded in the market. The Bank is exposed to market risks of its products which are subject to general and specific market fluctuations. The Bank manages market risk through periodic estimation of potential losses that could arise from adverse changes in market conditions and establishing and maintaining appropriate stop-loss limits and margin and collateral requirements.

Credit risk. The Bank is exposed to credit risk which is the risk that one party to a financial instrument will fail to discharge an obligation and cause the other party to incur a financial loss.

The Bank manages its exposure to credit risks by setting limits to amount of credits given to commercial banks. These limits are set by the Investments Committee and approved by the Board of Governors. The Bank's actual exposures against limits are monitored by daily reports.

Commitments to extend credit represent unused portions of credit in the form of loans or letters of credit. The credit risk on off-balance sheet financial instruments is defined as a probability of losses due to the inability of the counterparty to comply with the contractual terms and conditions. The Bank applies the same credit policy to the contingent liabilities as it does to the balance sheet financial instruments, i.e. the one based on the procedures for approving the grant of loans, using limits to mitigate the risk, and current monitoring. The Bank monitors the term to maturity of credit commitments because longer term commitments generally have a greater degree of credit risk than shorter-term commitments.

Coğrafi təhlil. Bankın aktiv və öhdəliklərinin coğrafi təhlili aşağıda qeyd olunmuşdur:

	2003			
	Azərbaycan	İƏİT ölkələri	Qeyri-İƏİT ölkələri	Cəmi milyon manat
AKTİVLƏR				
Nəgd pul və qısamüddətli vəsaitlər	6,940	3,785,310	49,266	3,841,516
Rezident banklara verilmiş kreditlər, xalis	217,961	-	-	217,961
Hökumətdən alınacaq vəsaitlər, xalis	46	-	-	46
BVF-dəki qalıqlar	-	1,181,777	-	1,181,777
Qiymətli investisiya kağızları	640,800	-	-	640,800
Hesablanmış faiz gəlirləri	11,880	24,318	-	36,198
Əsas vəsaitlər, xalis	76,304	-	-	76,304
Qeyri-maddi vəsaitlər, xalis	16,589	-	-	16,589
Sair aktivlər	3,906	-	-	3,906
CƏMİ AKTİVLƏR	974,426	4,991,405	49,266	6,015,097
ÖHDƏLİKLƏR				
Dövriyyədə olan nəgd pul	2,168,520	-	-	2,168,520
Kommersiya banklarının hesabları	361,988	-	-	361,988
Hökumət hesabları	570,874	-	-	570,874
Yenidən alınmasına dair müqavilələr üzrə satılmış qiymətli kağızlar	41,100	-	-	41,100
Sair depozit hesabları	53,499	2,603	-	56,102
Hesablanmış faiz xərcləri	145	1,666	-	1,666
Beynəlxalq maliyyə institutlarından alınmış kreditlər	-	19,541	-	19,541
BVF qarşısında öhdəliklər	-	2,368,943	-	2,368,943
Sair öhdəliklər	813	-	-	813
CƏMİ ÖHDƏLİKLƏR	3,196,939	2,392,753	-	5,589,692
AÇIQ MÖVQE	(2,222,513)	2,598,652	49,266	425,405

Geographical concentration. The geographical concentration of assets and liabilities is set out below:

	2003			
	Azerbaijan	OECD countries	Non-OECD countries	AZM million Total
ASSETS				
Cash and short-term funds	6,940	3,785,310	49,266	3,841,516
Loans to resident banks, net	217,961	-	-	217,961
Due from Government, net	46	-	-	46
Balances with the IMF	-	1,181,777	-	1,181,777
Investment securities	640,800	-	-	640,800
Accrued interest income	11,880	24,318	-	36,198
Tangible fixed assets, net	76,304	-	-	76,304
Intangible assets, net	16,589	-	-	16,589
Other assets	3,906	-	-	3,906
TOTAL ASSETS	974,426	4,991,405	49,266	6,015,097
LIABILITIES				
Money issued in circulation	2,168,520	-	-	2,168,520
Accounts of commercial banks	361,988	-	-	361,988
Government accounts	570,874	-	-	570,874
Securities sold under agreements to repurchase	41,100	-	-	41,100
Other deposit accounts	53,499	2,603	-	56,102
Accrued interest expense	145	1,666	-	1,666
Funds borrowed from international financial institutions	-	19,541	-	19,541
Liabilities to the IMF	-	2,368,943	-	2,368,943
Other liabilities	813	-	-	813
TOTAL LIABILITIES	3,196,939	2,392,753	-	5,589,692
NET POSITION	(2,222,513)	2,598,652	49,266	425,405

	2002		
	Azərbaycan	İƏİT ölkələri	Cəmi milyon manat
AKTİVLƏR			
Nağd pul və qısamüddətli vəsaitlər	16,705	3,516,197	3,532,902
Rezident banklara verilmiş kreditlər, xalis	68,930	-	68,930
Hökumətdən alınacaq vəsaitlər, xalis	345,264	-	345,264
BVF-dəki qalıqlar	-	992,816	992,816
Ödəmə müddətləri tamamlananadək saxlanılan qiymətli investisiya kağızları	373,100	-	373,100
Hesablanmış faiz gəlirləri	4,205	15,252	19,457
Əsas vəsaitlər, xalis	94,865	-	94,865
Qeyri-maddi vəsaitlər, xalis	18,360	-	18,360
Sair aktivlər	2,089	-	3,906
CƏMİ AKTİVLƏR	923,518	4,524,265	5,447,783
ÖHDƏLİKLƏR			
Dövriyyədə olan nağd pul	1,759,532	-	1,759,532
Kommersiya banklarının hesabları	287,325	-	287,325
Hökumət hesabları	593,638	-	593,638
Sair depozit hesabları	16,687	1,602	18,289
Hesablanmış faiz xərcləri	-	4,796	4,796
Beynəlxalq maliyyə institutlarından alınmış kreditlər	-	18,120	18,120
BVF qarşısında öhdəliklər	-	2,343,245	2,343,245
Sair öhdəliklər	2,852	-	2,852
CƏMİ ÖHDƏLİKLƏR	2,660,034	2,367,763	5,027,797
AÇIQ MÖVQE	(1,736,516)	2,156,502	419,986

	2002		
	Azerbaijan	OECD countries	AZM million Total
ASSETS			
Cash and short-term funds	16,705	3,516,197	3,532,902
Loans to resident banks, net	68,930	-	68,930
Due from Government, net	345,264	-	345,264
Balances with the IMF	-	992,816	992,816
Investment securities	373,100	-	373,100
Accrued interest income	4,205	15,252	19,457
Tangible fixed assets, net	94,865	-	94,865
Intangible assets, net	18,360	-	18,360
Other assets	2,089	-	3,906
TOTAL ASSETS	923,518	4,524,265	5,447,783
LIABILITIES			
Money issued in circulation	1,759,532	-	1,759,532
Accounts of commercial banks	287,325	-	287,325
Government accounts	593,638	-	593,638
Other deposit accounts	16,687	1,602	18,289
Accrued interest expense	-	4,796	4,796
Funds borrowed from international financial institutions	-	18,120	18,120
Liabilities to the IMF	-	2,343,245	2,343,245
Other liabilities	2,852	-	2,852
TOTAL LIABILITIES	2,660,034	2,367,763	5,027,797
NET POSITION	(1,736,516)	2,156,502	419,986

10. AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MİLLİ BANKININ 2004-CÜ İL ÜÇÜN PUL-KREDİT SİYASƏTİNİN BAŞLICA İSTIQAMƏTLƏRİ VƏ 2005-2006-CI İLLƏR ÜÇÜN PRIORİTET VƏZİFƏLƏRİ BARƏDƏ BƏYANATI

Son on ildə həyata keçirilən ardıcıl və radikal islahatların nəticəsi kimi Azərbaycan Respublikasında bazar iqtisadiyyatının əsas prinsiplərinə cavab verən yeni iqtisadi sistem formalaşmış, uzunmüddətli makroiqtisadi sabitlik təmin edilmiş, yüksək iqtisadi artıma və əhəmiyyətli sosial tərəqqiyə nail olunmuşdur.

Ortamüddətli dövrdə ölkədə iqtisadi inkişafın daha da sürətləndirilməsi əsasında yoxsulluğun azaldılması, yeni iş yerlərinin açılması, qeyri-neft sektorunun və regionların inkişafı, bu əsasda əhalinin sosial rifahının yüksəldilməsi kimi mühüm sosial-iqtisadi vəzifələr həyata keçiriləcəkdir.

Hökumətin nəzərdə tutduğu bu strateji inkişaf hədəfləri pul-kredit və məzənnə siyasətinin adekvatlığı və bank-maliyyə sektorunda islahatların sürətləndirilməsi, bu sahədə görülən işlərin iqtisadi siyasətin digər istiqamətləri ilə effektiv əlaqələndirilməsi ilə dəstəklənəcəkdir.

2003-cü il pul-kredit siyasətinin əsas yekunları

2003-cü ilin yekunları da bu vəzifələrin uğurla reallaşacağına əminlik yaradır. Belə ki, Milli Bank 2003-cü ildə inflyasiyanın aşağı səviyyədə saxlanılmasına, milli valyutanın məzənnəsinin sabitliyinin təmin olunmasına, beynəlxalq normalara uyğun valyuta ehtiyatlarının qorunub saxlanılmasına yönəldilmiş pul-kredit siyasəti yeritmiş və qarşıda qoyulan məqsədlərə nail olmuşdur.

İnflyasiya, məzənnə və iqtisadi artım. 2003-cü ilin on bir ayında inflyasiya səviyyəsi 2% təşkil etmiş və ilin sonuna proqnoz (2,5%) səviyyəsində gözlənilir. İnflyasiya modeli üzrə aparılmış təhlillər göstərir ki, qiymət dəyişiminin 52%-i monetar, 48-i qeyri-monetar amillərin təsiri ilə bağlı olmuşdur.

Üzən-tənzimlənən rejimdə məzənnə siyasəti davam etmiş və başlıca vəzifə olan milli valyutanın məzənnəsinin sabitliyi təmin olunmuşdur. Manatın ABŞ dollarına nisbətən orta illik məzənnəsi 4911 manat təşkil etmiş və cəmi 1% dəyişmişdir.

Manatın məzənnəsinin mövcud dinamikası onun xarici ticarətdə tərəfdaş olan ölkələrin valyutalarına qarşı əlverişli paritetliyini təmin edir. İqtisadiyyatın əsas

makroiqtisadi göstəricisi olan ÜDM-in 10,9%-lik artımı baş vermişdir. Bu meyl 2003-cü ilin yekunu üzrə ÜDM-in artım tempinin nəzərdə tutulan proqnozdan (9,6%) yüksək olacağını deməyə əsas verir.

Tədiyə balansı. 2003-cü ilin yanvar-sentyabr aylarının yekunları üzrə əlverişli tədiyə balansı formalaşmışdır. Ölkədə iri miqyaslı investisiya layihələrinin reallaşdırılması ilə bağlı olaraq istehsal təyinatlı malların idxalının genişlənməsi müşahidə olunmuşdur ki, bu da müsbət hal olaraq cari əməliyyatlar hesabının kəsirlə nəticələn-məsini şərtləndirmişdir. Lakin, kaptalın və maliyyənin hərəkəti hesabının müsbət saldosu nəinki cari əməliyyatlar hesabının kəsirini üstələmiş (1,2 dəfə), həm də dövlətin ehtiyat aktivlərinin əhəmiyyətli artımını təmin etmişdir.

İstehsal təyinatlı idxalın həcmi əsasən birbaşa xarici investisiyalar hesabına maliyyələşdirilmişdir. Eyni zamanda malların ixracı 20%-dən çox artaraq 1,9 mlrd ABŞ dollarına çatmış, əvvəlki illərdə olduğu kimi cari ildə də ticarət balansında müsbət saldo yaranmışdır. Ölkə iqtisadiyyatının dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyasının genişlənməsi şəraitində xidmətlərin ixracı ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətən 18% artmışdır.

Kapital hərəkəti hesabı üzrə müsbət xalis saldo 1,5 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmiş, ölkə iqtisadiyyatına cəlb olunmuş xarici sərmayələrin həcmi keçən ilin müvafiq dövrünə nisbətən 2 dəfə artaraq 2,9 mlrd ABŞ dollarına çatmışdır. Cəlb olunmuş xarici sərmayələrin 2,6 mlrd. ABŞ dolları birbaşa xarici investisiyaların payına düşmüşdür ki, bu da iqtisadiyyatın real sektorunun xarici sərmayənin əsas resipienti (cəlb edici) olmasına dəlalət edir və beləliklə də davamlı iqtisadi artım üçün əlverişli şərait yaradır.

İqtisadiyyatın xarici aləmə açıqlıq dərəcəsi yüksəlməkdə davam etmişdir. Belə ki, əmtəə və xidmətlərin ixracının ÜDM-ə nisbəti 43%-ə, birbaşa investisiyaların ÜDM-də payı 50%-ə çatmışdır.

Valyuta ehtiyatları və valyuta bazarı. Əlverişli xarici konyunktura və tədiyə balansının kapitalın hərəkəti hesabı üzrə müsbət saldosunun cari əməliyyatlar hesabının kəsirini tam örtməsi şəraitində ölkənin strateji xarici valyuta ehtiyatlarının əhəmiyyətli artması müşahidə olunmuşdur. Hal-hazırda Milli Bankın

10. MISSION STATEMENT OF THE NATIONAL BANK OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN FOR THE YEAR 2004 MONETARY POLICY OBJECTIVES AND 2005-2006 PRIORITY GOALS

Consistent and radical reforms implemented in the country over the past years have assisted in setting up a new economic framework in Azerbaijan that meets the basic requirements of a market-based economy, laying a solid foundation for long-term macroeconomic stability and contributed to the high level economic and significant social growth.

Mid-term social and economic goals include poverty reduction through a faster economic growth, enhanced job-making activities, non-oil sector and regional development and increased social welfare.

These strategic development targets envisaged by the government will be supported by adequate monetary and exchange rate policies and furtherance of reforms in the banking and financial sectors, as well as effective coordination of these activities with other economic policy objectives.

Principal Outcomes of the Year 2003 Monetary Policy

The year 2003 overall performance ratio also provides firm grounds for accomplishment of the above stated tasks. Thus, National Bank managed to conduct a monetary policy aimed at maintaining low inflation, preserving the sustainability of the national currency, keeping foreign reserves in accordance with the best international practices, and accomplished the tasks set forth in 2003.

Inflation, exchange and the economic growth. The inflation rate over eleven months of 2003 made 2% and is expected to reach the year-end projection target (2.5%). Investigations made using an inflation model suggest that the price changes were affected by monetary factors to the extent of 52% and by non-monetary factors to the extent of 48%.

The floating exchange rate policy was continued and ensured sustainability of the national currency's rate as was its primary objective. The average annual exchange rate of Manat against US Dollar made AZM4911, with a slight change of only 1%.

The current fluctuations of the Manat rate ensure its favorable parity versus the currencies of its foreign trade counterpart countries. GDP, the chief macro-

economic indicator of the economy, grew by 10.9%. This tendency suggests that the GDP growth rate may be expected to exceed the overall year 2003 forecast rate (9.6%).

Balance of payments. A favorable balance of payments was formed during the period from January to September, 2003. Manufacture commodity imports increased during the year in connection with large investment projects, thus causing a deficit in the current account which represents a positive fact. However, the positive balance of capital and finance flow account did not only exceed the current account deficit (1.2 times) but also gave an impetus to a dramatic increase in the government's reserve assets.

The increase in production-oriented imports was financed mainly from direct foreign investments. On the other hand, exports of goods increased by over 20% thus reaching the level of USD1.9 billion, resulting in a positive trade balance as was the case in the previous years. Exports of services set against the background of the national economy's integration into the global economy increased by 18% as opposed to the same period of the last year.

The capital account had a positive net balance of USD1.5 billion; foreign investments in the national economy doubled in relation to the same period of the last year thus reaching the level of USD2.9 billion. Direct foreign investment account for USD2.6 billion of the total foreign investments which proves the real sector to be main recipient of foreign investments and enables environment for a sustainable economic growth.

The openness of the economy to the outer world continued enhancing. Thus, commodity and service exports made 43% as percentage of the GDP, with the share of direct investments reaching 50% within the GDP.

Currency reserves and foreign exchange market. The country's strategic foreign exchange reserves increased against the background of favorable market conditions and the excess of the capital account's positive balance over the current account deficit. Currently, National Bank's total foreign exchange

məcmu valyuta ehtiyatları 750 mln.ABŞ dollarına çatmışdır. Ötən dövr ərzində BVF-nin kreditləri üzrə əsas borcun qaytarılmasına və faiz borclarının ödənilməsinə 80 milyon ABŞ dollarının istifadə edilməsinə və Bakı-Tiflis-Ceyhan neft kəmərinin tikintisi ilə əlaqədar Dövlət Neft Fonduna 65,4 mln. ABŞ dolları məbləğində vəsaitin köçürülməsinə baxmayaraq Milli Bankın sərəncamında olan rəsmi valyuta ehtiyatlarının həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 70 mln. ABŞ dolları artmışdır.

İlin sonuna ehtiyatların 760 mln. ABŞ dollarını ötəcəyi, strateji valyuta ehtiyatlarının isə 1,5 mlrd. ABŞ dollarından çox olacağı gözlənilir ki, bu da neft sektoru çıxılmaqla mal və xidmətlərin 9 aylıq idxalına kifayətdir.

Dövr ərzində daxili valyuta bazarının həcmi 41% arataraq 3,1 mlrd. ABŞ dollarına çatmışdır. Valyuta bazarının özünü tənzimləmə rejimində işləyən seqmentləri daha da fəallaşmış, o cümlədən valyuta əməliyyatlarının avtomatik həyata keçirilməsinə imkan verən Birja Elektron Sistemində Ticarətin (BEST) həcmi genişlənməmişdir. Milli Bankın tətbiq etdiyi yeni maliyyə alətləri bu seqmentin inkişafına əlavə stimula vermişdir. Belə ki, cari ildən başlayaraq Milli Bank tərəfindən müddətli valyuta əməliyyatlarının aparılmasına başlanmışdır.

Milli Bankın valyuta bazarında iştirakı alışyönlü olmuşdur ki, (90 mln.ABŞ dollarınadək) bu da milli valyutanın məzənnəsinin revalvasiyasının qarşısının alınmasını və "holland sindromu" təhlükəsinə yol verilməməsinə təmin etmişdir.

Pul təklifi və faiz dərəcələri. İqtisadiyyatın tələbatına adekvat olaraq manatla geniş pul kütləsi (M-2) ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə bu ilin on bir ayında 28.9% artmışdır. Pul kütləsinin artması ilk növbədə pula olan tələbin amillərinin fəallaşması ilə əlaqədardır. Belə ki, pula tələbin əsas amili olan ÜDM-in artımı, xüsusilə orta aylıq real əmək haqqının ötən ilin müvafiq dövrünə nisbətən 19,1% yüksəlməsi pul təklifinin genişlənməsində əsas rol oynamışdır. Pula tələbin iqtisadi artım ilə şərtlənən yüksəlişi pulun dövretmə sürətinin də yaxşılaşması ilə müşahidə olunmuşdur. Bu şəraitdə ilin sonuna pul kütləsinin 25%-dən çox artaraq 2.5 trln. manatı ötəcəyi gözlənilir.

Pul kütləsinin strukturu da yaxşılaşmaqda davam etmiş, ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə qeyri-nağd pul kütləsi 33.3% artmışdır. Qeyri-nağd pul kütləsinin əhəmiyyətli artımı bankların pulu yaratmaq qabiliyyətini xarakterizə edən pul multiplikatorunun daha da yaxşılaşmasını şərtləndirmişdir.

Depozitlər və kreditlər üzrə faiz dərəcələrində, habelə dövlət qısamüddətli istiqraz vərəqələrinin qiymətlərində nəzərə çarpacaq səviyyədə aşağı düşmə meyli müşahidə edilmişdir. Bu, son zamanlar pul siyasətinin daha da fəallaşması, pul təklifinin artması və bunun nəticəsində yeridilən pul siyasətinin iqtisadiyyata, xüsusən maliyyə bazarlarına pozitiv transmissiyasının (ötürülməsinin) güclənməsi ilə əlaqədardır.

Pul-kredit siyasəti alətləri və monetar idarəetmə. Milli Bank 2003-cü il üçün nəzərdə tutduğu hədəflərə kredit hərraclarında, qiymətli kağızlar və valyuta bazarında iştirak etmək, habelə məcburi ehtiyat normalarını tənzimləmək yolu ilə nail olmuşdur.

Milli Bank bankların yenidən maliyyələşdirilməsi mexanizmini daha da təkmilləşdirmişdir. Dünyanın aparıcı mərkəzi banklarında tətbiq olunan müasir yenidən maliyyələşmə alətlərinin tətbiqinin genişlənməsi də davam etmişdir. Banklara lombard və overnait kreditlərinin verilməsinə başlanmışdır. Dövr ərzində mərkəzləşdirilmiş kreditlər üzrə üçot dərəcəsi dəyişməmiş və 7% təşkil etmişdir. Qeyd edək ki, bu MDB məkanında ən aşağı üçot dərəcələrindən biridir.

Hesabat dövrü ərzində məcburi ehtiyat normaları qısamüddətli depozitlər üzrə 10%, uzunmüddətli depozitlər üzrə isə sıfır səviyyəsində olmuşdur. Təhlillər göstərir ki, uzunmüddətli depozitlər üzrə məcburi ehtiyat normalarının sıfır səviyyəsinə endirilməsinə dair qərar qəbul edildikdən sonra ötən dövr ərzində uzunmüddətli depozitlərin artım tempi daha da sürətlənmişdir. Belə ki, on bir ayın yekunu üzrə ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə qısamüddətli əmanətlər 2,4% artdığı halda, uzunmüddətli əmanətlər 3,4 dəfə artmışdır.

2003-cü ilin ötən dövründə də açıq bazar əməliyyatlarının pul siyasətinin başlıca alətinə çevrilməsi strategiyasının reallaşdırılması çərçivəsində işlər davam etdirilmişdir. Milli Bank tərəfindən bank sisteminin likvidliyindən asılı olaraq REPO və Əks/REPO əməliyyatları aparılmışdır.

Pul-kredit siyasəti qarşısında qoyulan vəzifələrə nail olmaq üçün hesabat dövründə monetar idarəetmənin institusional inkişafı da diqqət mərkəzində saxlanmışdır. Monetar idarəetmə mexanizminin çox əhəmiyyətli elementlərindən biri olan tədqiqat bazasının dərinləşdirilməsi istiqamətində bir çox işlər görülmüşdür. Əvvəllər qurulmuş makromodellərin praktiki tətbiqi ilə yanaşı yeni modellər də qurulmuşdur. Dünya iqtisadiyyatının qlobalaşması şəraitində beynəlxalq bazarlarda baş verən proseslərin, eləcə də dünya iqtisadiy-

reserves constitute USD750 million. Although USD80 million were used to make principal and interest payments for the IMF loans and a transfer of USD65.4 million was made to the State Oil Fund in the context of the Baku-Tbilisi-Ceyhan oil pipeline construction in the past period, the National Bank's foreign exchange reserves still went up by USD70 million as compared to the same period of the last year.

The reserves are expected to exceed USD760 million and the strategic foreign exchange reserves are expected to go over USD1.5 billion by the end of the year which will be sufficient for 9 months of commodity and service imports excluding the oil sector.

The domestic currency market turnover increased by 41% during the period thus reaching the level of USD3.1 billion. Self-regulated segments of the currency market became more active; the turnover of the Stock Exchange Electronic System Trade (BEST) that allows for automated conduct of foreign exchange transactions also increased. New financial instruments introduced by the National Bank also gave an impetus to the development of this segment. Thus, the National Bank introduced term currency transactions in the current year.

National Bank's intervention to the currency market was purchase-oriented (up to USD90 million) with an aim to prevent revaluation of the national currency's exchange rate and the Dutch disease.

Money supply and interest rates. Adequate relative to the economy's demand the Manat monetary base (M-2) increased by 28.9% during the first ten months of the year as compared to the same period of the previous year. The growth of the monetary base was mainly caused by the revival of factors that affect the money demand. Thus, the GDP growth that represent the primary factors affecting the money demand, and in particular the 19.1% increase of the average monthly real salary against the level of the same period in the last year played the chief role in enhancing the money supply. The increase in money demand caused by the economic growth was accompanied with a faster pace of cash circulation. Given all these factors, the monetary base is expected to grow by over 25% and make AZM2.5 trillion by the end of the year.

The structure of the monetary base also improved; the non-cash monetary base increased by 33.3% as compared to the same period of the last year. This significant growth of the non-cash monetary base

contributed to the improvements in the money multiplier which characterizes the banks' ability to generate money.

Interest rate on deposits and loans, as well as the prices of the government short-term securities decreased dramatically. This relates to the recent rescucitation of the monetary policy, increase in the money supply and the stronger transmission of the monetary policy to the economy, especially the financial markets.

Monetary policy instruments and monetary management. National Bank accomplished its objectives for 2003 through participation in credit auctions, securities and currency markets, as well as through regulation of reserve requirements.

National Bank's mechanism for refinancing banks was further improved. It also continued introducing the modern refinancing tools used by the world's leading central banks. Lombard and overnight credit facilities were introduced for banks. The discount rate for centralized credits was revised to 7%. It should be noted that this rate is among the lowest in the CIS.

The reserve requirements for short-term deposits were 10% and 0% for long-term deposits during the reported period. An analysis suggests that the nullification of the reserve requirements with respect to long-term deposits was followed by a faster pace of long-term deposit growth over the time period elapsed after the relevant decision had been made to this effect. Thus, long-term deposits grew by 3.2 times while short-term deposits increased by 2.4% in the eleven months as compared to the same period of the previous year.

Continued in 2003 were the actions aimed at implementing the strategy of transforming the open market transactions into an effective monetary policy tool. REPO and ex-REPO transactions had been carried out during the year depending on the liquidity needs of banks.

An emphasis was placed on developing the institutional capacity of the monetary management framework during the reported period with an aim to ensure successful implementation of the monetary policy objectives. A range of actions had been taken to help strengthen the research base that represents a crucial element of the monetary management system. New models were designed and introduced in addition to the already existing macromodels. The system of research and monitoring of the interna-

yatının inkişaf meyllərinin tədqiqi və monitorinqi sistemi təkmilləşdirilmişdir.

2004-cü il üçün pul-kredit siyasətinin əsas məqsəd və hədəfləri, 2005-2006-cı illər üçün prioritet vəzifələr

Azərbaycan Respublikasının Milli Bankı 2004-cü ildə da makroiqtisadi sabitliyin qorunub saxlanılmasına, davamlı iqtisadi artıma və yoxsulluğun azalmasına dəstək verən pul-kredit və məzənnə siyasəti yeridəcəkdir. Neft gəlirlərinin artması şəraitində Milli Bank ölkədə makroiqtisadi koordinasiya mexanizminin daha da gücləndirilməsi məqsədilə pul-kredit siyasətinin iqtisadi siyasətin digər istiqamətləri ilə daha sıx uzlaşmasına diqqəti artıracaqdır.

İnflyasiya. 2004-cü ildə inflyasiya tempinin 2,5% səviyyəsində saxlanılması nəzərdə tutulur. 2-3%-lik illik inflyasiya səviyyəsi 2005-2006-cı illərdə qarşıda duran ortamüddətli hədəfdir ki, bu da uzunmüddətli makroiqtisadi sabitliyin mühüm meyarıdır. Bu dövrdə Milli Bank xüsusi olaraq qeyri-monetar amilləri nəzərə almayan "xalis inflyasiya" göstəricisi üzərində monetar nəzarəti gücləndirəcəkdir ki, bu da bilavasitə pul-kredit siyasətinin təsiri altında olan inflyasiya amillərini daha operativ və dəqiq tənzimləməyə imkan verəcəkdir.

Pul təklifi və faiz dərəcələri. 2004-cü ildə Milli Bankın yeridəcəyi pul-kredit siyasətinin əsas monetar hədəfini iqtisadiyyatın monetizasiyasının daha da artırılması təşkil edəcəkdir. Milli Bank makroiqtisadi sferada, o cümlədən valyuta bazarında baş verəcək proseslərin çoxvariantlı inkişaf ssenarilərini tərtib edərək pul kütləsinə təsir edə biləcək bütün potensial monetar və qeyri-monetar amilləri qruplaşdırmış və bu əsasda 2004-cü il üçün pul təklifinin proqnozlarını işləmişdir. Proqnozlar göstərir ki, optimal halda 2004-cü ildə pul kütləsinin 28%-ə qədər (əlavə 1) artması potensialı mövcuddur ki, bu da iqtisadiyyatın monetizasiyasının yaxşılaşması baxımından əlverişli parametrdir. Bununla belə Milli Bank başlıca olaraq inflyasiya üzrə hədəfi diqqət mərkəzində saxlayacaqdır.

2005-2006-cı illərdə ölkənin valyuta gəlirlərinin kəskin artacağı proqnozları pul kütləsinin əhəmiyyətli genişlənməsinə əsas yaradır. Belə ki, bu dövrdə M2 pul aqreqatının illik artımının 29-33%, M3 pul aqreqatının illik artımının isə 25-30% diapazonunda formalaşacağı gözlənilir. Qeyd olunmalıdır ki, xüsusilə 2006-cı ildə pul təklifinin əvvəlki illərə nisbətən daha yüksək artım tempinin gözlənməsi 2005-ci ildən etibarən əmanətlərin sığortalanması mexanizminin işə düşməsi ilə bağlı bank sistemine

inamın əhəmiyyətli artacağı və nəticədə onun depozit bazasının kəskin genişləncəyi proqnozlarına əsaslanır.

Ortamüddətli proqnozlar göstərir ki, bu dövrdə cəmi depozit bazasının illik artım tempi 29-34% səviyyəsində olacaqdır. Proqnozlara əsasən ilk növbədə milli vayutada depozit bazasının kəskin artması gözlənilir ki, məhz buna görə də M2 pul aqreqatının artımının M3 pul aqreqatının artım tempinə nisbətən daha yüksək olacağı ehtimal edilir. Bu dövrdə pulun dövretmə sürətinin orta illik göstəricisinin M2 aqreqatı üzrə azı 10-12%, M3 aqreqatı üzrə isə 5-6% yaxşılaşacağı gözlənilir.

2004-2006-cı illərdə manatla geniş pul kütləsinin 2,2 dəfədən çox artaraq 5,5 trln. manata çatacağı və bu əsasda iqtisadiyyatın monetizasiyasının 1,4 dəfəyədək yaxşılaşacağı gözlənilir.

Monetar ekspansiya şəraitində zəruri hallarda pul təklifinin çevik sterilizasiya olunması nəzərdə tutulur. Bu vəzifə eyni zamanda pul siyasəti ilə fiskal siyasətin effektiv uzlaşdırılması ilə dəstəklənəcəkdir. Milli Bank pul təklifi parametrlərinin formalaşma biləcək bütün halları üzrə inkişaf ssenariləri işləmiş və mümkün sterilizasiya variantlarını proqnozlaşdırmışdır ki, bu da pul kütləsinin adekvat səviyyəsini təmin etməyə imkan yaradır.

Maliyyə bazarlarında faiz dərəcələrinin aşağı düşməsi meyllərini, inflyasiyanın minimal səviyyədə olmasını, pul təklifinin genişlənməsi və iqtisadi artım proseslərində monetar amillərin güclənməsi zərurətini nəzərə alaraq Milli Bank 2004-cü ildə uçot dərəcəsinin aşağı salınması imkanlarını nəzərdən keçirəcəkdir.

Pul bazarında faiz dərəcələrinin aşağı salınmasının təşviq edilməsi iqtisadi artımın sürətlənməsində kredit qoyuluşlarının rolunun artmasına daha əlverişli şərait yaradacaqdır.

Tədiyə balansı. 2004-cü ildə də tədiyə balansının sabit olacağı və kapitalın hərəkəti hesabının müsbət saldusunun cari əməliyyatlar hesabı üzrə kəsiri tam örtəcəyi proqnozlaşdırılır. Bu tədiyə balansının bütün maddələri üzrə xarici valyuta ödənişlərini tam örtməklə yanaşı, həm də dövlətin xarici ehtiyat aktivlərinin əhəmiyyətli artımını şərtləndirəcəkdir.

2004-cü ildə ölkəyə məcmu xarici kapital axınının ÜDM-in 71%-ni təşkil edəcəyi gözlənilir ki, bu da milli iqtisadiyyatın global iqtisadiyyata açıqlıq dərəcəsinin xeyli artmasını göstərir. Xarici kapital axınlarının sürətlənməsi əsas etibarilə birbaşa xarici investisiyalar hesabına baş verəcəkdir ki, bunun da həcmi 4,4 mlrd ABŞ dollarına çatması gözlənilir.

Bu parametrlər ölkənin xarici valyutaya olan tələbatının tam ödənilməsinə və strateji valyuta ehtiyatlarının artmasına əlverişli şərait yaradacaqdır.

tional market processes and the worldwide economic development trends was further improved.

Monetary Policy Targets for 2004, Priorities for 2005-2006

National Bank of Azerbaijan will continue implementing the monetary and exchange rate policies aimed at maintaining the macroeconomic stability, ensuring a sustainable economic growth and reducing poverty in 2004. With the oil revenues increasing, National Bank will focus more on fitting the monetary policy in the overall economic policy framework with an aim to further strengthen the country's macroeconomic coordination tools.

Inflation. Inflation rate is expected to remain at 2.5% in 2004. An annual inflation rate of 2-3% is a mid-term target for years 2005-2006 which represents an important criterion of long-term macroeconomic stability. During this period the National Bank will specifically strengthen the monetary control of the "net inflation" indicator that does not consider non-monetary factors which in turn will allow for more regulating more efficiently and accurately those inflation factors that are not directly affected by the monetary policy.

Money supply and interest rates. The chief monetary target of the National Bank's year 2004 monetary policy will be to increase the level of the economy's monetization. The National Bank has developed multi-optional development scenarios for the macroeconomic sector, including the currency market processes, grouped all potential monetary and non-monetary factors that may affect the monetary base and has made projections of the money supply for 2004 on this basis. The projections suggest that the money supply may increase to 28% in 2004 (Annex 1) which represents a favorable indicator from the standpoint of monetization improvement of the economy. Yet the National Bank will still focus on the inflation target primarily.

Forecasts of dramatic currency revenue increases in 2005-2006 will lay grounds for money supply growth. Thus, the annual growth rate of M2 monetary aggregate is expected to range between 29-33% and the annual growth rate of M3 monetary aggregate is expected to vary somewhere between 25 to 30% during that period. It should be noted that the expectation of year 2006 money supply growth rate to be higher than in the previous years is based on the projected increase of public

confidence in the banking system and a consequent deposit base growth as a result of the introduction of the individual deposit insurance scheme in 2005.

Mid-term projections suggest that the annual deposit base growth rate would be 29-34% in that period. The national currency-denominated deposit base is expected to increase dramatically first, therefore M2 monetary aggregate will grow faster than M3 monetary aggregate according to the projections. The circulation speed of M2 aggregate is expected to grow by at least 10-12% and M3 by about 5-6% during that period.

The Manat broad money is expected to grow by over 2.2 times thus reaching the level of AZM5.5 trillion in 2004-2006 which will increase the monetization level up to 1.4 times.

Money supply will be effectively sterilized when needed in event of monetary expansion. This task will also be supported by effective coordination of the monetary and fiscal policies. National Bank has designed development scenarios for all possible money supply changes and has projected the possible sterilization options which will allow for ensuring an adequate level of the monetary base.

Considering the necessity to enhance the role of monetary factors in strengthening the downward trends of financial market's interest rates, minimum level inflation, money supply growth and economic growth, the National Bank will consider reducing the discount rate in 2004.

The drop-down of interest rates at the money markets will enable environment for enhancing the role of lending in fostering the economic growth.

Balance of payments. The balance of payment is expected to remain stable in 2004 too, with the positive balance of the capital account fully covering the current account deficit. Hence, in addition to full coverage of foreign currency payments under all items of the balance of payments, this will also facilitate a significant growth of the country's foreign reserves.

The total foreign capital inflow in the country in 2004 is expected to constitute 71% of the GDP which indicates a dramatic improvement in the national economy's exposure to the global economy. Foreign capital inflow increase will be driven primarily by direct foreign investments which are expected to reach the level of USD4.4 billion.

These ratios will allow for meeting the country's foreign exchange demand and increasing the strategic currency reserves.

Məzənnə siyasəti və valyuta ehtiyatları. 2004-cü ildə məzənnə siyasəti üzən-tənzimlənən rejimə əsaslanmaqla pul-kredit siyasətinin başlıca hədəflərinə nail olmağa yönəldiləcək və onun ABŞ dollarına qarşı orta illik məzənnəsi 4975 manat səviyyəsində proqnozlaşdırılır.

Məzənnə siyasəti 2005-2006-cı illərdə həyata keçiriləcək monetar strategiyanın cox vacib tərkib hissəsidir. Bu dövrdə Milli Bank məzənnə siyasətini yeridərkən manatın sabitliyinin qorunmasını, onun əsas ticarət tərəfdaşı dövlətlərinin valyutalarına nisbətən əlverişli paritet məzənnəsinin saxlanılmasını əsas götürəcəkdir.

Milli Bank valyuta ehtiyatlarını da zəruri həddlərdə qoruyub saxlamağı və dünya neft bazarında əlverişli konyuktur şəraitində onun həcmünün 2004-cü ildə 800 mln.ABŞ dollarına qədər artacağını və tədiyə balansının müsbət saldosu şəraitində bu artımın sonrakı illərdə də davam edəcəyini proqnozlaşdırır.

Monetar idarəetmə mexanizmləri. Qarşıya qoyulan hədəflərə nail olmaq üçün monetar idarəetmə mexanizmləri daha da təkmilləşdiriləcək, tənzimləmə alətləri daha geniş spektrdə tətbiq olunacaq, qiymətli kağızlar və valyuta bazarlarında çevik əməliyyatlar aparılacaqdır. Konkret alətin və ya onların kombinasiyasının davamlılığı və miqyası mövcud iqtisadi şəraitdən asılı olaraq seçiləcəkdir.

Yenidən maliyyələşdirmə mexanizmi daha da təkmilləşdiriləcək, bankların likvidliyinin qısamüddətli tənzimlənməsi üçün lombard və overnayt kreditləşməsi mexanizmlərindən istifadəyə üstünlük verilməsi istiqamətində tədbirlər davam etdiriləcəkdir.

2004-cü ildə də **açıq bazar əməliyyatlarının** pul-kredit siyasətinin əsas alətinə çevrilməsi istiqamətində tədbirlərin davam etdirilməsi nəzərdə tutulur. Açıq bazarda əməliyyatlar əsasən REPO və Əks-REPO əməliyyatları formasında aparılacaqdır. Bu əməliyyatların eyni zamanda qiymətli kağızların likvidliyini artıracağı və təkrar bazarın canlanmasına səbəb olacağı gözlənilir.

Milli Bank **uçot dərəcəsini**, eləcə də **öz əməliyyatları üzrə faiz dərəcələrini** müəyyənləşdirərkən iqtisadiyyatdakı real likvidlik vəziyyətini, inflyasiyanın dinamikasını, maliyyə bazarının ayrı-ayrı seqmentlərindəki vəziyyəti və beynəlxalq maliyyə bazarlarında gedən prosesləri nəzərə alacaqdır.

2004-cü ildə pul təklifi kanallarının **sterilizasiya** ehtiyacı yarandıqda Milli Bank tərəfindən notların buraxılması, portfelində olan dövlət qiymətli kağızlarının bazarda yerləşdirilməsi və banklardan milli valyutada depozitlərin qəbuluna başlanılması üçün zəruri olan tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Tənzimləmə alətlərinin təsir imkanlarını genişləndirmək üçün pul kütləsinin keyfiyyət strukturunun yaxşılaşdırılması, bankdankənar nağd pul kütləsinin bank dövryyəsinə cəlb olunması, iqtisadiyyatın dollarlaşmasının aşağı salınması istiqamətində tədbirlər davam etdiriləcəkdir.

Pul-kredit siyasətinin səmərəliliyinin artırılmasının mühüm şərtlərindən biri olan monetar idarəetməni təkmilləşdirilməsi 2004-cü ildə də diqqət mərkəzində saxlanılacaqdır. Daha əsaslandırılmış qərarların qəbuluna şərait yaradan **iqtisadi tədqiqatlar bazasının** genişləndirilməsi davam etdiriləcəkdir. Bu zaman ekonometrik metodların daha geniş tətbiqinə xüsusi əhəmiyyət verəcək, qurulmuş ekonometrik modellərin tətbiqi genişləndiriləcək, eyni zamanda bank risklərinin qiymətləndirilməsi və real sektorun ekonometrik modellərinin qurulmasına başlanacaqdır. Bu əsasda yaxın zamanlarda Milli Bank ölkə iqtisadiyyatının ümumi makromodelinin qurulub başa çatdırılmasını qarşısında mühüm hədəf kimi müəyyən etmişdir.

2003-cü ildə bank islahatlarının əsas nəticələri

2003-cü ildə də Milli Bank tərəfindən bank islahatlarının daha da sürətləndirilməsi, bank sisteminin sabitliyi təmin edilmiş, onun iqtisadiyyatda rolunun artırılması, əhalinin bank sistemə olan inamının gücləndirilməsi istiqamətində işlər davam etdirilmişdir.

Dövlət banklarının özəlləşdirilməsinə dair ölkə Prezidentinin 17 aprel 2003-cü il tarixli fərmanlarının icrası üzrə işlərə başlanmış, Beynəlxalq Bankın dövlətə məxsus səhmlərin 20%-nin Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankına satılmasına dair müvafiq Anlaşma Memorandumu imzalanmışdır.

Özəlləşdirməyə hazırlıq və institusional quruculuq çərçivəsində texniki yardımdan da istifadə etməklə BUSB-un təşkilati strukturu korporativ idarəetmə prinsipləri əsasında yenidən qurulmuş, müvafiq daxili prosedurlar hazırlanmış və kredit fəaliyyətinə başlaması üçün lisenziya verilmişdir.

Qəbul olunmuş inkişaf strategiyasına uyğun olaraq özəl bankların sağlamlaşdırılması tədbirləri davam etdirilmiş, bank sisteminin kəmiyyət və keyfiyyət parametrləri daha da yaxşılaşmışdır.

Milli Bank tərəfindən kommərsiya banklarında korporativ idarəetmə standartlarının tətbiqi üzrə normativ-hüquqi sənədlərin layihəsi hazırlanmışdır. Müvafiq qanunvericilik bazasının formalaşması ilə kommərsiya banklarında dünya standartlarına uyğun risklərin idarə edilməsi sistemlərinin qurulması üzrə institusional tədbirlər görülməkdədir.

Bank xidmətləri bazarında rəqabəti gücləndirmək və

Exchange rate policy and currency reserves. The exchange rate policy based on floating regulated rates will aim at accomplishing the chief targets of the monetary policy and its average annual exchange rate against the US Dollar is expected to constitute AZM4975.

The exchange rate policy is an essential component of the monetary strategy envisaged for 2005-2006.

National Bank expects to maintain the currency reserves within the required bounds and increase them to USD800 million given the favorable conditions at the worldwide oil market, with subsequent growth of this amount in the following years provided the balance of payments will have a positive balance.

Monetary management instruments. To accomplish the objectives set the monetary management instruments will be further improved, a broader range of regulatory tools will be implemented and effective and flexible transactions will be conducted at the securities and currency markets. The continuance and scope of specific tools or a combination thereof will depend on the existing economic conditions.

The refinancing mechanism will be further refined and measures will continue to ensure that Lombard and overnight credit facilities are used more extensively for short-term liquidity management purposes by banks.

Transformation of **open market transactions** into primary tools of the monetary policy will proceed in 2004. Open market transactions will be REPO and ex-REPO operations mainly. Such transactions are also expected to improve the liquidity of securities and foster the secondary market.

When determining its **discount rate**, as well as **the interest rates applicable to its own transactions** the National Bank will take into account the real liquidity situation in the economy, inflation rates, status of individual segments of the financial markets and the international financial market processes.

Whenever a need will arise to **sterilize** the money supply channels in 2004 the National Bank plans to issue notes, sell the government securities held in its portfolio and take actions necessary to commence receipt of national currency deposits from banks.

Actions will be taken to improve the qualitative frame of the money supply, attract the cash circulating outside the banks into the banking system and reduce the level of dollarization in the economy in order to enhance the ability of regulatory tools to provide a meaningful effect.

A strong emphasis will be made in 2004 on further improvement of the monetary management as it is a major precondition for increased effectiveness of the monetary policy. **The economic research base** will be further elaborated and expanded to allow for a more informed decision-making process. Special attention will be given to broader usage of econometric methods, the existing econometric models will be used more extensively; bank risk assessment and real sector econometric models will be designed. In general, National Bank views development of a uniform macromodel for the national economy as an important objective.

Bank Reform Outputs in 2003

National Bank continued further fostering the bank reforms and promoting stability in the banking system, increasing its role in the economy and enhancing the public confidence in the banking sector in 2003.

Relevant actions were taken to ensure implementation of the Presidential Decree dated April 17, 2003 concerning privatization of the state-owned banks; a Memorandum of Understanding was signed with the European Bank for Reconstruction and Development which provides for sale of 20% of the government-owned shares of the International Bank to EBRD.

With technical assistance received for pre-privatization and institutional capacity building purposes, the organizational structure of the UUJSB was reconstructed based on the corporate governance principles with relevant internal policies developed and a lending license issued.

Rehabilitation of private banks continued as per the adopted development strategy resulting in improvement of the banking system's both quantitative and qualitative indicators.

National Bank prepared draft regulations which will enforce implementation of corporate governance standards at commercial banks. Development and implementation of a relevant legal framework will foster institutional measures aimed at building risk management systems at commercial banks which will comply with the best international practices.

Participation of foreign capital in the national banking system has been fully liberalized in order to facilitate competition on the banking market and introduction of advanced banking techniques in the country. As in all other sectors of the economy, the stabil-

bank işinin qabaqcıl metodlarını ölkəyə gətirmək məqsədilə bank sistemində xarici kapitalın iştirakı tam liberallaşdırılmışdır. İqtisadiyyatın bütün sahələrində olduğu kimi bank sistemində də müşahidə olunan sabitlik və artım xarici investorların marağını artırmışdır. Bunun və sağlamlaşdırma tədbirlərinin nəticəsidir ki, 2003-cü ildə ilk dəfə olaraq fəaliyyətdə olan yerli özəl banka xarici investisiya qoyulmuşdur. Sahibkarlığın, xüsusən də orta və kiçik biznesin inkişafında bank sisteminin rolunun daha da artırılması tədbirləri də davam edirlər.

Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu tərəfindən ayrılacaq vəsaitləri yerləşdirəcək müvəkkil bankların sayı artaraq 14-ə çatmışdır. 2003-cü ilin ötən dövründə sahibkarlara 48 mlrd. manatdan çox kredit verilmişdir.

"Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafına dövlət himayəsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında" 10 sentyabr 2002-ci il tarixli Fərmana uyğun olaraq yaradılmış Mikrokreditləşdirmə Bankı fəaliyyətini daha da genişləndirmiş, il ərzində iki yeni filial açmış, bankın kredit portfeli 2 minədək müştəri üzrə 18 mlrd. manat məbləğini keçmişdir.

Aqrar regionların maliyyə xidmətlərinə çıxışı imkanlarının artırılması üzrə tədbirlər görülmüş, 2003-cü ilin on bir ayında bank sistemi üzrə 78 yeni bank filialının fəaliyyətinə icazə verilmişdir.

Dünya Bankının "Kənd təsərrüfatlarının inkişafı və kreditləşdirilməsi" layihəsi çərçivəsində Aqrar sahənin inkişafının kreditləşməsi üzrə İcraçı Agentlik tərəfindən fermer təsərrüfatlarına kreditlərin həcmi artmış, 5 minədək fermerə 8 mlrd. manat kredit verilmişdir.

Bank qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində ciddi işlər görülmüşdür. Hal-hazırda **"Banklar haqqında"** Azərbaycan Respublikası Qanununun işlənmiş üçüncü nəslə qəbul ərəfəsindədir. Bu qanunun qəbulu ilə bank qanunvericiliyinin "Bank fəaliyyəti haqqında" Avropa İttifaqının Direktivlərinə, həmçinin səmərəli bank nəzarəti üzrə Bazel prinsiplərinə tam harmonizasiyası başa çatdırılacaqdır.

Girov (ipoteka) münasibətlərini tənzimləyən normativ hüquqi aktlar arasında mövcud ziddiyyətlərin və problemlə müddəaların aradan qaldırılması üçün **"İpoteka haqqında"** qanun layihəsi hazırlanmışdır.

Bank fəaliyyətində kredit riskini azaltmaq üçün bankların iqtisadiyyata kredit qoyuluşlarının aktivləşdirilməsində mühüm rol oynayan Mərkəzləşdirilmiş Kredit Reyestrinin yaradılması tamamlanmaq ərəfəsindədir, paralel olaraq reyestrin istifadəçilər üçün platformasının qurulmasına başlanmışdır.

Ödəniş sistemləri infrastrukturunun daha da təkmilləşdirilməsi və genişləndirilməsi məqsədilə milli kart – prosesinq mərkəzinin yaradılması üzrə müvafiq işlər aparılır ki, bunun da nəticəsində nağdsız hesablaşmaların miqyasının böyüməsinə, dövriyyədə olan nağd pul kütləsinin bank sistemində cəlb olunmasına, həmçinin əmək haqları, pensiya və müavinətlər, təqaüdlərin verilməsində, kommunal xidməti haqlarının ödənilməsində ödəniş kartlarından daha geniş istifadə olunmasına və beləliklə də bu ödənişlərin bank sistemləri vasitəsilə həyata keçirilməsinə əlverişli şərait yaranacaqdır.

Bank nəzarətinin keyfiyyətə təkmilləşdirilməsi davam etdirilmişdir. Risk yönümlü, "erkən xəbərdarlıq" prinsipinə əsaslanan bank nəzarəti bankların fəaliyyətinə məsafədən səmərəli nəzarət etməyə imkan vermişdir. İl ərzində ABŞ-ın Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin geniş texniki yardımından istifadə etməklə ayrı-ayrı bank risklərini tənzimləyən metodoloji baza, habelə Milli Bankın nəzarət funksiyası təkmilləşdirilmişdir.

Bankların nizamnamə kapitalının ümumi məbləği 2003-cü ilin on bir ayında ilin əvvəli ilə müqayisədə 15,8% artmışdır.

Kredit qoyuluşlarının həcmi on bir ay ərzində ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 27,4% artaraq 3190,8 mlrd. manat təşkil etmişdir. "Aqrarkredit" təşkilatında cəmləşən kreditlər nəzərə alınmadan kredit qoyuluşlarının artım tempi 35,8% təşkil etmişdir. Kredit qoyuluşlarının keyfiyyət parametrlərində də pozitiv dəyişikliklər müşahidə edilmişdir. Belə ki, ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə kredit qoyuluşlarında özəl sektorun payı 8% yüksələrək 79%-ə çatmış, milli valyutada verilən kreditlərin xüsusi çəkisi artmış, kredit qoyuluşlarında özəl bankların payı 7,5% çoxalmışdır. Uzunmüddətli kreditlərin həcmi 11,4% artmış və ümumi kredit qoyuluşlarının 26%-ni təşkil etmişdir.

Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə kredit qoyuluşlarının sahəvi strukturunda inşaat və sənaye sektorlarına verilən kreditlərin artım tempi daha yüksək olmuşdur. Fiziki şəxslərə verilən kreditlərin xüsusi çəkisi əhəmiyyətli dərəcədə artaraq 27,5%-ə çatmışdır ki, bunun da 3,5%-i plastik kartlarla əməliyyatlar üzrə kreditlərin payına düşür. Fiziki şəxslərə verilən kreditlərin yüksək sürətlə artması məcmu tələbin daha da genişlənməsinə təkan verir ki, bu da iqtisadi artıma və əhəlinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşmasına əlavə stimullar yaradır.

Fiziki şəxslərin əmanətləri ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 57,9% artmış və 1174,7 mlrd. manat təşkil etmişdir. Banklar tərəfindən cəlb olunmuş

ity and growth trends in the banking system have encouraged foreign investor interest. This and the rehabilitation measures led to foreign investment in a local private bank in 2003 for the first time in the history of the national banking system. The banking sector's role in business development, especially small and medium-size enterprise development has been enhanced.

The number of authorized banks which will channel funds from the National Fund for Support to Businesses is now 14. More than AZM48 billion worth of loans were granted to private businesses in the past period of 2003.

The Microfinancing Bank established under the Decree dated September 10, 2002 on Additional Governmental Measures to Foster Private Business Development in the Republic of Azerbaijan expanded its operations, opened two new branch offices during the year; the bank's loan portfolio that has about 2 thousand customers exceeded AZM18 billion.

Actions were taken to improve access to financial services in rural areas; 78 new bank branches were authorized in eleven months of 2003.

The amount of loans granted by the Rural Development and Credit Executing Agency under the World Bank-sponsored Rural Development and Credit Project has increased; AZM 8 billion worth of loans were granted to up to 5 thousand farmers.

Serious works were done to improve the banking laws. Currently the third generation draft **Law on Banks** is pending approval. Adoption of that law will complete the process of harmonizing the banking laws the EU Banking Directives and the Basel Committee's Core Principles for Effective Banking Supervision.

A draft Law on Mortgage has been developed to remove the existing contradictions and complicated provisions of the regulations and laws which govern collateral (mortgage) relations.

Creation of the Centralized Credit Registry which will play an important role in fostering bank lending to the economy through minimizing credit risks inherent in the business of banking is almost completed; in parallel, works have been commenced to create a platform for the prospective registry users.

Actions taken to improve the infrastructure of payment systems include establishment of a national card processing center which will allow for increasing the scope of non-cash payments, attracting cash in circulation to the banking system, as well as expanding the uses of

plastic cards for salary, pension, benefit and allowance, utility bill payments through commercial banks.

Improvements in the area of banking supervision continued. Risk-based banking supervision that follows the principle of "early warning" has enabled effective remote supervision of banks. Regulations on various banking risks and the National Bank's supervisory function in general were improved during the year using the technical assistance provided by the US Agency for International Development.

The total amount of banks' paid-in capital increased by 15.8% in eleven months of 2003 as opposed to the year-start.

Total loans increased by 27.4% in eleven months of the year as compared to the same period of the last year, thus reaching the level of AZM3190.8 billion. The loan growth rate made 35.8%, excluding the loans concentrated at Agrarkredit. The quality indicators of loans also improved. Thus, private sector's share in total loans increased by 8% as compared to the same period of the previous year thus reaching the rate of 79%, the percentage of national currency-denominated loans increased and the share of private banks in the total loan portfolio of the banking system went up by 7.5%. Long-term loans increased by 11.4% thus constituting 26% of the total loan portfolio.

In terms of sectoral breakdown of the loan portfolio, the growth rates of construction and industrial loans were higher as opposed to the previous year versus loans to other sectors. Loans to individuals rose dramatically to 27.5% where plastic card loans account for 3.5%. The high growth rate of loans to individuals provides an impetus for the further increase in the total demand which in turn stimulates economic growth and improvements in the social welfare of the general public.

Individual deposits increased by 57.9% as compared to the same period of the last year totaling to AZM1174.7 billion. Private banks account for 40.4% of the total deposits placed with banks.

The effectiveness of banking activities also improved; the return on bank assets increased dramatically reaching the level of 2.5% and the return on capital made as high as 18.5% which are the highest ratios among transition economies.

Given all these positive accomplishments, the World Bank's and International Monetary Fund's joint Financial Sector Assessment Program evaluated Azerbaijan's banking system as a stable banking sector able to withstand different risks (credit, interest rate, operation risks).

əmanətlərin 40,4%-i özəl bankların payına düşür.

Bank fəaliyyətinin səmərəlilik göstəriciləri də müsbət dinamikaya malik olmuş, bank aktivlərinin gəlirliliyi əhəmiyyətli dərəcədə artaraq 2,5%, kapitalın gəlirliliyi isə 18,5% təşkil etmişdir ki, bu da keçid iqtisadiyyatlı ölkələr arasında ən yüksək göstəricilərdəndir.

Bütün bu müsbət meyllərin nəticəsində Dünya Bankının və Beynəlxalq Valyuta Fondunun Maliyyə Sektorunun Qiymətləndirilməsi Proqramı Azərbaycanın bank sektorunu sabit, risq növlərinə (kredit, faiz dərəcələri, əməliyyat riskləri) müqavimət göstərə bilən bank sektoru kimi qiymətləndirmişdir.

2004-cü il üçün bank islahatlarının əsas hədəfləri, 2005-2006-cı illər üçün prioritet vəzifələri

İqtisadi artımın sürətləndirilməsi, iqtisadiyyatın regional və sahəvi strukturunun optimallaşdırılması və bu əsasda yoxsulluğun tam aradan qaldırılması bank islahatlarının daha da dərinləşdirilməsini zəruri edir. Bu məqsədlə Milli Bank bank sisteminin inkişaf strategiyasının reallaşdırılmasını davam etdirəcəkdir.

Dövlət bankları üzrə tədbirlər Respublika Prezidentinin müvafiq fərman və sərəncamları əsasında həyata keçiriləcəkdir. 2004-cü ildə Beynəlxalq Bankın özəl-ləşdirilməsinin başa çatdırılması, Birləşmiş Universal Səhmdar Bankının isə strateji investorların iştirakı təmin olunmaqla özəlləşdirilməsinə başlanması nəzərdə tutulur.

Özəl banklar üzrə islahatların əsas istiqaməti onların kapital bazasının genişləndirilməsi və konsolidasiyasının davam etdirilməsindən ibarət olacaqdır. Bu məqsədlə bankların məcmu kapitalına tələbin artırılması, qanunvericiliyə müvafiq olaraq onların konsolidasiyası, minimal kapital tələblərinə cavab verməyən bankların fəaliyyətinin məhdudlaşdırılması və ya bank olmayan kredit təşkilatlarına çevirilməsi sahəsində tədbirlər görülməcəkdir.

Bank sistemində korporativ idarəetmə standartlarının tətbiqi həlledici mərhələyə daxil olacaqdır. Maliyyə göstəriciləri sağlam həddlərdə olan banklarda korporativ idarəetmə standartlarının tətbiqi əmanətlərin sığortalanması sisteminin formalaşmasına zəmin yaradacaqdır.

Bank sistemində sağlam rəqabət mühitinin yaradılması məqsədlə antiinhisar fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, büdcə təşkilatlarına xidmət göstərən bankların sayının artırılması məqsədlə müvafiq dövlət qurumları ilə birgə fəaliyyət həyata keçiriləcəkdir.

Kiçik və orta biznesin inkişafında əhəmiyyətli rol oynayan mikrokreditləşdirmə institutlarının daha da

inkişaf etdirilməsi məqsədilə "Mikromaliyyə təşkilatları haqqında" yeni qanun işlənəcəkdir.

Fermer təsərrüfatlarının maliyyə vəsaitlərinə olan tələbatını ödəmək üçün qeyri-bank kredit təşkilatlarının inkişafının təşviq edilməsi davam etdiriləcək, bu məqsədlə təqdim edilən texniki yardımdan geniş istifadə ediləcəkdir.

İpoteka kreditləşdirilməsi mexanizminin inkişafı istiqamətində tədbirlər davam etdiriləcəkdir. İpoteka kreditləşməsinin geniş tətbiqinin təmin edilməsi məqsədilə "Azərbaycanda yaşayış tikintisinin maliyyə-ləşdirilməsi və ipoteka kreditləri sisteminin inkişafına dair" xüsusi konsepsiya hazırlanıb təqdim ediləcəkdir. "Mənzil-tikinti bankları haqqında" və "İpoteka bankları və ipoteka istiqrazları" haqqında qanun layihələri işlənəcək, habelə ipoteka İnvestisiya Fondunun yaradılması üzrə tədbirlər görülməsinə başlanacaqdır.

2004-cü ildə bank işinin normativ-hüquqi bazasının təkmilləşdirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılacaq, qəbul olunacaq "Banklar haqqında" yeni qanunun icra mexanizmlərinin yaradılması üzrə tədbirlər tamamlanacaqdır.

Mərkəzləşdirilmiş kredit reyestrinin yaradılması başa çatdırılacaqdır ki, bu da banklara sadələşdirilmiş maliyyə uçotu apararı, kiçik və orta sahibkarların kredit riskləri barədə daha ətraflı məlumat verməklə onların kreditləşdirilməsində əhəmiyyətli rol oynayacaqdır.

Ödəniş sistemindəki islahatların növbəti mərhələsi çərçivəsində kart ödənişləri üzrə milli prosessinq mərkəzinin yaradılması başa çatdırılacaqdır. Yaradılmış ödəniş sisteminin imkanlarından tam istifadə olunması, milli ödəniş sisteminin inkişaf strategiyasının dərinləşdirilməsi və təkmilləşdirilməsi, habelə görülməyən işlərə dövlət dəstəyinin təmin olunması məqsədilə Dövlət Proqramı hazırlanacaqdır. Proqramın hazırlanmasında başlıca məqsəd ödəniş sistemlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, xüsusilə Bakı şəhərindən kənar, əhalinin kasıb hissəsinin daha çox cəmləşdiyi kənd və rayonlarda ucuz ödəniş xidmətlərinin təşkili, regionların maliyyə xidmətlərinə çıxışı imkanlarının genişləndirilməsi, bu məqsədlə Azərpoçt müəssisələrinin ödəniş sistemləri infrastrukturuna inteqrasiyası, kommunal xidmət göstərən müəssisə və təşkilatlarda daxili informasiya sisteminin yenidən qurulması və onların xidmət olunduqları banklar ilə informasiya mübadiləsinin yaradılması təşkil edilir.

Bank sisteminin mühasibat uçotunun Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartlarına keçidi üzrə tədbirlər tamamlanacaqdır.

2005-2006-cı illərdə aparılacaq islahatlar son nəticədə bank sisteminin stabilliyinin qorunması, maliyyə vəsaitlərinin effektiv mobilizasiyası və

Bank Reform Targets for 2004, Priorities for 2005-2006

Higher economic growth, optimization of the economy's regional and sectoral structure and poverty reduction necessitate a further expansion of the banking reforms. To this end the National Bank will continue implementing the banking system development strategy.

Actions with respect to the state-owned banks will proceed as per relevant Presidential decrees. Privatization of the International Bank is expected to be completed and pre-privatization works with respect to the United Universal Joint-Stock Bank are expected to commence in 2004 with participation of strategic investors.

Measures with respect to private banks will include primarily those aimed at enhancing and consolidating their capital base. To this end, the total capital requirement to banks will be increased; their consolidation will continue in accordance with the applicable laws; banks failing to comply with the minimum capital requirements will be subjected to operational restrictions or transformed into non-bank credit institutions.

The implementation of corporate governance standards in the banking system will enter its determinant phase. Introduction of corporate governance standards at commercial banks with sound financial indicators will allow for setting up an effective individual deposit insurance scheme.

Anti-monopoly activities will be enhanced with an aim to create a sound competitive environment in the banking system; joint activities with relevant government authorities and institutions will be carried out to increase the number of banks servicing budget-funded organizations.

A new law on Microfinance Institutions will be drafted to further develop micro-credit institutions, which play an important role in small and medium enterprise development.

Development of non-bank credit institutions will be further fostered in order to help meet the financial needs of farmers; technical assistance will be broadly used to this effect.

Actions aimed at developing mortgage lending will be continued. A special Concept Paper on Residential Construction Financing and Mortgage Lending Development will be developed and presented to relevant instances for review and approval.

Laws on Residential Construction Banks and Mortgage Banks and Mortgage Securities will be drafted; creation of a mortgage Investment Fund will commence.

Improvement of the banking laws and regulations will remain in focus in 2004; all measures related to development of enforcement tools associated with the implementation of the Law on Banks to be adopted in 2004 will be completed.

Establishment of the centralized credit registry will also be completed which will play an important role in keeping simplified financial records at banks and their lending activities through providing meaningful information on credit risks associated with individual small and mid-sized businesses.

Establishment of the national card-processing center will be completed under the next phase of the payment system reform. A State Program will be developed which will facilitate uses of the established payment system, help expand and improve the national payment system development strategy, and will provide government support to the planned-on activities. The primary objectives of the Program will be to expand the coverage of the payment systems, provide access to inexpensive payment services especially outside Baku, in rural areas where poorer groups of population are concentrated, improve access to financial services in rural areas, assist Azerpost enterprises in integrating into the payment system infrastructure to this effect, reconstruction of internal information management systems at utility companies and organizations and make necessary arrangements for ensuring a meaningful exchange of information with banks that service such companies and organizations.

Transition of the banking system to the International Financial Reporting Standards will be completed.

The reforms to be implemented in 2005-2006 will aim at preserving the banking system's sustainability, ensuring effective mobilization of financial resources and expanding the opportunities for their transformation into investments and loans to the economy, especially the real sector (See: Annex 2).

Completion of the privatization of the state-owned banks, furtherance of private bank consolidation and capitalization, minimization of systemic risks in the banking sector are the main targets.

Special attention will be given to development of micro and mid-size loans, in particular to the implementation of loan fairs, introduction of electronic

iqtisadiyyata, xüsusilə real sektora investisiya kreditlərinə transformasiya imkanlarının dinamik artımını təmin edəcəkdir (Bax: Əlavə 2).

Dövlət banklarının özəlləşdirilməsinin tamamlanması, özəl bankların konsolidasiyasının təşviqi və radikal kapitallaşması, bank sektorunda sistem risklərinin minimallaşması əsas hədəflərdəndir.

Bank xidmət və texnologiyalarının genişləndirilməsi çərçivəsində mikro və orta məbləğli kreditləşmənin inkişafına, xüsusilə kredit yarmarkalarının təşkilinə, elektron formatlı bank-müştəri sistemlərinin, "elektron bankı" xidmətinin hüquqi və institusional bazasının formalaşmasına xüsusi önəm veriləcəkdir.

Bank və bank olmayan kredit institutlarının çeşidinin və regional əhatəsinin genişləndirilməsi sahəsində mikromaliyyə institutlarının institusional olaraq formalaşması təmin ediləcək, yaradılacaq qanunvericilik əsasında yaşayış-tikinti əmanət banklarının təşkili üzrə işlər görülməcəkdir.

Bank sektorunun beynəlxalq maliyyə-bank sistemində inteqrasiyasının dərinləşdirilməsi, çirkli pulların yuyulması və terrorizmin maliyyələşdirilməsinə qarşı fəaliyyətdə beynəlxalq maliyyə sistemi ilə əməkdaşlığın intensivləşdirilməsi də əsas prioritetlərdəndir.

Bank islahatlarının sürətləndirilməsi və bank xidmətlərinin əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirilməsi, əhalinin və bütövlükdə iqtisadi sferanın maliyyə-bank xidmətlərinə çıxışı imkanlarının artırılması hüquqi və iqtisadi mühitdə, maliyyə sektorunun digər seqmentlərində və korporativ sektorun özündə də ciddi islahatların həyata keçirilməsini və bu tədbirlərin qarşılıqlı əlaqələndirilməsini tələb edir. Bu əsasda, Milli Bank müvafiq sferalarda islahatların bank sisteminin intensiv inkişafı proqramı ilə əlaqələndirilməsi üçün ciddi təşəbbüslər edəcəkdir.

Maliyyə sektorunun digər seqmentlərinin artan dinamika ilə inkişafını təmin etmək məqsədilə kapital bazarının və investisiya institutlarının inkişafı, sığorta bazarının genişləndirilməsi və maliyyə sistemində rolunun artırılması, pensiya islahatlarının dərinləşdirilməsi barədə xüsusi dövlət proqramlarının hazırlanması və icrası üçün əlaqəli fəaliyyət göstəriləcəkdir.

Milli Bank maliyyə-bank xidmətlərinə istehlakçıların çıxış imkanlarının genişləndirilməsi məqsədilə korporativ sektorda maliyyə şəffaflığının təmin edilməsi, idarəetmə strukturunun təkmilləşdirilməsi,

daxili nəzarət sistemlərinin yaradılması, kənar audit institutunun rolunun artırılması və bütövlükdə mütərəqqi korporativ idarəetmə standartlarının tətbiqi üçün xüsusi proqramın həyata keçirilməsi təşəbbüsü ilə çıxış edəcəkdir.

Müqavilə öhdəlikləri üzrə icra intizamının yüksəldilməsi, kreditorların hüquqlarının effektiv qorunması, mübahisələrə məhkəmə baxışı müddətinin optimallaşdırılması, habelə məhkəmə sisteminin effektiv və şəffaf fəaliyyətinin təmin edilməsi, onun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi məqsədilə qanunvericilik və institusional təkmilləşdirmə tədbirlərinə dair müvafiq təkliflər hazırlanacaqdır.

Nəzərdə tutulan bütün bu tədbirlər bank sisteminin iqtisadiyyatda rolunu daha da artıracaq, onun qeyri-neft sektoruna, xüsusilə kiçik və orta sahibkarlığa maliyyə dəstəyini artırmağa imkan verəcəkdir. Bank sistemində inamın getdikcə möhkəmlənməsi 2005-2006-cı illərdə depozit bazasının və bu əsasda kredit qoyuluşlarının əhəmiyyətli artımını proqnozlaşdırmağa əsas verir. Bütün bu amillər, o cümlədən əmanətlərin sığortalanması sisteminin tətbiqi nəzərə alınmaqla 2006-cı ildə əhalinin bank sistemində əmanətlərinin illik artım tempinin 70%-ə, kredit qoyuluşlarının illik artımının isə 35%-ə çatacağı proqnozlaşdırılır. Bu müddət ərzində bank aktivlərinin ÜDM-ə nisbəti göstəricisinin ikiqat, əmanətlərin ÜDM-ə nisbətinin isə 3 dəfəyədək artması təmin ediləcəkdir.

Yeni prioritetlərin və vəzifələrin uğurla reallaşdırılmasına zəruri dəstək verilməsi məqsədilə "Milli Bank haqqında" qanunun beynəlxalq standartlara tam cavab verən yeni redaksiyası hazırlanaraq qəbul ediləcəkdir. Əvvəlki illərdə olduğu kimi 2004-cü ildə də pul-kredit siyasəti bütövlükdə ölkədə yeridiləcək iqtisadi siyasətin effektiv dəstəklənməsinə yönəldiləcəkdir. Pul-kredit siyasətinin effektivliyini daha da artırmaq üçün onun iqtisadi siyasətin digər istiqamətləri ilə koordinasiyası gücləndiriləcəkdir.

2004-cü ildə yeridiləcək və 2005-2006-cı illər üçün nəzərdə tutulan pul-kredit və məzənnə siyasətinin əsas prioritetləri ölkə daxilində və xarici sektorda, xüsusən də beynəlxalq əmtəə və maliyyə bazarlarında gedən proseslərin qiymətləndirilməsi əsasında zəruri hallarda təshih ediləcək və onun strateji kəmiyyət parametrləri çevik tənzimlənəcəkdir.

bank-to-customer systems, and development of legal and institutional frameworks for electronic banking services for the purposes of expanding the range of banking services and technologies.

Institutional capacities will be formed for microfinancial institutions to assist in expanding the variety and regional coverage of banks and non-bank credit institution; actions will be taken to organize residential construction deposit banks.

Cooperation with the international financial system also represents a development priority in terms of further integration of the banking sector into the international financial and banking system and anti-money laundering and terrorism financing prevention activities.

Comprehensive reforms will need to be implemented and effectively coordinated in the legal and economic environments, other segments of the financial sector and the corporate sector itself in order to foster the banking reforms and significantly expand the banking services and provide the general public and the economic sector with a meaningful access to financial and banking services. To this effect, the National Bank will come up with serious initiatives for making reforms in relevant sectors consistent with the banking system development strategy.

Activities will be coordinated throughout the government to ensure an integrated approach to development of a state program to assist in developing the capital base and investment institutions, expand the insurance market and increase its role in the financial system, and deepening the pension reforms with an aim to provide an impetus to further development of other segments of the financial sector.

For the purpose of expanding consumers' access to financial and banking services, the National Bank will propose implementing a special program which will ensure financial transparency in the corporate sector, improvement of management structures, establishment of internal controls, enhancement of

the role of external auditors and introduction of corporate governance standards in general.

Proposals will be developed with respect to legal and institutional improvements needed to ensure an increase in the implementation discipline of contractual obligations, effectively protect creditor rights, optimize the timeframes for dispute settlement through courts, as well as to ensure effective and transparent operation of the judicial system and enhancing its financial and logistic resources.

All these measures will help enhance the banking system's role in the economy and will allow for providing expanded financial support to the oil sector, especially small and medium enterprise sector. The increasingly stronger confidence in the banking system allows for expecting a dramatic deposit base, and, consequently, lending growth in 2005-2006. These factors in addition to the introduction of the individual deposit insurance scheme will presumably foster individual deposit growth at the rate of 70% and loan growth at the rate of 35% per year in 2006. Percentage of assets in the GDP is expected to double, while deposits are expected to grow by over 3 times as percentage of GDP during that period.

The Law on the National Bank will be fully revised to meet international standards, which will allow for successful implementation of the new priorities and responsibilities. As in the previous years, the monetary policy in 2004 will effectively support the overall national economic policy. Coordination of the monetary policy with other segments of the economic policy will be strengthened to increase its effectiveness.

The chief priorities of the year 2004 monetary policy, to be followed on in 2005-2006, will be corrected whenever required by domestic and foreign, in particular international commodity and financial market processes, and its quantitative parameters will be adjusted appropriately.

2004-2006-cı illər üzrə əsas monetar göstəricilərin proqnozları (ilin sonuna)

	2002	2003	2004*	2005	2006
İnflyasiya, %-lə	2.8	2.5	2.5	2-3	2-3
Manatın \$-a nəzərən məzənnəsi, manatla (orta illik)	4861	4911	4975	5000	5000
Valyuta ehtiyatları, mln. \$-la	681.7	760	800	850	900
Geniş pul kütləsi, (M-3 pul aqreqatı), mlrd. manatla	3925.8	4829	5988	7485	9731
artım tempi, %-lə	14.3	23	24	25	30
Manatla pul kütləsi, (M-2 pul aqreqatı), mlrd. manatla	2025.8	2512	3215	4149	5515
artım tempi, %-lə	15.4	24	28	29	33
Yenidənmalıyyəlaşdırma dərəcəsi, %-lə	7-10	7	5-7	4-5	4
Bank sistemində cəmi depozitlər, mlrd. manatla	2256.9	2810.3	3595	4638	6214
artım tempi, %-lə	14.8	25	28	29	34
Əhalinin əmanətləri, mlrd. manatla	767.3	1212	1940	3162	5375
artım tempi, %-lə	31.1	58	60	63	70
Kredit qoyuluşları,	2600.8	3277	4260	5581	7534
artım tempi, %-lə	7	26	30	31	35

* Gözlənilən

Bank islahatlarının sürətləndirilməsi və bank xidmətlərinin yaxşılaşdırılması üzrə əsas tədbirlər

Tədbirin mahiyyəti	Aktivlərin orta məbləğinə nisbəti
1. 2004-2005-ci illərdə Azərbaycan Bank Sisteminin İnkişafına dair Dövlət Proqramının hazırlanması və realizasiyası	2004-2005-ci illər
2. Bank sisteminin kapitallaşması, məcmu kapital tələbinin əhəmiyyətli dərəcədə artırılması	2004-2005-ci illər
3. Bankların iriləşməsi və konsolidasiyasının təşviq olunması və dəstəklənməsi	2004-2005-ci illər
4. Dövlət banklarının özəlləşdirilməsinin başa çatdırılması	2004-2005-ci illər
5. İpoteka kreditləməsinin hüquqi və institusional bazasının formalaşdırılması	2004-2006-cı illər
6. Mərkəzləşdirilmiş kredit reyestrinin istifadəyə verilməsi	2004-cü il
7. Mikromaliyyəlaşmə institutlarının inkişaf etdirilməsi, bank sisteminin regional əhatəsinin və regional bank xidmətlərinə çıxış imkanlarının artırılması	2004-2006-cı illər
8. Milli Ödəniş Sistemlərinin İnkişafı üzrə Dövlət Proqramının hazırlanması və realizasiyası	2004-2005-ci illər
9. Banklarda korporativ idarəetmə standartlarının tətbiqinin təmin edilməsi	2004-2006-cı illər
10. Əmanətlərin Sığortalanması Sisteminin hüquqi və institusional bazasının formalaşdırılması	2004-2005-ci illər

Projections of Chief Monetary Indicators for 2005-2006 (year-end)

	2002	2003	2004*	2005	2006
Inflation, %	2.8	2.5	2.5	2-3	2-3
Manat exchange rate against USD, in AZM (average annual)	4861	4911	4975	5000	5000
Currency reserves, USD mil	681.7	760	800	850	900
Broad monetary base (M3 money aggregate), AZM bln.	3925.8	4829	5988	7485	9731
growth rate, %	14.3	23	24	25	30
Manat monetary base (M2 money aggregate), AZM bln.	2025.8	2512	3215	4149	5515
growth rate, %	15.4	24	28	29	33
Refinancing rate, %	7-10	7	5-7	4-5	4
Total bank deposits, %	2256.9	2810.3	3595	4638	6214
growth rate, %	14.8	25	28	29	34
Individual deposits, AZM bln.	767.3	1212	1940	3162	5375
growth rate, %	31.1	58	60	63	70
Loans,	2600.8	3277	4260	5581	7534
growth rate, %	7	26	30	31	35

* Expected

Core Actions to Foster Bank Reforms and Improve Banking Services

Activity Description	Timeframe for implementation
1. Development and implementation of a 2004-2005 State Program for Banking System Development	2004-2005-ci illər
2. Capitalization of the banking system, significant increase of the total capital requirement	2004-2005-ci illər
3. Furtherance of and support to bank growth and consolidation	2004-2005-ci illər
4. Completion of state-owned bank privatization	2004-2005-ci illər
5. Development of the legal and institutional frameworks for mortgage lending	2004-2006-ci illər
6. Commissioning of the centralized credit registry	2004-cü il
7. Development of microfinance institutions, enhancement of the banking system's regional coverage and improvement of access to banking services in rural areas	2004-2006-cı illər
8. Development and implementation of a State Program for development of the National Payment Systems	2004-2005-ci illər
9. Introduction of corporate governance standards in commercial banks	2004-2006-cı illər
10. Development of the legal and institutional frameworks for the Individual Deposit Insurance System	2004-2005-ci illər

Əsas makroiqtisadi göstəricilər

	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Ümumi daxili məhsul, mlrd. manat	10669	17203	18875	23591	26578	30312	35053
Fiziki həcm indeksi, %-lə							
- əvvəlki ilə nisbətən	88,2	110,0	107,4	111,4	109,9	110,6	111,2
- 1990-cı ilə nisbətən	41,9	49,4	53,0	59,0	64,8	71,7	79,7
İndeks deflyator, əvvəlki ilə nisbətən	645,8	91,7	89,2	106,1	102,7	100,7	104,0
Adambaşına düşən ÜDM, ABŞ dolları	321,6	570,6	583,0	664,5	715,3	774,5	879,7
Sənaye istehsalının həcm indeksi,							
əvvəlki ilə nisbətən, %-lə	78,6	102,2	103,6	106,9	105,1	103,6	106,1
Kənd təsərrüfatı istehsalının həcm indeksi,							
əvvəlki ilə nisbətən, %-lə	93	106,2	107,1	112,1	111,1	106,4	105,6
Xarici ticarət balans, mln. \$	-373,1	-1046,2	-408,2	319,4	613,8	481,6	-98,2
- ixrac	612,3	677,7	1025,2	1858,3	2078,9	2304,9	2624,5
- idxal	985,4	1723,9	1433,4	1538,9	1465,1	1823,3	2722,7
İstehlak qiymətləri indeksi,							
- əvvəlki ilə nisbətən	511,8	99,2	91,5	101,8	101,5	102,8	102,2
- əvvəlki ilin dekabrına nisbətən	184,5	92,4	99,5	102,2	101,3	103,3	103,6
Sənayenin topdancatış qiymət indeksi,							
əvvəlki ilə nisbətən	1834	87,6	93,9	124,6	101,8	97,7	116,1
Orta aylıq nominal əmək haqqı,	62467	168419	184367,5	221606	259953	315200	383100
əvvəlki dövrə nisbətən, %-lə	407,6	118,9	109,5	120,2	117,3	121,3	121,4
Orta aylıq real əmək haqqı							
əvvəlki dövrə nisbətən, %-lə	220,9	128,7	110,1	117,6	115,8	117,4	118,8
Kredit qoyuluşu, mlrd. manat	1091,2	1702,9	1780,3	2332,4	2431,3	2600,8	3351,5
Yenidən maliyyələşdirmə dərəcələri,							
(dövrün sonuna, %-lə)	200,0	14,0	10,0	10,0	10,0	7,0	7,0
Geniş pul kütləsi (dövrün sonuna), mlrd. manat	957,6	1218,5	1404,3	1629,1	1755,6	2025,8	2592,2
Dövlət Qısamüddətli İstiqraz Vərəqələri:							
- yerləşdirmənin həcmi, mlrd. manat	-	235,2	232,0	295,1	467,4	505,14	455,34
- orta ölçülmüş gəlirlilik, %-lə	-	14,14	18,51	16,67	15,92	14,57	7,68

Principal Macroeconomic Indicators

	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Gross domestic product, AZM billion	10669	17203	18875	23591	26578	30312	35053
Physical amount index, %							
- relative to the previous year	88,2	110,0	107,4	111,4	109,9	110,6	111,2
- relative to 1990	41,9	49,4	53,0	59,0	64,8	71,7	79,7
Index deflator, relative to the previous year	645,8	91,7	89,2	106,1	102,7	100,7	104,0
GDP per capital, USD	321,6	570,6	583,0	664,5	715,3	774,5	879,7
Industrial production physical index,							
relative to the previous year, %	78,6	102,2	103,6	106,9	105,1	103,6	106,1
Agricultural production amount index,							
relative to the previous year, %	93	106,2	107,1	112,1	111,1	106,4	105,6
Foreign trade balance, USD million	-373,1	-1046,2	-408,2	319,4	613,8	481,6	-98,2
- exports	612,3	677,7	1025,2	1858,3	2078,9	2304,9	2624,5
- imports	985,4	1723,9	1433,4	1538,9	1465,1	1823,3	2722,7
Consumer price index,							
- relative to the previous year	511,8	99,2	91,5	101,8	101,5	102,8	102,2
- relative to the previous year's December	184,5	92,4	99,5	102,2	101,3	103,3	103,6
Industrial wholesale price index,							
relative to the previous year, %	1834	87,6	93,9	124,6	101,8	97,7	116,1
Average nominal monthly salary,	62467	168419	184367,5	221606	259953	315200	383100
relative to the previous year, %	407,6	118,9	109,5	120,2	117,3	121,3	121,4
Average monthly real salary,							
relative to the previous year, %	220,9	128,7	110,1	117,6	115,8	117,4	118,8
Loan portfolio, AZM billion	1091,2	1702,9	1780,3	2332,4	2431,3	2600,8	3351,5
Refinancing,							
(period-end, %)	200,0	14,0	10,0	10,0	10,0	7,0	7,0
Broad monetary base (period-end), AZM billion	957,6	1218,5	1404,3	1629,1	1755,6	2025,8	2592,2
Government short-term securities:							
- sold, AZM billion	-	235,2	232,0	295,1	467,4	505,14	455,34
- average weighted rate of return, %	-	14,14	18,51	16,67	15,92	14,57	7,68

**İstehlak qiymətlərinin indeksinin dəyişməsi,
əvvəlki ilin dekabrına nisbətən, %-lə**

	Cəmi mallar və xidmətlər üzrə	Ərzaq məhsulları, içkilər, tütün	Qeyri-ərzaq malları, xidmətlər	Qeyri-ərzaq malları	Ərzaq və qeyri-ərzaq malları	Xidmətlər
1995-ci il	84,6	90,3	68,5	68,6	86,9	68,4
1996-cı il	6,8	0,3	32,0	9,5	2,3	104,5
1997-ci il	0,4	-0,7	4,4	0,0	-0,6	14,6
1998-ci il	-7,6	-9,0	-2,1	-3,0	-8,2	-0,6
1999-cü il	-0,5	-2,0	2,5	0,0	-1,6	6,1
2000-ci il	2,2	4,0	-0,9	1,7	3,4	-4,4
2001-ci il	1,3	1,8	0,5	1,3	1,7	-0,6
2002-ci il	3,3	4,8	1,0	1,7	4	-0,1
2003-cü il	3,6	5,4	0,5	1,0	4,2	-0,3

Kredit qoyuluşu, mlrd. manat

	Kreditlər - cəmi			qısamüddətli			uzunmüddətli		
	CƏMİ	o cümlədən vaxtı keçmiş		CƏMİ	o cümlədən vaxtı keçmiş		CƏMİ	o cümlədən vaxtı keçmiş	
		cəmi	%-lə		cəmi	%-lə		cəmi	%-lə
1995-ci il	1091,2	224,8	20,6	907,0	189,4	20,9	184,2	35,4	19,2
1996-cı il	1333,7	273,7	20,5	1227,8	263,7	21,5	105,9	10,0	9,4
1997-ci il	1554,0	315,0	20,3	1445,6	299,1	20,7	108,4	15,9	14,7
1998-ci il	1702,9	336,6	19,8	1666,9	327,7	19,7	36,0	8,9	24,7
1999-cü il	1780,2	364,2	20,5	1735,3	355,5	20,5	44,9	8,7	19,4
2000-ci il	2332,4	500,8	21,5	1680,3	441,4	26,3	652,3	59,4	9,1
2001-ci il	2431,3	672,2	27,6	1769,9	586,9	33,2	661,4	85,3	12,9
2002-ci il	2600,8	558,1	21,5	1871,1	483,2	25,8	729,7	64,9	8,9
2003-cü il	3351,5	337,1	10,1	2435,4	264,5	10,9	916,1	72,8	7,9

**Changes in Consumer Price Index,
in relation to December of the previous year, %**

	Total goods and services	Food products, drinks, tobacco	Non-food products, services	Non-food products	Food and non-food products	Services
1995	84,6	90,3	68,5	68,6	86,9	68,4
1996	6,8	0,3	32,0	9,5	2,3	104,5
1997	0,4	-0,7	4,4	0,0	-0,6	14,6
1998	-7,6	-9,0	-2,1	-3,0	-8,2	-0,6
1999	-0,5	-2,0	2,5	0,0	-1,6	6,1
2000	2,2	4,0	-0,9	1,7	3,4	-4,4
2001	1,3	1,8	0,5	1,3	1,7	-0,6
2002	3,3	4,8	1,0	1,7	4	-0,1
2003	3,6	5,4	0,5	1,0	4,2	-0,3

Loan Portfolio, AZM billion

	Total Loans			Short-term loans			Long-term loans		
	TOTAL	including past due		TOTAL	including past due		TOTAL	including past due	
		total	%		total	%		total	%
1995	1091,2	224,8	20,6	907,0	189,4	20,9	184,2	35,4	19,2
1996	1333,7	273,7	20,5	1227,8	263,7	21,5	105,9	10,0	9,4
1997	1554,0	315,0	20,3	1445,6	299,1	20,7	108,4	15,9	14,7
1998	1702,9	336,6	19,8	1666,9	327,7	19,7	36,0	8,9	24,7
1999	1780,2	364,2	20,5	1735,3	355,5	20,5	44,9	8,7	19,4
2000	2332,4	500,8	21,5	1680,3	441,4	26,3	652,3	59,4	9,1
2001	2431,3	672,2	27,6	1769,9	586,9	33,2	661,4	85,3	12,9
2002	2600,8	558,1	21,5	1871,1	483,2	25,8	729,7	64,9	8,9
2003	3351,5	337,1	10,1	2435,4	264,5	10,9	916,1	72,8	7,9

Pul icmalı, mlrd. manat

	01.01.1996	01.01.1997	01.01.1998	01.01.1999	01.01.2000	01.01.2001	01.01.2002	01.01.2003	01.01.2004
Xalis xarici aktivlər	671,3	593,9	1233,3	694,8	1584,0	2893,3	3329,4	2675,6	3246,1
AMB-nın xalis beynəlxalq aktivləri (SDV)	716,3	187,1	779,1	488,5	1175,4	1569,7	2052,5	2652,3	2676,3
Kom.Banklarının xalis xarici aktivləri (SDV)	-213,2	396,1	450,0	214,9	408,6	1320,8	468,4	493,4	569,3
Digər					-0,1		0,0	0,0	0,0
Qapalı döner valyutada xalis xarici aktivlər	3,8	0,7	4,2	-8,6	0	2,8	0,2	-4,4	0,5
Xalis daxili aktivlər	628,4	951,2	830,3	1018,0	508,5	1013,5	104,7	1250,1	1847,7
Daxili kredit	1336,1	1780,1	1977,6	2202,5	1987,4	2192,9	1406,8	2586,2	3284,0
Mərkəzi hökumətə kreditlər, xalis (razılaşdırılmış fondlar daxil olmaqla)	-199,9	-108,0	-53,5	12,1	-295,9	72,1	-418,3	449,8	335,3
Müəssisələrə və fiziki şəxslərə tələblər	1536,1	1888,0	2031,1	2190,4	2283,3	2120,9	956,4	2136,5	2948,7
Digər maddələr (xalis)	-707,7	-828,8	-1147,3	-1184,5	-1478,9	-1179,5	-1302,1	-1336,1	-1436,4
Geniş pul kütləsi	1299,6	1545,1	2063,7	1712,9	2092,5	3906,8	3434,1	3925,8	5093,8
Geniş pul kütləsi (manat)	957,6	1204,2	1556,3	1218,5	1404,3	1629,1	1755,6	2025,8	2592,2
Banklardan kənardakı manat	602,4	865,4	1170,5	926,0	1135,8	1349,8	1469,0	1668,7	2040,9
Manat depozitləri	355,2	338,7	385,8	292,5	268,5	279,3	286,7	357,1	551,3
Xarici valyuta ilə depozitlər	342,0	340,9	507,4	494,4	688,2	2277,7	1678,5	1899,9	2501,6

Monetary Survey, AZM billion

	01.01.1996	01.01.1997	01.01.1998	01.01.1999	01.01.2000	01.01.2001	01.01.2002	01.01.2003	01.01.2004
Net foreign assets	671,3	593,9	1233,3	694,8	1584,0	2893,3	3329,4	2675,6	3246,1
NBA's net international assets (hard currency)	716,3	187,1	779,1	488,5	1175,4	1569,7	2052,5	2652,3	2676,3
Net foreign assets of commercial banks (hard currency)	-213,2	396,1	450,0	214,9	408,6	1320,8	468,4	493,4	569,3
Other					-0,1		0,0	0,0	0,0
Net foreign assets in soft currencies	3,8	0,7	4,2	-8,6	0	2,8	0,2	-4,4	0,5
Net domestic assets	628,4	951,2	830,3	1018,0	508,5	1013,5	104,7	1250,1	1847,7
Net loans	1336,1	1780,1	1977,6	2202,5	1987,4	2192,9	1406,8	2586,2	3284,0
Loans to central government, net (included agreed-upon funds)	-199,9	-108,0	-53,5	12,1	-295,9	72,1	-418,3	449,8	335,3
Due from corporate and individual customers	1536,1	1888,0	2031,1	2190,4	2283,3	2120,9	956,4	2136,5	2948,7
Other accounts (net)	-707,7	-828,8	-1147,3	-1184,5	-1478,9	-1179,5	-1302,1	-1336,1	-1436,4
Broad monetary base	1299,6	1545,1	2063,7	1712,9	2092,5	3906,8	3434,1	3925,8	5093,8
Broad monetary base (AZM)	957,6	1204,2	1556,3	1218,5	1404,3	1629,1	1755,6	2025,8	2592,2
Manat outside banking system	602,4	865,4	1170,5	926,0	1135,8	1349,8	1469,0	1668,7	2040,9
Manat deposits	355,2	338,7	385,8	292,5	268,5	279,3	286,7	357,1	551,3
Foreign exchange deposits	342,0	340,9	507,4	494,4	688,2	2277,7	1678,5	1899,9	2501,6

Azərbaycan Respublikasının tədiyə balansı
mln. ABŞ dolları

	2000-ci il	2001-ci il	2002-ci il	2003-cü il I rüb	2003-cü il II rüb	2003-cü il III rüb	2003-cü il IV rüb	2003-cü il
Cari hesab	-167,7	-51,7	-768,4	-276,0	-453,6	-560,1	-730,9	-2020,6
Xarici ticarət balansı	319,4	613,9	481,6	188,3	3,5	-144,3	-145,7	-98,2
İxrac	1858,3	2078,9	2304,9	674,9	681,2	536,9	731,5	2624,5
İdxal	-1538,9	-1465,0	-1823,3	-486,6	-677,7	-681,2	-877,2	-2722,7
Xidmətlər balansı	-224,6	-375,1	-935,6	-378,7	-378,1	-341,2	-516,5	-1614,5
İxrac	259,8	289,8	362,1	104,4	97,8	116,0	113,7	431,9
İdxal	-484,4	-664,9	-1297,7	-483,1	-475,9	-457,2	-630,2	-2046,4
Gəlirlər	-335,4	-367,2	-384,7	-98,4	-128,3	-104,5	-110,8	-442,0
Kredit (daxilolmalar)	55,9	41,5	37,1	12,7	23,3	3,2	13,5	52,7
Debet (ödəmələr)	-391,3	-408,7	-421,8	-111,1	-151,6	-107,7	-124,3	-494,7
Cari transfertlər	73,0	76,6	70,4	12,8	49,4	29,9	42,1	134,2
Kapitalın və maliyyənin hərəkəti hesabı	441,9	317,4	1051,5	319,8	564,0	619,0	835,3	2338,1
Birbaşa investisiyalar	29,1	220,1	1066,8	435,7	437,1	632,3	788,1	2293,2
Neft bonusu	100,0	6,4	0,0	0,0	48,6	0,0	10,0	58,6
Digər investisiyalar	312,8	90,9	-15,3	-115,9	78,3	-13,3	37,2	-13,7
Sair vəsaitlər	-	-	-86,6	-51,6	1	-36,5	-25	-112,1
Ehtiyat aktivlərin dəyişməsi, (- artım; + azalma)	-274,2	-265,6	-196,5	7,8	-111,4	-22,4	-79,4	-205,4
Balans	0	0	0	0	0	0	0	0

Balance of Payment of the Republic of Azerbaijan
USD Million

	2000	2001	2002	2003 1st quarter	2003 2nd quarter	2003 3rd quarter	2003 4th quarter	2003
Current account	-167,7	-51,7	-768,4	-276,0	-453,6	-560,1	-730,9	-2020,6
Foreign trade balance	319,4	613,9	481,6	188,3	3,5	-144,3	-145,7	-98,2
Exports	1858,3	2078,9	2304,9	674,9	681,2	536,9	731,5	2624,5
Imports	-1538,9	-1465,0	-1823,3	-486,6	-677,7	-681,2	-877,2	-2722,7
Balance of services	-224,6	-375,1	-935,6	-378,7	-378,1	-341,2	-516,5	-1614,5
Exports	259,8	289,8	362,1	104,4	97,8	116,0	113,7	431,9
Imports	-484,4	-664,9	-1297,7	-483,1	-475,9	-457,2	-630,2	-2046,4
Revenues	-335,4	-367,2	-384,7	-98,4	-128,3	-104,5	-110,8	-442,0
Credit (income)	55,9	41,5	37,1	12,7	23,3	3,2	13,5	52,7
Debit (payments)	-391,3	-408,7	-421,8	-111,1	-151,6	-107,7	-124,3	-494,7
Current transfers	73,0	76,6	70,4	12,8	49,4	29,9	42,1	134,2
Capital and finance account	441,9	317,4	1051,5	319,8	564,0	619,0	835,3	2338,1
Direct investments	29,1	220,1	1066,8	435,7	437,1	632,3	788,1	2293,2
Oil bonus	100,0	6,4	0,0	0,0	48,6	0,0	10,0	58,6
Other investments	312,8	90,9	-15,3	-115,9	78,3	-13,3	37,2	-13,7
Other funds	-	-	-86,6	-51,6	1	-36,5	-25	-112,1
Changes in reserve assets, (- growth; + reduction)	-274,2	-265,6	-196,5	7,8	-111,4	-22,4	-79,4	-205,4
Balance	0	0	0	0	0	0	0	0

Bank sistemi haqqında məlumat

	01.01.1997	01.01.1998	01.01.1999	01.01.2000	01.01.2001	01.01.2002	01.01.2003	01.01.2004
Bankların sayı	136	99	79	70	59	53	46	46
- o cümlədən xarici kapitallı	13	13	12	13	16	16	15	17
bundan 100 %-li xarici kapitallı	4	5	5	5	5	5	5	5
Nizamnamə kapitalının minimum həddinə qoyulan tələb, min ABŞ dolları								
fəaliyyətdə olan banklar üçün	300	1000	1500	2000	2000	2000	2000	2500
yeni açılan banklar üçün	1250	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000
bankların faktiki nizamnamə kapitalı - mlrd. manat	245,5	413,9	598,5	714,0	582,2	531,9	628,8	743,8
dövlət bankları	39,7	38,6	139,7	156,6	57,7	33,4	56,1	81,0
özəl banklar	205,8	375,3	458,8	557,4	524,5	498,5	572,7	662,8
- o cümlədən xarici kapitallı								
bankların nizamnamə kapitalı	29,0	53,5	68,4	113,1	161,7	164,0	204,0	294,9
bundan 100 %-li xarici kapitallı	10,1	25,7	30,5	35,5	58,9	69,2	89,8	107,0
- xarici kapitallı bankların								
nizamnamə kapitalının xüsusi çəkisi (%-lə)	11,8	12,9	11,4	15,8	27,8	30,8	32,4	39,6
bundan 100%-li xarici kapitallı bankların								
nizamnamə kapitalının xüsusi çəkisi (%-lə)	4,1	6,2	5,1	5,0	10,1	13,0	14,3	14,4
orta hesabla 1 banka düşən nizamnamə kapitalı								
- mlrd. manat	1,8	4,2	7,6	10,2	9,9	10,0	13,7	16,2
Kredit qoyuluşları, mlrd. manat	1333,7	1554,0	1702,7	1780,3	2332,6	1976,8	2254,0	2980,0
dövlət bankları	1105,5	1097,3	1037,1	1028,6	1527,4	1116,3	1240,7	1456,0
ümumi məbləğdə xüsusi çəkisi, %-lə	82,9	70,6	60,9	57,8	65,5	56,5	55,0	48,9
özəl banklar	228,2	456,7	665,6	751,7	805,2	860,5	1013,3	1524,0
ümumi məbləğdə xüsusi çəkisi, %-lə	17,1	29,4	39,1	42,2	34,5	43,5	45,0	51,1
o cümlədən:	12,6	90,5	143,1	171,9	317,1	354,0	316,6	488,6
xarici kapitallı	0,9	5,8	8,4	9,7	13,6	17,9	14,0	16,4
ümumi məbləğdə xüsusi çəkisi, %-lə	8,0	65,6	105,5	82,9	120,5	132,5	116,2	105,0
bundan 100%-li xarici kapitallı	0,6	4,2	6,2	4,7	5,2	6,7	5,2	3,5
ümumi məbləğdə xüsusi çəkisi, %-lə								
Əhalidən cəlb olunmuş əmanətlər, mlrd. manat	109,5	158,0	187,7	259,4	396,4	585,1	767,3	1259,7
(valyuta daxil olmaqla)								
dövlət bankları	56,9	89,3	106,0	124,5	177,5	261,5	448,6	737,0
ümumi məbləğdə xüsusi çəkisi, %-lə	52,0	56,5	56,5	48,0	44,8	44,7	58,5	58,5
özəl banklar	52,6	68,7	81,7	134,9	218,9	323,6	318,7	522,7
ümumi məbləğdə xüsusi çəkisi, %-lə	49,0	43,5	43,5	52,0	55,2	55,3	41,5	41,5
o cümlədən:								
xarici kapitallı	11	52,6	54,8	99,9	162,1	236,5	90,6	200,6
ümumi məbləğdə xüsusi çəkisi, %-lə	10,3	33,3	29,2	38,5	40,9	40,4	11,8	15,9
bundan 100%-li xarici kapitallı	6,7	45,9	48,4	58,0	98,4	140,1	34,9	52,7
ümumi məbləğdə xüsusi çəkisi, %-lə	6,1	29,1	25,8	22,4	24,8	23,9	4,5	4,2

Banking System

	01.01.1997	01.01.1998	01.01.1999	01.01.2000	01.01.2001	01.01.2002	01.01.2003	01.01.2004
Number of banks	136	99	79	70	59	53	46	46
including banks with foreign capital	13	13	12	13	16	16	15	17
of which banks with 100% foreign ownership	4	5	5	5	5	5	5	5
Minimum paid-in capital requirement,								
USD thousand								
for the existing banks	300	1000	1500	2000	2000	2000	2000	2500
for new banks	1250	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000
actual paid-in capital of banks, AZM billion	245,5	413,9	598,5	714,0	582,2	531,9	628,8	743,8
state-owned banks	39,7	38,6	139,7	156,6	57,7	33,4	56,1	81,0
private banks	205,8	375,3	458,8	557,4	524,5	498,5	572,7	662,8
- including banks with foreign capital								
paid-in capital of banks	29,0	53,5	68,4	113,1	161,7	164,0	204,0	294,9
of which banks with 100% foreign ownership	10,1	25,7	30,5	35,5	58,9	69,2	89,8	107,0
- percentage of paid-in capital of banks								
with foreign capital	11,8	12,9	11,4	15,8	27,8	30,8	32,4	39,6
of which paid-in capital of banks with								
100% foreign ownership (%)	4,1	6,2	5,1	5,0	10,1	13,0	14,3	14,4
average paid-in capital per 1 bank								
- AZM billion	1,8	4,2	7,6	10,2	9,9	10,0	13,7	16,2
Total loans, AZM billion	1333,7	1554,0	1702,7	1780,3	2332,6	1976,8	2254,0	2980,0
state-owned banks	1105,5	1097,3	1037,1	1028,6	1527,4	1116,3	1240,7	1456,0
percentage of the total loan portfolio	82,9	70,6	60,9	57,8	65,5	56,5	55,0	48,9
private banks	228,2	456,7	665,6	751,7	805,2	860,5	1013,3	1524,0
percentage of the total loan portfolio	17,1	29,4	39,1	42,2	34,5	43,5	45,0	51,1
including	12,6	90,5	143,1	171,9	317,1	354,0	316,6	488,6
banks with foreign capital	0,9	5,8	8,4	9,7	13,6	17,9	14,0	16,4
percentage of the total loan portfolio	8,0	65,6	105,5	82,9	120,5	132,5	116,2	105,0
where banks with 100% foreign ownership	0,6	4,2	6,2	4,7	5,2	6,7	5,2	3,5
percentage of the total loan portfolio								
Deposits from individuals, AZM billion	109,5	158,0	187,7	259,4	396,4	585,1	767,3	1259,7
(including FX deposits)								
state-owned banks	56,9	89,3	106,0	124,5	177,5	261,5	448,6	737,0
as percentage of total deposits	52,0	56,5	56,5	48,0	44,8	44,7	58,5	58,5
private banks	52,6	68,7	81,7	134,9	218,9	323,6	318,7	522,7
as percentage of total deposits	49,0	43,5	43,5	52,0	55,2	55,3	41,5	41,5
including								
banks with foreign capital	11	52,6	54,8	99,9	162,1	236,5	90,6	200,6
as percentage of total deposits	10,3	33,3	29,2	38,5	40,9	40,4	11,8	15,9
where banks with 100% foreign ownership	6,7	45,9	48,4	58,0	98,4	140,1	34,9	52,7
as percentage of total deposits	6,1	29,1	25,8	22,4	24,8	23,9	4,5	4,2

**Pul aqreqatları, mlrd. manat
(manatla və SDV depozitləri ilə)**

	M0	M1	M2	M3
	dövriyyədə olan nağd pul	M0+tələb olunanadək depozitlər	M1+ müddətli depozitlər	M2+SDV depozitləri
01.01.95	276,1	401,3	431,0	1048,1
01.01.96	602,4	925,0	957,6	1299,6
01.01.97	865,4	1173,7	1204,2	1545,1
01.01.98	1170,5	1537,8	1556,3	2063,7
01.01.99	926,0	1202,5	1218,5	1712,9
01.01.00	1135,8	1390,0	1404,3	1989,9
01.01.01	1349,8	1577,5	1629,1	2548,7
01.01.02	1469,0	1687,5	1755,6	3434,1
01.01.03	1668,7	1967,4	2025,8	3925,8
01.01.04	2040,9	2499,1	2592,2	5093,8

**Money Aggregates, AZM billion
(AZM and hard currency-denominated deposits)**

	M0	M1	M2	M3
	cash in circulation	M0+demand deposits	M1+ term deposits	M2+hard crncy deposits
01.01.95	276,1	401,3	431,0	1048,1
01.01.96	602,4	925,0	957,6	1299,6
01.01.97	865,4	1173,7	1204,2	1545,1
01.01.98	1170,5	1537,8	1556,3	2063,7
01.01.99	926,0	1202,5	1218,5	1712,9
01.01.00	1135,8	1390,0	1404,3	1989,9
01.01.01	1349,8	1577,5	1629,1	2548,7
01.01.02	1469,0	1687,5	1755,6	3434,1
01.01.03	1668,7	1967,4	2025,8	3925,8
01.01.04	2040,9	2499,1	2592,2	5093,8